

గౌరవ సంపాదకులు :

శ్రీ తల్లాచర్ల తిలకంకర శాస్త్రి

శ్రీ డోవులపల్లి శృష్టి శాస్త్రి

గౌరవ సహాయ సంపాదకుడు :

శ్రీ జనమంచి కామేశ్వర రావు

సంపాదకుడు :

శ్రీ బాత్రాంత్రి సత్యనారాయణ రావు

కథా లిహరి

శ్రీ తిలకంకర తాస్త్రి

సంకలిత సంపాదితము

అంధ్ర ప్రచారిణీ లిమిటెడ్
రాజమహేంద్రవరము

శా క్తి శై ల్ స ం క తి త ము
మొదటి పూర్వుః నవంబరు ౧౯౪౩

సృజన రంజనీ ముద్రాకాత
గా నమ పేం ద్ర వ ర ము

అంకితము

శ్రీ మొక్కవాటి నరసింహ కాశ్రికి

అనుక్రమణిక

శ్రీకృష్ణ త
నీతిక

		పుట
గాదె	... తలావజ్జల శివ శంకర శాస్త్రి	౧
అనె మొక్కలు	... వజ్జ బాబు రావు	౬
గాన భంగము	... నోరి నరసింహ శాస్త్రి	౧౫
చిన్న	... చితా దీక్షితులు	౨౫
వీధిలో పూర్	... కొడవటిగంటి వెంకట సుబ్బయ్య	౩౫
భార్య నూపితి శత్రుః	... శ్రీనివాస శిరోమణి	౪౩
చిత్త పు	... మొక్కపాటి నరసింహ శాస్త్రి	౬౦
శైల బాల	... అనెవి బాపి రాజు	౧౦౪
ఆర్త నాదము	... వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి	౧౧౯
మాక్సీ దుర్గలో కుక్క	... విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	౧౩౫
మలైక గవళి	... కవికొండల వేంకట రావు	౧౪౪
ఎండ మాపులు	... శివవతి నాగభూషణం	౧౫౦
కాను కోటి	... మల్లాది రామకృష్ణ శాస్త్రి	౧౫౯
నిరీక్షణ	... సురవరం ప్రతాప రెడ్డి	౧౬౬
పుట్టింటిక	... వింజమూరి శివరామా రావు	౧౭౫
బాకీ	... మునిమాణిక్యం నరసింహ రావు	౧౮౧
వరి ప యు యు	... ..	౨౦౩

కృతజ్ఞత

అధునికల కథలు నేకరీతి మూడు సువుట్లులు ప్రకటించ దలచు కొన్నాము. అందులో ఇది మొదటిది. మూడవ సువుట్టిలో శ్రీశ్రీశరవలు ప్రధానముగా ముద్రిస్తాము. మొత్తముగా యాదై అర్జవమంది కథలు లెండ్లపాతక లోకానికి అందించ గల ముద్రా.

మా అనుబంధములలో శ్రీ శివ శంకర కాశ్రీ గారు తమకథ ఇందులో చేర్చినారు. ఇందులోకి కథ లన్ని నేకరీతి, సమహర్షి, వీరిక ప్రాసించి వచ్చినందుకు శ్రీ కాశ్రీ గారికి మా కందనములు.

ఈ సువుట్టిలో ప్రకటించడానికి మాకు అవకాశము కల్పించి అభిమానముతో తమకథలు మాకు వ్రాసినవి ఇందలి కథలు లుగరికి అంధ్రప్రదేశ్ లో చాలి కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనములు.

బొలాంధ్రపు నత్తనారాయణ రావు

అంధ్ర ప్రదేశ్ లో లిమిటెడ్

శవంబులు ౧౯౪౩

వీరిక

౧

అనునచి భారతీయుడు అఖండ మైనకథాసాహిత్యము భారావాహిక
ముగా వస్తు నే ఉన్నది. సాహిత్యములో ఏకాఖిలో నైనా ప్రకృత మైన
గ్రంథాలు ప్రథమము గాంచి ఉండనే ఉన్నవి. రచనలో శైవిధ్యము భరత
ఖండము ప్రపంచానికి ప్రసాదించుచుంది. సారస్వతచరిత్ర సక్రిమముగా, సమ
గ్రముగా గ్రంథించువాడు కథావిధానాన్ని పరదేశాలనుంచి మనము
ఎరువు తెచ్చుకొన్నామని భక్తు పడతాడు. అతిప్రాచీన మైనశైవిక
యుగములోనే కథాసృష్టి కనిబడుతుంది. కేదారహితలలోనే అక్క
డక్కడ కథాఖండాలు గాని, ఖండపథలు గాని కొనవస్తవి. బ్రాహ్మణ
ములలో, అరణ్యకములలో, ఉపనిషత్తులలో ఉత్తమకథానకములు మధ్య
మధ్య తగులుతూ ఉంటవి. ఉవాచారణార్థము, వితరేయ బ్రాహ్మణములో
హరిశ్చంద్ర కథ చదివితే ఆశ్చర్యము కలుగుతుంది. పౌరాణిక హరిశ్చంద్ర
చరిత్రకూ దానికి తారతమ్యము చాలా ఉన్నది. కేదారలో భాష, వాక్య
రచన, వర్ణన, సంభాషణ, ఉపనయనము అన్నీ ఉజ్జ్వలములు. బ్రాహ్మ
ణాదిగ్రంథజాలములో కథాగమనము వివిధరీతుల విప్పారినది.

లోకములో వాగ్రూపముగా ప్రచారములో ఉండే కథాసముచ్చయ
అను మధ్యమధ్య ఏవ్యాసులో (సంపాదకులు) ఏర్పి, కూర్చి, సంస్కరించి
సంగ్రహించి నామరూపములు కల్పిస్తారు. పాలి భాషలో ఉన్న “జాతక
కథలు” ఇటువంటివే. బోధిసత్తుని ౫౫౦ పూర్వజన్మలను వర్ణించి,
భర్తాలను, నీతులను, లోకవ్యవహారాలను కథావృత్తముతో కమనీయ
ముగా చెప్పినట్లు కనిపిస్తుంది. వాటిలో భావాల, విశ్వాసాల, విశేషాలూ

బారికి ఒక్కనాడే ఉన్న చనడానికి పీలు లేదు; కాలక్రమేణ ఘనీభవించి ప్రస్తుత మైనరూపము పొందిన వని ఊహించవచ్చు. అకథలలో పొందిన వ్యవచయము ప్రతిబింబించి భాసిస్తుంది. పారి భాష జైదికలొకసంస్కృత వాక్కులకు గాని, తొకసంస్కృత పాకృతభాషలకు గాని మధ్యమాత్ములో ఉన్న దని మనీషులమతము. కథాకృమము సహజముగా సరళముగా ఉంటుంది. కొన్నికథలలో అక్కడక్కడా, ప్రతికథలోనూ అవసానముగా విధిగా గాధ ఉంటుంది. గాధ అంటే ఒకవిధ మైనపద్యము. గద్యములో వినుగు వుట్టకుండా మధ్యమధ్య పద్యము పలుకుతూ ఉంటే, ధోరణికి దోహద మవుతుంది.

కథారచనలో అంధులది అందె వేసినచెయ్యి. బృహత్కథానిర్మాత గుణాధ్యక్షుడు అంధుని డనిప్రతీతి. అయినరచనా కాలానికి ఆంధ్రభాష స్పష్టరూపములో లేకపోవడముచేత భూతభాషలో (వైకాచీ పాకృతము) బృహత్కథ ఏడుసంవత్సరాలలో ఏడులక్షల గ్రంథముగా ఏడుభాగాలలో రచించినాడట. అరణ్యనివాసి అయినఅయనకు సిరా దొరకక పోవడము చేత విజరక్తబిందువులతో నిఖిలగ్రంథము వ్రాసినాడట! వ్రాచారార్థము ప్రభుత్వ శ్రీసాతవాహనుని సన్నిధికి కిష్యులద్వారా కథ వంపితే అధినతి ఆసక్తిగానుకొన్నాడు. అంధుడికి మొదట అదరము కలగదు, క్రమేణ ఘనంగా గౌరవము జరుగుతుంది. నేటికీ ఇంతే. హతాశు డైనకథకచక్రవర్తి అటవికులకు అఖ్యాతిక వినిపిస్తూ చదివినపత్రమును చప్పున అగ్నిలో వెయ్యగా వెయ్యగా ఆరుభాగాలు దగ్ధమై పోయినవి! పశ్చాత్తాపము చెందినప్రభుత్వ కడకు కథకుని గౌరవిస్తే చివరభాగము మిగిలినది. అదీ ఇప్పుడు దొరకదు. పురాతత్వజేతల భూరిపరిశోధనలవల్ల అదృష్టవశాన అవిర్రవిస్తుం జేమా ఏకాలానికైనా. కీర్తుకు పూర్వకతాబ్దినుంచీ, సోమదేవ, డేమేందురిక కాలమువరకూ వైకాచీగ్రంథము కొంతవరకైనా ప్రచారములో ఉంటుంది. బాగు పడివిడిగా వైకాచీగ్రంథాన్ని సంగ్రహించి, సంస్కృతభాషలో

కథాసరిత్సాగర, బృహత్కథామండలు రచించారు. అకథలలో అంధ్రీ దేశమే కాక, భరతఖండమే కాక, భరతవర్షభాగాలవిశేషాలు గోచరిస్తవి.

పురాణగ్రంథసందోహము అగాధ మైనఅకరము వంటిది. అందులో అనర్కథారత్నాలు అనేకము ప్రకాశిస్తుంటవి. లోకములో రకరకాల పురుషులలో వుట్టే బుద్ధులకూ, విపరీతసంశయాలకు, సుకటాలకు చక్కని సమాధానాలు వాటిలో లభిస్తవి. కథాచులముతో గంభీరతత్వము కమ నీయముగా ప్రతిపాదిత మవుతుంది. పురాణపరిశీలనవల్ల మానవబుద్ధి ఎంత మారము వెళ్ళినదో విశద మవుతుంది. ఆకథాపక్షములమీద చతుర్దశ భువనాలలో వీరవిహారము చెయ్యవచ్చు. పురాణ ఉపపురాణాలు విశేష ముగా అనష్టభచ్చదన్యులలో ఉన్నా, గద్యకు నమీప మైననడకతో సరళ సంస్కృతభాషలో సంతరించి ఉన్నవి.

పంచతంత్రాని కథాకోశాలు క్రమేణ బయలుదేరినవి. విష్ణుశర్మ ప్రభువు పురుషులకు రాజనీతి మృదువుగా బోధించడానికి పంచతంత్రము చెప్పినాడట. వివిధకథలు ఏకత్ర చేర్చి పూసలలో దారమువలె ఏకభావము ఏర్పరించి నాడు. పోయికముగా పుస్తక మంతా వచనరూపమే అయినా అక్కడక్కడ పద్యాలున్నవి. అప్పటికే చంపూగ్రంథపంథా ప్రారంభ మయినది. కొన్ని మార్పులతో ఈకథాసందోహాన్ని నారాయణ భట్టు హితోప దేశ పద్యకావ్యము చేసినాడు. వీటిలో పశుపత్యైదులకు మానవత్వము ఆరో పిత మయినది. అజంతుజాలము మానవలోకమువలెనే ఉండి, ధర్మ, నీతి, లోకజ్ఞానములు కలిగిస్తూ, సంభావనావిరహము సంక్రమించ నియ్యదు. పంచతంత్రాని కథానకాదులు ప్రపంచయాత్ర చేసి, పాశ్చాత్యకథలకు చాలావరకు మాతృక లయిన వవి ఆమెరికా నాయుక్తరాష్ట్ర సంస్కృత విద్వాంసుడు Doctor Franklin Edgerton లిఖించినాడు.

జైమిని అర్థకథలు అనేక మున్నవి. జీవధర్మవిరుద్ధ లయినవారు ఆచార్యాదుల ప్రభావముచే గ్రహించు జైమిని పొందడము ఈకథలలో

ప్రభావవిభావము. ప్రాకృతభాషలో ఉన్న ఈ కథలవల్ల అప్పటి దేశస్థి గతులు, ఆచారవ్యవహారాలు, సమాజసందర్భాలు, జనులవిశ్వాసాలు విశదమవుతవి.

ప్రాకృతభేద మైన అపభ్రంశ భాషలో కూడా కథాసాహిత్యము విరివిగా జయలుదేరింది. సుహృదుఃఖులచరిత్రలు, ఘోరలపరిభ్రమ విక్రమలీలలు, సిద్ధులచిత్రచర్యలూ మొదలయినవి ఆ సాహిత్యములో వర్ణితములు. ప్రాయశః కముగా గ్రంథజాలము పద్యాలలో, సాటిలలో ఉంటుంది. దానిప్రభావము కొంత ప్రాచీనాంధ్రసాహిత్యముమీద పడ్డట్లు గోచరిస్తుంది.

౨

ప్రాచీనాంధ్రభాషలో ఏకథలున్నవైపు స్పష్టముగా వెల్లువలము కష్టము. ప్రజలవాక్కులలో ప్రచారమయ్యే కథలు ఉండి తీరుతవి, అవన్నీ వదనరూపంగా ఉన్న వనుకొననక్కరలేదు. కొన్ని ద్విపదలుగానో, గేయరూపంలోనో, కొన్ని సరళపద్యాలలోనో ఉంటవి. ఇప్పటికీ కొన్ని ముద్రితమై లభ్యమవుతున్నవి. కథనకావ్యాలలో కవితాపాటముకన్న కథాభారజే ప్రభావము.

పంచతంత్రకథలు, వేదాశ్చరిత్రపంచవింశతి, శుకనప్తతి, హనవింశతి ఇత్యాది కథాకావ్యాలు చాలా ఉన్నవి. వచనములో స్థలపురాణాలు, శైలియత్తులు, కవితలు మొదలైనవాటిలో కొన్నిచిత్రములైనకథలు కనబడతవి. హంజీ అనంతపుర రాజులకథల పండివి భాషాకల్లోలములో బాగా అర్థముకావు. భోజకాశిదానకథలు. చమత్కారకథాల్లోనివి, కాశీమజిలీలు ఇత్యాదులు జనరంజకముగా ఉన్నవి. కథాసాహిత్యము గద్య పద్యరూపంలో అదినంచీ అవిచ్ఛిన్నముగా వస్తున్నది.

రుచిభేదాన్ని బట్టి, కాలాన్ని అనుసరించి ఆధునికము అనేపద్యంలో కథ ఆంధ్రభారతిలో ప్రథమమున వచ్చిందని చెప్పవచ్చు. శ్రీ అయ్యంగి వెంకటరమణయ్య సంపాదకత్వాన 1912 లో బందరునుంచి బయలుదేరినది ఆవత్రిక. 1914 ప్రాంతాలలో తణుకునుంచి మదరాసుకథలు అనే సంపుటి వెలువడ్డది. అక్కిరాజు ఉమాకాంతం 1914 లో త్రిలింగ మాస పత్రిక మదరాసులో ప్రారంభించి, కథలకు తా విచ్చినాడు. ఆంధ్రపత్రిక బొంబాయినుంచి మదరాసుకు వచ్చి జైనాది ప్రచురణ ప్రారంభించిన తరువాత అప్పు డప్పుడు కథలు అచ్చువేసేది. అందులో సారస్వతాసు బంధము ఆరంభ మైనాక కథాసాహిత్యా కి కాస్త ఆకరము దోరికింది. చింతా భీమకంకరము కథారచనలో కొంత కృషి చేసినాడు. అయితే అయనరచనలు Sir Arthur Conan Doyle వ్రాసిన అవరాధనిదూ పక కథలకు అనువాదప్రాయంగా ఉండేవి.

1915 లో కథకు ఆకారప్రకారాలు కొంతవరకు ఏర్పడ్డవని చెప్పవచ్చు. సాహితీ సమితి సభ్యులు తెనాలిలో 'అఖ్యాతి' అనే మాసపత్రిక ప్రకటించడానికి ప్రయత్నించారు. ముద్దసందర్భాలవల్ల పత్రిక బయటికి రానేలేదు. కొన్ని మిత్రులు కథారచనలో గాఢ మైనక్రిషి చేయడం సంభవించింది.

ఆంధ్ర, కృష్ణాపత్రికలలో అప్పు డప్పుడు ఒకటో, అరే కథలు వచ్చేవి. పత్రికలలో కాక విడిగా చిన్న చిన్న కథాగుచ్ఛములు కూడా కొన్ని బయలుదేరినవి.

1920 వ సంవత్సరము ఆంధ్రసాహిత్యచరిత్రలో ప్రముఖతరాలలో లిఖించ వచ్చుది సాహితీ సమితి వారు 'సాహితీ' పత్రికా ప్రకటన ప్రారంభించి. అప్పుడు సుప్రసిద్ధులైన కథకులలో చాలామంది ఆవత్రికకు తమ రచనలు బంపిస్తున్నారు. కథకుల పౌష్ట్యము సాహితీ సమితివల్ల వచ్చిందని సహృదయుల అభిప్రాయము. ఆరచయితలు ప్రాచ్య, పాశ్చాత్యవాక్కు

యోదులు మధించినవారు కావడము చేతను, నూతనోత్సాహపరులై, వ్యాపీ హారిక భావలో చెప్పడము చేతను కథలు సజీవముగా ఉండేవి.

1922 పాఠశాలలో బంధువునుంచి భారద, 1923, 24 లలో మదరాసు నుంచి కథ, భారతి, 1923 లో నంటూరునుంచి 'నఖి' బయలుదేరినవి కథకు గౌరవము కలిగింది. తరువాత ప్రతివత్సరము కథ ప్రకటింపడం పరిపాటి అయిపోయింది.

3

భారతీయులకు కథనము ఉగ్గపాఠమో వచ్చినవిద్య అని పాశ్చాత్యవిమర్శకులు నేమాగు లెఱచినారు. అమెరికావిధానములో కథ అఖండాలలో అమెరికాలో ముందు పుట్టిం దని విజ్ఞా లన్నారు. 1833 లో Edgar Allan Poe, 1840 లో Hawthorne, 1868 లో Bret Harte, 1871 లో Henry James, అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రాలలో అద్భుతముగా కథారచన వృద్ధి చేశారు. ఇంగ్లండులో 1877 నుంచి Robert Louis Stevenson, 1890 నుంచి Kipling వల్లన, కథ బాగా వికాసము చెందింది. గతశతాబ్ది మధ్యలోనే ఫ్రాన్సుదేశములో కథ విజృంభించింది. పరాసువారు వచనరచనలోను, కథానిర్మాణములోను గట్టివారు. ఐరోపాఖండములో అనేక సారస్వత విధానాలకు వారే విధాతలు. రష్య దేశములో కూడా కథ కళాస్ఫూర్తి చెందినది. ఈశతాబ్దిలో అన్ని దేశాల వారు అందులో ఆరితేరినారు.

పాశ్చాత్యుల కథనములో అవలంబించిన అన్ని వద్దతులు ఆంధ్రులు కూడా అవలంబించినారు. కొందరు విశేషముగా అనుకరించినా చాలా మంది రచనలో స్వాతంత్ర్యము వహించారు. పశ్చిమకథాసాహిత్య సంపర్కమువల్ల బాగా మార్పు చెందినవారి కథాధారణి జనసామాన్యమునీ అవగతము కావడము కష్టము.

మొదట మొదట మనకథలు పరివర్తనములే బహుళముగా చేశారు. తక్కినరాష్ట్రాలకన్న వంగదేశమువారు కథారచన చాలా ముందుగా స్వారంభము చేయడంచేత బెంగాలీకథలు మనవారు అంగీకరించారు. ఇంచుమించుగా మనతోపాటు హిందీవారు కథానికాసృష్టి కొవించినా, హిందీకథలు మనవారు తెలిగించారు. మహారాష్ట్ర కర్ణాటక ఉర్దూభాషలలోనుంచి కూడా కొన్నికథలు అంగ్రజేశము ధరించినవి. కథలు కొద్దిమంది పశ్చిమభాషలలోనుంచి బయట పెట్టకుండా బహుళముగా అనువాదము చేశారు. కొంతకాలమునుంచి మనకథలు కర్ణాటక తమిళ హిందీ అంగ్లభాషలలోకి పరివర్తితము లవుతున్నవి.

వేదకథలలో యజుర్వేద కథాసంగ్రహ మొకటి తెలుగులోకి వచ్చింది. శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రివంటి వేదార్థపరిశోధకులు వైదికకథలన్నింటినీ అంగీకరించడం అవసరము. పాలిభాషలోనుంచి జాతకకథలు కొద్దిగా శ్రీ కొంబి రంగాచారి తెలిగించినాడు. ఆయన, శ్రీ జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి వంటివారు అన్నీ తెలిగిస్తే అంగ్రసాహిత్యానికి వన్నె వస్తుంది. ఆఖరి స్రాకృతభాషాకోవిదుడైన శ్రీ పంచాగ్నూరి ఆది నారాయణ శాస్త్రి జైమల అర్థకథలు కొన్ని పూర్వము తెనుగుచేసినాడు. ఆయనచేతిమీదుగానే అర్థకథాసంహిత అంకా మనభాషలోకి వస్తే కథాకాళికు సాభాగ్యము సమకూరుతుంది. ఆదభింశభాషలో ఉన్న కథన కావ్యాలను శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యుల వంటివారు సరళవచనములో వ్రాస్తే కథాసారస్వతము ప్రవృద్ధ మవుతుంది.

౪

కథాశబ్దము జాతినాదకము. ప్రాచీనాలంకారికులు కథను గౌరవించి కథా శేఖరము వినిధనామములు నిర్దేశించారు. అభ్యాసక, అభ్యాసము, అభ్యా

నకము, కథానకము ఇత్యాది నామధేయము కనపడతవి. సంస్కృతవాఙ్మయములో ఎంతో కథాసాహిత్యము లున్న మైత్రులు, భాణభట్ట, చిత్రచోడు, భట్టారాచిచరిత్ర గద్యభట్టాధీశ్వరముల అభ్యాసముచేచందుని గద్యకావ్యము కలమానకములలో కవిత్వమును వ్రాసినదానిమేలు మాదా తెలియదు. నుబంబూరాజుగారి కవిత్వమును గూడ కాదంగరి పరికథ, హర్షచరితము అభ్యాయము, గురజాడ అప్పారావుగారి త్కథ అభ్యాయికలే. కథానిరీత్యా, రామకథ, భక్తకథ, కథానిరీత్యాని గద్యచిత్రమునే మాదా అభ్యాయము కావలెననియు, ఈ ముగ్ధాకొన్నికొన్ని నామధేయములు గోచరిస్తున్నవి.

ఈకాలములో చిన్నకథను వి. నా. లి. ఈ బాలముచరితము కావడం చేత ఎటువంటి దైనా కథ అవుతుంది అన్న నైపుణ్యము కథానక మనకు సమంజసము. బెతాళిపల్లెచరితములో ఒక్కొక్క కథకు కథానిక మనే ప్రసిద్ధి. అయితే అయినప్పటియుచికిందట ప్రతి కథనీకంటి హనుకు చాఫిత్రై చిన్నకథకు కథానిక అని పేరు పెట్టినాడు.

అభ్యాయికా, కథా, ఖండికథా, పరికథా, లేథా

కథాని కేతి మన్యంతే గద్యకావ్యము చుట్టచుటా —

అనే అగ్నిపురాణలోకము ఉడవారిచి కథానిక అనగా మన్నాడు. అలంకారికనిర్వచనాంతలో కథానికాశబ్దానికి ప్రాధాన్యము లేదు. ఖండిక, రూపిక, ఏకాంకిక - ఇత్యాది శబ్దాలు ప్రచారములోకి తెచ్చిన అస్మదాదులు శ్రీవరాహమున్నదని కథానికాశబ్దాన్ని ఆమోదించారు.

ఇక ఈరోజులలో రచితము అయ్యే రకరకాలకథలకు నామనిర్దేశ మెలాగు? కొన్ని సంస్కృత శబ్దములను ఇంగ్లీషుపర్యాయపదములు ఇస్తే తెనుగువారికి తెలుస్తుంది!

అభ్యాయక	= A Connected story
అభ్యాసము	= A Tale, especially a legend or narrative
అభ్యాసకము	= An episode, a short legend
ఖండకథ	= A short tale, or sketch
కథానకము, కథానిక	= A story

౫

కథాపరిమితి ఎంత అని ప్రశ్న. ఒకపుట మొదలుకొని నూరు పుటల వరకు కథ వ్యాపించవచ్చు నని అన్నారు కొందరు. Henry James రచించిన 212 పుటల కథనమును కూడా కథే అన్నారు.

ఆయన విరాగి. ఆయన తరుణుడు. పర్వతముమీద పర్లకట్టిరములో నివాసము. ఆమె యువతి, శోభనాంగి, అనివాహిత. అందరూ అనిరాగిని దర్శించడానికి పర్వతకృంగముమీది పర్లకాలకు వెళ్ళుతూ ఉంటారు. ఒకనాడు ఈయువతి ఆయనను సందర్శించడానికి సాగి వెళ్ళింది. ఏకాంతముగా ఆయన దర్శనము తటస్థించిరిది. ఆయన యువకుడు. ఆమె యువతి. అతరువాత ఆవిరాగి లేడు!

దీని కథగా పరిగణించారు! మనలోమాతా అన గనగా ఒకరాజు, ఆరాజు కడుగురు కొడుకులు భార్యది వాక్యసంబోధము కూడా కథ అని ప్రతీతి చెందింది. శ్రీ చింతా దీక్షితులు, శ్రీనివాస కిరోమణి, మొక్కపాటి నాగేశ్వరరావు ప్రతి వంటికథకుల శుద్ధిర రచనలు కూడా కథానికలే. కాబట్టి పరిమితివల్ల ఇదమిత మని నిర్ణయించ నవసరము లేదు.

అగ్ని పురాణములో—

భయానకం సుఖవరం గల్గె చ కరుణో రసః

అచ్చునోంత సుకృతార్థా నోదాత్తా సా కథానికా,

దీనివ్రాతము కథానిక పెద్దది కాగూడదు. విషయాలు సంగ్రహించాలి. సంఘటనలు అక్షర్యజనకాలు కావాలి. కథాంతములో అద్భుతాపాదక మయినమలుపు తిరగాలి. ఘటన సుఖాంతమూ కావచ్చు, దుఃఖాంతమూ కావచ్చు. మధ్యలో కరుణ నమ్మిలితము కావచ్చు. ఈవిధములో వైఖాల్యము మొందు.

లోకములో ఎటువంటి నన్ని వేళ మయినా, అదిమధ్యాంతాలలో ముఖ దుఃఖాలు తిలకండులావలె గాని, క్షీరసీరాలవలె గాని, ఉండకతప్పదు. అదినుంచి అంతముదాకా కథ ఒకేఘోరణిలో దుఃఖమయిన మయినా, ముఖ మయిన మయినా సాగను లేదు. సందర్భాలలో సంఘర్షణ, తుల్యబల విరోధమూ ఉంటూ ఉంటే, కథాఘోరణికి దోహద మవుతుంది. ఇహలోక యాత్ర దుఃఖభూయిష్ట మయినప్పటికీ జీవితాన్ని కేవలదుర్దినమువలె చూడ ల్పించక ఎండావాసలుగానూ, చీకటివెలుగులుగానూ చిత్రించడములోనే సిద్ధమాస్తుడై ఆఖ్యానకుడు కావలె అర్ధగ్రహదయ్యుడు.

కథానికను సరళకథనములో నడపవచ్చు. సంభాషణకృమము సాగించవచ్చు. ఒక్కొక్కప్పుడు లేఖాయాచకముగా లేఖలు తీర్చవచ్చు. దినచర్యసరణిలో దిద్దవచ్చు. దీర్ఘస్వగతరూపముగా చెప్పవచ్చు. ఈరీతు లన్ని నమ్మకగ్రామి చేసి రచింపవచ్చు. చైతన్యసృజనం (The stream of consciousness school) భంగులలో ప్రాధమ్యముగా గాధామధవాలతో గ్రంథనము చేయవచ్చు.

రచయితలలో ఉన్న తేజ పతితలలో కూడా బాగా అధికాతిథేదము ఉన్నది. గ్రహణశక్తిని బట్టి కథావిధానముకూడా ఏకథ వైఖా కొన్ని సామాన్యలక్షణాలున్నవి. వాటిని గమనిస్తే కథ మధురముగా అంత మవుతుంది.

కథానిక మేదో వ్యధమములోనే నిపుణతతో నిర్ధారణ చేసుకోవాలి. కథోదయము చిత్తాకర్షకము చేయాలి. కథాముఖములోనే కావ్యార్థ

నూచన గర్భిణీభూతము కావాలి. కథాసీతములో బీజోపబృంహణమై వివర్ణములో వివిధగతులు తొక్కి క్రమేణా కథ గమ్యస్థానము చేరాలి. నవలీకాపాత్రయు లైసకథలలో కథాంతరాళము అవకాశ మున్నది. కాని కథాసీతములో కథాంతరము విశేషపేతువై ఏకాగ్రతకు ప్రతిబంధక మవుతుంది. అదిమధ్యాంతకృమము చూచుకొని విమరు కలగకుండా విరమించడం తప్పక తాపేతువు.

కథాముఖము ఏవిధముగా నైనా ఉండవచ్చును. కొందరు స్వగత రూపముగానూ, కొద్దిమంది వాణోవాక్యభారణిలోనూ, మరికొందరు నూటిగానూ, మరికొద్దిమంది అర్థాంతరన్యాసముతోనూ, అరంభిస్తారు. ప్రతీకలోనే- అంటే పారంభవాక్య సందోహములోనే మాత్స్యముగా నైనా స్థితిస్థాపన కావాలి. నిపుణత లేకపోతే అరంభదశలోనే కథ వదులుబడవలె నదనిపించుతూ, అకర్షకము కాకపోతుంది.

కథాంతము కడుజాగ్రూహతతో నిర్వహించాలి. జనసామాన్యానికి పూస గుచ్చినట్టు కథ చెప్పి, కొలికిపూస ముడివేసినట్టు ముగిస్తేనే గాని మోడము కలగదు. పిట్టకథలలో, పిల్లకథలలో, పుక్కిటిపురాణాలలో “కథ కంచికి వెళ్లింది” అని ఉపసంహరణవాక్యము కూడా ఉంటుంది. అప్పటికి గాని అచ్చాదయాలకు అనందము కలగదు. పూర్వము కాంచినగరము నకు ప్రవిద్యలకు, కళలకు మలవాలము. అన్నికాఖలలో ప్రవీణులు అక్కడ సమావిష్టు అయ్యేవారు. కథ కంచికి వెళ్లిందంటే అక్కడి కళావేత్తల అంగీకారముద్ర పొందిందన్న మాట. అటువంటి కథాంతము వాచ్యరీతితో జనాంగీకృతము. వ్యంగ్యవిధానముతో ఉపసంహరిస్తే అనేకులకు అర్థము కాదు. అతరువాత ఏ మైన దని అడిగితీరుతారు. అయితే అటువంటి ఉత్సుకత కలిగిస్తే కథ వ్యంగ్యజైభవముతో గట్టెక్కిందన్న మాటే.

కావ్యానికీతమే కథకూ శరీరము, అత్మ విడతీసి విశేషించాలి. శరీర మన్నప్పుడు భావ, వాక్యనిర్మాణము, వాక్యసందోహము, ప్రకరణవిభా

గమ, కథానామము, నాయకానాయకాదుల నామధేయములు, గమన విధానము మొదలైనవి గమనించాలి. ఆపైన శరీరానికి లావాణ్యమునకై కథకు శైలి కమనీయముగా ఉండేట్లు రచించవలె.

కథాత్మలో వస్తువు, తద్విశేషాలు, భాషలు, భావపర్యవసన్నత, రస ప్రసీతి-ఇవి లక్ష్యములో ఉండాలి. రచయితల రసీకతను బట్టి హృదయంగ మత్వము గాని, ధీప్రసీతి గాని ఉద్దిష్టమై ఉంటుంది. కేవలబుద్ధివైకల్య విన్నూర్తికంటే హృదయాకర్షక మైనరసభావతత్పరత్వమే రమ్యతర మని రసీకజననమ్మతి.

౬

ఇందులో చివరకథమాత్రము ఇతఃపూర్వము అముద్రితము. తక్కినవి పాహిరి, నఖి, వీణ, ఉదయిని, గోల్కొండ, ప్రతిభ, భారతి పత్రికలలో పూర్వము ప్రకటితములు. ప్రథమ సంపుటిలో ప్రస్తుతము లైనకథలలో వైవిధ్యము విశేషము. ప్రకృతివర్ణన, పల్లెటూరి జీవితము, పట్నవాసుల భావ సాంకర్యము, బాలకుల పాఠశాలానుభవాలు, అరణ్యము, ఆభేటము, హాస్యోద్దిపక సన్నివేశాలు, ఆకలిపాద, అధమర్లులవ్యథలు, సంప్రదాయసంఘర్షణలు చిత్రముగా వర్ణించి ఉన్నవి. భావవిహారానికి, మానసికోద్దిపనానికి ఉపకరించే ఉత్తమకల్పనలు ఉన్నవి. రాగము, రసీకత, అనూయ, హృదయవాదానికి పదు తక్కించే పరిస్థితులూ ఉన్నవి.

కృమికృమముగా భావసంపుటలలో ఇంకా వివిధ కథల ఉదాహరణ ములు ఉంటవి.

శివ శంకర శాస్త్రి

సాహితీ నమితి

నవంబరు ౧౯౪౩

గా డె

శ్రీ శివ శంకర శాస్త్రి

౦

చిన్నతనాన బడి అనేమాట వినబడితే నాపంపప్రజాశాలలో నాలుగు ప్రాణాలు ఎగిరిపోతూ ఉండేవి. “తెల్లనారకుండా ఎప్పుడూ రాత్రే ఆయితే బాగుండేది” అనుకొనేవాణ్ణి. “అడవిల్లగా పుట్టకపోయిని!” అని యేడుస్తూ ఉండేవాణ్ణి. “ఎప్పుడు పెద్దవాడవుతానో!” అని తొందర పడుతూ ఉండేవాణ్ణి. ఈపూహలు నాకు కాస్త మనస్కాంతి ఇస్తూ ఉండేవి.

మాబడి నరకలోకము, పంతులు యముడు! పురాణాలలో యముడికే మాపంతులకూ భేదమున్నది. పాపము చేసినవాళ్ళనే యముడు దండిస్తాడు; పంతులు పిల్లకొయల నందరినీ- తప్ప చేసినా, చెయ్యకపోయినా, వధ చేసేవాడు: కుర్రవాళ్ళ ప్రాణాలుమాత్రము పోయేవి కావు.

మాపంతులు క్రూరుడు. పిల్లవాళ్ళు దుర్మార్గు అనీ, మోసగాళ్ళనీ ఆయన అభిప్రాయము. బాలుడికి ఉపయోగించే వస్తువులలో బెత్తము చాలాశ్రేష్ఠమని చెప్పతూ, తరుచుగా ఆబెత్తమవదార్థాన్నే ఆయన వాడుతూ ఉండేవాడు. పిల్లవాణ్ణి బాగా దండించి తరవాత పాఠము చెప్పడము ప్రశస్తమని ఆయనమతము. “దెబ్బకు దయ్యము పారిపోతుంది!” అని పంతులు చిరునవ్వు నవ్వేవాడు.

అటవికుపురోహితకోసమూ, ఆయనకు అసారోగ్యముకోసమూ ఉవ్విళ్ళూరుతూ ఉండేవాణ్ణి. ఆయనకు జబ్బు చేసినట్టు నాకు జ్ఞాపకము లేదు.

నిజంగా ఆయనభార్య మంగళనూత్రము గట్టిది; కాకపోతే బడిపిల్లల తిట్లతో వంతులు ప్రతీదినమూ వందసార్లు ప్రాణాలు విడుస్తూ ఉండవచ్చు! పదిహేనురోజుల కోసారి ఆటవిడుపు వచ్చేది. అయితే ఏమి? ఉల్లాసం ఉండేది కాదు. మరునాడు వడ్డీతో వధ జరుగుతుం దనేభయంవల్ల గుండె అదురుతూ ఉండేది.

వంతులకూతురిని చెట్టెబండిలో కూచోబెట్టి తిన్నగా లాగకపోయినా, ఆయన మాకు చెప్పినవనులు చెయ్యడములో ఏకొంచెము పొరపాటు జరిగినా, బడికి వెళ్ళడము కాస్త అలస్య మయినా, బెత్తము విరిగేలాగు దెబ్బలు తగితేవి. వీటికితోడు అప్పుడప్పుడు మానాకునగారు దగ్గర ఉండి నన్ను కొట్టించేవారు. రానురాను బడి ఆంధ్ర భయంకర మయి పోయింది.

౨

కాలము ఒకేవిధంగా ఉండదు. రెండేళ్ళకు ఒకనాడు నాకు బడినుంచి విముక్తి కలిగింది.

ఆరోజు ఉదయము భోజనము చేశాను. దోజా తిలకంబరగా భోజనము చేసేవాణ్ణి అనాడు నెమ్మదిగా అన్ను తిన్నాను. తిన్నలిండి ఒంట పట్టలేదు. భోజన మయిన తర్వాత బడికి వెళ్ళగలకే అన్నచింత వ్యాధిస్తున్నది. చివరకు ఎలాగో తిండి తిన్నాను.

ఒళ్ళు నొప్పి లెత్తుతున్నది. గతసాయంత్రాలను తగిలిన దెబ్బలగుర్తులు ఇంకా కనబడుతున్నవి. దెబ్బ పడినచోట చెయ్యి తగిలితే నొప్పి పుట్టుతున్నది. ఔషధానికి అనంగతి జ్ఞాపకము రాగానే ఒకవిధమైన భయము పుట్టసాగింది. కొంచెము సేపటిలో బడికి బయలుదేరవలసి ఉన్నది.

నేను ఇంట్లో ఉన్నవఱైన పెద్దవాళ్ళు నన్ను బడికి నెట్టుకొని పోతారు. ఎలా గయినా బడి ఎగగొట్ట దలుచుకొన్నాను. ఏమీ పోచింది కాదు.

ఇటూ అటూ పచారు చేశాను.

ఇంతలో నాకోసము ఇద్దరుపిల్లలు మాయింటికి వచ్చారు. అందులో ఒకడు నన్ను చూసి, “భోంకేశావా!” అన్నాడు. అన్నం పెట్టకుండా మావాళ్ళు నన్ను ఒడికి పంపించ రని వాళ్ళకు తెలుసు.

వాడు అడిగేసరికి కాస్త అలోచించి, “చెయ్యలేదు” అన్నాను. రెప్పవేసేటోగా వాడు నాకడిచెయ్యి వాసన చూచి, “అన్నం తిన్నావులే!” అని నవ్వాడు. లాభం లేకపోయింది. నా కప్పు డేమీ తోచలేదు.

“రా, బళ్ళోకి, పంతులూరు నిన్ను తీసుక ర వ్వున్నాడు” అని రెండో వాడు వాడికి తోడయినాడు. నన్ను వాళ్ళిద్దరూ బలవంతంగా బళ్ళోకి లాక్కపోవడానికి ప్రయత్నించారు. నేను వుప్పి కలవాడను. అప్పటికి ఏడే శ్మయినా పదేళ్ళవాణ్ణి పడదోయగలక కై ఉండేది నాకు. వాళ్ళకు రెండు వడ్డించి పట్టు తప్పించుకొన్నాను.

మొదటివాడు క శ్మర్రజేసుకొని, “సరేలే. ఉండు. పంతులూరితో చెప్పి సేపని పట్టిస్తా!” అని, రెండోవాడిచెయ్యి వువ్వుకొని వెళ్ళిపోయి నాడు. నిమిషంసేపు నేను కొయ్యబొమ్మవలె ఉన్నా ననుకుంటాను. ఈగడబిడ మావాళ్ళకు తెలియదు. వాళ్ళంతా దొడ్లో ఏవో పనులు చేస్తున్నారు. నేను నెమ్మదిగా సావడిలోక వెళ్ళాను.

అక్కడ పెద్ద గాదె ఉన్నది. కొంచెముసేపు దానికేసి చూశాను. టెనకటిరోజు మానాయనగారు కొన్నితెట్టలధాన్యము దానిలోనుంచి తీయించారు. ఇటూ అటూ చూసి, గాదెమీది మూత పక్కకు నెట్టి నెమ్మదిగా లోవలికి దిగి, మూత యధాప్రకారంగా మూసిపెట్టినాను.

లోవల దాక్కొన్నదిమొదలు నాఅవస్థ ఏమీ బాగా లేదు. వడ్లలో కూర్చోడంవల్ల ఒళ్ళు దురద పెట్టింది. ఉచ్చాస్యననిశ్శ్వాసాలు తిన్నగా లేవు. లోవల చీకటి. కాని గాదెకు ఒకపక్కన ఉన్న చిన్నచెజ్జము కాస్త పెద్దది చెయ్యడంవల్ల కొంతవెలుతురు లభించింది. తర్వాత ఏ మవుతుందో

అని గుండెలు తటతటా కొట్టుకొంటున్నవి. అబెజ్జములోనుంచి సావది శ్రద్ధగా చూస్తున్నాను.

ఇంతలో మట్టెలచప్పుడు వినపడ్డది. జాగర్తగా చూచాను. మావదిన గారు వచ్చి సావట్లో కూర్చున్నది. ఆమెచేతిలో రెవిక, దారము గుచ్చిన నూదీ కనబడ్డవి. ఆవిడ రవిక కుట్టడం మొదలుపెట్టింది.

నాకు పెద్దచిక్క- సంభవించింది. ధాన్యపుదువ్వ ముక్కు-లలో దూరడం చేత తుమ్ము వచ్చింది. గట్టిగా తుమ్మితే మావదినగారికి వినపడుతుంది. అందుచేత ముక్కు- నులుపుకొన్నాను. అలా చేస్తే తుమ్ము రా దని విన్నాను. అయితే విడవకుండా వడ్డఘాటు తగలడంచేత తుమ్ము అణచుకో లేక, బిగబట్టి, చివరకు తేలికగా తుమ్మక తిప్పింది కాదు.

స్త్రీమితము చెంది నేను బెజ్జములోనుంచి బయటికి చూచేసరికి గాదెమీద ఉన్నది మావదినగారిదృష్టి! “తాడు తెగింది!” అనుకొని అలాగే చూస్తూ ఉన్నాను. ఆమె లేచి నిలవబడ్డది, గాదెదగ్గరికి వచ్చి నన్ను బయటికి లాగుతుం దనే నాభయము. ఆమె అక్కడే నిలుచున్నది.

ఈమె ఎందుకు లేచిందో అని నేను అలోచిస్తూ ఉండగానే నాకు ఒకకంతస్వరం వినపడ్డది. ఆధ్వని నేను చాలాకాలము మరిచిపో లేదు!

“అమ్మా, మురారి యొక్క డున్నాడు?” అని పంతులు ఆమెను అడిగాడు. నేను ఊపిరి బిగబట్టినాను. ఆమె యేమీ మాటాడ లేదు. నాకు కాస్త ధైర్యం వచ్చింది. ఇంతలో ఆమె గాదెవైపు నేతో చూపించింది నాగుండె గుటుక్కు మన్నది!

పంతులు నాజుట్టు పట్టుకొని లాగి, బెత్తముతో బాదుతూ బళ్ళోకి తీసుకు వెళ్ళినాడు. ఆరోజు నాకు తగిలినదెబ్బలు ఎన్నో చెప్పలేను. ఒక్కొక్క వాతలే.

3

మధ్యాహ్నభోజనానికి నేను ఇంటికి వెళ్ళేసరికి గ్రామాంతరమునుంచి మాఅమ్మమ్మ వచ్చింది. అవిడ నన్ను చూసి, “నాయనా, నీళ్ళు పోస్తా, రా. అన్నం తిందువు గాని” అన్నది. నేను స్నానానికి తయారయినాను.

అమ్మమ్మ నాబళ్ళు తోముతూ, “ఇ దేమిటి రా, నాయనా, వంటి నిండా వాతలు!” అన్నది.

“పంతులు ముండాకొడుకు కొట్టాడు!” అన్నాను.

“వాడిచేతులు నేల బడ! వాడిదదువు చట్టబండలు కాను! నేను వాణ్ణి కనుకుంటా ఉండు!” అన్నది ఆమె.

సాయంకాలము అమ్మమ్మ పంతులయింటికి నన్ను వెంటబెట్టుకు వెళ్ళి, “ఏ మయ్యా! నీవు పిల్లలు గంటావా? రాళ్ళు గంటావా? వళ్ళంతా ఇ వేమి వాత లయ్యా! చదువు లేకపోతే పీడాయీరి గాని పిల్లవాడు దెబ్బలతో చచ్చిపోయేట ట్టున్నాడు! చాల్లే! ఇహ మావాణ్ణి నీబళ్ళోకి పంపించము!” అని గబగబా కేకలు వేసింది.

పంతులు నో రెత్త లేదు.

“వద, నాయనా, పద!” అని అమ్మమ్మ ఇంటికి తీసుకువెళ్ళింది. ఆ తర్వాత నే నాబళ్ళోకి పోలేను. దగ్గరపట్నంలో మాఅక్కగా రున్నది. అక్కడిపాఠశాలలో ప్రవేశించాను.

ఈవిధంగా నాకు విముక్తి కలిగింది.

గాదె కంటబడితే, వెనకటిసంఘటన ఇప్పటికీ నాకు జ్ఞప్తికి వస్తుంది.

అ రి నె ము క్క లు

శ్రీ వజ్ర బాబు రావు

౧

మానాన్నకు నేను పెద్దకమార్తెను, నేను పుట్టినయేడోరోజునే మాఅమ్మ బాలింతరోగము వచ్చి చనిపోయింది. ఆమె పోయినపదమూడోరోజునే మానాన్న మళ్ళీ పెళ్ళి చేసుకున్నాడు. నాకు బుద్ధి తెలిసేటప్పటికి మా సవతితల్లికి ముగ్గురుబిడ్డలు పుట్టినారు.

నాకు వచ్చేళ్ళు వచ్చేదాకా మానాన్న నాపెళ్ళిమాట తలపెట్ట లేదు. మాఅమ్మమ్మ పదేపదే చెప్పడముచేత ఇక సాగ దని పరుడికోసము వెతక డము ప్రారంభించినాడు. అసంవత్సరము తగినసంబుధము కుదిరింది కాదని మరుసటిసంవత్సరము వైశాఖమాసములో చెయ్యవచ్చు నని మాని తేసినాడు. మరుసటివైశాఖములో మాసవతితల్లి ఖాయిలా పడ్డది. నాలుగు నెలలు మంచాన పడి తీసుకొన్నది. ఆఖాయిలాలో ఆమెకు వచ్చేప్రాణము పోయ్యేప్రాణముగా ఉండేది. చాలామందివైద్యులను పిలిపించాడు, చాలామందులు వాడినారు. అందులో భూతవైద్యులు తతంగాలూ, తంతులూ చేసినారు. వాటికల్లా రోగము తిరిగింది కాదు. గరళముకూడా చివరకు వాడినారు. కొన్నాళ్ళకు జబ్బు నెమ్మదిగా నివృత్తించింది. ఆమె ఖాయిలాలో ఉండగా నాపెళ్ళిమాట ఎవరికి జ్ఞాపకముగిటుంది! ఇంటికి చూడవచ్చినవారిలో మాఅమ్మమ్మ మాత్రము మాసవతితల్లిజబ్బు, ఇంట్లో ఇబ్బందులూ చెవుతూ నాపెళ్ళియుబ్బందికూడా వాటితో కలుపుతూ పుండేది. వైశాఖమాసములో వీలు పడ్డది కాదు గదా అని మామమాన

ములో తప్పకుండా వివాహము చేస్తా నని అన్నాడు. మానాన్న. “ఏ మాసములోనైనా డబ్బు ఖర్చు చేసి వివాహము చెయ్యవచ్చును. కాని మౌనీతిగతులకు తగినసంబంధం దొరకవచ్చా?” అనేవాడు మానాన్న చాలాసార్లు. ఏమైవ్యవహారాలమీద ఆయనదగ్గరికి వచ్చినప్రతివారూ, “బాబూ, అక్కడ సంబంధం వున్నది, ఇక్కడ సంబంధం వున్నది” అన్నచోటికల్లా కబుర్లు వంపి మానాన్న విచారితూ వుండేవాడు. “ఈ సంస్కృతము మేము చెయ్యదలచుకో లే” దని కొందరూ, “అంతవారితో మేము వియ్య పొందగలమా?” అని మరికొందరూ, “మాఘమాసానికి తూగిరా లే” మని ఇంకోకొందరూ ఇచ్చేజవాబులు వస్తూవుండేవి. ఈ గాయబారాలతో మాఘమాసము సగవడ్డది. వరుడు ఎక్కడా దొరక లేదు. నా కప్పటికి వన్నెండేళ్ళు నిండినవి.

నన్ను చూసినవాళ్ళందరూ, “ఇంకా ఈపిల్లకు కన్నెజెర వదిలింది కాదు” అనేవాళ్లు. నేను కాస్త కాలుపాడుకున్నా. పెళ్ళి అయిందా అనేమాట అడగకుండా చాలామంది నన్ను చూసి “కావరానికి జెల్పించా? లేక ఈయేడు పంపుతారా?” అని మావాళ్ళతో అనేవాళ్ళు. ఇంట్లో మాఅమ్మమ్మగోల యెక్కు వయింది. “ఇక అమ్మయికి వివాహం చెయ్యకపోతే ఎలాగు?” అని మానాన్న స్నేహితులూ, చుట్టాలూ అన్నారు. ఆయన కేసు లోచించి కాదు. “ఎక్కడైనా వరుడు దొరికితే బాగుండును!” అని నిట్టూర్పు విడిచినారు మానాన్న. చివరకు సమీపగ్రామములో సంబంధము కుదిరింది. ఎక్కువ కట్న మిస్తామనేటప్పటికి ఒకగృహస్థు తన కుమారునికి నన్ను వివాహము చేసుకోడానికి ఇష్టపడ్డాడు!

పెళ్ళికొడుకు కుదిరినాకా నాకూ మనశ్శాంతి లేదు. “వైకాఖమాసము లోగా సంబంధము కుదిరితే సరే. లేకపోతే, దోవను పోయ్యేవాడిని పిలిచి నాలుగెకరాలు గట్టుపెట్టి యిడివేస్తా!” నని మానాన్న ఒకసారి అన్నప్పుడు వాగ్దానము చివుక్కు మున్నది ఎటువంటిభర్త నాకు రాసి పెట్టి వున్నాడో అని దిగులాగా వుండేది, కుదిరిన పెళ్ళివారికి భావనతి ఉన్న

దనీ, కరిణీకము కల దనీ, తెలిసి లోలోపల సంతోషించాను

అటుతరవార పెళ్ళికొడుకు ఎలా వుంటాడో అని ఆందోళన పెళ్ళి వారిచుట్టాలూ, వారిస్థితిగతులనూ గురించి మావాళ్లు చెప్పుకుంటూ వుంటే నేను గదిలోనో, గోతాల మెట్టచాటునో, నిద్రపోయేదానివలెనో వుండి వింటూ వుండేదాన్ని. పెళ్ళికొడుకుసంగతి ఘోర విన్నా ఇంకా వినవలె వనే వుండేది.

మామమ్మమ్మ నన్ను పెంచుతూ మాయింట్లోనే వుండేది. ఆమె పెళ్ళి కొడుకునుగురించి మానాన్నతో మాట్లాడుతూ, “అయితే నిరుకు స్వామి వారిరభోత్సవమునాడు గుర్ర మెక్కి వచ్చినవా డేనా నీఅల్లుడు?” అన్నది. ఆతిరువాళ్ళలో ఆయనను చూచాను; గాని ఆయన పెళ్ళికొడు కవుతా డని నా కిమీ తెలుసు? తెలిస్తే బాగా చూచేదాన్నే అనుకొన్నాను. అయినా అప్పుడు చూసిన జ్ఞాపకము కొంచె మున్నది. ఆయనముక్కు, నోరు, కళ్ళు, చెవులు, ముందరిజుట్టూ జ్ఞాపకము లేచ్చుకోడానికి చాలా వ్రయత్నము చేశాను.

పెళ్ళిల్గము ఆరోజు కారోజుకు దగ్గరికి వస్తున్నకొద్దీ మాయింట్లో పెళ్ళివమల ఆదావడి వచ్చింది. మాపశువుల కొట్టా లన్నీ బాగు చేశారు. దొడ్డినిండా పెద్దపందిరి వేశారు. అప్పడాలు, వడియాలు, వచ్చళ్ళు, ఊరగాయలూ తయారయ్యివి. పప్పులు, బియ్యాలూ రకరకాలుగా తయారు చేయించి వంటయింట్లో బిడారు వేశారు. పెళ్ళిరోజుల్లో వర్షము వస్తుండేమో అని గాడిపొయ్యి సావడిలో తవ్వినారు. ఇంకా పెళ్ళి అయిదారురోజు లున్న దనగానే వంట అక్కడే చెయ్యడము ప్రారంభించారు. వినాహము రెండుమూడు రోజుల్లోకి వచ్చేటప్పటికి మాచుట్టా లంతా బల్బెక్కి వచ్చారు. గంటలచప్పు డయినప్పు డల్లా నాకోట్లోకి వెళ్ళి చూచేదాన్ని. వచ్చిచుట్టాలలో మా పెద్ద మందువాయిల్లంతా నిండిపోయింది. పెళ్ళికి కొత్తబట్టలు, పోకమార, అవంగాలు ఇంకా

ఏవేమో సామగ్రులు మాతాత గుంటూరునుంచి తెప్పించినాడు. మానాన్న గది ఆమూటలతో నిండిపోయింది. కొట్టువెత్తనము మానవత్వం అన్న గారిది.

రేపు లగ్న మనగా మావాళ్లు నన్ను వెళ్ళి కూతురిని చేశారు, మరియిద్దరిని తోడు వెళ్ళి కూతుళ్ళను చేశారు. నానొసట కళ్యాణపుబ్బెట్టు, బుగ్గను చుక్క, కాళ్ళకు పారాణీ పెట్టినారు. మావూరిమేళగాళ్లు వాయింపారు. మాచుట్టాలు చీరలు, రూపాయలు, ఉంగరాలూ చదివించారు.

వెళ్ళి కూతురిని చేసిననాటి సాయంకాలము మామేనత్త, అమ్మమ్మ, మరోముసలమ్మ అరిసెలు వండుతూవున్నారు. అక్కడికి వెళ్ళి నేను పీట మీద కూర్చుని, వాళ్ళతో కబుర్లు చెప్పతూ అరిసెముక్కలు తింటున్నాను. మామేనత్త కొడుకు వచ్చి నానరసను నిలబడ్డాడు.

“అత్తా, రాముడికి కూడా ఒక అరిసె ఇయ్యి; తింటూ వుంటాడు” అని నే నొకపీట చూపించాను. మాఅత్త అరిసె యిస్తూ “మారాము డింకా రెండేళ్లు పెద్దవా డయితే మాసుందరికి మొగు డర్యేవాడే!” అన్నది. మామేనత్త కొడుకు నాకంటే ఏడ్వర్రము పెద్ద. నాయెత్తు వుంటాడో వుండడో. నే నెవ్వడూ సరసాలాడుతూ వుండేదాన్ని. రాముడు నానరస పీటమీద కూర్చుని అరిసె తింటూ వుంటే నాచేతి కంటిన నెయ్యి అతని బుగ్గలకు పూసి “రాముడా, నీవు నాకు మొగుడి ర్యేవాడివి కాబోలు!” అన్నాను. “చూడవే, ఆమ్మా, నెయ్యి రాస్తోంది. దీనికి బొత్తిగా భయము లేదు. వెళ్ళి కొడుకుతో చెపుతా నుండు!” అన్నాడు. మాఅమ్మమ్మ మాఅత్తమాటకు “బ్రహ్మలిఖితము గదా” అన్నది. కొంతనేపు ఎవరూ ఏమీ మాట్లాడ లేదు. నేను అరిసెలవంట చూస్తూవున్నాను. ఇంతలో వాకిట్లో ఎద్దులగంటలచప్పు డయింది. “వెంకమ్మప్ప వచ్చిందేమో చూడు” అన్నది అమ్మమ్మ. “రాముడా, తిన్నది చాలు గాని వాకిట్లోకి వెళ్ళి చూతాము, రా” అని చెయ్యి పట్టుకొని అతన్ని లాక్కుపోయి వీధి గుమ్మముదగ్గర నిలుచున్నాడు. మావెంకమ్మప్ప, పిల్లలూ దిగిగూడ. ఇండి

దిగుతునే మాఅప్ప “ఏం రానుడూ, పెళ్ళిమాతురికి నోడుజవానువారేమిరా?” అన్నది. “నుంకరిని పెళ్ళికొడుగు ఆప్పజెప్పేదాకా నేనే కావలి- ఎవరూ ఎత్తుకు పోకుండా!” అన్నాడు.

“మంచిబ్రాహ్మణు అక్కయ్యా!” అన్నాను.

౨

నేను ఎద్దర లేచటప్పటికి ఒకటే అడావడిగా ఉన్నది. వారిని, వీరిని విగ్గంగా పిలవడముతో అప్పటికే చాలామందిగొడుగులు బొంగురుపోయినవి. “పొయ్యి మండి పోతున్నది. కద్దిపట్టాలపై బియ్యం కొలిపించండి, బాబూ!” అని ఎంబబ్రాహ్మణుడు అంటున్నాడు. మామామ మానాన్నతో “పో దైక్కుతున్నది. భజంత్రీలను రమ్మరి, పూళ్ళో మనవాళ్ళను నలుగురినీ పిలిచి రా. పెళ్ళిగాని పూళ్ళోకి వస్తే వారికికోసం వెళ్ళడానికి తర్వాత తీరను. బుచ్చమ్మా, పూళ్ళో పేరంటం పిలవడానికి తొందరగా బయలుదేరు” అని మాసవతికల్లితో కూడా అన్నాడు. కొంచెంసేపటికి మానాన్న, అమ్మా, ఇంకా కొంతమంది మేళముతో కలిసి భోజనాలకు పిలవడానికి ఊల్లోకి వెళ్ళినారు.

అగ్నిచక్ర పురోహితుడి చేతికిచ్చి ఆకిందటి సాయంకాలమే పెళ్ళి వారపూరికి పంపినారు. పెళ్ళివారు రావలసినవేళ సమాప్తిస్తున్నది. మామ చాకలివాడేని ఒకడని వినిచి “వరే, పెళ్ళివారు ఎంతదూరము వచ్చారో చూసి రారా” అని పంపినాడు.

నేను దొడ్లో అరుగుమీద కూర్చుని మొఱ్ఱము కడుక్కొంటున్నాను. వీధిసాట్లో మామామ ఎవరితోనో పెద్దపెట్టున కేళలు వేస్తున్నాడు. వయలు చేస్తూ పున్నగా శృంగతా ఎక్కడివనులు అక్కడే విడిచి పెట్టి సాట్లోకి పరుగెత్తారు. ఎంటచేస్తున్న బ్రాహ్మణు నన్ను చూసి “అమ్మా, కేళలు కోకులూ రాకుండా చూడు” అని చెప్పి, బెయ్యి కడకొక్కరి

సావట్లోకి వెళ్ళినాడు. నేను చుట్టూ తుడుచుకుంటూ వుండగా వంటాయన తిరిగి గాడిపొయ్యిగగ్గరికి వెళ్ళి, గరిటె తిప్పుతూ, “ఎంతవని జరిగింది! ఎంతసాహసము!” అన్నాడు. ఏదోదొంగతనము జరిగింది అనుకొని, “ఏమిటండి?” అని అడిగాను నేను.

“లగ్గపత్రిక తీసుకువెళ్ళిన బ్రాహ్మడు వచ్చాడు. వెళ్ళినాడు లగ్గానికి రామన్న రట!”

“ఏ మైనా అటంకం వచ్చిందా?”

“అటంకం లేదు, వాళ్ళబాందా లేదు! మీపుల్లయ్యమామగారితమ్ముడు సీమకు వెళ్ళివచ్చినవారిలో కలిసే భోంచకాడట. అందుచేత మీమామమా, అయ్యన్నబట్టి మీకూ వెలిట! స్నాతకము చేసుకుని లగ్గానికి బయలుదేరడానికి సిద్ధముగా వున్నవాళ్ళతో ఎవరో ఈసంగతి చెప్పారట. అందు మీద ఈసంబంధము అక్కర లేదన్నారట వెళ్ళినాడు. పీటలమిది, వెళ్ళిళ్లు సాదుచేసే ముఠాకొడుకులమాటలు పట్టుకొని ఈవెత్రిముండావాళ్ళు సంబంధం మానుకోవడ మేమిటి? పావగు బ్రాహ్మడు ఎంతప్రయత్నము చేసుకొన్నాడు! ఇంటినిండా చుట్టాలు దిగారు, ఊళ్ళో భోజనాలకు చెప్పి వచ్చాడు. వంట అవుతూ వున్నవి. నట్టేట్లో వుట్టి మానిగిన ట్టుయింది!”

నా కేమీ తోచింది కాదు. వెళ్ళి ఇలా అగిపోతుం దని ఎవరనుకున్నారు! సంగతి యేమిటో చూతా మరి సావట్లోకి వెళ్ళాను. సావడి సిండా జనం మూగి వున్నారు. మామామ కేలు వేస్తూ ఇటూ అటూ తిరుగుతున్నాడు. అయ్యగవంటినిండా చెమట పట్టింది. కొంచెము బొర్రకలవాడు కావడముచేత మామ రోజుతున్నాడు. ఎక్కడివాళ్ళక్కడ నిశ్చేస్తులై నిలబడ్డారు. మానాన్న ఖిన్నుడై స్తంభము అనుకొని, గడ్డము చేత్తో పట్టుకొని, అలోచిస్తూ నిలుచున్నాడు.

“సూరయ్యా, నీ విలా అలోచిస్తే కార్యం కాదు. అదొంగముండా కొడుకులు రామన్న రు కార్యం మానుకొంటామా యేమిటి? వాళ్ళు మొఖంమీద కొట్టినట్లు ఈలగ్గంవేళకే వివాహం చేయించక పోవే

నియోగపువాణ్ణి కాను!" అన్నాడు మామ.

అమాటలు విని మామామకు మతి పోయిం దనుకొన్నాను. వెళ్ళి కొడుకు లేకుండా వెళ్ళి ఎలా జరుపుదా మని ఆయనపుద్దేశమో అని నేను ఆశ్చర్య పడతూ వున్నాను.

"సూరయ్యా, చేసినామి వ్యర్థమౌతుంది. నలుగురిలోనూ నామోషీ. ఇప్పుడు పిల్ల వెళ్ళి జరగకపోతే, పిల్ల కేవో వంక అని నలుగురినోళ్ళలో పడుతుంది. అవక పస్తాయించిన లాభం లేదు. నామాట విను. రాముడికి నుందరికీ వీడ్వర్థం వార ఉందికదా. వాడికి తలంటి నీళ్ళు పోసి, స్నాతకం కానివ్వండి. వదమాడుకుడియలవైచిలుకు దివ్య మైనలగ్నం ఉంది. ఆలగ్నానికి ముడి పెట్టదాము" అన్నాడు మామ.

మానాన్నముఖంకేసి చూస్తున్నాను. ఆయనముఖానికి తెలివి వచ్చింది. "నరే, జరుపుదాము" అన్నాడు నాన్న. నేను ఇటూ అటూ చూచేటప్పటికి నావక్కనే గోడ కానుకొని మా బావ నిలుచున్నాడు. ఆయన్ను చూచేసరికి నాకు ఎక్కడా లేనిసిగ్గు వచ్చింది. తొందరగా దొడ్డోకి వెళ్ళుదామని బయలుదేరేటప్పటికి మాబావ నాకొంగు పట్టుకొని "ఎక్కడినించి వచ్చిందే సిగ్గు?" అన్నాడు. ఇంతలో మామ ఆయన్ని చూసి. "మరదలితో తర్వాత సరసా లాడవచ్చు గాని ముందు ఇటు రా!" అన్నాడు. ఒక్కపగగుస నేను గదిలోకి వెళ్ళి పడ్డా!

3

నేను మంచముమీద పడుకొని గోడమీది సావిత్రినత్వవంతులబొమ్మ చూస్తూన్నాను. కొంచెంసేపట్లో నాకు కునుకు పట్టింది.

మెళుకువ వచ్చి నేను కళ్ళు తెరిచేటప్పటికి మానవతిత్వల్లి నన్ను చేతితో కట్టితూ, "నుందరి, ఇక్కడ ఉన్నావే! లేచి రా. తలంటి నీళ్ళుపోస్తాను. గోరిఖాజ చేతులుగాని" అన్నది.

కొంతసేపటికి మామ నన్ను తట్టలో కూచోబెట్టి సావట్లోకి ఎత్తుకు వెళ్ళాడు. సావడినిండా జనము కూర్చున్నారు. అడవా శృంతా ఒకచోట నిలబడి వున్నారు. ఇద్దరు బ్రాహ్మలు మంత్రాలు చెప్పతూ కొత్త బట్ట అడ్డముగా పట్టుకొని నిలుచున్నారు. నా కాపొద్దున జరిగిన దేమీ జ్ఞాపకము లేదు. అయితే పెళ్ళికొడుకు ఎలా వుంటాడో చూతూ మనుకొన్నాను. మాయిద్దరికీ మధ్య అడ్డముగా వున్న బట్టలోనుంచి పెళ్ళికొడుకురూపురేఖలు కనబడత వేమో అని ప్రయత్నము చేసి చూశాను. కొంతసేపటికి పీలగా ఆకారం కనబడ్డది. మరికొంతసేపటికి అడ్డంగా పట్టినబట్ట చప్పున తీసి వేశారు. పెళ్ళికొడుకు మామేనత్త కొడుకే. నాకు చాలా ఆశ్చర్యం వేసింది. సేనింకా నిద్రపోతున్నా నేమో అనుకున్నాను. ఇలా అనుకొని ఒకసారి కట్ట తుడుచుకునేటప్పటికి పెళ్ళికొడుకు లేచి నాకంఠాన మంగళనూత్రము కట్టినాడు. నాకు నిద్ర పట్టకముందు జరిగిన సంగతు అన్నీ జ్ఞప్తికి వచ్చినవి.

ఆరాత్రి స్థానీపాకము చేయించారు తల వంచుకుని కూర్చున్నంతసేపూ పెళ్ళికొడుకును సఖిఖిపర్యంతము చూస్తూనే వున్నాను. అదివర కున్నట్టు లేరు నారు! పెళ్ళికొడు కయినదగ్గరనుంచీ ఏమో వింతగా కనబడ్డారు.

మరునాడు మేజువాటి, మే మిద్దరమూ పూలబుతు లాడినాము. ముత్తైదలు పాటలు పాడినారు. బోగము మేళము కూడా వున్నది. నామనన్ను వీటిమీద లేనేలేదు. పెళ్ళికొడుకు నాహృదయ మంతా ఆక్రమించు కొన్నాడు.

ఆరాత్రి అపోసము అయినతర్వాత నేను వెళ్ళి దొడ్డిఅరుగుమీద కూచున్నాను. అక్కడ ఎవరూ లేరు. ఇంతలోకే ఎవరో నాదగ్గరికి వస్తున్నట్టు లో చింది. తిరిగి చూడటప్పటికి పెళ్ళికొడుకు నాదగ్గరిగా వచ్చి నిలుచున్నాడు. నేను లేవబోయినాను.

“ఏరీ, పెళ్ళికొడుకును అయినానా. లేచా!” అని నవ్వుతూ అన్నాడు. దీగుపడి పరుగెత్తినాను.

౪

నేను కాపరానికి వెళ్ళినవ్యాత చాలాకొలానికి మాత్రత గారు ఒక నాడు అరిసెలు వండుతున్నది. నే నాపెదగ్గరిగా కూచుని తింటున్నాను. ఇంతలోనే మావారు సావట్టోనుంచి శప్పున వచ్చి నన్ను చూచి “నాకు కూడా అరిసెముక్కలు పెట్టిచవూ?” అన్నారు.

నేను మాపున్నచోటినుంచి వెంటనే లేచాను. చేతిలో అరిసెముక్క కింద వడ్డది. నే నక్కడ నిలవ సావట్టోకి వెళ్ళిపోయి; నావేంటనే సావట్టోకి వచ్చి, “బుగ్గలకు నెమ్మరాస్తావా యేమి?” అన్నారు.

“వెళ్ళినాటి గంగలి జ్ఞాపము వచ్చి నాకు చాలా సిగ్గు వేసింది. అరిసెలు వండవలసినవచ్చినా తినులసినవచ్చినా ఇప్పటికే నాకు ఆపరిమిత మైన సిగ్గు! ఇంతలో మావారు నాదగ్గకు వచ్చి, ఏమేమో నెమ్మరిగా నాచేవిలో అన్నారు. ఆమాట లేవీ నాబుర్ర కెక్కలేదు. ఈస్థిలో మావారి బుగ్గలకు అప్రయత్నంగా నాకేతిజిడ్డు అంటింది!

గా న భ ం గ ము

శ్రీ నోరి నరసింహ శాస్త్రి

౧

అవ్వమిచంద్రుడు నడిమింట వెలుగుతున్నాడు. నుక్కిటిపెరిమిటి పచ్చేదను ఇంక చాలాఅలస్య నుంది. ఆమె దొడ్లో తులసికోటనిద కూర్చుని నెమ్మదిగా పాడుకొంటున్నది. ఆపాట చగము మాత్రమే విసవస్తున్నది. ఆమె చంద్రుణ్ణి తనకళ్ళకొంతితో వివశుణ్ణి చయవలె ననుకొన్నదేమో! అటువైపే చూస్తున్నది. మాటిమాటికీ చంద్రుడిపేరు పలుకుతున్నది. అది చంద్రుణ్ణి పొగడేపాట అయి ఉంటుంది. ఆలా ఉన్న రుక్మిణికి అప్పుడు వాకిట్లో శ్రావ్య మైనసంగీతము విసబడ్డది. అగొంతు రాజగోపాల ముని.

రాజగోపాలము చదువుకోదానికి తల్లితో ఆడోరు వచ్చి నాలుగే శృయింది. అప్పటినుంచీ వీళ్ళయింట్లోనే వక్కభాగంలా అద్దె కున్నాడు. అతను సంగీతము బాగా పాడేవాడు. కలతముసంగతి వేరే చెప్పనక్కర లేదు; కిన్నెరకంతము. అతను సాయంత్రము ఇంటికి రాగానే ప్రతిరోజూ కొంతసేపు పాట పాడేఅలవాటు. రుక్మిణికి సంగీత మంటే చాలా ఇష్టము. రాజగోపాలం పాడేటప్పుడు ఆమె తప్పకుండా అక్కడికి వచ్చి వినేది. ఆమె వింటున్నకొద్దీ రాజగోపాలం ఉత్సాహంతో పాడేవాడు.

రాజగోపాలం సంగీతము విసబడగానే మామూలు చొప్పున రుక్మిణి వీసదానికి వెళ్ళింది. అక్కడ రాజగోపాలమూ అతని తల్లి తప్ప మరెవ్వ

రూ లేదు. రుక్మిణి సద్దుచ్చేయకుండా పోయి రాజగోపాలం తల్లిదగ్గర కూర్చున్నది.

ఆరోజు రాజగోపాలం పాడుతున్న పాట మును పెప్పుడూ పాడింది కాదు. గానము కూడా ఎప్పుటి కంటే మధురంగా ఉన్నది. ఆగానామృతాన్ని రుక్మిణి పరవశత్వముతో ఆస్వాదిస్తున్నది. రుక్మిణి రావడంచూసి రాజగోపాలం వరీ బాగా పాడుతున్నాడు.

మ జేమీ లేక ఆకాశం నిర్మలంగా ఉన్నది. అంతటా ప్రకాంతముగా జెన్నెల కాస్తున్నది. అవినబడుతున్న సంగీతము రాజగోపాలముదో లేక అప్రకాంత సంగీతమేనో?

గీత మైపోయింది. కొంతసేపటికి సంగీతము మీదా నెమ్మదిగా ఆగింది. సంగీతం అగగానే ఎప్పుడూ జేది ఆరోజు రుక్మిణి ఒళ్ళు యల్లు మన్నది. అమె రాజగోపాలం వైపు చూస్తున్నది. కాని ఎప్పటిమల్లె లే దాచూపు అమె ముఖాన సిగ్గుతెర కప్పిన ట్లున్నది.

రాజగోపాలం తల్లి చెద్దది: పూర్వకాలపు మనిషి- వట్టి అమాయకురాలు. అమె, “నాయనా, రుక్మిణి నీపాట మొదటినుంచీ విన లేదు. మళ్ళీ ఇంకోసారి పాడరా, వింటుంది” అన్నది.

రుక్మిణి అమాటే అంగదలచి కూడా అడగ లేక ఊరుకొన్నది. అది రాజగోపాలం తల్లె అడిగినందుకు తనసంతోషము రుక్మిణి చిరునవ్వుతో స్ఫుటంగా తెలిపింది. రాజగోపాలానికి రుక్మిణి తన సంగీతం వినడంకంటే కావలసిం దేమీ లేదు. రుక్మిణి కన్నుల వైపు ఒకసారి అతిప్రేమతో చూసి అతడు పాట మళ్ళీ ప్రారంభించాడు.

మరళి ముద్దిడు నీమోవి మురుపు జూచి

తమము తెర చీల్చి ప్రకృతి చైతన్య మూనె.

స్వరము జెలువడినంత గోపాలకృష్ణ,

పులికరించె బృందావన పుణ్యభూమి-

గోవులను వీడి యరుదెంచె గోపజనము
కుడుచులేగల విడివచ్చె గోగణంబు
పరుగు పరుగున నీపాద నడము జేర
ప్రియుని విడనాడి వస్త్రీ గోపీమనోజ్ఞ!

యమునలో జేరు వారిలేళము విధాన
రాగమున నేక మైన స్వరమ్ము రీతి
తన్మయత నొంది కలసమస్తమ్మువిడిచి
లీనమైపోతి నీదివ్యగానసుధను!

రాజగోపాలం గీతము ముట్టంగా తెలుస్తున్నది. రుక్మిణిని సంతోష పెట్టడానికి అతను తన చేతనైనంత బాగా పాడుతున్నాడు. సంగీతము వి లోపములేక దివ్యముగా పాడవలెననే తప్ప అతని కప్పుడు వేరేస్మృతి లేదు. రుక్మిణి ఆ సంగీత తరంగాలమీద ఊగులాడుతూ పరవశమై తలి పోతున్నది.

పాట మళ్ళీ విపోయింది. తర్వాత కొంత సేపటి చాకా వాళ్లు ముగ్గురూ ఆనాదానుభవంలో నిశ్శబ్దంగా ఉన్నారు. అప్పుడు రాజ గోపాలం తల్లి సంతోషంతో నవ్వుతూ, “ఇది కృష్ణమూర్తి వేణునాదాన్ని గురించి,” అన్నది.

‘అవును. ఇవాళనే భాగవతంలో కృష్ణుడు వేణునాదం చెయ్యడం చదివినాను’ అన్నది రుక్మిణి.

రాజగోపాలంకల్లి, ‘ఆనాయన పిల్లంగ్రోవి ఊదుతూఉంటే వినడానికి గోపిక లంతా వచ్చేవాళ్ళట. ఎక్కడెక్కడి అవులూ పరుగెత్తుకొని వచ్చే విట. చిన్ని కృష్ణుడు లోకాన్ని అంతా తనమాయతో కప్పివేసేవాడు.’ అన్నది.

రుక్మిణి, 'మీరాజగోపాలం చాలా బాగా పాడుతాడు. మరి ఇవ్వాలి
ఏంటంటే సాక్షాత్తు ఆకృష్ణమూర్తి జ్ఞప్తికి వచ్చాడు,' అన్నది.

తనకొడుకును పొగడినందుకు రాజగోపాలం తల్లి సంతోషించి,
'ఇవ్వాలి చాలామంచి పాటే పాడినాడు,' అన్నది.

రాజగోపాలానికి ఆరుక్మిణి మాటల్లో ఏదో చాలా ధ్వనించింది. తన
కోరిక పక్కానికి వస్తున్న దని రుక్మిణిముఖంవంక చూశాడు, రుక్మిణిచూపు
వల్ల ఆతని ఆశ మరికొస్తే ధృఢపడ్డది. ఎప్పుడూ గంభీరంగా ఉండే ఆ
చూపులో ఆరోజు రాజగోపాలానికి మార్దవం కనిపించింది.

రుక్మిణి, "బృందావనంలో యమునానదీతీరాన కృష్ణుడు కూర్చుని వెన్నెల
రాత్రిళ్ళలో పిల్లంగ్రోవి ఉడుతుంటే గొల్లపిల్లలు ఆవులను కాయడము
విడిచివెట్టి వచ్చేవాళ్ళుట. ఆవులు దూడలను విడిచి వచ్చేవిట. అది ఇవ్వాలి
రాజగోపాలం పాడినపాటలోకూడా ఉన్నట్లుంది. "గోవులను విడి
యరుడెంచె "ఏదీ!" అని రాజగోపాలాన్ని ఆభాగం మళ్ళీ పాడ మన్నది.

వళ్ళు వులకరించి, రాజగోపాలం అక్కడనుంచి గీతం పాడినాడు.
అరిసితో రుక్మిణిచూడా తన మధురకంఠం కలిపి పాడింది.

"పరుగు పరుగున నీపాద పదము జేర

ప్రియుని విడనాడి వస్తి గోక్షిమనోజ్ఞ!"

ఆనేభాగం దగ్గరికి వచ్చేసరికి రుక్మిణి కంఠం వణికి నట్టునట్టుగా చదివింది.
"అమ్మయ్యా, నోరు తిరుగడం లేదా?" అని రాజగోపాలం తల్లి అడిగింది.

అమాటకు రుక్మిణి ఉలిక్కిపడ్డది. ఆమె యేమి జబాబు చెప్పు
తుందో వినవలె నని రాజగోపాలం ఆతురపడుతున్నాడు. తనదొర్బల్యము
ఆతనికల్లి తెలుసుకున్నదా అనే ఖోభలో తనం గడిపి రుక్మిణి సైర్యము
తెచ్చుకొని, "అడవాళ్ళకు మరి నోరు బాగా తిరుగుతుందా?" అని
తప్పించుకొని, "పాట మహా బాగున్నది రాజగోపాలం! నాకు కొస్తా
అది వ్రాసిపెడకావా?" అన్నది.

గోపాలం నవ్వుతూ “పాట వ్రాసిపెడిలే ఏ మిస్తావు?” అని చప్పున అన్నాడు.

“ఏమి కావలె నంటే అది ఇస్తాను.”

“ఏమి కావలె నంటే అదే ఇస్తావా?”

“ఇస్తా!”

“ఏం కావలె నన్నా అనేప్పుడు ఏం అని ఒత్తి పలికినాడు రాజ గోపాలం.

“ఏం కావలె నన్నా!” అని జవాబు చెప్పింది.

“సీకళ్ళవంక చూడని య్యడంకంటే మ రేయీ అక్క-ర లే!” దని మనసులో అనుకొని, బహిరంగంగా “నవ్వుల కన్నాను. అట్లాగే రేపు మధ్యాహ్నం వ్రాసిపెట్టుకాలే” అన్నాడు.

రుక్మిణి సంకోషించి “మళ్ళీ పాట పాడు” అన్నది. అతను పాడు తున్నాడు. చంద్రుడు చల్లబోవెన్నెల కరుస్తున్నాడు. రుక్మిణి కలవరిస్తున్నట్లుంది. వీధితలుపు చప్పు డయింది. కలవరించా ననుకుంటూ రుక్మిణి పెని మిటికి తలుపు తీయడానికి వరుగెత్తుకు పోయింది. పాట కాగానే రాజ గోపాలం లేచి భోజనానికి వెళ్ళాడు.

౨

రుక్మిణిపెనిమిటికి రెండోపెళ్ళి. ఆయన మువ్వయి అయిదోయేట మొదటిభార్య పోయింది. విరక్తిచేత పెళ్ళి చేసుకోనని ఆయన కొన్నాళ్ళు పట్టు పట్టినాడు. చివరకు ఒప్పుకోక తప్పింది కాదు. త్వరలోనే ఆయన రుక్మిణిని పెళ్ళిచేసుకున్నాడు. ఆపెళ్ళిలో వరకట్నమే లేదు. రుక్మిణి తల్లి దండ్రులకే కొంతధనం ముట్టిం దని- నిజమో, అబద్ధమో కాని- వదలి మాత్రం ఉన్నది.

రుక్మిణి కావడానికి వచ్చి అయిదేళ్ళయింది. ఆసంసారంలో కలిత

అనేదే లేదు. వెనిమిటి అంటే రుక్మిణి చాలా భయభక్తులతో ఉపచారం చేస్తుండేది. నలభైయేళ్ళు దాటినా తనభర్త పెద్దవా డని ఎవ్వరినీ అననిచ్చేది కాదు. ఆ భార్యభర్తలు అదృష్టవంతు లని అందరూ అనేవాళ్ళు.

రాజగోపాలమూ, తల్లి వచ్చి వాళ్ళయింట్లో ప్రవేశించి నాలుగేళ్ళయింది. మనస్సులు బాగా కలిసి వాళ్ళు ఒకరి కొకరు సహాయంగా ఉండేవాళ్ళు. చాలా కాలమునుంచీ కలిసి ఉండడంచేత బంధువులకంటే ఎక్కువ స్వతంత్రంగా నీవు నీవు అని పిలుచుకొనేవాళ్ళు. రాజగోపాలమూ రుక్మిణి, అన్నా చెల్లెలువలె సిగ్గుపడకుండా మాట్లాడుకునేవాళ్ళు.

రుక్మిణి చాలా అందగత్తె. అంద మంతా ఆమెకళ్ళల్లో మూర్తీభవించి ఉండేది. చూచినవాళ్ళంతా ఆమెకళ్ళల్లో గొప్పతేజస్సు ఉన్నదనే వాళ్ళు. ఆకళ్ళు చంచల మైనవి కావు; ఎప్పుడూ శాంతముగానూ, గంభీరముగానూ ఉండేవి.

ఆమెకళ్ళు రాజగోపాలాన్ని ఆకర్షించక ఊరకొలేదు. కాని అతను అక్కడికి వచ్చిన నాలుగేళ్ళదాకా అవి తనను ఆకర్షించినట్లు తెలుసుకోలేదు. మొదటినుంచి అవి అతన్ని ఆకర్షిస్తున్నే ఉన్నవి. అంతకంతకు వాటి ఆకర్షణబలం పెరిగింది. తాను రుక్మిణిని ప్రేమిస్తున్నా నని తెలుసుకున్నతర్వాత మనస్సు మరలించుకోవలె నని అతను ఎంతో ప్రయత్నం చేశాడు. అటునుంచి తప్పించవలె నని ప్రయత్నం చేసినకొద్దీ అతనిమనస్సు కమిత్తైవు నరింత వెళ్ళేది. ఆవాగులో దిగినతర్వాత దానికి ఎదు రీదడం అతనితరం కాకపోయింది.

రుక్మిణికి తనపై న ప్రేమ ఉన్న దేమో తెలుసుకోవలె నని రాజగోపాలం చాలా ప్రయత్నించాడు. ఆమె ప్రతిరోజూ అతనిపాట విసదానికి వచ్చేది. ప్రతిదినమూ వాళ్ళు ఇదీ అదీ మాట్లాడుకునేవాళ్ళు. రుక్మిణి ఎప్పుడూ గంభీరంగా ఉండేది. రాజగోపాలం చైర్యం చాలక తనప్రేమ ఎప్పుడూ ఆమెకు నూచనగాకూడా తెలియజేయ లేదు. రుక్మిణికి ప్రేమ కలవు కూడా ఉండేది కాదు.

చివరకు ఆసంగీతము పొడిసరోజున రుక్మిణికి తనవైన ప్రేమ పుట్టినట్లు తెలుసుకొని రాజగోపాలం సంసోషించాడు. అప్పటిదాకా శాంతముగా ఉండే రాజగోపాలం మనస్సు ఆవైన నిలవలేకపోయింది. ఎప్పుడు తెల్ల వారుతుందా, ఎప్పు డామెకు పాట వ్రాసిపెట్టుతానా అనే ఆశ్రంలో ఆతనికి ఆరాత్రి కూరుకు పట్టలేదు. మర్నాడు తనప్రేమ అంతా రుక్మిణికి తెలియజెప్పేందుకు తెల్లవార్లు మాటలు ఆలోచించుకుంటూ పడు కున్నాడు.

3

మర్నాడు మధ్యాహ్నం గదిలో కూర్చుని రాజగోపాలం పుస్తకం చూస్తున్నాడు. పుస్తకంవంక చూస్తున్నాడే కాని అతనిమనస్సు అక్కడ లేదు. ఎక్కడన్నా చీమ చిటుక్కు మంటే తలుపు తీసి చూస్తున్నాడు. కాస్తసేపే చాలానేపుగా కనబడుతున్నది. ఎంతసేపు ఎదురు చూసినా రుక్మిణి పాట వ్రాయించుకోడానికి రావడం లేదు.

కొంతసేపటికి అడుగులదప్పుడు వినవచ్చింది. ఆశ్రంలో రాజగోపాలం తలుపు తెరిచి చూశాడు. అవచ్చింది అతనితల్లి! ఆమెను చూసి తొందర అణచుకొని, 'నీ మమ్మా!' అన్నాడు.

'అబ్బాయి, ఇవాళ పొద్దు కూకేదాకా పురాణం చదువుతా రట, అబ్రాహ్మడు పుస్తకం బాగా చదువుతున్నాడు. నేను వచ్చేటప్పటికి 'కాస్త ఆలస్యమవుతుంది. ఎక్కడికీ వెళ్ళక, ఇట్లోనే ఉండు,' అని ఆమె కుమారుడికి ఇల్లు అప్పగించి పోయింది.

రాజగోపాలం పుస్తకం అనంతల పారేసి ఇటూ అటూ తిరుగుతున్నాడు. అకస్మాత్తుగా గదితలుపు తెరుచుకున్నది. అప్పుడు రుక్మిణి స్వతంత్రంగా గదిలోకి వచ్చి, 'ఇప్పుడు పాట వ్రాసిపెడతావా!' అని అడిగింది. రాజ గోపాలం శరే అని, విడిగా పెట్టి ఉన్న కౌగితనూ, కలహనూ పట్టుకున్నాడు.

రుక్మిణి చిరునవ్వుతో, 'పాపం! నాకోసము కాగితమూ, కలమూ సిద్ధంగా పెట్టుకున్నట్టున్నావు. విడికాగితముమీద వ్రాస్తే ఇక్కడా అక్కడా పడిపోతుంది. నాపాటల పుస్తకంలో వ్రాసి పెట్టు' అన్నది.

రాత్రినుంచీ అందా మరుకొన్నమాటల్లో ఒక్కటి. అనలేక పోయి, నాడు రాజగోపాలం. మంత్రగానిచేతుల్లో బొమ్మవలె ఆతను ఇంట్లోకి వెళుతున్న రుక్మిణివెంటనే బయలుదేరి పోయినాడు.

వాళ్ళు వెళ్ళేటప్పటికి సావట్లో చిరుచాపమీద కలమూ సిరాబుడ్డి సిద్ధంగా పెట్టి ఉన్నవి. తనపాటల పుస్తకము తెచ్చి రుక్మిణి రాజగోపాలాని కిచ్చింది. అత నాచాపమీద కూర్చుని గీతము వ్రాస్తున్నాడు రుక్మిణి వచ్చుమొగంతో అతని పక్కనే కూర్చుని, ఆతను వ్రాస్తున్నగీతము మెల్లిగా పాడుతున్నది.

నాలుగుబంతులు వ్రాయడ ముఱుంది. రాజగోపాలం అయిదోబంధి వ్రాయబోతున్నాడు. రుక్మిణి చెయ్యి అడ్డంపెట్టి, 'నే నడిగేదానికి జవాబు చెప్పు,' అన్నది.

రాజగోపాలం పుస్తకం కింద పెట్టి 'నీవ్రళ్ళు ఏమిటి?' అన్నాడు.

"నీ కిప్పు డెన్నేళ్ళు?"

"ఇరవై రెండేళ్లు."

"చాలాసంబంధాలు తిరిగి పోతున్నవి కదా, ఈయేడు వివాహం చేసుకోవా?"

రాజగోపాలం సిగ్గుతో కొంతసేపు జవాబు చెప్పక చివరకు ఆమెతైపు తల యెత్తి, "చేసుకోను" అన్నాడు.

రుక్మిణి గంభీరముఖంతో అతన్ని చూసి, "పెద్దవాడి వయ్యేదాకా ఉండబోకు. చిన్న వాళ్ళు పెద్దవాళ్ళను చేసుకుంటే సుఖపడరు!" అన్నది.

"నీవు సుఖపడడం లేవా?" అనేవ్రళ్ళు మాటిమాటికీ రాజగోపాలానికి నోటిదాకా వస్తున్నది. ఆమాట అంటే రుక్మిణి సంతోషిస్తుందో!

నుచ్చుకొంటుందో! ఆమెముఖాన గాంభీర్యము ఎంతకూ తగ్గ లేదు. ఆ మాట బిగ్గరగా ఆనడానికి సాహసించక రాజగోపాలం పుస్తకం తీసుకొని మళ్ళీ వ్రాయ మొదలు పెట్టినాడు.

ఇంకో నాలుగు బంతులు వ్రాయడ మయింది. రుక్మిణి అతనిచేతిలో నుంచి పుస్తకం లాక్కుని అతనివైపు తిరిగి బహు శ్రావ్యంగా పాడింది. అది పాడేటప్పుడు ఆమెకళ్ళు ఆభినయం చేస్తున్నట్టు అతనికి తోచింది. రాజగోపాలం ఆనందంతో వివశుడయినాడు. ఏమేమో మాట్లాడవలె ననుకొంటాడు; కాని ఎంతకూ అతనినోట మాట రాదు. చివరకు అతను అతిప్రయత్నమింపింపి విసి విసవడకుండా ఇంకోసారి" అన్నాడు.

రుక్మిణి చిరునవ్వు నవ్వి ఇంకోసారి పాడింది. ఈమాటలు పాడేటప్పుడు ఆభినయం మరింత స్ఫుటంగా కనిపించింది. పాట కాగానే ఆమె, "సరేగా పాడినానా?" అని అడిగింది.

రాజగోపాలం ఆమెముఖాన్ని తడేకద్దక్షిరో చూస్తూ మెల్లిగా, "దివ్యంగా ఉంది" అన్నాడు.

ఆమాటలు రుక్మిణి వినిపించుకోక నవ్వుతూ, "ఎప్పుడూ అట్లా మాట్లాడకుండా నాకళ్ళనంకే చూస్తూ వేం? నాకళ్ళకు దిట్టికూడా తగులుతుండేమా!" అన్నది.

రాజగోపాలం ఉలిక్కిపడి వణుకుతూ చప్పున తల వంచుకున్నాడు. రుక్మిణి పక్కన నవ్వి తనచేత్తో అతనివీపు తట్టి, "భయపడకు! ఇట్లా అయితే రేపు కాపుర మెలా చేస్తావు?" అని అతనిచేతికి పాటల పుస్తకమిచ్చి, పాట పూర్తి చెయ్యమన్నది.

పువ్వునంటి ఆమెచెయ్యి తనపంటికి తాకగానే ఒక్కక్షణంనేపు రాజగోపాలం సరవళత్వం పొందినాడు. కాని రుక్మిణిమాటలకుమాత్రం బాలాసిగ్గు పడి వంచిన తల యెత్తకుండా, "భయమేమిటి!" అంటూనే మళ్ళీ గీతము వ్రాస్తున్నాడు.

వ్రాయడం పూర్తి కాగానే 'అయింది' అని రాజగోపాలం కలమూ పుస్తకమూ నెమ్మదిగా కింద వెట్టాడు.

'అప్పుడే అంతా అయిపోయిందా? అందులో తప్పులు లేకుండా చూడు' అన్నది రుక్మిణి. చదివి చూసి తప్పు లేమీ లేనన్నాడు రాజగోపాలం.

రుక్మిణి అప్పు డాపుస్తకం తీసుకొని 'అంతా ఇదేనా? అంటూ రెండు మూడుసార్లు చదివి చూసుకున్నది. తప్పు లేమీ లేవు.

ఇంతలో వీధితలుపువద్ద కొద్దిగా అలికిడి అయింది.

'ఇక వెళ్ళేదా!' అని రాజగోపాలం లేచి వెళ్ళబోతున్నాడు.

రుక్మిణి అతన్ని ఆపి "కాస్త అగు. పాట వ్రాసిందెవరు ఏ మియ్యం మంటావు?" అన్నది.

'నీకు పాట వ్రాసి యిచ్చినందుకు ఏం తీసుకుంటాను?'

'నిన్ను అడిగితివి కామా! ఏం కావలెనో అడుగు.'

'నాకు కావలసింది ఏ ముంది? నిన్ను నవ్వుల కన్నాను.'

'నిన్ను అన్న మాట నవ్వుల కేనా? నీకు కావలసింది ఏమి లేదా?'

రుక్మిణిస్వరం కఠినంగా ఉన్నది. రాజగోపాలం 'లేదు' అనలేకపోయినాడు; కొంతసే పుండి తల యెత్తి ఆమెను సాల్చిప్రాయంగా చూచి 'అకళ్ళు...' అని ఏదో గొణుగు కున్నాడు.

రుక్మిణి ముఖం పై కెత్తింది. రాజగోపాలంవెదచి ఆమెకళ్ళను తాకబోతున్నది. వీధితలుపు పగిల్లే దడదడా చప్పు డయింది. రాజగోపాలం మెల్లిగా తన గదిలోకి వెళ్ళిపోయినాడు. రుక్మిణి పెంమిటికి తలుపు తీసింది.

౪

'మునుపు కాస్త సంగీతం పాడేవాడివి. ఇప్పుడు పాడనే పాడడం లేదేమిరా?' అని ఒకనాడు సాయంత్రము తల్లి రాజగోపాలాన్ని అడిగింది.

'వరీక్షలు వచ్చినవి కాదుటే అమ్మా' అన్నాడు రాజగోపాలం.

శ్రీ చింతా దీక్షితులు

“బావను పెళ్ళిచేయాలంటే చిన్నా!” అన్నాడు దంతధావనము చేసుకుంటూ కూతురుకేసి చూసి సుబ్బయ్యగారు. కూతురు పిండిబుట్ట చేతితో వట్టుకొని వీధిలో సుకురాత్రిముగ్గులు పెట్టుతూ వున్నది. కూతురుముద్దు పేరు చిన్న; అసలు పేరు మహాలక్ష్మి. వదేళ్ళసిల్లి. మిరియపుగింజలాగ చురుగ్గా పనిపాటలు చేస్తూవుంటుంది. చాలా లక్షణవతి. పులు గడిగిన మత్తములాగ వున్నది. జర్రదేసికన్నలు, దబ్బపండులాంటి శరీరచ్ఛాయ, ఎర్రగా మతాబాలాగ వుంటుంది. పెళ్ళియీడుకమాళ్ళ తల్లులు అనుకోవడం కద్దు.

తండ్రిమాట వినడంతోనే చిన్న చిరునవ్వు నవ్వుతూ తల యెత్తింది. వీధిలో ముగ్గులు ఎంతో ఓచికగా ఎంతో అందముగా పెట్టుతూ వున్నది. మధ్యకు కోట కట్టి నాలుగువైపులా దోవలు చేసింది. చుట్టూరా పాములూ, పద్మములూ, వువ్వులూ, తీగలూ పెట్టుతున్నది. పెళ్ళిమాట వినడంతోనే చిరునవ్వు నవ్వింది. కాని బావమాట వినడంతోనే మొగం ముడుచుకుంది. “జాబ్బూ లేదు, ఏమీ లేదు; నా కక్కర లేదు!” అని ముగ్గుబుట్ట అక్కడ పడిపోని ఇంట్లోకి పారిపోయింది. సుబ్బయ్య గట్టిగా నవ్వి ఊరుకున్నాడు. పాశ్చాత్యనాగరికవున్నగ్గు తగలని ఒకపల్లెటూరి వ్యత్యాంత మిది.

సుబ్బయ్య అయినయింట పుట్టినవాడు: ఘరానాకుటుంబము. లేకలేక పుట్టినవిడ్డ కొవడంవల్ల చాలా గారాబముతో పెంచుతున్నాడు తన కూతురు మహాలక్ష్మిని. ఆమెకు పదేళ్ళ వయసు వచ్చింది. లక్షణ మైన సంబంధం చూచి ముడి వేయించ వలె నని తల్లిదండ్రులు ఉబలాట పడుతున్నారు. సుబ్బయ్యగారి చెల్లెలికొడుకు రామారావు కాకినాడకాలే జీలో ఇంటరు పరీక్షకు చదువుతున్నాడు. సాష్టిపంటలక వాళ్ళకు లోటు లేదు. సాగుకు మాడు నాబు: పేలు ఆదాయము వస్తుంది. తోటా, వొడ్డి, యిల్లా, వాకిలీ పదిమంది గలకుటుంబం. మేనల్లుడికి కూతురిని ఇద్దామని సుబ్బయ్యగారి పూహ. చెల్లెలు ఒప్పకుంటుందో ఒప్పకొందో అని మాత్రం శంక. పిల్ల పుట్టడంతోనే కొడుకుకు చేసుకుంటా ననడం సాధారణంగా మర్యాద. సుబ్బయ్యగారి చెల్లెలు ఇంతవరకూ ఆమాట అనలేదు. అందుచేత శంక.

అనకపోవడానికి కారణం లేకపోలేదు. “ఇంగ్లీషు చదువుకుంటున్నాడు. మన మాటలు వింటాడా యేమిటి? ఈ దొచ్చినవాడు వాడికి నచ్చిన సంబంధమే చేసుకోవచ్చు” నని అయిన చెల్లెలూ, బావమరదీ అనుకుని ఊరుకున్నారు. మేనరికిం చేసుకోవడానికి వారికి ఇతర అభ్యంతరం లేదు. అందుచేతనే సుబ్బయ్యగారి వద్దనుంచి “పిల్లను ఆపడానికి మీలు లేదు. చేసుకునేదీ లేనదీ తెలియజేయ వలసిం” దం ఉత్తరం రావడంతోనే భార్య భర్తలు సంప్రతించుకుని కుమారుడికి ఉత్తరం వ్రాశారు. తిరుగుటపాలో కుమారుడివద్దనుండి ఉత్తరం వచ్చింది. “అపిల్లనే కాని ఇంకోపిల్లను చేసుకో” నని.

రామారావుకు నవనాగరిక పుడెబ్బ కాకినాడలో తగిలింది. బొట్టు క్రావు చేయించివాడు. బొట్టు చెట్టుకోవడం మానివేసినాడు. పంచె కట్టుకోవడం మాని పరాయి తోడుగుతున్నాడు. ధనసాహాయ్యముతో బావ్యాజేషం ఎంత మట్టుకు మార్చవచ్చునో అంతమట్టుకు మార్చినాడు. పాశ్చాత్య అనుకరణ పరాయణత్వమహిమ!

ఇంత అయినవాడూ పూర్వవాసన మరిచిపోలేక పోయినాడు. లేక పోతే పల్లెటూరి పిల్లను చేసుకుంటా నంటాడా? దానికి కారణంకూడా లేకపోలేదు.

సుబ్బయ్యగారు వేదశాస్త్రములు అభ్యసించినవాడు. పుత్రాభావము దేత తాను పుత్రకకు కొంతమట్టుకు విద్యాభ్యాసము చేయించినాడు. తెలుగులోకూడా ప్రవీణత కలవాడు కావడంవల్ల కూతురికి తెలుగుకొవ్వాలి కూడా చెప్పినాడు. లీలావతిగణితమూ, మల్లన్నగణితమూ చిన్నకు కంతతా వచ్చును. సుబ్బయ్యగారు పూర్తిగా పూర్వాచారపరాయణుడు, భాషలోకూడా. కూతురి నామకరణకాలములో పురోహితుడు పశ్యేములో బియ్యము పోసి మహాలక్ష్మి అని రాస్తే అతఃమీద క శృంగర జేసి 'మహాలక్ష్మి' అని వ్రాయించినాడు. కూతురికి వర్ణక్రమము చెప్పే కాలములోనూ, మాటలు వ్రాయించేటప్పుడూ అరసున్న సంగతి మరిచిపోలేదు. ఒకనాడు ఆయన ఎవరింట్లోనో నామకరణసమయాన పిల్లవానిపేరు 'మల్లికార్జునుడు' అని అరసున్నతోకూడా వ్రాయించినాడట. అలా కాకపోతే ప్రత్యేక వాయము వస్తుందిట.

చిన్నకు సంస్కృతములోనూ, తెలుగులోనూ ప్రవేశ మున్న సంగతి రామారావుకు తెలుసును. చదువుకున్నది, అంద మైనది. చదువైనది. ఇంక కావలసింది దేమిటి? 'హార్మనీ'మీద తరువాత కావలిస్తే సంగీతము చెప్పించుకో వచ్చును. అనుకున్నాడు రామారావు; అయినా తప్పకుండా ఆపిల్లనే చేసుకుంటా నన్నాడు.

౨

'జుట్టూ లేదు, ఏమీ లేదు. నా కక్కర లేదు' అన్నది చిన్న పట్టుములో పుట్టి పెరిగిన బాలిక. ఈ మాటలు వింటే నవ్వుకుంటుంది. కాని చిన్నకు పట్టువువాసన ఇంకా తగల లేదు. స్వభావసిద్ధమై వ్యక్తిగత

మైన పూర్వాచారాలు పట్నపు గాలిలో తుడుచుకుపోతవి. అస్వాభావికాలు, ఆధునాతనాలు, ఆపూర్వాలు అయిన వికృతాచారాలూ, ఊహలూ, ఈ గాలి కల్లనే కలుగుతవి.

బాలికలు చిన్నతనములో బొమ్మలు చేసుకొని ఆడుకొంటారు. చేసుకొన్న బొమ్మలకు అలంకారము చేస్తేనే గాని వాళ్ళకు నచ్చదు. కాటుక, బొట్టు, ననువుబట్ట, ఇన్నీ బొమ్మలకుండావి. ఇందులో ఏమి లోటునచ్చినా బాలిక అనందానికి లోటు వస్తుంది. ఎంత అంద మైనబొమ్మనైనా బాలిక చేతులో పెట్టండి: బాలిక తప్పకుండా ఆబొమ్మను కాటుక పెట్టుతుంది, బొట్టు పెట్టుతుంది, బట్ట కడుతుంది, గాజుపూసలు పేరులుగా గుచ్చి మెడలో వేస్తుంది. ఇలా చెయ్యడం వల్ల బొమ్మ కున్న అందము పోతుందని మీరనుకుంటారు; వస్తుందని చాలిక అనుకుంటుంది. ఈబొమ్మలకు ఇంత శృంగారము చేసినమీదట ఆబొమ్మను చూచి అనందిస్తుంది బాలిక. ఆనంద మయిసిమ్మట ఆబొమ్మను పూజిస్తుంది—పువ్వులతో. బెల్లము, కందిపప్పు నైవేద్యం పెట్టుతుంది. ఇది తప్పదు. ఈలక్షణాలు లేని చాలిక వాసన లేనికస్తూరి!

ఈబాలిక పెరిగి పెద్ద దవుతుంది. స్త్రీ అనగా పెద్దబాలిక అన్నమాట. ఈపెద్ద బాలికకు చిన్నప్పటి లక్షణాలతో మార్పు కలగ లేదు. అప్పుడు నిర్జీవా లైన బొమ్మలను శృంగారించి పూజిస్తుంది; ఇప్పుడు సజీవా లైన బొమ్మలను. మొదట భర్త. ఈభర్తను శృంగారించడములో స్త్రీకి కతూహలం మోడు. తల దువ్వనలి, పువ్వులు పెట్టాలి, బొట్టు పెట్టాలి, నీళ్ళు పోయ్యాలి. మంచిమంచిబట్టలు కట్టాలి. ఇలా శృంగారించిన భర్తను చూడాలి. చూచి అనందించాలి. అనందించి పూజించాలి. అప్పుడు స్త్రీకి గర్వసమయము; జన్మ సఫల మయిందని నంతోపించే సమయము.

తర్వాత కొన్నాళ్ళకు బిడ్డలు. ఈబిడ్డలను కూడా ఈరీతిగానే అలంకరించి ముద్దాడుతుంది. ఈఆనందం లేకుండా స్త్రీ నిలవలేదు.

పట్నపులో 'పడమర గాలి' తాకిన తావుల్లో స్త్రీలకు ప్వాభావికా

నందము లేకపోవడానికి కారణము నెతకవలెనా? మహాలక్ష్మి వల్లెటూరి పిల్ల కావడందేత పూర్వవాసన మరిచిపోలేదు. అటువంటిస్థితిలో “జుట్టూ లేదు, ఏమీ లేదు. నా కక్క-ర లేదు!” అనడంలో వింత లేదు.

“జుట్టుకు పెళ్ళికి సంబంధం ఏమిటి?” అనుకున్నాడు సుబ్బయ్యగారు.

3

ఒక నాటి ఉదయం నలుగురు బాలికలు సుబ్బయ్యగారి వసారాలో కూచుని పువ్వులు, దండలుగా గుచ్చుతున్నారు. తెల్లనారకుండా ఒకరి కంటెము, ము ఒకరు లేచి పక్కయింట్లోవీ దేవుడుగుల్లోవీ పువ్వులు కోసుకు వచ్చి ఎవరిపూలు వారు దండలు గుచ్చుతున్నారు.

రామారావు సెలవులకు మేనమామ యింటికి వచ్చినాడు. పెళ్ళిముందు కాబోయేభార్య చేసేవనులూ చెప్పేమాటలూ చూసి వినడములో కుతూహలము అందరికీ ఉన్నట్టే రామారావునూ ఉన్నది. వసారాపక్క గదిలో నవల చదువుకుంటూ రామారావు బాలికలమాటలు వింటున్నాడు. చిన్న మాట్లాడినప్పు డల్లా అతనికి అందము.

అనలుగురు బాలికలలోనూ ఇద్దరికి అప్పుడే పెళ్ళి అయింది. ఇద్దరికి కాలేదు. అందులో చిన్న ఒకతె.

“అ దేం చిత్రమో ఓసే! తెల్లారకుండా పెళ్ళినా ఒక్క పువ్వు లేకుండా వుణికేశారు దేవుడు గుల్లోను” అన్నది ఒక బాలిక.

“ఉన్న పువ్వులు చాలవా యేమిటే ఓవిడా, తల్లో పెట్టుకోడానికి?” అన్నది చిన్న.

‘పువ్వులకి చాలడం, చాలకపోవడం అంటూ ఉన్నదిటే చిన్నా! ఎన్ని పువ్వు లంటే అంతమంచిది’ అన్నది ఇంకో బాలిక.

‘అద నాకు తెలిసిందిలే మవ్వు, అలా ఎందు కంటున్నావో!’ అని నవ్వింది ఒకకన్య.

‘నువ్వో నవ్వుకోవాలా యేమిటే? మాకు కూడా కాస్త చెప్పకూడదా!’ అన్నది చిన్న.

“నాకు భయమా యేమిటి? ఎందుకో చెప్ప. నీకుమాత్రం అక్కర్లేదా ఏమిటి అన్ని పువ్వులు?” అని తిరగబడ్డది మొసటి బాలిక.

“చెప్పనా, చెప్పనా! ఏమిటో నువ్వు చెప్పకో చిన్నా!” అన్నది అకస్య.

“నాకు తెలియడం లేదమ్మా! పాడుపుసరులు పువ్వును ఎలాగ తినే శాయో” అన్నది చిన్న గుచ్చుతూంటే రేకలు రాలిన పువ్వును చూసి.

“ఇదిగో, చెపుతున్నా. ఈవేళ దానిపెని—తెలిసిందా?”

“అఁ నాకు తెలిసింది. దానిపెనిమిటి వచ్చాడుట కాదా?” అని పూర్తి చేసింది ఇంకోకస్య.

“అందుకనే అన్ని పువ్వులూ తనకు కావా అంటూంది. ఎంతాళో!” అన్నది చిన్న.

పెళ్ళి అయినపిల్ల కోపంతో తలి వంచుకొని పువ్వు గుచ్చబోయి నూడితో వేలు గుచ్చుకుంది. దాంతో ఉక్రోశం వచ్చింది. చిన్న వేపు చురచురా చూసి “అవును, నాకు పువ్వులు చాల వంటే తప్పా యేమిటి? నీకుమాత్రం అక్కర్లేదు కాబోలు!” అన్నది.

చిన్నకు కోపం వచ్చి “నా కక్కర్లేదు” అన్నది.

“పట్నాల్లో పుండేవాళ్ళు జాట్లు కత్తిరించుకొని బొట్టు పెట్టుకోకుండా కిరస్తానీవాళ్ళలాగ పుంటారు. వాళ్ళ కెందు కేమిటి పువ్వులు?” అని, ఆపెళ్ళి అయినపిల్ల పువ్వులూ దండలూ వరికిణీలో వేసుకుని “రాజే ఒనే, పోదాము” అని కెండో బాలికను తీసుకుని వెళ్ళిపోయింది. చిన్న చిన్న పుచ్చుకుంది. అడ్డంంలోనే సంకల్పంకూడా చేసుకుంది. జాట్టులో పువ్వులు పెట్టుకో లేనిభర్త ఎందు కనుకున్నది.

ఏసారా గదిలో పున్న రామారావు చిన్న బుచ్చుకుని చిన్న కేసి చూచాడు. చిన్న కంట్లోనుంచి తాప్పులందుపు గుచ్చుతూ పున్న పువ్వుమీద సడింకి.

బాల్యకాలంలో హృదయాలను చలింపజేసే చిత్తవృత్తుల యదార్థాన్ని తెలుసుకోడం ఎవరితరం?

౪

పదేళ్ళు వచ్చినతర్వాత పెళ్ళిను సిల్లను అట్టేబెట్టడం పల్లెటూళ్ళల్లో పొసగదు. అందుచేతనే ముబ్బయ్యగారు తాంబూలాలు పుచ్చుకోడానికి తొందరపడుతున్నాడు. రామారావు కాకినాడలోనే ఉన్నాడు. తాంబూలాలు పుచ్చుకోడానికి పిలిస్తే రావడంలో భదువు పోతుం దని తల్లి చెప్పడంవల్ల అతను లేకుండానే తాంబూలాలు పుచ్చుకున్నాడు. వేసవి కాలపు పెలవుల్లోనైతే చదువు పోదు అని అప్పటికే ముహూర్తం కూడా ఏర్పాటు చేశారు. అడపెళ్ళివారు పెళ్ళిపనులు బాహుబంగా జరిపిస్తున్నారు. ఎక్కడ లేని చుట్టాలూ వచ్చి యిల్లు నిండినారు. ముహూర్తం రోజులమీద వున్నది. బాజాభజంత్రీలు, బోగంమేళాలు, పట్టుపల్లకీలు, అన్నీ కూర్చు కోవడ మయింది.

మగపెళ్ళివారు ముహూర్తానికి ముందరిరోజున వచ్చారు. రామారావును పల్లకీలో ఎక్కించి తీసుకు వచ్చినారు. ఇంగ్లీషు చదువుకుంటున్న రామారావుకు పల్లకీలో కూచోడం చిన్నతనంగానే వుంది. పెళ్ళివా రందరూ విడిదిలో దిగారు. మర్నాటిరాత్రి పెళ్ళిముహూర్తం. ఆసాయంకాలం రామారావు విడిదిలోనుంచి మేనమామగా రింటికి వెళ్ళాడు. నడవలో చిన్నను పెళ్ళిమాతుర్ని చేస్తున్నారు. అడవాళ్ళకంట పడకుండా రామారావు దొడ్డిదోవను ఇంట్లోకి వెళ్ళి పక్కవరండా కిటికీలోంచి పెళ్ళిమాతుర్ని చూస్తున్నాడు. ఈమాటలు అతనిచేవిన పడ్డవి:

“అ దేమిటే శ్రీతల్లీ! వినవుగా! త ప్పమ్మా! పరికిణీతో కళ్ళు తుడుచుకో.”

పెళ్ళిమాతురు కళ్ళు తుడుచుకొని అప్పట్లోగా “నాకక్కర్లేదు, నా కక్కర్లేదు.” అన్నది.

‘చెప్పితే వినవుగా? అతని కేం? అక్షణంగా ఇంగ్లీషు—’

రామారావుకు సంగతి తెలిసింది. తక్షణం అక్కడినుంచి లేచి విడిదిలోకి వచ్చాడు. ఆరాత్రి ఎవరిని కూడా రానియ్యకుండా ఇత్తడిచెంబు చేత్తో పుచ్చుకుని బయలుదేరాడు. ‘ఎక్కడికిరా నాయనా?’ అన్నారు తోవలో ఎవరో. అతను తెక్క చెయ్య లేదు. చెరువుకు వెళ్ళి వస్తా నన్నాడు.

మర్రిచెట్టుకింద చెంబు కనబడ్డది. రాత్రి ఎంతసేపటికీ రామారావు ఇంటికి రాకపోవడం చూసి, ఊదంతా వెతకడం మొదలుపెట్టారు. మర్రి చెట్టుకింద చెంబు కొందరు చూచారు. రామారావు జాడ ఎక్కడా లేదు. ‘పెళ్ళివా రిట్టో అప్పటిస్థితి చెప్పడానికి ఏలు లేదు. ‘ఎక్కడికో లేచి పోయా’ డని కొందరు అన్నారు. ఏ పాపకాలం వచ్చిందో అమ్మా! ఏ మయిపోయాడో కొడుకు! అని తల్లి కంట తడి పెట్టింది. ఊహరికీ మనుషులను వంపారు.

‘ఎంతవదువు! ఎంతఅ స్తి! పిల్లకు అదృష్టం వుండవద్దుటో! ఇంతకీ ఘటన లేదు’ అన్నది ఒకవిత్త తువు ఇంగ్లీషితంతువుచెవులో.

రామారావు మర్రిచెట్టుకింద చెంబు పడచేసి పొలాలనుండా కాకినాడ బయలుదేరాడు. కొంచెం గుడ్డిజెన్నెల కొస్తున్నది. చుట్టుపట్ల వున్న చచ్చనిచేలనూ, పిల్లకొలవలనూ చూచుకోవండా బుర్ర వంచుకొని నలిగిపోవవెంట నడిచిపోతున్నాడు. తోవలో పొలముకొవు వకడు ‘ఎవరారు?’ అంకా!’ అన్నాడు. అది అని మరింత గబగబా వెళ్ళి రామారావు రోడ్డు ఎక్కినాడు. రోడ్డునుదినుంచి కాకినాడ తిన్నగా వదహారు మైళ్ళు. తోవలో ఖాళీబళ్ళు అవుపించినవి. బండివాళ్ళు ఎక్క మన్నా ఆతను ఎక్కడు కాడు. అతనిమనస్సు తలకిందు అవుతున్నది. మేఘాలమరుగు చాటి చంద్రుడు జెన్నెల కొస్తున్నాడు. గాలి చల్లగా మొగానికి తగులు తున్నది. పక్కగ్రామాన పాటుపడి వచ్చిన సేద్యగాండ్లు గొం తెత్తి పదాలు పొడుతున్నారు. బయట ప్రకాంతి, సంతోషమూ; లోపల కలవరమూ, దుఃఖమూ!

“నేను మొదట ఇంగ్లీషు చదువులో ఎందుకు దిగాలి? ఉద్యోగం చేసి ధనం సంపాదించాలి అనుకున్నా నా? ధనాశ నాకు లేదే! నేను బీదవాణ్ణి కాను గదా! అధికారం కోసమా? నాకు అధికారం అక్కర లేదు. లోకా చారాన్ని అనుసరించడానికి. అలాటిలోకల అవస్థ నాకుకూడా పట్ట వలెనా? ఇంగ్లీషు చదువుకొన్న భర్త భార్యతో అనుభవించేనుఖి మేమిటి! భర్తలోకం వేరు, భార్యలోకం వేరు. ఏ ఒక విషయంలోనైనా ఇద్దరికీ సమావదృష్టి ఉందా? భర్తకు మేజోట్లు, భార్యకు రవికెలు, భర్తకు మొగంమెరుగు బూడిద, భార్యకు పసుపు. భర్తకు కచేరీవ్యవహారం, భార్యకు పొరుగింటివ్యవహారాలు. భర్తకు అధికారిసేవ, భార్యకు నోములూ, ప్రతాలూ.

“భర్త అస్తమానమూ ఇంగ్లీషువుస్తకాలు చదవడం భార్యకు కిట్టదు. రామాయణం భారతం చదవమంటుంది, దేకాచారాలు విడవవలెనా? న్యధర్మం విడనాడరాదు. పరధర్మం స్వీకరించరాదు.

“విజ్ఞానసంపాదనం లేకుండా పూర్వచాసనను అనుసరించి ప్రవృత్తిం చిన చిన్న నాకు మంచివుపకారమే చేసింది.”

ఈప్రకారం రామారావు ఆలోచించేసరికి ఆనందంకలిగింది.

౫

రామారావు కాలేజీ మానివేసి కాకినాడలోనే విస్సప్ప శాస్త్రులుగారివద్ద శాస్త్రాభ్యాసము మొదలుపెట్టినాడు. అతనిప్రకారం పూర్తిగా మారి, పూర్వకాలపు వేడవిద్యార్థిరూపం వచ్చింది. అచారప్రకారం జాట్లు పెట్టి నాడు. సంవత్సరంలో అతను చేసినకృషి ఏకీభ్యూహా చేయ్యలే దని విస్సప్ప శాస్త్రులుగారే అన్నారు. కుమారుడు ఇలా మారడం మొదట తల్లిదండ్రులకు కొంచెం కష్ట ముపించింది. తరవాతమాత్రం వాళ్ళు చాలా సంతోషించారు.

సంసత్సరం అయినతర్వాత రామారావు మేనమామగారింటికి వెళ్ళాడు. చిన్నకు లావణ్యం పెచ్చింది. కాటుకకన్నులలోనుంచి కౌంతులు పురక రెత్తుతున్నవి. కిల్లించుచి ఎత్తరుగా పెరిగి ఉన్నది. మాటాడినప్పుడు ముఖాన చిటనవ్యల తాండవమాడుతున్నవి. చిన్నకు ఇంకా సంబంధం కదర లేదు.

రామారావును చూచి చిన్న మొదట గుర్తుపట్టలేదు. తరువాత గుర్తు పట్టి పారిపోయి తలుపుసందులోనుంచి తొంగి చూడడం మొదలుపెట్టింది. సుబ్బయ్యగారు రామారావును ఏదో శాస్త్రవిషయం అడుగుతున్నాడు. మర్నాడు తెల్లవారుజామున చిన్న సన్నసన్నంగా దేవుడుగుల్పోకి వెళ్ళి పూలు కోసి దండలు గుచ్చింది. అందులో ఒకదండ-ఎవరూ లేకుండా చూచి బావమీద విసిరింది. చిన్నతనపుడనువు అనుకున్నాడు; అనుకుని అదండ తీసుకుని జుట్టులోపెట్టుకున్నాడు.

చిన్న రామారావును చూచి సంబోషనడ్డది రామారావు తటాలున లేచి చిన్న చేతులు రెండూ పట్టుకుని, బుగ్గ కొరికి, “నీకు జుట్టు ముఖ్యమా, పెళ్ళికొడుకు ముఖ్యమా?” అన్నాడు.

“జుట్టున్న పెళ్ళికొడుకు!” అని నవ్వుతూ పారిపోయింది చిన్న.

తరవాతసంగతి ఏ మున్నది? చిరునవ్వులమధ్య చిన్నను పెళ్ళికుటుంబి చేశారు, ముహూర్తంకోజున. పెళ్ళికొడుకు పారిపోకుండా నలుగురు అతనికి కాపలా పున్నారు. ముహూర్తసమయంవరకూ. మూడుముడులూపడ్డవి. మొదటిమారు రామారావు ఎందుకు పారిపోయినాడో ఎవరికీ తెలియదు.

“ఎంత చిరుములాడివే అమ్మా! చిన్నతనంలోనే పెనిమిటిని ఇలాగ దిద్దుకొంటున్నావు! పెద్దదాని వైనాక గాజుబీరువాలో వెట్టి దాచుకుంటావు కాబోలు! అన్నది మేనత్త ఒకరై తలుపుదగ్గర పెద్ద చెప్పించే సమయాన.

ఏ పి. ల్. పూ. ల్

శ్రీ కొడవటిగంటి నుబ్బయ్య

హాస్టల్ విద్యార్థు లందరిలోకీ విశ్వనాథుకన్న గడే గారుగాని పెద్దమనిషి గాని మరొకడు లేడు. అతనికి అఖండ మైనతేలివిలేట లున్నాయని ఉపాధ్యాయు లంతా అంటారు. మరి మూడేళ్ళనుంచీ ఎఫ్. ఏ. తరగతి తప్ప తున్నాడు. “ఎన్నడైనా పుస్తకం మొహం ఎలాంటిదో చూస్తేగా! తా జెడ్డ కోతి నన మెల్లా చెరిచిందని, తాను చదవడు సరిగదా ఆరాధాయని కూడా చెడగొట్టుకున్నాడు” అని తెలుగుపండితుడు, కాలేజీప్రిన్సిపల్, హాస్టల్ వార్డెన్ అయినవిలియం దొరకు తెలుగు నేర్పేసమయంలో అంటూ వస్తాడు.

“అవు నవును. మేము చూచుచున్నాము” అని దొర.

దొరకు విశ్వనాథ మంటే అమిత మంట. అతని అల్లరిని ఏమాత్రమూ ఆపలేకపోయిన అసమర్థతవల్ల కలిగిం దాకోపం. ఎవరినో నలుగురిని పోగుచేసి తలుపులు గడియలు పెట్టి రోజూపేకాట. దొరకు ఆచోకీ తెలిసి అకస్మాత్తుగా వచ్చి తలుపు తట్టితే పెంటనే దీపమారిపోతుంది. ఎక్కడివా శృక్క-డ గురక పెట్టు తుంటారు. తలుపులు వగిరే టంతపని అయినాక విశ్వనాథం పో పో పొ మ్మని ఎవరో విద్యార్థిపేరు పెట్టి నానాతిట్లు తిట్టి మళ్ళీ గురక సాగి స్తాడు. ఇంకా కొంతసేపటికి దొరగారిని గుర్తించినట్లు హడావిడిగా లేచి తూలుకుంటూ, ఒట్టు నవరింగుకుంటూ, నోటినిండా డ్లూమాపణలతో బయటికి వస్తాడు. విశ్వనాథం అల్లరివాడా? మరేసమ్మకము లేక దొరగారు

లోనలికి వచ్చి సోదా చేశాడా, చస్తే పేకముక్కలు కనపడవు!

పెద్దజబ్బు చేసిం దని తలచిండా మునుగు పెట్టిపడుకుంటాడు, విశ్వనాథం భోజనానంతరం దొరగారు వచ్చి పరామర్శ చేసి ఇట్టే అవతలికి వెళ్ళగానే, విశ్వనాథం కాలువ ఒకమూలకు వినరి, నీటుగా తలగుడ్డ చుట్టి ఇంత పెంటు పూసుకుని, రాధారావుతో గోడ దూకి నాటకానికి వెళ్ళుతాడు. మర్నాడు దొరగారికి ఈవంగతి తెలిసి చూడవస్తే గదిఅంతా యూక్లిప్త న్ మానె వాసన, మొఖంబిండా అమృతాంజనము, ఎర్రటికళ్లు, మాటాడితే ఆయాసము! “నా-కీపూట-గోధుంజావే-అన్నం-చదు-” అని దీనంగా దణ్ణాలు, “పక్కన కంటి నీరు పెట్టుకుంటూ రాధాయి! ఇదీ వరన.

ఇలాటివాణ్ణి ఏం చెయ్యాలో దొరగారికి బోధపడేది కాదు. చేతకాని కొద్దీ అతన్ని పట్టుకోవా లని ఆదుర్దా పాచ్చింది. ఒకచీకటిరాత్రి దొరగారు వసారాలో వంచము వేయించుకొని వండుకొన్నాడు. తెల్లవారు ఝూమున మెళుకువ వచ్చి చూచేసరికి గాధాంధకారము! ఆయాసమందము పెద్దచీకటిమాసికింద ఉన్నది. కాళ్ళదిక్కున అంతదూరంలో తెల్లటి వృత్తి కనబడ్డది. దొర తల యెత్తి చూచాడు. ఆవృత్తి మెల్లిగా సమీపించింది; నడిచి కాదు- గాలిలో తేలిపోతున్నట్టు, అది దగ్గికి వచ్చి నిలబడ్డది. భయంకరపిశాచరూపం! దొర కెవ్వన కేక వేసి కళ్ళు మూసికున్నాడు. మళ్ళీ కళ్ళు తెరిచేసరికి దయ్యం లేదు. ఎవరో పారిపోతున్న శబ్దం వినబడ్డది. ధైర్యం తెచ్చుకుని దొర కేకలు వేసుకుంటూ పోయి సరాసరి విశ్వనాథంగది చేరాడు. గది తాళం వేసి ఉన్నది. ఈలోగా జవానులు వచ్చారు. దొర హస్త లంతా వెతికించాడు. విశ్వనాథం రాధారావు- ఇద్దరూ లేరు. మర్నాడు విద్యార్థు లందరియెదుటా విచారించి నేరం నిర్ధారణ చేసి ఇద్దరికీ ఛారి రెండురూపాయలూ జరిమానా విధించాడు. దయ్యం మాటమాత్రం ఏమీ రాలేదు. దొర తీర్పు చెప్పి, వాళ్ళను పంపివేస్తూ, “విశ్వనాథం, ఇంకొకరికి బుద్ధి చెప్పదగినయ్యాడు నీకు వచ్చినది. కాని నీ వింత తుంటరిగా సంకరించుచున్నందులకు నాకు చాల విచారముగా

నున్నది. నీవు కలాశాల విడిచి ఇంటికి పోవుట చాల మంచిది. నిన్ను నేను ప్యాసు చేయను.” అని కఠినంగా మందలించి, అతన్ని పంపిచేసి, రాధా రావును చాలా చివాట్లు పెట్టినాడు.

రాధారావు చిన్నవాడు, ఆ కారణం బాలికవని ఉంటాడు. మెత్తని వాడు. అయితే ఇప్పుడిప్పుడు విశ్వనాథంబ్రెయింగువల్ల కొంత గడతేరి నాడు. వా శిబ్దరికీ పరమమైత్రి. నాడైన అన్నదుర్భాష అన్న రాధారావు వచ్చి చెప్పేసరికి విశ్వనాథానికి కళ్ళనీళ్ళు తిరిగినవి. ఆరాత్రి హాల్కు పడు కునేసరికి కోడి కూసింది.

పరీక్షలు దగ్గరికి వచ్చినవి. జరిమానా తగిలిననాటినుంచి విశ్వనాథంచర్య మారిపోయింది. ఒక్కతమామమాట గాని, ఒక్కపరిహాసచేష్ట గాని లేదు. ఎప్పుడూ పుస్తకంలో ముఖం పెట్టుకుని కూర్చునేవాడు. దొరకూడా మళ్ళీ అతనిజోలికి వెళ్ళలేదు. అతనితో జోక్యం పెట్టుకోకపోవడమే మంచి దనుకొన్నాడు.

ఒకరోజు స్నేహితు లిద్దరూ పుస్తకాలు ముందుచేసుకుని కూర్చున్నారు. విశ్వనాథానికి గంటకు ఒకపుట అయినా తిరగడం లేదు. రాధారావు ఎప్పటితీరున తడేకవస్తూనే వచ్చుచుంటున్నాడు. కొంతనేపటికి విశ్వనాథం చిటుక్కున గ్రంథం మూసి “రాధా, యిటు రా” అని అతన్ని దగ్గరికి తీసుకొని చెవిలో ఏమేమో చెప్పాడు. రాధారావు తగ్గు పడి తల వంచు కని చిరునవ్వు నవ్వాడు.

“ఏ, మంటావు?”

ప్రత్యుత్తర మియ్యకుండా నవ్వు మొగము పై కెత్తి రాధారావు మిశ్రునివంక చూశాడు. విశ్వనాథం అతని కళ్ళు ముద్దు పెట్టుకున్నాడు.

మర్నాడు ఏప్రిల్ మొదటితేదీ. విద్యార్థులూ, ఉపాధ్యాయులూ పరీక్షలగోడవలో ఉన్నారు. ఆరోజు సాయంత్రం అరుగంటలవేళ విశ్వనాథంగదిలోనుంచి ఇద్దరువిద్యార్థులు బయటచేరి అక్కడక్కడ పసిమం దిని చెప్పుకొని తెలుగుపండితుడి దగ్గరికి వెళ్ళారు. వీళ్ళేదో పరీక్షలవిషయ

యం అడగవచ్చా రనుకొని ఆయన వీళ్ళను చూడగానే పొండి, పొండి, పొండి. నా కేమీ తెలియదు. మీకు పేపరిచ్చింది నేను కాను,” అని గడ విడ చేశాడు.

“అది కా నండి కాస్తురు గారూ! పరిక్షాసంగతి కాదు. మేము వేరేపని మీద వచ్చాము.”

“ఏమిట?”

“మీకు, మాకు, అందరికీ ఆ ప్రతిష్ఠ వచ్చేరేబా వచ్చింది. విశ్వనాథం-”

“వాడిసంగతేనా? ఇక చెప్ప నక్కర లేదు. ఏదో రావణాబల్లరి దొంగతనంగా పేపర్లేమైనా కొట్టేశాడా? ఏం కర్కం! అయినా ఈమధ్య చాలాబుద్ధిమంతు డైనా దోయి!”

“అయ్యో కాస్తురు గారూ! ఎంత వెర్రివా రండీ మీరు! పేపర్లు దొరికితే మేము మీదగ్గరికి చెప్పడానికి వస్తామా? వైగా వాడు బుద్ధిమంతు డైనా డంటున్నారే. ఇలాళ వాడిచర్య వింటే ఏ మంటారో!”

“మన మిక్కిల ఇలాగే మాట్లాడుతుంటాము. వాడు కాస్తా దాన్ని ఆవతలికి దాటేస్తాడు కాస్తురు గారూ! మీరు త్వరగా రండి. ఎవరో పిల్ల దాన్ని తెచ్చి గదిలో పెట్టాడు విశ్వనాథం!”

కాస్తురు గారు తెలాతెలాపోయి చూడసాగినాడు.

“ఒరే, దొరగారికి తెలిస్తే మంచిదిరా” అన్నాడు ఒకవిద్యార్థి.

“అవు నండీ, మేష్టా! దొరికి చెప్పేయ్యండి” అని మరొక డన్నాడు.

అందరూ కలిసి గబగబా దొరగారిదగ్గరికి వెళ్ళారు. కొంతసేపటిదాకా ఆయనకు అర్థం కాలేదు. హాస్టలులో ఇంతమందివిద్యార్థులనడుమ ఇటు వంటిపని జరుగుతు దా అని ఆయన నమ్మలేకపోయినాడు. పిల్ల లంతా గట్టిగా నొక్కి చెప్పారు. “అచిన్నది లోపలికి వెళ్ళుతూ ఉండగా కళ్ళారా నేను చూశాను” అని ఒక డన్నాడు.

ఏప్రిల్ ఫూల్

జెంటిల్ దొర బయలుదేరి వచ్చాడు. లాంతరులతో జవానులు జెంటిల్
చురు. హాస్టలులో ఉన్నవిద్యార్థులంతా పోగయినారు. నిశ్శబ్దంగా
జెంటిల్ దొర కాలిజోడు విడిచి విశ్వనాథంగది సమీపించాడు. లోప
లినుంచి ఆస్పత్రిగా ఏదో గుసగుస వినబడ్డది. ఒకసారి మట్టెలశబ్దం
వినబడింది. దొర పక్క నున్నవిద్యార్థిని పిలిచి మని సంజ్ఞ చేశాడు.

“విశ్వనాథం!”

గుసగుస అగిపోయింది.

“విశ్వనాథం!”

“ఎవరు?”

“నేను బుచ్చిరామయ్యను.”

“ఎందుకు?”

“పని వుంది.”

“ఇప్పుడు వల్ల గాదు, పో!”

“పని వుంది. ఒక్కసారి తియ్యి. మళ్ళీ ఇప్పుడే తేసుకుందువుగాని.”

“అట్టే మాటాడా వంటే నీమండిముక్కు ఊడగొట్టాను!”

“దొరగారు తియ్యి మంటున్నారు.”

“నీకూ దొరగారికీ ఏమీ పని లేదు. అవతల పో!”

“విశ్వనాథం, ఓవెన్ ది దొర్ స్లీజ్” అని దొర ఉచ్చైస్సారంతో
అన్నాడు.

నిశ్శబ్దము.

“ఏమి విశ్వనాథం?”

విశ్వనాథం తలుపు కొంచెం తెరచి నేర్పుగా బయటికి వచ్చి తలుపు
మూసినాడు. దొరతీక్షణంగా చూస్తూ, “ఏమి చేయుచున్నావు?” అని
అడిగాడు.

“పూజ చేసుకొంటున్నాను” అని అతను తొలకకుండా జవాను
కెప్పాడు.

కథా లహరి

“లోపల ఎవరున్నారు?”

“ఎవరూ లేరు.”

“అక్కడ లెమ్మో. నేను లోపలకు వెళ్ళవలయును.”

విశ్వనాథం ఒక్కపేస రైనా కదలక అతివిషయముతో “మీరు లోపలికి రావడానికి నీలులేదు” అన్నాడు.

“ఏమి!”

విద్యార్థి యెవరూ ఇలా వలుకుతాడని దొర ఎన్నడూ కలలోకూడా అనుకోలేదు.

“నేను పూజ చేసుకుంటున్నాను” అని విశ్వనాథం మృదువుగా అన్నాడు.

“ఏమి, మేము నీపూజ చూడగూడదా? అట్లయిన నీపూజవస్తువు లన్నియు దాచి పెట్టు, నేను వచ్చెదను.”

గంభీరస్వరముతో విశ్వనాథం ఇలా అన్నాడు.

“మిష్టర్ విలియం! ఈరాత్రి మీరు ఎదోదురుదైశముతో ఇంతమందిని వెంటబెట్టుకొని నాగడి పరీక్ష చెయ్యడానికి రావడం ఒకతప్పు. వచ్చి నా పూజ చెడగొట్టడం రెండోతప్పు. సగంపూజలో నాదేవతార్చన అవతల పెట్టమని చెప్పడం మూడు. ఇది అన్నిటికంటే గొప్ప అపరాధం! మీసాళ్ళా తులలు వెయ్యేళ్లు తల కిందుగా తవస్సు చేసినా మాహిండువులధర్మం మీకు తెలియదు. నేను చాలా సహించాను. కనుక దయచేసి ఇక వెళ్ళండి!”

దొరగారిముఖం తరిగినకండగడ్డవలె అయింది. కొంచెంసేపు ఊరు తుండి దొర శాస్త్రులుగారిని చూసి “మీరు వెళ్ళి చూడండి” అన్నాడు. విశ్వనాథం చికాకు పడ్డాడు.

శాస్త్రులుగారికి సంకటం వచ్చింది. తాను వెళ్ళి చూడకపోతే దొర ఊరుకోడు. వెళ్ళి చూస్తే విశ్వనాథంనంగతి బయట బడుతుంది. తర్వాత

యంకాలము “బాదు ఎసోసియేషన్ మీటింగు” అయినందువల్ల ఎనిమిదిన్నర, తొమ్మిది గంటలవరకు రామారావు ఇంటికి రావడా వలెదు. అవేళ అమావాస్య. పైగా సాయంత్రమవ్వుడు కొంచెము కూడా కురిసింది. మబ్బు పట్టి ఉండి చివ్వుచీకటి.

న్నపూర్ణ ఇంటిదగ్గర ఒంటరిగా ఉండిన భర్తకు తహతహ వుట్టింది. అరచేతులలో పెట్టకొని గబగబా నడుస్తున్నాడు. రస్తా బుగదగా ఉండి కొలు జాడతూ ఉన్నది. ఎంతవేగముగా నడిశుకొన్నంత తొందరగా ఇల్లు చేరడానికి వీలు లేకపోయింది. బండి “కోచీ” తీసుకొని, రావద్దని చెప్పినందున తన్నుతాను నిందించుకోవ మొదలు పెట్టినాడు. ఎట్లా గయితే నేమి, చివరకు ఇల్లు సమీపించి గేటుదగ్గరికి వెళ్ళినాడు. గేటు తలుపు ఒక్క తన్ను తన్ని గబగబా పలికి వెళ్ళినాడు. అవరణలో కొందూరము నడిస్తేనే కాని యదు. వరండాలో మాత్రము దీపము వెలుగుతున్నది. బంట్రోతు లో కూర్చుని కురికిపాల్లు పడుతున్నాడు. కుక్కమట్టుకు తోక కొంటూ వచ్చి సాష్టాంగ దండ ప్రణామము చేసి యజమాని ము చేసింది. ఇంకా ఇంటి మెట్లదగ్గరికి వెళ్ళలేదు. దక్షిణపువ్వు వేపు ద మాత్రము వెలుతురు కనిపిస్తున్నది. ఇంక ఏవైపునా రలేదు.

అప్పుడైతే గోడవంక చూచినాడు. వాక్యంత్రేప వేస్తే సాధారణ మెయిలుబండి వలెగైగజాలు వెళ్ళి నిలుస్తుందిట కాని, రామారావు వేసేసరికి దేహము తపి మని అక్కడనే అగిపోయింది. నిలుచుని పీ చూడసాగినాడు. అన్నపూర్ణను ఎంతో ముద్దు పెట్టుకొంటు కనుపించింది. ఉత్తరక్షణములో అల్లిగనము చేసుకో బోతున్నట్లు ద నీడ కనుపించింది. ఇంక చూడ లేక కండ్లు మూసుకొన్నాడు.

కండ్లు తక్షణమే తెరిచినాడు, బాల్కనీలో వాండ్లుగోడమీద తరుగుబుక్కున్నట్టు కనబడ్డది. తలవంచుకొని లోపలికి నడిచినాడు. సావిట్టోకి వెళ్ళి గొడిగాల పడిపోయి పడకకుర్చీలో కొయ్యమాదిరిగా కూర్చున్నాడు. గూబుల భవనిబట్టి బాల్కనీలో ఉండి నీతాపతికిని గ్రహించినాడు, అతని బద్దలయి పొయ్యెటట్టు కొట్టుకొంటున్నవి. లేచినాడు, తలగుడ్డ విప్పి కింద నేలమీద విసిరివేసినాడు. కుర్చీలో జారగిలబడినాడు.

యజమాని వచ్చినట్టు బంట్రోతు వెళ్ళి అన్నపూర్ణకు చెప్పినా గబ గబ సావిట్టోకి వచ్చింది. ఆమె వెంట నీతాపతికూడా : అతన్ని చూసి వాండీదరూ అశ్చర్యపోయినారు. వాండ్ల ఆ ఆతను కనిపెడుతూనే ఉన్నాడు. ఎంతో ఆమర్థ్యం అన్నపూ "మిటి, అట్లా ఉన్నారే?" అని అడిగింది. నీతాపతి "ఈ ఉందా ఏమిరా?" అన్నాడు.

"ఊ."

"ఎప్పుటి నుంచి, ఎన్నటి నుంచి? అమృతాంజనము తెచ్చేదా! అన్నపూర్ణ.

"లాభము లేదు. అమృతాంజనముకు పోదు."

"అయినా రాచుకోగూడదా, చల్లగా ఉంటుంది."

"లాభము లేదు. ఇది మామూలు మందులకు తగ్గి పొయ్యెడి క

"మరి పోనీ డాక్టరుకు కబురు వంపించే దటరా?"

"అక్కర లేదు."

"మ రెట్లా గండీ?"

"నిద్రపోవడానికి ప్రయత్నము చేస్తాను. నిద్రపడితే దాని అం పోతుంది. మీరు ఆకుర్తూ పడవలసిన అవసరము లేదు": అంటు తును పిలిచి పక్కన ఉన్న గది చూపించి "ఇందులో మంచము పడుకొంటాను" అన్నాడు రామారావు.

తక్షణము బంట్రోతు పక్క నేసినాడు. రామారావు ౭

భార్య రూపవతి శత్రుః

కొనబోయింది. “అక్క లేను” అని గట్టిగా అన్నాడు.
 రామారా జెన్నడూ పనికి ఉండ లేదు. అతను చాలా
 డని, ఆమె అనుకొన్నది. గదిలో మంచము మీద వడు
 ప్పూర్ణ సీతాపతికూడా ఆమంచము మీదనే కూర్చున్నారా.
 మీ రిక్కడ కూర్చుంటే నా బాధ ఎక్కువయిపోతుంది.
 నీ రామారావు.

రునవ్వుతో “ఆ దేవి టండి, చిత్రము!” అన్నది. ఇంతలో
 -డికి వచ్చి నిలుచున్నాడు. “అయితే భోజనము కొద్దిగా
 ఒకనిద్ర పోయి లేచే సరికి నొప్పి తగ్గిపోతుంది”

సియ్యను. ఈ నొప్పి ఈ దేహముతో పోవలసిందే!”
 తో “కొంచెము కాఫీ త్వరగా తయారు చేసి పట్టుకురా”

“అన్నము తినండి” అన్న దామె.

“నీ వింకా భోజనము చేయలే దే?”

య్యకూడా ఉంటా నన్నాడు. ముగ్గురుమూ కలిసి
 మను కొన్నానండి!”

వరు?”

“లేమి టండి? సీతాపతి.”

శిల్పి భోజనము చెయ్యండి. భోజనము చేసి పరుండండి.”
 వ లేంలేదు లేరా. పోనీ అన్నపూర్ణా, నీవు వెళ్ళి భోజ

నకొన్నది. వెళ్ళి మని సీతాపతి అన్నపూర్ణకు సంజ్ఞ
 శిల్పిపోయింది. ఇ దంతా అతను చూస్తూనే ఉన్నాడు.

మద్రాసు సర్దాంధవనానికి సీతావతి వచ్చేసరికి రామారావు మంజుషు మీది బోర్ల పడుకొని పొర్లిగింతలు పెడుతున్నాడు. ముఖ గండుబారి పోయింది. స్వగా చిక్కిపోయి ఉన్నాడు. గదితలు వాకిలిగా వేసి ఉంచి. ఆ ఒకలోంచి ఇదంతా మానినాడు. సీతావతినే తలుపు నెట్టుకొని లోపలికి వెళ్ళినాడు. రామారావు చూస్తూనే కోపముగా ముందు తెలియజేయకుండా ఎందుకు వచ్చా అన్నాడు.

‘గోవిలాసము తెలిస్తే గా’ అన్నాడు.

ఏమీ మాట్లాడకుండా గోడవైపుకు ఒత్తిలి పడుకొన్నాడు. ఎంత సీతావతి కూర్చున్నాడు అత నేమీ మాట్లాడ లేదు. ఒకటి రెండు పలకరించినా ఎవరికీ లేదు. గట్టనేవు పిసికవట్టి కూర్చున్నాడు. సీతావతికి విసు గెత్తి భోజనము చేయడానికి వెళ్ళిపోయాడు.

రామారావు సూసములో యావవాస్తీ తెగనమ్మి పా అడబ్బు తీసుకొని ఎవరికీ పని చెప్పకుండా మద్రాసు వచ్చినాడ భార్యావిషయములో కలిగిన అనుమానమునుంచి వెర్రెత్తి పోయి. తా నే మయి పోయినదీ తెలియకుండా ఆత్మహత్య చేసుకోవలె యిందుకొన్నాడు. తన తదనంతరము తనదనే ఒక్క చిల్లిగవ్వ ఈలోకములో ఉండకూడ దనుకొన్నాడు. అందుకోసరమే ఆ అమ్మివేసినాడు. ఆధనము ఏమీ చేయవలెనో అతనికి తెలియలేద ఎత్తిన తరువాత అంతధనము ఒక్కసారిగా కండ్లతో చూచి ఢ్క ఒకరికి ధర్మము చేయవలెననే ఉహ అతనికి కలగలేదు.

యికాయోగ మద్రాసు వచ్చినాడు. సర్దారు భవనములో బడ్డబ్బు వ్యయము చేయడానికి మార్గము చప్పున కనుపించడము విషయమే. నాల్గు అయిదు కోహలవరకూ ఏమీ పాలు బో.

కథాల్పన

తీసిఉంటుందా? వాడు దారితీసి ఉంటాడా? ఏక కాలంలో దారి పట్టినారా? అయినా చచ్చి పోదలమకొన్న వాడి! వితర్కా లేందుకు? ఇందులో ఎవరు దారి తీస్తే ఏమి? నాకొంప మంచివారు. అనలు ఆ వెళవకు దాని దగ్గర అం డమే నాతచ్చు. తచ్చు నాదగ్గర పెట్టుకొని వాండ్లకు దూషించని ఇందుకోసరమనే కాబోలు శ్రీ అన్నదమ్ములతో వైనా నా మందు మాట్లాడ గూడ దని కాసించినాడు మునుపు...

“అయినా, మన బంగారము మంచి దయితే కంసలి ఏమి ఇ దేమి చచ్చు సామెతగా ఉందే? కంసలి కొలిమికి కొంత ఊడి పొర వేసి యెత్తునడకొసరిము రాగి కలప లేదు. అసలు గాడే దాన్ని దింపి ఉంటాడు. లేకపోతే దాని కంఠ ధైర్యమా శ్రీ కక్తి స్వరూపిణిగా? ఇంతకూ ఇల్లు ఇర్కడము అయి మరల ఉండవలె నన్నారు...మనవాండ్ల సామెతలో ఎంతో వివేక! ఈ పెండ్లామే మర్కటము అయి ఉన్న ట్టయితే వాడు దాని పొయ్యేవాడు కాదు. ఏమో ఈ వాడు అలోచన అంతా ఎందుకు సారే నిశ్చయము చేసుకొన్నాను. ఈ రాత్రితో సరి. ఫాటోగా తాల వాండ్లదగ్గర మందు తెచ్చుకో వచ్చును...

“అయినా ఇంతమాత్రానికే ఆత్మహత్య చేసుకోవడము అవసరమ పోయి చేసే దేమిటి? ... సరే బతికి ఉంటాను. అది వాడివెంట క ఎంత అవమానము! ఆ అవమానము భరించడముకంటే ముందుగా పోవడమే యుక్తము.....పోనీ నా యింట్లోనే ఉండి వాడితో వము చేస్తూ ఉంటే? వివాహము రద్దుచేసుకోవడానికి హిందుల! డుగామరి? ఆ - తే వెళ్ళగొడతా ననుకొందాము అప్పుడది Restit of conjugal rights కోసరము దావా తీసుకొనివస్తే? కోర్టులా దాని చెడు ప్రవర్తన గుజువు చేయవలసివస్తుంది! ... గుజువు చే

భార్య రూపవతి శత్రుః

రామా, రామా, అవమానము! అవమానము. భరించలేను... ఈ వెధవడబ్బు - ఈ డబ్బు ఒకటి నన్ను బాధిస్తున్నది. మామునదిలో పారవేస్తాను.' అనుకొంటూ లేచి డబ్బు నంచి పలుచేరినాడు.

ఖిరుపర్యాయము గుర్రపు పందెములో డబ్బు పెట్టి ఇంకా వచ్చేట్లయితే అది కూడా కలిపి పారవేస్తాను' అని గుర్రపు వెళ్ళినాడు. ఉన్న డబ్బు అంతా చవట గుర్రానికి పందెము దురదృష్టవశాత్తు ఆ గుర్రము పందెము గెలిచింది. రెట్టింపు ధనము ఇక కోసము పట్టలేక కండ్లు మూసుకొని ఒక గుర్రంమీద ఎ అంతా పందెము పెట్టినాడు. ఓడిపోయినది. బ్రహ్మానందము రాత్రికి మళ్ళీ బసకు చేరినాడు.

పాతిక ముప్పయి రూపాయలకంటే లేదు. తన లెక్క చూడటలు యజమానిన అడిగినాడు. హోటలువాడి లెక్క ఇచ్చి వేసి అత్యుచిత్య చేసుకోవలె నని అతని సంతకము. ఇక్కడకూడా వశాత్తు మరుసటి ఉదయము కొని లెక్కలు చూడడానికి వీలు వేళ అయిపోయినందువల్ల గుమాస్తాలు ఇంటికి వెళ్ళిపోయినా రనీలు యజమాని చెప్పినాడు. పెద్ద అశాధంగముతో పడుకొన్నాడు. దుట ఊరికే అప్రయత్నముగా అన్నపూర్ణ కనుపించడము మొదలు విడుపు రా సాగింది. ఏడుస్తూ పడుకొని నిద్ర పోయినాడు.

౪

యమే నిద్ర లేచి ఇంత కాఫీ పుచ్చుకొని వచ్చి మళ్ళీ మంచము పై నానా గానా గావ మనులుతున్న నమయములో వీతావతి

అత నేదో పెద్దదుఃఖములో మునిగి తేలతూ ఉన్నట్టు గ్రహించినాడు. అనేక పర్యాయములు అతన్ని మాట్లాడించవలె నని ప్రయత్నము చేసినాడు. కాని ప్రయోజనము లేకపోయింది. పయిగా కండ్లురిమి చూసేదము మొదలు వెట్టినాడు. ఎవ్వడో ఒకప్పుడు సంగతిసందర్భములు రామారావు చెప్పకపో డని నీతాపతి ఊరుకొన్నాడు. విచారించగా అతను గుర్రపువం చెములో దబ్బు అంతా పోగొట్టు కొన్నట్లు తెలిసింది.

మూడురోజు లయింది, నాలురోజు లయింది. ఏమీ మాట్లాడలేదు రామారావు. నీతాపతికూడా మెదలకుండా ఊరుకొన్నాడు. ఏప్రమాదమో తీసుకొనిరాలేదు. ఆత్మహత్యకు నీతాపతి పెద్ద అంతరాయ ముగొన్నట్లు రామారావు భావించడము మొదలు వెట్టినాడు. పయిగా నీతాపతి తన మానముగా ఊరుకోవడము రామారావుకు మరింత కోపకారణ మయింది.

అంత తొందరగా రామారావులో అంత మార్పుకలగడాన్ని తారణ మే నయి ఉంటుందా! అని నీతాపతి యోచించడము మొదలు వెట్టినాడు. అతని కేమీ అవగాహన కాలేదు. తనమీదా అన్నపూర్ణమీదా అతనికి అనుమానము కలిగిం దేమో నని శంకించినాడు. రామారావు విషయ మయినా సరే, ఇతరుల కెంత అప్రేయమయినా నిర్భయముగా మాట్లాడే న్యభావము కలవాడు. కాబట్టి ఆ అనుమానమే అయినట్లయితే ఎన్నడో అతనితో చెప్పే ఉండే వాడనుకొన్నాడు. దీని కంతా ఏదో పెద్ద బ్రహ్మాండ మయిన కారణము ఉంటుం డనుకొన్నాడు. ఆ కారణము అన్నపూర్ణకూడా తెలియదు. తెలిసిన ట్లయితే తనతో తప్పకుండా చెప్పి ఉండేదే నని నీతాపతి నిశ్చయించుకొన్నాడు.

నీతాపతి వచ్చి అయిదు రోజులయి పోయింది. ఇక ఏదోవిధముగా రామారావును సంభాషణలోకి దింపితేనే గాని అసలు విషయము బయటపడ దనుకొన్నాడు. మధ్యాహ్నము భోజనము అయిపోయిన తరువాత రామారావు పక్కలో కూర్చున్నాడు. అతను కోరమార్పులు చూడడము

కొంచెముసేపు సీతాపతి నిశ్చలముగా ఉరుకుకొన్నాడు. రామారావు ముఖములో ఆమెదట ఉద్ధృతము కొంతకగిపోయి మామూలుస్థితిలోకి వస్తూ ఉండగా “ఏమిటి రామారావు? ఏమిటో చాలా గొడవగా ఉన్నావు” అని మెల్లిగా సీతాపతి అన్నాడు.

“అ! ఆ! ఇంకా అమాయకపువేషము వేస్తున్నావా? నీవు పయోముఖ విషకుంభావివి. ముందు ఈగదిలోనుంచి వడుస్తువా? బంట్రోతుచేత శంకించేదా? లే. లేవేం!” అన్నాడు రామారావు.

ఆత నెంత గందరగోళము చేస్తున్నాడో అంత కంత నిశ్చలముగా సీతా పరికించిస్తూండహాసముతో “పోనీలే అట్లాగే వెళ్ళిపోతాను. నాత ప్సేమిటో చెప్ప. తప్పు తెలియకుండా దండన చేయడమా? అందులో నీవు లాయరువు కూడాను” అన్నాడు.

“అవునులే. నీక ప్సేమి లేదులే. అసలు తప్పంతా దానిదగ్గర పూర్ణదగ్గర - అమ్మయ్యో - నేను ఎంతమోసపోయినాను. మన వికాంతముగా సోదరులతో నయినా, రే మాట్లాడకూడదని కాసి మొదట నే నడిచివినవ్వుడు మనువు ఉత్తరాలలో అనుకొన్నాను.

“ఒరే ఇదా నీ గొడవ! నెలరోజులబట్టి అంధ పడుతున్నది ఇ భూములు పుట్రలు ఆమ్మివేసిందికూడా ఇందు కళ్ళేటా. గొప్పవాడివి!”

“భూస్కిలు, నీకు ఎగతాళా? నేను చూడలేమా? అరోజు మీ ఇద్దరూ చేసినవని, ద్రోహి ముందు నా యెదుటనుంచి లేచిపో “ఏం చేశామురా మేము?”

“ఏం చేశా మంటున్నావు, తుపాకి ఉన్న ట్లయితే అప్పుడప్పుడ రములో అట్లా మీ ఇద్దరిని కాల్చివేసి ఉండేవాణ్ణి నుమా. ముందు నీవు నాదగ్గర వద్దు పో. నీదారిన నీవు పో.”

“ఏం చేశా మాయి?”

“ఏం చేశారా, గాథాలింగనము చేసుకొన్నారు. నేను చూసినాను. ఈ కండ్లతో నేను చూసినాను.”

“సరే, అప్పుడే అడగకపోయినావా అన్నపూర్ణను కాని నన్ను కాని? ఏమిటా దుర్మార్గము? ఓరి వెరివాడ! కేవలము వెంగళపు నయినావులే. లే, రయిలువేళ అయిపోయింది. ఒక్కసారి ఈ విధముగానే అన్నపూర్ణను మందలించు. అప్పుడు నిజా నిజముయి తెలుసుకోకుండా ఇంత చాదస్తములో పడిపోతా వని అనుకోలేదు రా. ఎందుకు లే. మరి నన్ను అడిగినట్టే ఆమెను కూడా అడిగి చూడు-ఏం చెపుతుందో?”

“అయితే నీ వేమి సమాధానము చెప్పినావు?”

“ఆమెను కూడా ఈవిషయము అడగ మన్నాను. ఆమె నీతో ఇదివరకన్నడయినా ఒక్కనాడయినా అసత్యము చెప్పిన పాపాన పోయిందో ఆలోచించు. రా. ఈ సాయంత్రము మెయిలులో వెళ్ళిపోదాము.”

“ఇది ఏదో పెద్దవ్యూహము పన్నావు. నీవు నాదగ్గర వద్దపో. పొమ్మంటే పోవేం!” అని స్పెట్టివేసినాడు.

సీతాపతి చిరునవ్వుతో బయటకు వెళ్ళిపోయినాడు.

౫

ఆమర్నాడు రామారావు ఇంటికి ఎట్లాగో బయలుదేరినాడు. రైలులోనే సీతాపతిని తన ఇంటి చాయల రావద్దని కాపించడముచేత మధ్య దారిలోనే ఆతను దిగబడిపోయినాడు.

ఆతను ఇంటికి వచ్చేసరికి అన్నపూర్ణ బయట ఉంది. ఇల్లంతా మహారణ్యములాగా ఉంది. నాకరు లేడు. వంటనాడు ఉన్నాడు. కుక్క-ఘట్టుకు ఎంతో ఆదరముతో ఆతన్ని ఆహ్వానము చేసింది. అన్నపూర్ణ బ్రహ్మానందముతో ఆతని యెదుట దూరముగా వచ్చి విలుచున్నది. కాని

అతను హిమలయాపర్వతముకంటే అచలముగాను అకంపముగాను ఉండి ఆమెవంక నయినా చూడ లేదు. అని నమయము కాదని ఆమె అప్పటికి ఊరుకొన్నది. మూడురోజులూ ఎన్ని సార్లో దూరమునుంచి అతన్ని పఠకరించి సంతోష పెట్టడానికి ప్రయత్నము చేసింది, కాని లాభము లేకపోయింది.

ఆ మూడురోజులూ అతను అన్నము తిన లేదు. ఏదో ఇంత కాఫీ వుప్పుకొని మత్తుగా పడిఉన్నాడు. ఎన్నివిధాలనో అన్నపూర్ణ వరాహర్క చేయబోయింది. ఆమెవంక కన్ను అయినా ఎత్తి అతను చూడలేదు.

నాల్గవరోజు ఉదయమే అన్నపూర్ణ వచ్చి అతనిసరననే కూర్చున్నది. ఊరకే చూస్తూ ఏమీ మాట్లాడకుండా రామారావు ఊరుకొన్నాడు.

“ఎక్కడనుంచి వచ్చినాడు? ఎప్పుడు బయలుదేరినాడు? ఏమిటి, అన్నము ఎందుకు తినరు. ... ..” అంటూ ఏమేమిటో ప్రశ్నలు ఆమె ఎంతో ఆదుర్దాతో అడిగింది. అత నేమీ సమాధానము చెప్పకపోవడమే కాకుండా ఆమెవంక వెర్రిగా చూడడము మొదలుపెట్టినాడు. ఆతని ఘోరణి ఆమె కేమీ అర్థము కాలేదు. కొంచెముసే వయిన తరువాత “నీతాపతి అన్నయ్యగారే కనుపించాడా?” అన్నది. ఈ మాట అతనికి పాము కరిచిన ట్టుయిపోయింది. వెంటనే కోపముగా “వాడిసంగతి నా కేం తెలుస్తుంది? నీకు తెలియవలెను” అని చివాలున లేచి బయటకు వెళ్ళి పోయినాడు.

సాయంత్రము చీకటిపడే వరకూ ఇంటికి రాలేదు. ఆమె భోజనము మాని వేసి అతని కోసరము ఎదురుచూస్తూ కూర్చున్నది. అత నెందుకు అట్లా అయిపోయాడో కించిత్తు అయినా ఊహ చేయలేకపోయింది. పోనీ నీతాపతి అయినా అతని విషయమంతా ఉత్తరము వ్రాయ లేదు. కారణము తెలియని ఈ దుఃఖముతో ఆమెకు జ్వరమొదలై విసు కెత్తిపోయింది. ఇక అతను ఇంటికి వచ్చినా, రాకపోయినా ఈవిధముగా ప్రాయోపవేశము వేసి వచ్చిపోతా మని నిశ్చయించుకొని పడుకొన్నది.

చీకటి పడిపోయింది. రాత్రి ఎనిమిది కావచ్చింది. పంటవాడు భోజనము సంగతి రెండుమూడుసార్లు జ్ఞాపకము చేసినాడు. ఆమె ఏమీ జనాబు చెప్పకపోయినందుకల్లా కాదు వెళ్ళిపోయి పడుకొన్నాడు.

ఎనిమిది పూర్ గంటలవఱకు రామా రావు మెల్లిగా ఇంటికి వచ్చి పడక కర్చిలో జారగొలుపు వరధ్యానముగా కూర్చున్నాడు. అతను వచ్చినట్టు అన్నపూర్ణ తెలుసుకొని వెంటనే వెళ్ళి ఎంతో సంతోషము ఆభినయిస్తూ పడకకుర్చిపైకి ఎగిరిపోయి హర్షుని మునుపుగా “ఏమిటి చాలా విచారముగా ఉంటున్నావ్. కారణం మేమిటి? అని చుట్టము సమరబోయింది. చటుక్కునలేచి హర్షుని ఆమెచేయి కఠినముగా తీసి నేసి “నా కేం విచారము లేదు” అని బిగ్గరిగా అన్నాడు భర్త.

“అయితే ఈ ఉపవాసాలు ఎందుకు? ఎక్కడికో పోవడం మేండుకు? ఈ వరధ్యానం మేండుకు? — ఏమిటో మీవిషయం మంత్రా విచిత్రముగా ఉందండి” అన్నది అన్నపూర్ణ.

“ఇది నాయిల్లు కాదు. నా కేలు లేదు. నేను దరిద్రుణ్ణి. నాకు భోజనం మేండుకు?” అని మెల్లిగా లోలో తను అనుకొన్నట్టు అన్నాడు రామా రావు.

“ఇది మీ ఇల్లు కాదండీ?”

“నాది, కాదు. మీ నాయకు నీకు కట్టించి ఇచ్చినాడు.”

“అయితే నా ఒక్కతే కోసం నుండీ ఈ ఇల్లంతానూ? ఏమిటి వెర్రి మాటలు. ఇదివరకెప్పుడూ ఇట్లా మాట్లాడేవారు కారే. మీ స్మృతి ను ఎవరో ఏదో మోసము చేసినట్టున్నాను. లేకపోతే మీ కింత విచారము రాదు.”

“అవును, అవును.”

“సరే ఏం చేస్తాము. భోజనానికి లేవండి. భోజనము చేసినతర్వాత చెప్పమరు గాన.”

“చచ్చి దేమీ లేదు. నా ఆస్తి అంతా అమ్ముకొన్నాను. నా చేతిలో గుడ్డిగవ్వ అయినా లేదు. డబ్బు లేనివాడికి భోజన మెందుకు?”

“మీ ఆస్తి నేను న్నాను ఇంకా. ఇదంతా మీదికాదా? ఇదుగో, నా ఆస్తి మీ ఇష్టము వచ్చినట్లు చేసుకోండి. వ్రాసి యిస్తాను. ప్రస్తుతము మీకు పయికము కావలసి ఉంటే ఈనగలు తీసుకోండి.” అని వెంటనే నగలు తీసి యివ్వబోయింది.

రామారావు కొంచ మొత్తంపడి ఆశ్చర్యము కనబరచకుండా మెల్లిగా గద్గడికతో “నేనే నీ కక్కర లేకపోయినప్పుడు నీ ఆస్తి అంతా నా కెందు కిస్తావు? ఆశ్చర్యంగా ఉంది. ఇది ఏదో ఇదివరకటికంటే గొప్ప మోసము చేయదలచుకొన్నట్టున్నావు.”

గజగజ వణుకుతూ లేచి నిలుచుని “నేను ఇదివరకు మిమ్ములను మోసముచేశానండీ-మోసము చేశాను టండి-అట్లా మోసము చేస్తే తుపాకి బారున ఎందుకు వెయ్యక పోయినారు? నేనా-మోసము-మోసము చేయటము-అమ్మా-” అంటూ కండ్లనీళ్ళు కుక్కు-కుంటూ నూడ సాగింది అన్నపూర్ణ.

“ఎంత నంగనా చివే-ఇందుకోస మనే పెద్దలు స్త్రీలు ఏడ్చి నవ్వి కోవగించుకొని ఇంకా ఏవేవో పనులు చేసి మొగవాళ్ళను మోసము చేసి లేమపనులు నెరవేర్చు కొంటూ రని అన్నారు.”

“నా ఆపరాధము ఏమిటో నెల వీయండి. లేకపోలే నేనింకా ఇంత మాట మీనోటినుంచి వచ్చినతరువాత బతుకును.”

“ఏమి దొంగజేషము వాపము, ఇంకా తిమాయకముగా ప్రవర్తించినన్ను జైరి జెధవాయిన చేదామనుకొన్నావు కాబోలు. నేను ఆరాత్రి నీవు చేసిన పని చూడలే దనుకొన్నావు కాబోలు. ఈరోజు ఉదయము కూడా కొంచెము పిగ్గ అయినా లేకుండా వాడిని గురించి నన్ను అడుగుతావా?”

కొంచెము వికంగముతో “నేను కీ... ఆన్నయ్య.....”

“అన్నయ్య అన్నయ్య అంటున్నావా?”

“అయ్యో ఇందుకు మీ రింత మనోవ్యధ అనుభవిస్తున్నట్టు మాకు కొంచెమయినా చెప్పక పోయినారా? ఏమాత్రము మీ అనుమానము తెలిసినా ఆక్షణము ఆ అనుమానములో ఉన్న సత్యము మీకు తెలిసేటట్టు చేసేదాన్నే” అంటూ గోడవంక అమె చూసేసరికి దీపపుకాంతి వారి ఉభయుల నీడా గోడమీద కనుపించింది. వెంటనే అమె అతని ముందు ఒక గజము దూరము వెళ్ళి నిలుచుని వంగి, ఏదో అందుకో బోతున్నట్టు నిలుచుని అన్నది. “ఆగోడమీద చూడండి. ఏలా నీడ పడిందో చూడండి, చూడండి.” గోడమీద నీడలో అతను కూర్చున్నట్టున్నూ అతని కంఠాన్ని అన్నపూర్ణ కాగిలించుకొన్నట్టున్నూ కనుపించింది. అతను అశ్చర్య పోయినాడు. తదేకముగా ఆ నీడవంక చూస్తూ “ఏమిటి ఏమిటి!” అన్నాడు రామారావు.

“ఇదే రజ్జు సర్పభ్రాంతి అంటే—ఆ రాత్రి మీకు తలకాయనొప్పి వచ్చిందే— మీరు ఇంకా కొంచెంసేపటికి వస్తారు అనంగా సీతావతి అన్నయ్య బాల్కనీలో ఉన్నాడు. నే నేమో గదిలో బల్లమీద ఉన్న పుస్తకము అతనికి అందించడానికి వంగేసరికి మే మిద్దరము కాగలింపు కొంటున్నట్టు నీడ కనుపించి అన్నయ్య నవ్వుతూ అనీడ నాకు చూపించి నాడు కూడా నండి. అది చూసే కాబోలు మీరు అనుమాన పడ్డారు అనుకొంటాను. ఇక లేవండి మీగోడవ ఇదా అండి” అతన్ని లేవదీయ బోయింది. అతను అనీడ చూస్తూ ఏమిటో జ్వరివాడిలాగా ఉండేసరికి ఇక లేవండి భోజనము చేతాము! మొగవాండ్లు ఎంత జ్వరివాండ్లు అండి అని అతన్ని లేవదీసింది. అతను కొంచెము సిగ్గుతో లేచి నిలుచుని ఇంకా గోడవంక చూస్తూ ఉండేసరికి “నయము: ఎప్పుడు నీడ అట్లాగే ఉంటుందని అనుకొంటున్నారా ఏమండీ” అన్నది అన్నపూర్ణ.

చిత్తరువు

శ్రీ మొక్కపాటి నరసింహ శాస్త్రి

౧

లక్ష్మీ చర్మి రోడ్డు, మైలాపూర్, జూలై ౧౭, ౧౯౧౮
అయ్య: నే నీరోజు ఉరయమే ఇక్కడికి వచ్చినాను. నేటి సాయంకాల
మైదు గంటలకు తమరు నా బసకు దనుచేసిన టైలే మన ముఖయులమూ
కా లేజీకి వెళ్ళి పిల్లను చూచి, తరువాత సంగతి మాట్లాడవచ్చును. ఈ
సాయం కాలము పిల్లను చూచుటకు ప్రిన్సిపాలు అనుమతిని పొందినాను.
తొందరపనులుండటచేత తిండి ఈ రాత్రే నేను వెళ్ళిపోవలెను. కాబట్టి
తాము సాయంకాలము తప్పక దయ చేస్తారని నమ్మతాను.

వి శే యు డు,

భ. కుటుంబరావు.

అనాడు సాయంకాలము కొంచెము వర్షము కురిసి వెలిసింది. అస్త
మించపోతున్న మూర్ఛకాంతి బుగారు నీకు లె చూడడానికి ముచ్చటగా
ఉన్నది. ఆకు నంటికిన్ని ప్రతివానచినుకూ నిష్కతములాగ ప్రకాశిస్తున్నది.
తూర్పున వేద్ద ఇంద్రధనస్సు ఆకాశాన్నీ భూమినీ కలిపి వేసింది.

చట్టపట్లో తనబంగాళాలో వడకగిరిలో అద్దానికి ఎదురుగా నుం
చుని ప్రపంచములో తనకు మరొక ఆలోచన ఏమీ లేనిట్లుగా తడేకదీక్షతో
'బో' సవరించుకుంటూ నిలబడ్డాడు నారాయణరావు. అసవరణ అయిన
తరువాత కాస్త నేపు 'తన ప్రతిబింబముకేసి చూచుకొని నేవీబూకొంటు

తొడుక్కొని పట్టిన నేలకడ పాపమైన వేసుకొని వైశ్వానరము బల్లమీద నుంచి తీసి వచ్చి చదువుకొని జేబులో పెట్టుకొని చేతికడ తీసుకొని వచ్చి అద్దముగో ఒకసారి చూచుకొని అద్దముపైని గోడ నున్న పటము కేసి చూచినాడు.

ఆ పటమునందు నుచును ఇరవై సంవత్సరముల వయస్సు గల జవ్వని రూపు చిత్రించి ఉన్నది:

‘కలకల నవ్వికట్ట తెరగ్గొల నిక్కమ చూచినట్ల తో’

బలుక గడంగినట్ల నడు భాగగ భీరత లచ్చినట్ల పెం

పొలయ దగర్చి జీవిత యుట్టిపడ, ...

చిత్రించిన ఆపటము చూస్తే అందులో ఉన్నరూపరతి జీవము తాల్చి ఉంటే ఇంకా ఎంత అందముగా ఉండేదో అపిస్తుంది. ఆ కన్నులలో గభీరత ఎంతకంటె మధురము చేసి. దో అని అలోచన కలుగుతుంది. ఆ వెదవులపై నాట్యమాడే వెళ్ళు ఎంతమందికి వత్తిభీమ కలుగజేసిందో అని భయము పెస్తుంది. తాను ప్రేమించిన పురషునకు స్వర్గసౌఖ్యము చవి చూపించి చుర్రలోకమును చి ఎత్తివేసే దేవత్వము ఇచ్చించి ఉంటుంది.

ఆ పటముకేసి విదానముగా ఒక్కమారు చూచి “మోహినీ, వెదు తున్నాను, నీ తుదికోరిక చెల్లించబోతున్నాను; తరువాత న నేమీ ఆనకు!” అన్నాడు నారాయణరావు. ఆ సౌందర్యరాశి, కన్నులలో ఆనందము నాట్యమాడుతున్నట్టూ, మెచ్చలు జెల్పాడి అంటున్నట్టూ నారాయణరావును నోచింది. ట్టూర్పు పడిచి నెక్కుదిగా మేషమెట్లు దిగి వచ్చి బయట నున్న మోటారుకారు ఎక్కి ఆయన లక్ష చెర్చి రోడ్డుకు వచ్చినాడు.

—

నారాయణరావు నుచును నువ్వైతయిదు సంవత్సరముల వయసు నాడు, బ్రాహ్మణుడు, కులీనుడు. ఇరవైయో సంవత్సరముననే బి. యే.,

ప్యాన్ అయినాడు. తండ్రి వెంకట్రావు రత్నవ్యాపారము చేస్తూ ఉండేవాడు. అయిన చాలా డబ్బు అర్జించినాడు. కొడుకు బి. యే., ప్యాన్ కౌగానే అతనినికూడా వర్తకములో ప్రవేశ పెట్టి ఆరుమాసములు తరి ఫీడు చేసి యూరపులోని గొప్పవర్తకులతో ఖాతాలు ఏర్పాటు చేసుకొని రమ్మని పంపించినాడు.

నారాయణరావు ముఖముగా సంవత్సరముపాటు దేశాటనము చేసినాడు. యూరపు అంతా తిరిగి, అమెరికా చూచి, జపానుమీదుగా స్వదేశము చేరినాడు. కావలసినంత లోకానుభవమూ, జ్ఞానమూ, సంపాదించినాడు. ఎక్కువ పెద్దమనిషి తరహా, మర్యాదా సంపాదించినాడు. అతను స్వదేశానికి తిరిగి వచ్చిన ఆరుమాసములలోనే తండ్రి కాలము చేసినాడు. అయిన పోయినప్పటినుంచీ వ్యాపార మంతా తానే చూచుకోవడ మారంభించినాడు. వర్తకులలో ఇంత మంచివాడూ, న్యాయశుద్ధి మరొకడు లే డనేపేరు కొద్దికాలములోనే సంపాదించినాడు. దానితో వ్యాపారము పెచ్చిపడి. వ్యాపారము మోద్దినకొలదీ అతనికి కాంతమూ, సౌమ్యతాకూడా పెచ్చినవి. అతని పెదవుల పైన . మందహాసమూ కన్నులలో దయా, ముఖమునందలి గాంభీర్యమూ చూచి, “ఏమి మనిషి, ఏమి అద్భుష్టము!” అనుకొని వాళ్లు లేరు.

నారాయణరావు బి. యే. సీనియర్ చదువుతూ ఉండగా భార్య కొవురానికి వచ్చినది. నూదిలో దూరములాగా ఒకరి మనస్సులో ఒకరు మెలగడమూ, ఎప్పుడూ ఒకరి నొకరు విడువకుండా దేశతలకుకూడా అనూయాజనక మైన ఆనందమును అనుభవిస్తూ ఉండేవారు. ఈ దంపతులను చూచి మెచ్చుకొననివారు కానీ, వీరి అద్భుష్టమును కొనియాడనివారు కానీ లేరు.

ఇంతమంది కళ్ళా నోళ్ళా పడ్డ సౌఖ్యము ఎన్నాళ్ళు నిలుస్తుంది. ఎంత సంతోషదాయకమైనా శరత్కాంతూర్ణిమ ఎల్లకాలమూ ఎందు కుం

టుంది! చూస్తూ చూస్తూ ఉండగా నాలుగురోజులు విషజ్వరము కాచి పూర్తిగా వికసించిన పుష్పమువలె రాలిపోయింది ఇతని భార్య. ప్రాణము పోయేవరకు బాగా తెలివిగా ఉన్నది. జబ్బులోకూడా ఒక్క-క్షణమైనా విడువకుండా నారాయణరా వామెను కనిపెట్టుకొనే ఉన్నాడని వేరే చెప్పడ మెందుకు! ఇంకొకగంటకు ప్రాణము పోతుం దనగా భర్తదగ్గర వెళువు పుచ్చుకొని అతనిని బెంగపెట్టుకొన వద్దని ఛైర్యము చెప్పి ఏమీ నండేహించక తిరిగి వివాహము చేసుకొమ్మని కడసారి ఒక ముద్దు పెట్టు కొని అతని చేతులలోనే ప్రాణములు విడిచింది.

కొంతసేపటివరకూ నారాయణరావుకు ఒళ్ళు తెలియలేదు. చేష్ట లుడిగి కళావిహీనము కాక మామూలుగా నిద్రపోతూ ఉన్నట్లుగా ఉన్న తన భార్య ముఖంకేసి రేపు వచ్చుకుండా చూస్తూ అలాగే కూర్చున్నాడు. తరువాత తెలివి తెచ్చుకొని ఆమెకు అంత్యవిధులు జరిపినాడు.

తరువాత కొన్ని దినాలవరకూ మతి లేనివానివలె తిరిగినాడు. భార్య పోయిన సంగతే తెలియనట్లుగా ఉండేవాడు. ఏ పుట్టింటికో వెళ్ళినట్లు భావించుకొంటూ ఉండేవాడు. అందరూ ఇతనికి పి చెప్పేత్తుకుం దేమో నని భయపడే వాళ్లు. కొన్ని దినా లిలా జరిగిన తరువాత అతనికి మతి కుదుట పడ్డది. తననవ్వమును తెలుసు కొన్నాడు. దుఃఖిసముద్రము దాటడానికి అతను వడ్డ అవస్థ చెప్ప శక్యము కాదు.

నారాయణరావు భార్యతో ఒకసారి బొంబాయి వెళ్ళినప్పుడు అక్కడ ఒక ప్రసిద్ధ చిత్రకారుని చేత తన భార్య రూపమును చిత్రంపించి ఆవృతినుంచీ దానిని తన వడకగదిలో పెట్టుకొన్నాడు. ఆ పటము అంత సజీవముగా ఉన్నందుకు ఆనేక మంది చిత్రకళానిపుణులు ప్రశంసించినారు. భార్య ఉజ్జో లేనప్పుడు రోజూ లేవగానే ఆ బొమ్మ నొక్క ముద్దు పెట్టుకొని మరీ ఇనతలికి వచ్చేవాడు. భార్య పోయిన పిమ్మటకూడా ఆ పటమున ఆమె జీవించి ఉన్నట్లుగానే భావించి ఆమెతో మాట్లాడుతూ ఉండేవాడు. కొత్తగా కాపురానికి వచ్చిన రోజులలో ఆమెకు

‘మోహిని’ అని అతడు పేరును పెట్టుకొన్నాడు. అంతలోనూ సాయం కాలము ఇంటికి రాగానే సత్తు అణిచితి సోమరాశి నా పట్టు దగ్గర కూర్చోని, “మోహిని, ఎంత పని జరిగి వరు న్నావు” అని అనాటి విశేషము లన్నీ చూస గుప్పించి పూర్తిచేసాడు. అల్పి తనయైన బయటికి వెళ్ళేటప్పుడు, “మోహిని, వెళ్ళున్నాను, ఇ-అ-అ” అని అరోజు తన కన్న పని అంతా చెప్పేవాడు. ఎలా చెప్పేటప్పుడు అమె యిటు ఒకప్పుడు కన్యకాత్వము, మరొకప్పుడు స్త్రీత్వము ముడి కట్టబడుతూ ఉండేది. అమె మళ్ళికొని పట్టె తాను పని చేసేదీ కార్యము అమె కిష్టముందో లేదో తెలుసుకొని అప్రకటిము తాను పడుచుకొంటూ ఉండే వాడు.

భార్యపోయి ముహూర్తము సుపన్నరము లైంది. మొదటిరోజులలో ద్వితీయ వివాహము చేసుకొని అనేక పని అనేక మంది హితోపదేశము చేసినారు. అనేక సంబంధము లెక్కడెక్కడలనో వచ్చినాయి. ఆ సంగ తెప్పడూ తన దగ్గర తలపెట్టి ఒక్క రెండు పేషెతులతోటి గట్టిగా చెప్పినాడు. తన కిష్టములు మరచి పోవడానికి క్రమబా న్యసారము బాగాచేసి కన్నాదిన చేయవలె ననే నిబ్బదల బయలు చేసెనది. డబ్బు విశేషముగా వస్తూ ఉన్న కొద్దీ అది కి అభ్యర్థము హెచ్చింది. దానితో బాటు వృద్ధయును కొలచెను కర్కశత్వము వహించినది. దయాదాక్షిణ్యములు తగ్గినాయి. వెరుకటి సౌమ్యత వెనుకటింటింది. చిరాకూ కొపమూ హెచ్చినాయి. తన స్వభావములోని మాన్యు తానే కనపెట్టినాడు. ఇటు వంటి మార్పుకు కొరత మేమై యుంబుదా ఆ విచారించినాడు. తనలోని మంచిచెడ్డలను సవరించుటకూ, వృద్ధయ కౌతస్యమును మృదుల పరచుటకూ, ప్రేమ స్వరూపురా లైన రాధిక ఒకరై తేకపోవడముచేత కదా అను కొన్నాడు. ఇలా కొంతకాలము అఖండైశ్వర్యములో ఏకాకిగా ఉంటే తనలో ఉండే మనవిత్వము పూర్తిగా నశించి పశుప్రాయుడనై పోతా నేమో నని భయపడినాడు. అందుకని తన్ను రక్షించడానికి సమ

ధరా లైన ప్రేమమూర్తి ఎవ రైనా దొరికితే బా గుండు 'ననుకొన్నాడు'. భార్య తన అవసారకాలమందు ఈయనను మళ్ళీ వివాహము తప్పకుండా చేసుకొమ్మన మని మరీ మరీ చెప్పి పోయినది. అంతటి చోటి ఊరుకోకుండా ఈ మధ్య రోజూ రాత్రి కలలో కనబడి వివాహము చేసుకొమ్మన మని ఈయనను బలవంత పెడుతున్నది. చటములో కూడా మాఖి వికాసము కొంచెము తగ్గినట్లుగా ఉన్నది. అందుచేత వివాహ మెందుకు చేసుకొన కూడదా అని ఈయనకు ఆలోచన పుట్టినది. "చేసుకొంటే పూర్వసుఖము లన్ని ఎలా మరిచిపోయి మళ్ళీ మొదటికి రావడము! ఆమోహిని స్థానములో ఇంకొకరిని ఎలా నిలపడము! మోహిని కల్పించిన వృద్ధయమును మళ్ళీ ఇంకొకరికి ఇవ్వడ మెలాగు! ఇవ్వడానికి మాత్ర మేముంది! నా వృద్ధయాన్ని నా మోహినే తీసుకొని పోయింది. ఆలాంటప్పుడు వృద్ధయ శూన్యడ నైన నన్ను ఎవరు పెండ్లాడుతారు? పెళ్ళి చేసుకుంటే మట్టుకు నా మోహిని జ్ఞాపకం రాకుండా ఎలా ఉంటుంది? ఆలా ఉంటే బ్రతకడ మెలాగు! నే నింకొకళ్ళకు ప్రేమించనప్పుడు వాళ్లు మట్టుకు నన్ను ప్రేమిస్తా రన్న మా టేమిటి? ఎందుకు ప్రేమించాలి. పోనీ, అన్నిటిమాటా ఆలా ఆట్టిపెట్టి నా కిచ్చడు ముప్పైయైదేండ్లు ఉన్నాయి కదా! ఏ వన్నెండేండ్ల పిల్లనో పెండ్లి చేసుకొంటే - తనకంటే ఇరవైమూడేండ్లు పెద్దవాడిని - నా మీద/అంత అనురాగ ముండ మంటే ఎలా ఉంటుంది! పోనీ ఆ నంకోచ మెందుకు? పెద్దపిల్లనే ఎందుకు పెండ్లాడ కూడదు? నన్ను వెలి వేస్తా రన్న భయము లేదు. నా ఇంటికి రాకపోతే ఎలాగా ఆస్నంత ఆవులా లేరు. తక్కిన నా శ్రేయస్సు కోరేవారు ఎలాగూ వస్తారు. ఆవును, ఆలా చేస్తే బాగుంటుంది, పిల్లకు జ్ఞానము వచ్చి ఉంటుంది, సంగ తంతా చెప్పినవిప్పుట వచ్చితేనే పెండ్లాడుతుంది. ఆలా ఇష్టపడ్డ పిల్ల ఎప్పుడు దొరికితే అప్పుడే పెండ్లాడవచ్చును. అని కొన్నాళ్లు తర్క-విత్క-ములు చేసుకొని చివరకు తాను వివాహము చేసుకొంటానని, సంబంధ మెక్కడ నైనా ఉంటే విచారించవలసిన దనీ, ఒక స్నేహితునితో చెప్పిగాడు సారాయగరావు.

3

ప్రపంచకములో 'నా' అన్నవాళ్లు ఎవ్వరూ లేని ఏ కాకిని దుక్కిడి. ఇవనైలెం దేండ్లు ఉంటాయి. అమె నెంతసేపు చూచినా చూడ బుద్ధి అవుతుంది. సుగుణవతీ, రూపవతీ. పోతపోసిన జంగారుబొమ్మ. నిశ్చయముగా నిలుచున్నప్పుడు చూస్తే అమె అసమానుడైన కిల్చి ఎవడో చెక్కిన విగ్రహమువలె ఉంటుంది. అవయవసౌభాగ్యములో గాని రూపసంపదలో గాని రేఖావిలసనలో గాని కరీలవణ్యములో గాని అమెను వంక పెట్టడానికి ఎవ్వరికీ శక్యము కాదు. మలయమారుతోచ్చలిత మైన లేదీగవలె అమె కదలినప్పుడు డెవ్వుడూ విల్లాస మొలుకుతూ ఉంటుంది అంత నాజూకుగా ఉన్న దని కేవలము అబల కాదు. ఆ తీర్చినముహూర్తా, నన్ను గా దగ్గరగా ఉన్న పేదపులందలి పట్టుదలా, కన్నులలో లోతు, మెరపు మెరసినట్లు ఒక్కొక్కప్పుడు కళ్ళు తళుక్కు మన్నప్పుడు వాటిలో కనబడే రాజసమూ, చూస్తే చరిత్రలలోని రాజపుత్ర స్త్రీలు జ్ఞప్తికి వస్తారు.

అమె పేద బ్రాహ్మణ కుటుంబములో వుట్టినది. తల్లి దండ్రుల కామె ఒక్కరై. నిరుపేద లైనప్పటికీ ఎలోటూ లేకుండా వా రామె నెంతో గారాబముగా పెంచుకొంటూ ఉండేవాళ్ళు. కాని దురదృష్టమువల్ల అమె కేదనయేటనే రెండుమూడు రోజులు హెచ్చు తగ్గుగా తల్లితండ్రు లిద్దరూ కాలము చేసినారు. దిక్కులేని పిల్లను ఆ స్థితిలో ఎవళ్ళు నెత్తిమీద పెట్టుకుంటారు!

భమిడిపాటి కుటుంబా వని ఒక సంపన్నగృహస్థు, ధర్మదేవత, న్యాయవాది. న్యాయ మైన కేసుగా ఉండి ఆయన చేపట్టినాడూ అంటే అది నెగ్గిన దన్న మోటే! ఆయనకు దైవము ఒక్కటే లోటు చేసినాడు: సంకాసము లేదు. ఆండుచేత ఆయనా, ఆయన భార్య, దేశములో ఉండే దిక్కులేని వాళ్ళు నందిరనూ తమ పిల్లలుగా భావించుకొని తమకు చేతనైన సహాయము చేస్తూ ఉండేవాళ్ళు. చుట్టుపక్కల ఉండే ప్రతిస్కూలులోనూ ఒకరో ఇద్దరో కుటుంబరావు కుటుంబము, వాళ్ళే.

కుటుంబరావుకు రుక్మిణి సంగతి తెలిసినది. వెంటనే ఆయన ఆ పిల్లను రప్పించి దైవనిర్ణయాని కాశ్చర్య పడుతూ, “అమ్మాయీ, ఇంక ఇదే నీ యిల్లు అనుకో; తల్లిదండ్రులు లేరని బెంగపెట్టుకో కమ్మా. నన్నూ నా భార్యనూ నీ తల్లితండ్రులే అనుకొని ఇక్కడనే ఉండు. నీ కేమీ లోటుండ దమ్మా” అన్నాడు. రుక్మిణి తేల్లపోయి ఒకసారి కుటుంబరావు కేసీ, ఒకసారి ఆయన భార్యకేసీ, ఒకసారి ఆ ఇంటికేసీ చూచి, “నే నిక్కడ ఉండ” నన్నది. కుటుంబరా వా పిల్లను దగ్గరకు తీసుకొని నిమరుతూ, “భయపడ కమ్మా! ఒక్కతెవు ఉంటే చాలా చిమ్మన బడతావు. ఇక్కడ కూడా మీ ఇంట్లో ఉన్నట్లే ఉండవచ్చును. నీకు కావలసి నన్ను చొక్కాలూ పరికిణీలూ బొమ్మలూ అన్నీ కొని ఇస్తాను. నీ స్నేహితురాండ్రంతా ఇక్కడకే వచ్చి నీతో ఆడుకొంటూ ఉంటారు” అన్నాడు.

భయము చేతనూ విచారము చేతనూ కన్నీరుకారుస్తూ ఉన్న రుక్మిణిని కుటుంబరావుగారి భార్య ఎత్తుకొని కన్నీరు తుడిచి, ఓదార్చి తల దువ్వి నీర్బుపోసి ముఖాన బొట్టూ, కళ్ళకు కాటుకా, బెట్టి వాకిట్లోకి తీసుకువచ్చి నది. ఇప్పటికి రుక్మిణికి కొంత బెదురు వదిలింది. కుటుంబరావుగారు బండి వెలిపించి రుక్మిణిని తీసుకొని బజారు వెళ్ళి ఆలమ్మాయికి పదివన్నెండు రకాల చొక్కాలు, పరికిణీలు కట్టించి అయిదారు బొమ్మలు, కాస్త మిఠాయి, పకోడీలు, కొనిపెట్టి ఇంటికి తీసుకొచ్చేసరికి రుక్మిణి బ్రహ్మానంద పడి తన కష్టాలన్నీ మరిచిపోయినది. వారము దినముల వరకూ ఇక్కడ నీమములు కట్టుబాట్లు, ఆమెకు కొంచెము కష్టము కలిగించినాయి. మధ్యన ఒకటి రెండు సార్లు “నే నిక్కడ ఉండను, వెళ్ళి పోతా” నని బెదిరిస్తూ వచ్చింది. అప్పటి కేదో లంచము పుచ్చుకొని మళ్ళీ సమాధాన వడుతూండేది. క్రమేణా ఇక్కడి సౌఖ్యములలో తన పూర్వ చరిత్ర మరిచిపోయింది.

కుటుంబరావుగారు రుక్మిణికి ఇంటిదగ్గర సంగీతము చెప్పిస్తూ బడికి పంపిస్తూ ఉండేవారు. “పన్నెండు సంవత్సరములు వచ్చిన తరువాత “అమ్మా, నీ కిప్పుడు పెళ్ళి చెయ్యనా? బి. ఏ. చాకొ చదువుకుంటావా?”

అని అడిగినారు ఏమి తోచినదో మళ్ళీ ఆలోచించకుండా నిర్భయంగా “ఓ. ఏ. రాకా చదువుకోవలె నని ఉన్నది. నా కిష్టము వెళ్ళి చేసుకోవలె నని లేదు” అన్నది. కుటుంబరావు భార్య అందు కంగీకరించక పోయినా ఆ అమ్మాయికి ఇష్టము వచ్చిందే చేయవలె నని మళ్ళీ వివాహ ప్రశంస తేకుండా చదువు చెప్పించినారు. సకాలములో స్కూలు ఫైనలు క్లాసు ప్యాసు అయినది అక్కడనుంచి చెన్నపట్నము వచ్చింది క్వీన్ మేరీస్ కాలేజీలో ఇంటర్ మీడియేట్ లో ప్రవేశ పెట్టినారు ఆమె బి. ఏ. చదువుతూ ఉండగా ఈ సంబంధము సంగతి కుటుంబరావు గారికి తెలిసింది. భార్య కూడా అమ్మాయికి త్వరగా వివాహము చెయ్యి మనితొందర పెట్టడముచేత, సంబంధము బాగుం దని తోచడముచేత స్నేహితులద్వారా నారాయణరావుతో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరిపినారు. నారాయణరావు పిల్లని చూడడానికి అంగీకరించగానే ఆమెను చూడడానికి కాలేజీ (ప్రిన్సిపాలు అనుమతిని పొంది చెన్నపట్నము వచ్చి నారాయణరావుకు వై ఉత్తరము వ్రాసినారు.

౪

వాకిట్లో మోటారుబస్సును విసగానే కుటుంబ రావుగారు, వారి స్నేహితులూ లేచి వచ్చి నారాయణరావుగారిని అహ్వానము చేసి, లోపలికి తీసుకు వెళ్ళినారు. కొంచెము ఇష్టాగోష్టి అయిన పిమ్మట కుటుంబరావు గారూ వారి స్నేహితులూ కూడా గుమ్మలు ధరించి నారాయణరావుగారితో కాలేజీకి బయలుదేరినారు.

కుటుంబరావుగారు మధ్యాహ్నమే కాలేజీకి వెళ్ళి రుక్మిణితోటి అదివరకు ఉత్తరములద్వారా తెలిపినదీ, తాను కొత్తగా స్నేహితులవల్ల విన్నదీ రుక్మిణితో సావకాశముగా చెప్పినారు. అప్పటినుంచీ రుక్మిణికి ఏమీ తోచింది కాదు. మౌనము కల్గింపుగా ఉన్నది. ఆమె కాలేజీలో

చెప్పిన దేమో తల కెక్కు లేదు. తనజీవితములో మూడవసారి మార్పు కలగబోతున్నది. ఈ మార్పుకూడా వెనుకటివలె మంచికే అవుతుందో చెడుకే అవుతుందో. దీనిపైన తనభావిజీవిత 'మంతా అధారపడి ఉన్నది. ఈనారాయణ రా వెలాటివాడో, పైకి లోకాని కెంతమంచిగా కనపడ్డా అంతర్వ మెట్లా ఉంటుందో? నాగరికులలో ప్రపంచకానికి కనబడే మనషికి ఇట్లో భార్యకు, పిల్లలకు కనబడేమనిషికి ఎంతో! తారతమ్య ముంటున్నది. అలాటివాడొకాడా, లేకపోతే మానాన్నగారూ కుటుంబ రావుగారికిమల్లే ఉంటాడా! చూపుల కెట్లా ఉంటాడో మనిషి? రెండవ పెళ్ళివాడుకూడా అంటున్నారు. ముసలివాతకము పడ్డదేమో. పోనీ, వాలకముమాట ఏలా ఉన్నా తనప్రేమ అంతా ఇవ్వవర కొకరికి అర్పించిన తరువాత నా కేమి మిగులుతుంది? ఏవ్యల్పులోపము వచ్చినా తన ప్రథమ పత్నితో సాపత్యము చెల్చి ఆమె మంచి దని సాధిస్తూ ఉంటాడేమో. అన్నిటిమాటా అటుంచి, పెళ్ళి కాగానే తీసుకు వెళ్ళి మళ్ళీ కాలేజీకి రా విద్యదేమో. ఒకవేళ ఇప్పుడు రా నిచ్చినా, ఈవరీక్ష కాగానే మామూలు స్త్రీలవలె న స్నింక మళ్ళీ బయటకు వెళ్ళ నివ్వడేమో. ఇంతచదువు చదువు కొని అస్తమానమూ లోపల అణగి ఎలా ఉండగలను? నాన్నగా రడిగిన పుడు మొదటిపెళ్ళి వాడు కావా లనక ఏమీ అలోచించకుండా దీని కెం దుకు సమ్మతించాను? ఏమో ఇంతవరకు దైవము నాసాలిట ఉండి అన్ని విధాలా నాకు మేలే చేస్తున్నాడు కదా. దీనివల్లకూడా మేలేకలుగుతుం దని ఎందు కనుకోకూడదు? నా కివ్వు డిసండేహ మొందుకు అని పరి పరీనిధముల ఆలోచిస్తూ గాలిలో గాలిపడగవలె తటపటాయిస్తూన్న మనస్సుతో శుభ్ర మైన దుస్తులు ధరించి చక్కగా తల చువ్వుకని ముఖమున ఎర్రని తిలకము తీర్చి గదిలో వచారు చేస్తూ మధ్యమధ్య తన తండ్రి మొదలయినవారు వస్తున్నారేమో అని కిటికీలోనుంచి తొంగిచూస్తూ మహా అదుర్దాతో కేచియున్నది.

కాలేజీగడియారము ఆరు గంటలు కొడుకుండగా కాలేజీ కాంపౌండు

లోకి మోటారుకా రోకటి వచ్చి నిలిచింది. శుక్కిణి కిటికీలోనుంచి వొంగి చూచింది. కారులోనుంచి కుటుంబరావుగారు, మరి ఇద్దరూ దిగినారు. ఇందులో ఎవరు నారాయణరావుగా రై ఉంటా రని ఆలోచిస్తుండగానే నాకరు ఒకతె వచ్చి రుక్మిణిని పిల్చి “మికొరకు ఎవరో వచ్చినా” రని చెప్పింది. శుక్కిణి ఒక్కసారి అద్దములో చూచుకొని హృదయములో ఆం దోళనము పైకి విసబడుతుం దేమో అనే భయముచేత గుండెల నదుముకొని నెమ్మదిగా తనతండ్రి మొదలయినవారు ఉన్న జెయిటింగురూమ్ లోకి వచ్చింది. లోపలికి రాగానే కుటుంబరావుగారు లేచి రుక్మిణి తీసుకు వెళ్ళి కుర్చీలో కూర్చోపెట్టి నారాయణరావు గారిని ఎరుక పర్చారు. నారాయణ రావు రుక్మిణులు ఒకరి నొకరు రెప్ప వాల్చక తడేకడీక్షతో చూచుకొ న్నారు. అపేక్షా యోగములోనే ఒకరి అంతఃకరణ లొకరికి తెలిపిపోయి నాయి. నారాయణరావు కన్నులలో ప్రేమపూరిత మైన హృదయము, నిర్మల మయినమనస్సు, దయాదాక్షిణ్యాది సద్గుణములు రుక్మిణికి గోచరిం చినవి. యథాప్రకారముగానే దైవము మన పాలిట ఉన్నాడు. ఏవిధమైన సంకోచమూ లేకుండా ఈయనను వివాహ మాడి నా జీవిత మంతా ఈయన చేతులలో పెట్టవచ్చును. ద్రోహ మేమీ ఉండదు, అనుకున్నది రుక్మిణి.

రుక్మిణి కన్నులలో తొందర సందేహము నారాయణరావుకు కనుపించి నాయి. ఈ అమ్మాయి సందేహము కొంత తీర్చి ధైర్యము చెప్పాలి. ఏలా గైనా మొత్తముమీద మరుకుపా రెక్కువ. కొంత వాడావిడిగానే ఉం టుంది. అయినా ఇది బాగానే ఉన్నది. ఈమెకు నేను నచ్చుతే నా కేమీ అభ్యంతర ముండ దనుకున్నాడు.

నారాయణరావు రుక్మిణి సుద్దేశించి తన స్థితిగతులు, తనకు మోపిని యం దుండుకున్న ప్రేమాతిశయములు మొదలైనవి చెప్పి “నే నిప్పుడు శూన్యహృదయముతో ఉన్నాను. ఈలాటి మనిషిని నీవు వివాహ మాడి ప్రేమపూరితుని చేయగల ననే ధైర్య ముంటే నిన్ను వివాహము చేసుకొన వలె నని ఉన్నది. పెండ్లి అయినంతమాత్రమున నీవిద్య కేమీ అభ్యంతర

మండదు. నీ పరీక్ష ఆ మ్యేరకూ నీవు ప్రతి ఒక్క కాశీకి వస్తూ పోతూ ఉండవచ్చును. ఉన్నసంగ తంతా రవ్వం తైనా దాచకుండా యథార్థముగా నీతో చెప్పినాను. నీవు సావకాశముగా ఆలోచించుకొని నీనిశ్చయము నీతండ్రి గారి ద్వారా నాకు తెలియపర్చ వలసినది. ఈక్షణమండే నీవు సమాధానము చెప్పవలసిన తొందర లేదు” అని కుటుంబరావు గారి వైపు తిరిగి, “అయ్యా! ఇంక నాకు సెలవు ఇప్పిస్తే నేను వెడతాను. మీరూ మీఅమ్మయీ సంప్రదించుకొని ఆమె ఇందుక కంగీరించిన ట్లయితే వివాహమునకు ఎప్పుడు వీలుగా ఉంటుందో ఆలోచించి నాకు తెలియపర్చండి- సాధ్య మైనంత త్వరలో ఏసంగతి నాకు తెలిసిన ట్లయితే నా ప్రయత్నము మీద నేను ఉంటాను. వెలవు” అని వెళ్ళిపోయినాడు.

అయిన వెళ్ళగానే కుటుంబరావు గారు “ఏ మమ్మా, నే నీరాత్రి బయలు దేరి మెయిలుకు వెళ్ళిపోవాలి. నీవు సావకాశముగా ఆలోచించి, నాకు ఉత్తరము వ్రాస్తావా? నీవు అసలు ఎవరి వైనా వివాహము చేసుకోవలె నని ఉంటే చెప్పు. ఇంతకంటే మరిచి సంబంధము దొరకడము దుర్లభ మని నా నమ్మకము. అయినా నువ్వు ప్రాజ్ఞురాలవు. వరుణ్ణి చూచుకొన్నావు. అయిన చెప్పిన దంతా విన్నావు. అందులో ఏమి లేదా లేదు. కాబట్టి నీవు బాగా ఆలోచన చేసి నాకు త్వరలో ఉత్తరము వ్రాయు. మన మాఅస్యము చెయ్యడము బాగుండదు. ఇంక నాకు వేళ అవుతున్నది. నీ వెడతాను. ఉత్తరము వ్రాయడము మట్టుకు ఆలస్యము చెయ్యకు” అని కుటుంబరావు గారు, వారి స్నేహితులూ లేచి వెళ్ళిపోయినారు.

రుక్మిణి తొందరగా తన గదికి వెళ్ళి నిర్దేశితముగా పొరలి వస్తున్న కన్నీటి తరగల నావుకొని, ఈశ్వరున కొక్క నమస్కారము చేసి తన అంగీకారము అప్పుడే ఉత్తరము వ్రాసి ఆరాత్రి మెయిలుకే పంపించింది.

౫

ఒక శుభవారమునాడు లక్ష్మీ చర్చిరోడ్డులో కుటుంబరావుగారి స్నేహితు నింట్లో కొద్దిమంది స్నేహితుల సమక్షమందు రుక్మిణికి వివాహము జరిగింది. మరునాడు నారాయణరావు భార్యను తనెబ్బంటికి తీసు కొచ్చాడు.

ఉదయము మూడు ఏడు గంటలపుడు, మంచుతేర అప్పుడప్పుడే తొలగి పోతున్నది. తోటలోచెట్లు తమనిదామాంద్యమును విడిచిపెట్టి నూతనదంపతులకు స్వాగత మిచ్చినాయి. పారిజాత సౌరభములు ఇంకా వాయుతరంగములపైనే తేలియాడుతున్నవి. పక్క నున్న తామర కొలనిలో ఎర్రతామర ఒకటి కలకల నవ్వింది. చెట్లపయన పక్షులు అనందదాయక మైన పాటలను పాడినాయి. నౌక ర్లంతా గుమ్ముము దగ్గర నిలబడ్డారు.

మొదటికొడులోనుంచి నారాయణరావు గారు, రుక్మిణి దిగినారు. రెండవ కొడులోనుంచి కుటుంబరావు గారు, భార్య దిగినారు. మరెండు కొడులలో వారి స్నేహితు లంతా దిగినారు. నౌక ర్లంతా సభాపరులకు స్వాగత మిచ్చినారు. తోటమాలీ దివ్య మైన రెండు గులాబీ పూలదండలతో సభాపరుల నలంకరించినాడు. నారాయణరావు గారు అతనిభార్యను బంధు వులను స్నేహితులను లోపలికి తీసుకు వెళ్ళి ఇల్లంతా చూపించినాడు. ఇగ్గుకా నిర్మాణమూ, అందులో చిత్రవస్తు సముదాయమూ చూపరులను ఆశ్చర్యానంద భరితులను గావించినాయి. అనాడు నారాయణరావు ఊరిలో తన స్నేహితుల నందరినీ పిల్చి గొప్పవిందు చేసినాడు.

సూర్యులొక వారము దినము లున్న తరువాత కుటుంబరావు గారూ భార్య తదితర బంధువులు నారాయణరావుగారి దగ్గర సెలవు వుచ్చుకొని తమ స్వస్థానములకు చేరినారు.

నారాయణరావు గారు రోజూ భార్యను తీసుకు వెళ్ళి కాలేజీలో దిగి చెట్టి మల్లీ సాయంత్రము ఆమెకోసరము వెళ్ళి, ఆమె రాగానే ఇద్దరూ బీచ్ వద్దన కొంతసేపు కాలయాపన చేసి సాయంత్రము ఇంటికి వచ్చేవారు.

రుక్మిణి మొదట అనుకున్నట్టుగానే నారాయణరావు చాలా ఉత్తముడు. ఇటువంటి సంబంధము దొరికింది కదా అని చాలా సంతోషించింది. ఈమెకు ఏలోటూ లేకుండా నారాయణరావు వెయ్యికళ్ళతో కనిపెడుతూ ఉండేవాడు. ఈమెకు ఏమి కావలెనో అడక్కుండానే తను తెలిసికొని తెచ్చి ఇస్తూ ఉండేవాడు. రుక్మిణి కూడా దినదినము నారాయణరావు పైన ప్రేమాప్యతము అధికముగా కరిపిస్తూ ఉండేది. ఒకనాడు నారాయణరావు తన గదిలో పటముకేసి చూసి “ఏమి మోహినీ, ఈపిల్ల నిన్ను మరిపించేటట్టుంది. నన్ను మట్టుకు ఏమీ అనవద్దు. ఇదంతా, నువ్వు తెచ్చిపెట్టుకున్నదే కదా” అన్నాడు. పటములో పెదవులు చిరునవ్వు నవ్వినాయి.

యుక్తకాలములో రుక్మిణి పట్టపరీక్షయందు కృతార్థురాలయినది. అంతటితో చదువు ముగించినది. అమె కింక రోజూ కాలేజీకి వెళ్ళవలసిన పని లేదు. ఇంట్లో పని అంతకంటే లేదు. ఆ సమానమూ విపులైతే చదువుకోవడము, ఏమిట్టుపనో చూచుకోవడము, ఏనంగీతమో పాడుకోవడము. ఎన్ని చేసినా కాఠిక్షేపము అయ్యేది కాదు. ఇంట్లో ఒక్కతే. ఎవరింటి కైనా వెళ్ళడాని కైనా అట్టే పరిచితులు లేరు. కొన్నాళ్ళు నారాయణరావును మధ్యాహ్నము ఫలహారమునకు తను కారుమీద వెళ్ళి తీసుకు వస్తూ ఉండేది. నుల్కీ సాయంత్రము అయిదు గంటలకు ఆతని కోసము వెళ్ళి అక్కడనుంచి ఇద్దరూ షికారుకో నీసినాకో వెడుతూ ఉండేవారు. రానురాను ఒక్క-తొణముకూడా నారాయణరావును ఎడబాసి ఉండలేక పోయేది.

౬

కామచంద్రయ్య సుమాను డబ్బె సంవత్సరములవాడు. నారాయణరావుగారి ఏజంటు. చాలా నమ్మకమూ ఘరానామనిషీని. నారాయణరావు తండ్రి కాలమునుంచి కూడా ఈప్రాంతమున వారి కుండే వ్యాపారము.

రము లన్నీ చూస్తూ ఉండేవాడు. ఎప్పుడూ ఒక్కడమ్మిడీ తభావకు
 రాలేదు. ఒక్క పల్లెత్తుమాట ఎవరిచేతా అనిపించుకొనేదు. అతను
 కాకినాడలో మకాముగా ఉంటూ ఉండేవాడు. అయినకు కృష్ణమూర్తి
 అని ఒక్కడే కొడుకు. ఇంటరుమిడియట్ సీనియర్ చదువుతున్నాడు.
 రామచంద్రయ్యగారి భార్య స్నేహితి విడనివిడి సంవత్సరము అయింది.
 అప్పటినుంచీ అయనే బహుశ్రద్ధగా కొడుకును పెంచి పెద్దవాణ్ణి చేసినాడు.
 ఇట్టిస్థితిలో అయనకుమాడా అవిసానము సమీపించినది. ఆసంగతి తెలు
 కుకొని నారాయణరావుగారిపేర వారి వ్యవహారము అన్నీ వప్ప జెపుతూ,
 తన స్థితిగతులు తెలియపరుస్తూ దిక్కు లేని తన కొడుకుకు విద్య పూర్తి
 గావించి వినాహము చేయవలసిన దని ప్రార్థిస్తూ ఒక పెద్ద ఉత్తరము వ్రాసి
 నాడు. వారివద్దనుంచి సమాధానము వచ్చేలోపున నిశ్చింతగా రామ
 చంద్రయ్య పరలోకగతు డయినాడు.

ఈసంగతి తెలియగానే నారాయణరావు కాకినాడ వచ్చి కర్మ అయ్యే
 వరకూ అక్కడనే ఉండి దాని కర్మోకర్షు అంతా ఇచ్చి కృష్ణమూర్తిని
 హస్తలలో ప్రవేశపెట్టి అతనికి కొంతసామ్మ ఇచ్చి బెంగపెట్టుకో
 వద్దని భార్యను చెప్పి ఈ పరీక్ష అయిన పేమ్మట బి. ఏ. క్లాసుకి చెన్న
 పట్నము రావచ్చు వని చెప్పి తను వెళ్ళి రామచంద్రయ్యకు ఇచ్చేతము
 కృష్ణమూర్తికి నెలనెలకు పంపుతూ ఉండేవాడు.

కృష్ణమూర్తి ఒహా నెమ్మలైనవాడు. నిక్కల్గవ మైన హృదయము
 కలవాడు. ప్రపంచముసంగతి విశేషము తెలియకుండా అజ్ఞానములో
 పెరిగినాడు. చదువుయందు విశేషము భక్తి శ్రద్ధలు కలవాడు. అసంవత్స
 రము ఇంటర్ మీడియట్ ప్యాసు అయినాడు.

తేనెగి నెలవలు కాగానే కృష్ణమూర్తి నారాయణరావుగారి అజ్ఞా
 చోప్పు బి. ఏ. లో చేరడానికి చెన్నపట్నము వచ్చినాడు. నారాయణ
 రావుగారి గుఱుస్తూ ఒక ఆంసు ప్లేషుమిడ్గంటు వెళ్ళి కృష్ణమూర్తిని నారా

యణరావుగారింటికి తీసుకు వచ్చి వస్తు జెప్పినాడు. మరునాడు నారాయణరావుగారే స్వయముగా ప్రసిద్ధి కాలేటికి తీసుకు వెళ్ళి బి. ఏ. క్లాసులో ప్రవేశపెట్టినారు. ఇంటికిగ్గర ఇంకి చదువుకొనడానికి చక్కని గది కావలసిన బట్టలూ పుస్తకములూ, రోజూ స్కూల్కి వెడుతూ వస్తూ ఉండడానికి నైకిలూ కొని ఇచ్చినారు. అతని ఖర్చు అంతా నారాయణరావుగారే వహించి ఇతనికి పిల్లలూ లేకుండా అన్ని విధములూ కని పెడుతూ ఉండేవారు.

కృష్ణమూర్తి చెన్నపట్నము ఎప్పుడూ చూడ లేదు. ఒక చెన్నపట్నము అన్నమా పేమిటి, పిచ్చెద్దపట్నముకూడా చూడలేదు. ఇక్కడి మేడలు, తోటలూ, జనసమూహమూ, మోటారుకారులూ మొదలయినవి చూసి కొంతకాలము అశ్చర్యపోతూ ఉండేవాడు. క్రమేణా ఊరికి ఆలవాటు వడ్డాడు. అతని నదువేమిటో అతని ధోరణిమిటో, తప్పు ఇంకొకరి తోలి తోక్తము అతని కనసర ముండేది కాదు. దేనిలోనూ కలుగజేసుకునే పాడు కాదు. అతను ఉన్నసంగతే ఎవరికి తెలియనట్లుగా ఉండేవాడు. అతనికి భోజనముకూడా తనతోటి సంబంధము లేకుండా తేరే పెట్టవలసిన దని నారాయణరావుగా చేర్చాటు చేశారు. అందుచేత ఏరెండుమాడు పెరిలకో గాని నారాయణరావుగారికికూడా అతను కనపడేవాడు కాదు.

2

కృష్ణమూర్తి చెన్నపట్నము వచ్చి సుమా రారుమాసము లయినది. ఆరోజు ఆదివారము. నారాయణరావుగారూ రుక్మిణీ సుధ్యామ్నము తమ స్నేహితులను చూడ దానికి వెళ్ళినారు. తోటమాలీ తోటలో ఫని చేర్చున్నాడు. గేటులో ఉండేనాకరు ఏదో పనిమీద బహుకు వెళ్ళినాడు. రుక్మిణీ బాపి ఆఫూట గెలవు తీసుకున్నది. ఇంట్లో ఇంకెవ్వరూ లేరు. కృష్ణమూర్తి ఒక్కడే ఉన్నాడు. అతనికి కాలయాపన గాక ఊరికి

కూర్చున్నాడు. కొంతసేపటికి అతనికి అమేడ మీద భాగము చూడవలె నని బుద్ధి పుట్టింది. తక్షణము లేచి మేడమీదకు వెళ్ళినాడు. వెళ్ళగానే ముందొక పెద్దగది కనుపించివది. అది నారాయణరావు కచ్చేరీగది. దాని నిండా బడెనిమిది బీరువాల్లో పుస్తకములు ఉన్నాయి. గోడలమీద గొప్ప గొప్ప కవులూ సంస్కృతలూ దేశభిమానలూ మొదలయినవారి పటములున్నాయి. కంఠుకో చేసిన బుద్ధుడూ, కృష్ణుడూ, నటరాజూ మొదలయిన విగ్రహములు కొన్ని చిన్నబల్లలమీద అమర్చబడి ఉన్నవి. ఒకపక్క ఒక పెద్ద మేజు, దానిముందొక కుర్చీ, ఇంకొకతైపున రెండు పెద్ద సోఫాకుర్చీలు, ౫ చిన్నకుర్చీలు అమర్చబడి ఉన్నవి. చాలాసేపు ఆపుస్తక ములూ పటములూ చూస్తూ అక్కడ కాలయాపన చేసినాడు. తరువాత అగది వక్కనే ఉన్న నారాయణరావు గారి వడక గదిలోనికి వెళ్ళినాడు. తలుపు తెరువగానే వర్ణములతో చిత్రించబడిన దివ్యసుందర విగ్రహ మొకటి అతనికి కనపడ్డది. ఆమె నారాయణరావుగారి ప్రథమకళిత్రమై ఉంటుందని ఊహించి కొంతసేపా చిత్తరువు కేసి చూచి తరువాత అగది చక్కదనము చూసి, అక్కడనుంచి అపక్క గదిలోనికి వెళ్ళినాడు.

అది రుక్మిణి వడకగది. నారాయణరావుగారి గదికి అగదికి మధ్య తలుపు ఒకటి ఉన్నది. ఆతలుపు తెరవగానే ఎరుట గోడవగ్గర సాయగుల పెట్టె కమర్చి ఒక పెద్ద నిలువుటద్ద మున్నది. కుడిచేతివైపు గోడకు రెండు పెద్ద కిటికీలు. వాటివద్దనే మంచీగంధపు చెక్కతో చేయబడిన పెద్ద పందిరి వట్టిమంద మున్నది. మంచపు కమ్మరిపైన బహు నేర్పరియైన పరి వానిచే రామాయణమునందలి కథలు కొన్ని చెక్కబడి ఉన్నవి. గుమ్మ మునకు రెండు తైపులనూ, రెండు బీరువాలు బట్టలతోనూ, బొమ్మల తోనూ. నిండి ఉన్నాయి. మంచాని కెదురుగుండా ఒక గుమ్మరూ, దానికి ఒక తైపున తలనూనెలూ, పెంట్లు మొదలైనవాటితో నిండిన డ్రస్సింగురేఖలూ, రెండవతైపున ఒక పెద్దసోఫా, గోడల కన్నీతైపులూ గొప్పగొప్ప చిత్రకారులచేత చిత్రించబడిన పటములూ కొన్ని గుడ్డివి.

స్వయముగా చిత్రించినపటములూ, మంచము దగ్గర నారాయణరావు పెద్ద పట మొకటి ఉన్నది. ఈగది కవతల రక్తిని ప్రానుకోడానికి చదువుకోడానికి వేలే గది ఒకటి ఉన్నది. దాని అవతల స్నానాల గది ఉన్నది.

ఈ వడక గదిలో చిత్రము లన్నీ చూస్తూ ఆనందములో మునిగి నిశ్చేష్టుడై ఉన్నాడు కృష్ణమూర్తి. ఆతను మేడమీదకు వచ్చి ఎంతసే పంనునదీ అతనికి తెలియలేదు. ఈ తస్మయత్వములో ఉండగా గది ఎదుట వసారాలో అడుగులచప్పుడు విసవడ్డది. తెలివి లేచుకొన్నాడు. ఏమి చెయ్యడానికి తోచ లేదు. ఎటు పోవడానికి కాళ్లు అడలేదు. అడుగులు తలుపు దగ్గరకు వచ్చినాయి. ఒక అడుగులో దగ్గరనున్న సోఫా వెనుక చేరి గజగజ వణకతూ నక్కి పడుకున్నాడు.

ఇతను పడుకోవడము తడవుగా రుక్మిణి గదిలోకి వచ్చింది. వచ్చి తిన్నగా అద్దము దగ్గరకు వెళ్ళి తల ఒకసారి దువ్వుకొని బూటకు వెళ్ళి నది. వెళ్ళి పోయిన దేమో లేదామా వద్దా అని ఆలోచిస్తూ ఉండగానే ముఖము కడుక్కుని తుడిచుకుంటూ రుక్మిణి వచ్చినది. ఒక కుర్చీపైన తువ్వలు సారవేసి బీరునాలో బట్టలు తీసి మంచముమీద పెట్టుకొని నిలుపుటద్దానికి ఎదురుగా నిలబడి, తను కట్టుకున్న చీర, తొడుక్కున్న జాకెట్టు విడిచి, సోఫాపైన వడేసి మంచముమీద చీర తీసి అద్దములో తన అవయవ సౌభాగ్యము చూచుకుంటూ, ఒక్కక్షణ మట్టే నిలబడ్డది. అక్షణములో, అగదిలో త నొక్కతైకొక మరొక రెవరో కూడా ఉన్నట్టు ఆమెకు హఠాత్తుగా తోచింది. తోచగానే త్వరగా చేతులో ఉన్న బట్ట చుట్టచెట్టుకొని, గది నాలుగు మూలలా వెతకగా సోఫాకింద గజగజ లాడుతూ, ఒళ్లంతా చెమటతో తడిసి, ఆరిపోయిన వెదపులు తడుపుకుంటూ ఉన్న కృష్ణమూర్తి కన పడ్డాడు.

కన్నులనుంచి నివ్వులు కురుస్తూ రుక్మిణి “రా ఇవతల” కని ఒక్కొక్కరుము ఉరిమింది. కృష్ణమూర్తి నెమ్మదిగా పాకి ఇవతలికి వచ్చి నిలబడి నాడు. కన్నుల వెంబడి నీరు ధారగా ప్రవహిస్తూ ఉన్నది. సిగ్గుచేత

ముఖము ఎర్రబడ్డది. “ఏమిటి పాకువని! ఎందుకు వచ్చా విక్కడికి” అని మళ్ళీ రుక్మిణి గర్జించింది. పావము, ఏమి సమాధానము చెప్పగలదు? మరింత నణకతూ, నోట మాట రాక మరింత కళ్ళనీళ్లు కారుస్తూ నిలబడ్డాడు. “ఏమి మాట్లాడలేమి? అడవాళ్ళ పడక గదిలోకి వచ్చి దాని కోదాని కున్న సాహసము అడదానికి సమాధానము చెప్పడానికి లేలేమి? మళ్ళీ చూస్తే బి. ఏ. చదువుతున్నావు. చదువుకొన్నవాడు, పాద్రమనిషి, చెయ్యవలసిన వసేన ఇది? నారాయణరావుగారు నీకు చూపిన దయకూ పీయం దుంచిన నమ్మికకూ తగిన ప్రత్యుపకారము చేసినావు. మాట్లాడకుండా ఎందుకు ఇడియట్లాగా ఏడుస్తూ ఆలా నిలబడతావు? నడు అవతలికి. నాకళ్ళ కెప్పుడూ కనపడకు. ఈచర్య వింటే నారాయణరావుగారు బ్రహ్మానంద చడతా రనుకుంటా. పో అవతలికి!” అని గుమ్మముజైవు వేలు చూపించినది.

అప్పటికి కృష్ణమూర్తికి కొంచెము చైతన్యము వచ్చింది. “తల్లీ డీమిం చండి” అని అమె కాళ్ళపైన బడినాడు. “ఏమిటి తెలివైనవాడు! లే,” అన్నది. లేచి వెక్కిరి వెక్కిరి రాగాలు పెడుతూ బరిగిన సంగ తంకా చెప్పినాడు. అతను చెప్పిన దంతా విని “నేను నోవలికి రాగానే నా కెందుకు కనపడ్డావు కావు” అన్నది. “అమ్మో, భయముచేత నా తెలివి తెల్లనారింది! ఏమి చెయ్యడానికి తోచలేదు. ఈ లోపలికి వచ్చినందుకే మీరు కోప్పడతా రని భయము వేసింది. అవైన మీరు తక్షణం వెళ్ళిపోతారేమో, అందుకా దామ్మంటే తీరిపోతుం దనుకొన్నాను. ఇంతకూ భయము తప్పు నరిగి ఏమీ ఆలోచించడానికి తోచలేదు. ఇంక మీరు చీర కట్టకోతడము ప్రయత్నము చెయ్యగానే దైవమును తలంచుకుంటూ కళ్ళు మూసుకు వుండున్నాను. దైవసాక్షిగా చెప్పుతున్నాను. నామాట నమ్మండి. సాఅపరాధము మన్నించండి” అని చేతులు జోడించి బలిమాలి నాడు. ఒక్కళ్ళు అతనిను ఖము కేసి విదానముగా ఆ అనివంజరము మూసుకు వెళ్ళి లోపలి సంగ తంకా వదిలివేట్టు తీరముగా చూచింది.

అతను చెప్పిన దంతా నిజమని తోచింది కాబోలు 'నరే, నేను బయటకు వెళ్ళేనరకూ నారాయణరావుగారి కచేరీ గదిలో కూచుని, నేను వెళ్ళిన తరువాత నీగదికి వెళ్లు. ఇంక దయచెయ్యి' అన్నది రుక్మిణి మారుమాట లేక తల వంచుకుని కృష్ణమూర్తి నారాయణరావు గదిలోకి వెళ్ళినాడు.

౯

రుక్మిణి కాపురానికి వచ్చి సుమారు సంవత్సరమన్నర అయినది నారాయణరావును పూర్తిగా స్వాధీనము చేసు కొన్నది. అతన్ని మళ్ళీ మామూలు మనిషిగా మార్చింది. నారాయణరావు వెనుకటివలె ఎవ్వడూ ఖులాసాగా ఉండడ మారంభించినాడు. గుమాస్తాలకూ నౌకర్లకూ సౌఖ్యము పొచ్చింది. రుక్మిణి మనస్సులో ఏ దైనా అనుకోవడము తడవుగా నారాయణరావు తీసుకు వచ్చి ఇంట్లో పడవేస్తూ ఉండేవాడు.

అతను అనుకోన్నట్టుగానే రుక్మిణికి కొంచెము చురుకుపా లెక్కువే. మాట్లాడితే కోపము, చిరాకును, అస్తమానమూ ఎందుకో అందుకు నొకర్లమీద, దానీలమీద కోప్పడుతూ ఉండేది. కదలిక ఎక్కువ. ఒక చోట ఒక తుణమైనా నిలకడగా ఉండలేక పోయేది. ఎవ్వడూ ఎక్కడికో పోతారు, మీదనే తిరుగుతూ ఉండేది. అలంకారమందు అభిలాష ఎక్కువ. ఎన్నిరకాల చీరలూ, జాకెట్లూ కొనేదో లెళ్ళి లేదు. కొత్త రంగు చీర ఏ దైనా వచ్చిందో అంటే బట్టల కనిపెనీ వాళ్ళంతా రుక్మిణికి త లోక ఉత్తరమూ వ్రాసేవారు. ఈవిడ గబగబ వెళ్ళి కొనుక్కు చక్కా వచ్చేది. రోజుకు ఎన్ని సార్లు చీరలూ జాకెట్లూ మార్చేదో ఎన్ని సార్లు తల దువ్వి జాట్టు దిద్దుకొనేదో లెళ్ళి లేదు. నారాయణరావు రత్నవ్యాపారము చేస్తున్నప్పుడు రుక్మిణికి రత్నాభరణాలకి లో టేమిటిగి ఇంక ప్రతిసాయం కాలము భర్తతో కాని త నొక్కటే కాని, ఏసినీమాకో, ఏగానసభకో, ఏనాటకానికో వెళ్ళేది. ఏదోబనోదము చూస్తేనేగాని రోజు గడిచేదికాదు.

నారాయణరావు మారాత్తుగా తొందర పుమిద ప్రాన్స్ వెళ్ళవలసి వచ్చినది. భార్యనుకూడా తీసుకు వెడదా మని కొన్నాడు. కొని ఆమెకు ఒంట్రో కొంచెము కలతగా ఉండడము చేత డాక్టర్లు ఆమె నంతమూర వ్రయాణము తీసుకు వెళ్ళడము అంత మంచిది కా దన్నారు. ఆపైన కాలముకూడా సముద్రయానము కర్హ మైవది కాదు. అందుకని నారాయణరావు రుక్మిణిని ఇంటికిగగర విడిచిపెట్ట వలసి వచ్చినది. మళ్ళీ తిరిగి రెండు మాసములలో వస్తా ననీ, అప్పుడు ఏకముగా ఒకసారి బయలుదేరి యూరోపు అమెరికా తీసుకు వెడతా ననీ చెప్పి ఏలాగో సమాధానపరి చాడు. ఆమెకు ఇట్ట మయితే రాజమండ్రి తీసుకువెళ్ళి పుట్టింట దిగబెట్టి వస్తా నన్నాడు. “అక్కర లేదు. నే నిక్కడనే ఉంటాను. నా కేమీ భయము లే” దన్నది. సరే నీ యిష్ట మన్నాడు నాగారాయణరావు.

ఆనాడే నారాయణరావు బయలుదేరినాడు. రుక్మిణికూడా బొం బాయి వరకూ వెళ్ళి నారాయణరావును స్తీష్ణ రెక్కించి, ప్రతిమెయిలుకూ తప్పకుండా ఉత్తరము వ్రాయ మని చెప్పి త నికో రెండు రోజులు బొం బాయిలో ఉండి, తిరిగి చెన్నపట్నము వచ్చింది.

ఇట్లంతా బావురు చుటూ ఉన్నది. ఎటు చూచినా రుక్మిణికి ఏమీ కనవడలేదు. ఏగదిలోక వెళ్ళినా, ఏవస్తువు తీసినా నారాయణరావు జ్ఞాప కము వచ్చేవాడు. ఏవని ప్రారంభించినా రెండునిమిషములలో మనసు భావతరంగములపైన తేలియాడుతూ, స్తీష్ణయలో ఉన్న నారాయణరావు దగ్గరకు పోయేది. ఏవని చెయ్యకుండా ఊరికే కూచుంటే, సముద్రము, దానిలో ఒక పెద్ద స్తీష్ణయూ, అందులో వచారు చేస్తూనో, చదువుకుం కుంటూనో, పడుకునో, నారాయణరావు ఆమె కళ్ళిమిట నాట్యమా డుకూ ఉండేవాడు. వెనుకటి మోస్తరుగా ఎక్కడికీ బయటికినా వెళ్ళ

బుద్ధి అయ్యేది కాదు. ఒకవేళ వెళ్ళినా అక్కడ నిలువ బుద్ధి అయ్యేది కాదు.

ఆమె ఈలాగు ఒక్క-వారము అవస్త పడ్డది. రోజూ పెద్ద ఉత్తరము నారాయణరావుకు వ్రాసి వారము రోజులవరకూ వెళ్ళి దని తెలిసినా పోవును పంపిస్తూ ఉండేది. ఆఖరుకు ఒకసారి పుట్టింటికి వెళ్ళి వద్దా మని బుద్ధి పుట్టినది. ఉద్దేశము కలగడము తడవుగా ఇల్లంతా కృష్ణమూర్తికి వప్పు జెప్పి రాజమండ్రి ప్రయాణము కట్టింది.

చెన్నవట్నములోనే కాలము గడవ లేదని రాజమండ్రిలో ఏలా కాలయాపన అవుతుంది? అక్కడ మరీ అసహ్యముగా ఉన్నది. ఏలాగో బిగపట్టుకుని ఒక్క-వారము రోజులు గడిపింది. అక్కడనుంచి తిరిగి చెన్నవట్నము వచ్చింది.

ఒకటి రెండు ఉత్తరములు నారాయణరావు దగ్గరనుంచి రాగానే రుక్మిణికి కొంత కాంతి కలిగినది. క్రమేణా పతివియోగమున కలవాటు పడ్డది. పగ అస్తమానమూ అనేక రకములుగా నారాయణరావు బొమ్మలు వేస్తూ ఉండడము, లేదా ఏదో ఒక నవల చదవడము, సాయంకాలము ఏగాననభికో ఏసిసిమాకో వెళ్ళునము— ఈలాగు కాలము గడుపుకుంటూ ఉన్నది రుక్మిణి.

నారాయణరావు వెళ్ళి ఘమారు నెలా పదిహేనురోజు లయినది. ఆయన వెళ్ళినపని ఇంకా పూర్తి కాకపోవడముచేత మరొక నెలరోజులు ఎక్కువ ఉండవలసివస్తుంది దని ఉత్తరము వ్రాసినాడు. ఆ ఉత్తరము చూడడముతోనే రుక్మిణికి చాలా ఆకాభంగము కలిగినది. భర్త ఎప్పుడు వస్తాడా అని ప్రతిక్షణము ఒక్క ముహూర్తముగా లెక్క చూచు కుంటూ ఉన్నది. ఇంకా ఒకనెలంటే ఎలాగు బతకగలదు? మున్నె రోజులు ఎప్పుటికి గడవను! ఇప్పుడే విరహబాధ దుస్సహముగా ఉన్నది.

నానాటికీ వియోగము ఆమెను దహించి వేయడము మొదలు పెట్టింది.

మనిషి చిక్కి సగ్గ మయింది. ముఖమువన్నె తరిగిపోయినది. ఏలాగో ఈ మహానలిమునుండి బయటపడవలె నని ఆమె కాయశక్తులూ తంటాలు పడతూ ఉన్నది. ఆమె కాలక్షేపార్థము చురువుతున్న పుస్తకాలూ, చూస్తున్న నాటకాలూ, సినీమాలూ, ఈ విరహాన్ని సంతకంతకు రగులు కొల్పి సహింస శక్త్యము గాని జ్వాలగా చేకూర్చి కాని, ఈ బాధ మరిచిపోవడాని కెంతమాత్రమూ ఉపకరించ లేదు.

అంత కంత కామె ఆనంద గ్రంథములో నాయకలవలె అయిపోయి నది. సారాయణరావు వెళ్ళి రెండు మాసములు పైన అయినది. ఉత్తరములు వస్తూఉన్నాయి. వస్తేమట్టుకు ఉత్తరము లెంతవిరకు కాంతి నివ్వ గలవు?

౧౦

ఆమె ఒకనాడు పెందరాడే భోజనము చేసి Ouida రాసిన నవల చదవడ మారంభించినది. పుస్తకము విడువకుండా సాయంకాలము మూడుగంటలవరకూ చదివినది. అందులో నాయకచర్యలు ఆమె మన స్సును మరింత కలత పెట్టినాయి. ఆపుస్తకము కట్టిపెట్టి, ఫలహారము చేసి, కాఫీపు తోటలో తిరుగుదా మని తోటలోకి వెళ్ళినది. ఆకాశము కొంచెము మేఘవృత మైనది. మార్గకొంతి మందముగా ఉన్నది. చెట్లనీడలు దీర్ఘముగా ఉన్నాయి. పుష్పజాతు లన్నీ పూర్తిగా వికసించి ఉన్నాయి. ఎటు చూచినా జమ్మని లేనట్టిగలూ, అనేక చిత్రచిత్ర వర్ణములతో తిరునాళ్ళకు ఆలంకరించుకొని వచ్చిన జైష్ణవాంగనలవలె సీతాకోక చిలుకలూ తిరుగుతున్నాయి. తామరకొలను నిండా తామరలూ, కలువలూ వికసించి ముద్దు లొలుకుతూ ఉన్నాయి. గాలి చల్లగా వీస్తూ ఉన్నది.

ఈ ప్రకృతి పౌండర్యము మధ్యను ఆమె నిలువలేక పోయినది. ఎటు చూచినా ప్రేమ స్వరూపము లైన పుష్పములూ, కామోద్దీపక మైన పూర

భూమి, అసంద న్యరూపము లైన సీతాకోక చిలుకలూ, అనూయ్యాజనకము లైన శకుంత దంపతులూ! ఈ తోటంతా ఒక్కసారి తగులపెట్టవలె నని ఋద్ధి పుట్టినది. నాలు గడుగులలో మళ్ళీ తన గదికి వెళ్ళినది. వెళ్ళి తెలుగు పుస్తకాల దగ్గర నుంచున్నది. పుస్తకాలకేసి చూసిం దన్నమాటే కాని అక్షరాలు అవిడకు కనుపడలేదు. పని పుస్తకాలు వెలికి ఏదో చేతికివచ్చిన చిన్న పుస్తకము తీసినది. పేజీలు తిరుగవేసి చదువడ మాగంభీచినది. కొంతసేపటి కది తారాశకాంకవిజయ ము తెలుసుకన్నది. సుమా రొక గంట చదివినది. బాధ వారింత 'మెచ్చింది.' అంతటితోటి ఆపుస్తకము కట్టిపెట్టి సినిమాకు వెళ్ళి ఈసంగతి మరిచిపోదా మనుకున్నది. అందుకని పెందరాడే భోజనము చేసి కారులో బయలుదేరి సినిమాకు వెళ్ళినది. ఈమె వెళ్ళేటప్పటి కప్పుడే ప్రదర్శన మారంభించినారు. హాస్యరస ప్రధానమైన Film ఒకటి చూపించారు. అది కౌగానే Alphonse Daudet అను ఫ్రెంచి గ్రంథకర్త వ్రాసిన Sapho అనే కథ చూపించారు.

అది చూసినకొద్దీ నిలువలేకపోయినది రుక్మిణి. ప్రపంచ మంతా ఈమెను ఓడించవలె నని పట్టు పట్టినట్టు కనిపించినది. అబల, అసహాయురాలు. శత్రుకోటి ఇంత పంతము పట్టినప్పుడు ఏమి చేయగలదు! ఈ విరహాగ్ని నుండి తప్త కాంచనమువలె మరిశుభ్రముగా బయట పడవలె ననుకున్నది. కాని ఈ పరిస్థితులలో ఏలాగు సైగుకు రావడము!

చివరవరకూ ప్రదర్శనము మూచినది. కన్నులు ఆశ్రుపూరితము లైనాయి. ఒళ్లు తహతహ లాడి పోయినది. హృదయములో రక్తము పొంగి వేడి తరంగములుగా రక్తనాళములలో ప్రవహించినది. తల దిమ్మ ఎక్కినది. నెమ్మదిగా బయటకు వచ్చినది. కాస్తేపు సముద్రతీరానికి వెడిలే ఒళ్ళు చల్లబడి ఈ కావము కొంచెము తగ్గుతుం దేమో ననుకొన్నది. కారు బీచికి వట్టించి నెమ్మదిగా పోనివ్వ మని చెప్పినది.

ఆనాడు పూర్ణిమ. ఆకాశము నిర్మలముగా ఉన్నది. పండువెన్నెల. సముద్రము మిఠమిల బాడుతూ అనేక రత్నకాంతులతో ప్రకాశిస్తూ

ఉన్నది. ఒడ్డున కెరటములు విరిగినపుడు నురగలు నీలిమందు పెట్టిన డక్కా మనలిన్వలె ముద్దుగా ఉన్నాయి. అనాడు Moonlight Band వాయిస్తున్నారు. పాశ్చాత్య యువతీ యువకులు అక్కడ విలాసముగ నిలబడి Band వింటున్నారు. కొందరు చెట్టాపట్టాలు వేసుకొని పచారు చేస్తున్నారు. మరికొందరు పరిస్పర గాఢాశ్లేషమున ఒద్దులై ప్రపంచమును మరచి ఇనుక పొన్నుపైన విశ్రమించి ఉన్నారు. వారి మంబనధ్వనులు వాయు తరంగములపైన తేలి రుక్మిణిచెవిని చేరినాయి.

ప్రపంచములో కల్లా రుక్మిణీ ఒంటరిగా ఉన్నట్టు కనపడ్డది. ఎక్కడికి వెళ్ళినా విధిలా ఈపంతముపట్టినట్టు తరుముకొస్తూ ఉంటే ఏమిచెయ్యగలదు? ఏలాగు నెగ్గ గలదు? ఇక్కడికి వస్తే భగ్గన మండి పోతున్న ఒళ్ళు కొంచెము చల్లారి మృదయములో ఆందోళన తగ్గుతుం దేమో ననుకుంటే గాలి వీచినకొద్దీ హ్యూల ఎక్కువైతట్టుగా ఈదల్లగాలి తగిలినకొద్దీ తావము మోచ్చిపోయినది. సముద్రములో కల్లోలము చూచినప్పటినుంచీ, అంత కంటే ఎక్కువగా మృదయములో కల్లోలము ఎక్కువయినది. ఇంక కలువలే ననుకున్నది. ఆమె బల మంతా నీరై పోయినది. ఇంక నీఒంటరి తనము సహింపలే ననుకొన్నది. ఈరాత్రి గడవడ మేలాగు? ముం దిక్కడి నుంచి పోతే తరువాత సంగతి ఆలోచించ వచ్చు ననుకొని కారు ఇంటికి పట్టించినది.

ఈ అవస్థలలో బ్రతుకడ మేలాగు? ప్రపంచ మంతా ఆనంద ముఖ వార్ధిలో తేలి యాడుతూ ఉంటే త నొక్కతీమట్టుకు ఈలా బాధవడ వలసిన అవసర మేమిటి? తనూ మనిషి కాని దేవత కాదు కదా. దేవతలు మట్టుకు ఏవంతా లేకుండా పవిత్రముగా అఘోరించారా ఏమిటి! నారాయణరావు ఈలా ఒంటరిగా విడిచి పెట్టి చక్కాపోవడమేమి? అన్న ప్రకారము పోచ్చినెయ్యకూడదూ? ఇంకొక నెల అక్కడ ఆగడ మెందుకు? ఈ నెలా అవగానే మట్టుకు వస్తా డన్నమా లేమిటి? మళ్ళీ ఇంకొక నెల

వనుం దని ఆవేశానికి ఉత్తరము చక్కావస్తుందేమో? ఏమో అక్కడ ఎందు కాగాడో ఎవరికి తెలుసు. అది ఏమిటనో. వెళ్ళినది పారిన. పాశ్చాత్యస్త్రీలు, అందులో పరాసు దేశ స్త్రీల చర్యలు ఎరుగని వారెవరు? ఆసంగ తంతా జగ్జ్వలము. అక్కడప వెళ్ళి, ఆ స్త్రీ, మళ్ళనూ, అదేశ ముల్లో, ఆ ఉద్యానవనములలో, ఆరంభలతో చెట్టాపట్టాలు నేనుకు తిరుగుతూ ఊరుకుంటాడా ఏమిటి నారాయణరా వయితేమట్టుకు. ఈయన ఊరుకున్నా వాళ్ళు ఊరుకోనిస్తారా! అక్కడ — ఏమో ఎవరికి తెలుసును. నేనుమట్టుకు...

కారు బంగారాలోకి మళ్ళింది. సంవంగి, నైటుక్వీను పుష్పముల దివ్య సౌరభముతో నోటంతా నిండిపోయినది. ఆ మువాసన తగిలేటప్పటికి రుక్మిణికి మరీ పిచ్చెత్తిపోయినది. కారు దిగి లోపల ప్రవేశించినది. కింద నొకగదిలో నన్ను గొంతుతో పొడుతున్న అశ్చుత మైన గానము వినుపించింది. ఎక్కడనుంచి ఈ సంగీతము? ఎవరు ఇక్కడ అంత ధక్కగా పాడగలవారు? అయినా చూద్దామని నెమ్మదిగా ఆసంగీతము వినుబడుతున్న గదివైపుకు వెళ్ళి కిటికీలోనుంచి గదిలోకి తొంగి చూచినది. అది కృష్ణమూర్తి గది. గదిలో కృష్ణమూర్తి తప్ప మరెవ్వరూ లేరు. ఆతనే పొడుతున్నాడు. ఇంత ధక్కగా అతను పాడగల డని రుక్మిణికి తెలియదు. నిశ్చేష్టురాలై సువర్ణప్రతిమవలె నిలబడి సంగీతము విన్నది. జయదేవుని అష్టపది పొడుతున్నాడు. సంగీతము చక్కగా ఆమె శ్రోత్ర పుటములలోనుండి ప్రతిరక్త నాళములోను ప్రవేశించినది. ఒళ్ళు జలదరించినది. హృదయము చెయ్యేసి కలిచినట్లయినది. శరీరము అట్టుడికినట్టుడికి పోయినది.

పాట పూర్తి అయింది. పూర్తి అయిన సంగతి ఆమెకు తెలియలేదు. ఒకకి— అయిదు నిమిషములకు చైతన్యము వచ్చినది. తనగదికి వెళ్ళవలె నని బయలుదేరినది. కృష్ణమూర్తి పడుకోడానికి చక్కనేనుకొని దీపము తగ్గించి

క్షేత్రయపద మొకటి పాడుతూ పడుకున్నాడు. ఇది రుక్మిణికి అఖరు దెబ్బ. తల వంచుకొని గాలిలో రాని ఆకువలె మేడమె ట్లెక్కి తనపడకగది చేరి నది. తలుపు తీసి తిన్నగా మంచముదగ్గర కెళ్ళి దానిమీద అడ్డుగా పడి రెండు నిమిషములు వెక్కిరిస్తూ రాగా లెట్టింది. అప్పటికీ తుపాను తగ్గ లేదు. కళ్ళు తుడుచుకుని వసారాలోకి వచ్చింది. నిండుచంద్రుడు పక్కన నవ్వుతూ ఎదురుగా కనపడ్డాడు. మధ్యాహ్నము చదివిన తారాళకాంతుల చరిత్ర జ్ఞాపకము వచ్చింది. పాపము, అప్పుడు తార ఎంత బాధ పడ్డవో అనుకున్నది. మళ్ళీ గదిలోకి వెళ్ళింది. కట్టుకున్న చీర విడిచి వేరుచీర కట్టుకుని పడుకుందామని అద్దము దగ్గర కెళ్ళి, చీరా జాకట్టూ విడిచి రాత్రి కట్టుకునే చీర పట్టుకు నిలబడ్డది.

వెనుక ఒక పర్యాయము ఈలాగే నిలబడడమూ, కృష్ణమూర్తి గదిలో ఉండడమూ జ్ఞాపిక్తి వచ్చినది. ఇప్పుడుకూడా ఉన్నా డేమో. లేదు. ఇప్పుడే కాదు గదిలో అతను పడుకోవడము చూచి వచ్చినది? ఉంటేనా ... ఆరోజు అతను తనశరీరము చూచినా డేమో. మెరుపువలె ఒక ఆలోచన తోచినది. అతన్ని పిలిస్తేనో ... మళ్ళీ ఆలోచన లేకుండా బట్టేనా కట్టుకోకుండా వసారాలోకి వెళ్ళి కృష్ణమూర్తిని నాలుగు కేక లేసింది ఎందుకో అనుకొని అతను “వస్తున్నాను” అన్నాడు. మళ్ళీ గదిలోకి వచ్చింది. ముఖము ఎర్రబడ్డది. బుగ్గలమీద చేతులు పెట్టుకుంటే కాలిపోయినాయి. కన్నులలో నీరు నిండుతున్నది. పొంగి విగ్నియబారిక పైనములను ఒక్కసారి గట్టిగా అదుముకొన్నది. బయట అడుగులడప్పుడు వినబడ్డది. చీర గబగబ కట్టుకుంది. రవిక తొడుక్కోలేదు. కృష్ణమూర్తి గదిదగ్గరకు వచ్చాడు.

౧౧

మూర్తి బయటనుంచే “వచ్చా నమ్మా, ఎందు కండీ?” అన్నాడు. “రా, లోపలకు రా” అన్నది. ఒక అడుగే లోపల పెట్టి “ఏ మండీ” అన్నాడు మళ్ళీ. “వరవా లేదు లే. లోపలకు రా. నేను రమ్మంటున్నాను గనుక తప్ప లేదు రా” అన్నది రుక్మిణి. లోపలికి వెళ్ళాడు. “హూహూ” అన్నది. కూచున్నాడు. ఈలాంటి ఏమిటి? ఈ సంగతి ఏమిటి? ఈ అర్థరాత్రి వేళ నన్ను ఎందుకు ఫిలిచినది? ఆముఖవైఖిరి, ఆలజ్జ, ఆకళ్ళలో కాంతులూ కొత్తగా ఉన్నాయి. కింద నౌకరైలు రైలు మేలుకున్నా రేమో, వాళ్ళు ఏమన్నా ఆనుకుంటూ రేమో నని అనేక మోస్తరుగా ఆలోచిస్తూ ఏమీ తోచక, ఏమీ చెవుతుందో అని కని పెట్టుకు కూచున్నాడు.

మాడు నిమిషములవరకూ రుక్మిణి ఏమీ మాట్లాడ లేదు. తల వంచుకునే కూర్పున్నది. ఒక్కమాటు తల ఎత్తి “అయితే నేను లోపలకు వెళ్తుంటే నీగదిలో సంగీతము వివపడ్డది. ఎవరు పాడుతుంటా? నీన్నేహితు లేవరేనా వచ్చారా ఏమిటి? లేకపోలే గాయకురాలి నెరినేనా తీసుకువచ్చి గానసభ జరిపిస్తున్నావా?” అన్నది మందహాసముతో. కృష్ణమూర్తి ఉలిక్కిపడి “ఎవ్వరూ లే రండి! నేనే ఏదో కొద్దిగా కూసురాగము తీసుకుంటున్నాను” అన్నాడు. ఆశ్చర్యము నభినయిస్తూ “ఆ ఏమిటి, నువ్వేనా ఆపాడుతున్నది? నిమ్మళముగా కూసురాగ మంటా వేమిటి! అది పాట కాదు, అమృతప్రవాహము! కాని, నిజముగా నువ్వే పాడుతుంటా? నీకు సంగీతము వచ్చు నని ఎప్పుడు చెప్పావు కావు. ఏది, ఆకూసురాగము మళ్ళీ ఒక్కమాటు తీయ్యి. వినా అని ఉన్నది. ఏమి, సందేహిస్తున్నావు. నిద్ర వస్తూ ఉన్నదా ఏమిటి?” అన్నది. “లే దరికీ, నిద్ర లేదు. కాని నేను బాగా పాడలేను. ఎక్కడా చెప్పకున్నది కాదు. ఏదో గాలిపాట” అన్నాడు. “వరవా లేదు. పాట మంచిచెడ్డలు నిర్ణయించేదాన్ని నేను ‘కొనియ్యి’ అన్నది ధీయముతో అనింద తైరవికొంచెమువేపు ఆలపించి కృష్ణమూర్తి—

“సాయంకాలే వనాంతే కుసుమితనమయే నైకతే చంద్రికాయాం,
త్రైలోక్యకర్షణాంగం సురనరగణీకా మోహనాపాంగమూర్తిమ్
సేవ్యం శృంగారభావైర్నవరసభరితైర్గోపకన్యా సహస్రైః
పందేహం రాసకేళీరిత మతసుభగం వశ్యగోపాతికృష్ణమ్”

అనే కృష్ణ కర్ణామృత శ్లోకము చదివి ఊరుకున్నాడు.

పాడేటప్పుడు అతనిముఖము మారిపోయినది. కన్నులు స్థూలదృష్టిక
కనుపడిని వస్తువును దేనినో చూస్తున్నట్టున్నాయి. ముఖములో వింత
ఆనంద ముదయి చిసడి. రుక్మిణి సమ్మోహనాస్త్రము తగిలినదానివలె నిశ్చే
ష్టరాలై విన్నది. “ఓహో, అద్భుతముగా ఉన్నది! కాని శృంగారరసము
భక్తిరసములోకి మారిందేమి? అయినా ఇచ్చెనా శృంగారరసముతోటి
మిళితమైన భక్తిరసమే. బాగున్నది. కా నీయి, మరోటి కానియ్యి. ఆజయ
దేవుని వాగ్మృతధారలు నాపైసకూడా పడనియ్యి” అన్నది. అనేటప్పటికి
మరొక శ్లోకము చదివేశాడు. క్రమేణా మొదటిపందేహమూ బెదురూ
పదలి కొంచెము భార్యను వచ్చింది. శ్లోకాలూ, పద్యాలూ, అష్టపదులూ
సుమారు రెండు గంటలు పాడాడు.

రుక్మిణి పరవశయై పోయింది. కృష్ణమూర్తిని ఆమె ఎప్పుడూ ఇంత పరి
శీలనగా చూడలేదు. మనిషికూడా చక్కనివాడే. ఇంక, పాటా అద్భు
తము. కేసరిము దేవగానమే. ఇటువంటిమనిషిని ... .. “పాపము చాలా
శ్రమ పడ్డావు. కాని పాలు పుచ్చుకో. లేకపోతే కాస్త టీ కాచి ఇమ్మ
న్నావా?” అన్నది. “వద్దండీ. ఏమీ వద్దండీ” అన్నాడు. “అలాగు కాదు.
కానిపాలు పుచ్చుకో” అని తనకొనము అక్కడ ఉన్న పాలు అతనికిచ్చి
నది. అవి అతను పుచ్చుకుంటూ ఉండగా తనూ కొంచెము రాగ మాలా
పించి అచ్చపది పొడింది.

“శరణ రణిత మణి నూపురయూ పరిపూరిత సురత వితానమ్

ముఖర విశృంఖల మేఖళయూ సకచక్రహచుంబననానమ్ ... సఖిహే ...

రతినుఖ సమయ రసాలసయా దరముకలిత నయనసరోజమ్

నిస్సృగా నిపతిత తమలతయా మదురూదన ముదితమశోజమ్ ... సఖిహే ...

“అహోహో, ఏమి సంగీతము డీ! ఏమి గాత్రమూ, ఏమి సౌకుమార్యము, ఏమి సౌఖ్యము! ప్రాణానికి ఇంక హాయి నిచ్చేసంగీతము ఎప్పుడూ వినలే దిండి. అతిశయోక్తి కొదు. ముఖస్తుతి కొదు. అమ్మా, ఇటువంటి సంగీతము తమ స్వాధీనములో ఉన్నప్పుడు చూపోటి వాడినాడ మని, అని బాగుం దని స్తోత్రము చేస్తూన్నారే” అన్నాడు. “సరే, ఒకరినొకరు పొగడు కోవ డము అయిపోయినది. కనుక ఒక్కజేత్రయ పదమేనాపాడ” మన్నది. “అమ్మా, ఇంక నే పాడలేదు. మీ పాట విన్నతరువాత వచ్చి నోరెత్త డమే ఈ ఇంట్లోను! మీకు శ్రమలేక వాతే మీరే ఏదేనా పాడుతే సంతోషిస్తాను” అన్నాడు. “అలాగా. సంతోషిస్తావా! సరే, అయితేను” అని మేమారు ఒక్క గంటపేపు శృంగారరసప్రధానము లై ప్రబంధ కవుల పద్యాలు, శ్లోకాలు, అష్టపదులు శ్రోత్రపేయముగా వినిపించింది.

కృష్ణమూర్తి పరవశుడయినాడు. ఇతడు ఆళ్ళ అంబరవీధిని విహారము చేసినది. నేత్రములు అర్ధవిమిలితము లైనాయి. అవయవములు చల్లు తప్పి నట్లుగా జార్లవడి కూర్చున్నాడు. అర్ధరాత్రి. పుచ్చపువ్వులా వెన్నెల. సంపంగి, నైటుకీర్తి, పారుబాతగు మొదలయిన పుష్పముల దివ్యసౌరభము. దూరమున సముద్రపు రోదతప్ప స్రవణ మతా నిశ్శబ్దము. ఎదుట ఆప్పరనవంటి స్త్రీ దేవగానము వినిపిస్తున్నది. కృష్ణమూర్తికి ఒళ్ళు తెలియ లేదు. అఖ్యాగము లేనివాడు ఘాతైహిన్యీ తాగితే తల కెక్కినట్లు, ఈ అర్ధరాత్రి వెన్నెలలో ఈ సంగీతము ఇదిని తల కెక్కినది. ముఖము ఎర్ర బడ్డది. అలాటమున ఘర్మబిందువులు ముత్యములవలె మెరుస్తున్నాయి. అనంద పారవశ్యంచేసి నేత్రములు అశ్రుపూరితము లైనాయి. ఒళ్ళు పులిక రించినది. హృదయములో నూత్న భావతరంగములు బయలుదేరినాయి. మనసులో అనరాని ఆలోచనలు వరుకై త్తినాయి.

రుక్మిణి పాట నిలువగా త నొక అష్టపది పాడినాడు:

“స్మరగరలఖండనం మమ శరణి మండనం

దేహ పదపల్లవ మూదారమ్

జ్వలతి మయి దూహణో మదన కదనానలో

హరతు తదుపాశిత వికాంఠ.....ప్రియే...”

ఇతనిలో మార్పు రుక్మిణి గ్రహించింది. ఇతని మనసులో ఉన్న ప్రతి ఆలోచన ముఖములో అద్దములో ప్రతిబింబములాగ కనబడుతూ ఉంది. మనము జయించినా మనుకొన్నది. అష్టపది కాగానే త్రైత్రయపద మొకటి పాడినాడు. సుమాగు రెండు గంట అవుతుంది. రుక్మిణి ఇంక నిలువలేక పోయింది. ఇతనిపాట పూర్తి కాకముందే గాలిలో లేదీగలాగ ఊగుతూ కృష్ణమూర్తి కూచున్న సొఫా దగ్గరకు వచ్చి పక్కను కూచుని ఇతనిని బిగి కాగిల జేర్చి ఎట్టి నోటి మీదా కిన్ను మీదా ముఖము మీదా తలమీదా గిబ గబ ఇరుతై నార్లు ముద్దు చెట్టుకొన్నది. అవిడవైట తొలగిపోయింది. బాగి కిగియబాస ఆమె వెచ్చు చన్మొలు ఇతని హృదయమును దూసుకు పోయినాయి గజ గజ వణకుతూ అవశుడై తన చేతులలో ఉన్న కృష్ణనకు శ్రీ పుర్య కావడం ఆదే మొదటి సారి అని ఆమె తెలుసుకున్నది.

కృష్ణమూర్తి ఒక్కక్షణానిక చైతన్యము తెచ్చుకొని ఆమె కాగిలి పట్టు విడిచిచుకో వలె నని ప్రయత్నము చేశాడు. “నద్దు, తోవెయ్యకు నా ముద్దు కృష్ణా! భయపడకు. ప్రవచుకు లాగ వెళ్లి నేమి రెయ్యకు. అతని కున్న నిగ్రహము నీకు లేదు. నీ కేమీ భయము లేదులే, స్వర్గము దగ్గర కల్గి ‘అభ్యే ఇతి కాదు స్వర్గమంటే’ అక్కడనుంచి తిన్నగా నరకము లోనే వడడము. మనము కోరినప్పు డల్లా స్వర్గముదాము. నిజ మైన ఆనందము మనకు జీవితములో ఎప్పుడో కాని లభించదు. అద్విష్టవకాత్తు అది వచ్చినప్పుడు ఆనందము ఇ దవునా కాదా అని మీమాంస పడుతూ ఉంటే మనకోసము అది తేలి ఉండదు. మళ్ళి యథాప్రకార స్థితిలోనే ఉంటాము”

అందుకని అట్టే సందేహించకు. ముద్దులకృష్ణా, రా!" అని కాగిలి వదలకుండానే మంచము దగ్గరకు లాగింది అతన్ని.

కృష్ణమూర్తికి ఆమె చెప్పిన దేమో వినపడ లేదు. ఆమె శరీరము వేడి తన వంటి కెక్కింది. ఆమె వేడి ఊర్పులు తన ముఖముకు తగులుతున్నాయి. ఆమె శరీర సౌరభము మత్తు మందువలె ఇతనికి మాంద్యము కలిగించింది. దానితో ఇతని బలము పూర్తిగా నశించింది. కీలబొమ్మలై ఆమె పక్కను మంచము మీద కూచున్నాడు. అతని తల ఒక చేత్తో నిమగ్నతూ రెండవ చేత్తో కాగిలి మరింత బిగించి రుక్మిణి మళ్ళీ ముద్దు పెట్టుకొన్నది. దానితో అతని, వెనుకటి నవరూప మంతా మారిపోయినది. కొత్త ప్రాణము, దానితో మళ్ళీ బలము వచ్చినది. ఒక్కసారి ఒళ్ళంతా పులకరించింది. కళ్ళు జ్యోతులవలె ప్రకాశించాయి. ప్రవాహములో మునిగిపోతున్నవాడు చేతికి దొరికిన వస్తువును గట్టిగా పట్టుకున్నట్టు రుక్మిణిని తన బలముకొని అలింగనము చేసుకొని ఆమెకు ఊపి రాడకుండా నోటి మీద ముద్దు పెట్టుకున్నాడు. ఆ కాగిటిలో పువ్వుమువలె ఆమె నలిగిపోతూ "అబ్బా" అని జెనక్కు వారింది.

ఆ ఉభయులకూ ప్రపంచ మంతటితో అంతరించిపోయినది.

౧౨

ఈ రెండు మాసములనుంచీ పడ్డ అవస్థను మరిపించే ఒళ్ళు తెలియని ఆనందములో ఒకవారము గడిచింది. వెన్నెల పోయి చీకట్లు అలము కోడము మొదలుపెట్టినాయి. నిల్లకాలమూ శుక్లపక్షము ఎందుకు నిలుస్తుంది? కృష్ణపక్షము వెంటనే రాక మానదు. ఆ అనాలోచిత కార్యము చెయ్యడమూ, జెయ్యరాటి పోయిన తరువాత దాని ను చివ్చెడ్డ గురించి ఆలోచించి, తరువాత విచారము.

రుక్మిణికి ఆ ఉత్తరము ఇప్పటికి కొంచెము కగ్గింది. పొరపాటు చేశామనే జ్ఞానము కలిగింది. అయితే నుట్టును ఇప్పుడు చేసే దేమున్నది? “ఇకా నానాయు, రావు ఎక్కడ ఉన్నాడో; వచ్చిన తరువాత తెలిస్తే ఏలాగు, కొంప చూసి పోవండి. అయినా ఏలా తెలుస్తుంది అయినక? అన్నట్లు ఈమధ్య ఉత్తరము నచ్చి కూడా చాలాకాల మయింది. ఎందుచేతకో, ఎన్నడూ ఎప్పుడూ వ్రాసేవారు, ఈసారి ఇంత అలస్యానికి కారణమేమేయింటుంది. శరీరములో ఏమీ అస్వస్థంగా లేదు గదా కొంపతీసి! నేనూ ఉత్తరము వ్రాసి రెండువారములు కావస్తున్నది. ఏలా ఉన్నారో విమిటో!” అని అలోచించి ఒకనాడు ఉదయము తొమ్మిది గంటలకు రుక్మిణి తన గదిలో కూచున్నది. క్రింద కృష్ణమూర్తి భోజనము చేస్తున్నాడు. ఆకాశాన్ని చిరుమబ్బులు ఒకదాన్ని ఒకటి తరుముకొనుచున్నాయి. ఒకక్షణము నీడగానూ ఒకక్షణము ఎండగానూ ఉంటూ ఉంది. హఠాత్తుగా గాకట్లో మోటారుచప్పుడు వినపడ్డది. ఎవరయి ఉంటారా వచ్చినగానూ రుక్మిణి ఆలోచించి కూచున్నది. లేచి ఇవతలికి రాలేదు.

నారాయణరావు కారులోంచి దిగి నాలుగడుగులలో మేడమీదికే వెళ్ళి తిన్నగా రుక్మిణి గదిదగ్గర నవ్వుతూ నిలబడ్డాడు. గుమ్మాని కెదురుగా పడకకర్చీలో కాళ్ళుగిత్తూ వచ్చేవా రెవరూ అని అలోచిస్తూ కూచున్నది రుక్మిణి. భర్తను చూచి నిర్భాంత పోయింది. “ఎక్కడ నుంచి ఉండి వడ్డాడు? ఏలా వచ్చాడు? ముందు ఉత్తరము ఎందుకు వ్రాయలేదు? అతని సంగతి అనుకుంటూ ఉండగానే ఈలా ప్రకృత్యము కావడమేమిటి?” అనే ఆలోచనలు గాలిలో మబ్బుల లాగు షరుగు లెత్తడము మొదలు పెట్టినాయి. ఈ ఆలోచనలూ, లేవాలె ననీ, అతనికి స్వాగత, మివ్వవలె ననే సంగతి మరచి పోయింది. నారాయణరావు రెండు అంగులలో ఆమె కర్చీ దగ్గరకు వచ్చి కర్చీలో వెలి వెలి బోతున్న మనిషిని

కాగిట్లో పట్టుకు లేవ నెత్తి ముద్దాడి, “ఏమి రుక్మిణీ, అప్పుడే లేందు మానసు లకే నన్నుమరచి పోయావా ఏమిటి! తేక పోతే చెప్పకండా వచ్చికుందుకు కోపమా? అక్కడ చు అనుకన్నకు పదిహేను రోజులు ముందుగా అను పోయింది. అందుచేత తక్షణం బయలు దేరినాను. నీకు తెలియ వచ్చడానికి వ్యతిరేకం. పోయింది. కేబుల్ ఇద్దా మరుకున్నాను, కాని మళ్ళీ నీకు తెలియకండా చూస్తూగా వస్తేనే సంతోషిస్తా వని స్త్రీమరు, నైలా తీసుక వచ్చి సంతోషంగా వచ్చాను. పొరపాటు చేశా నన్నమాట. నీకు ముందు తెలియవరక వలసినదే, అయినా ఆ మాత్రము దాని కంతకోప మెందుకూ? ఈపాటికైనా ప్రసన్నురాలవు కామాడమా!” అని నారాయణునిగావు భార్యగడ్డము పట్టుకొని ముఖము పై కెత్తి మళ్ళీ ముద్దు పెట్టుకున్నాడు.

రుక్మిణీ బలవంతముగా తెచ్చిపెట్టుకొని చిన్ననల్లు నచ్చి. “అబ్బే! నాకు కోప మేమిటి! కోప మేమీ లేదు. ఇప్పుటికేనా నాయందు వయ గలిగి వచ్చినారు. చాలా సంసోషముగా ఉన్నది. ఈ వదిహేను రోజులూ మీదగ్గరనుంచి ఉత్తరము రాకపోయే టప్పుటికి ఏమీ తోచడము లేదు. ఏలా ఉన్నారా ఏమిటా అనుకుంటూ, ఇంకా రాకడాక విలులే దని మళ్ళీ ఉత్తరము వ్రాస్తారేమో నని భయపడుతూ ఏమీ తోచక తో తో యుగముగా గడుపుకుంటూ వచ్చి గారు. ఇకనుంచి మీ రెక్కడకు వెళ్ళినా, ఒక్కరోజేనా నన్ను విడిచిపెట్టి వెళితే నేను వచ్చుకొను. మీతో కూడా తీసుకువెడుతూ ఉండండి!” అని భర్త మెడమాటూ చేతులు వేసుకొని అతని రొమ్ముమీద తల పెట్టుకొని, కళ్ళనీళ్లు పెట్టుకున్నది.

ఇప్పుటికి కొంచెము రుక్మిణీకి మను శుభుల పడ్డది. కాని ప్రేమ పురి కొల్పగా రెక్కలమీద ఎగిరవచ్చిన అమృతము ఎదుట అతనికాగిట్లో సొబడప్పుడు తను చేసి అపరాధము సరిమితి తెలుసుకొన్నది. అగ్ని జ్వాలలమధ్య ఉన్నట్టుగా ఉన్నది. కన్నీరు నముద్రపు పొంగుల్లా వస్తూ

ఉన్నది. నారాయణరావు తనజేబు రుమాలుతో భార్యకన్నీరు తుడిచి, “ఏదయ్యో, అలాగే ఇకనూ దెప్పడూ నన్ను విడిచి వెళ్ళుటలే, ఊరుకో. ఇంతచివర పెట్టుకుంటూ ను తోస్తే ఏమైనా సరే, మొన్ననుకూడా నా తోటి తీసుకువెళ్ళేవాడనే. ఊరుకో” అని ఊరడిచాడు.

నాకర్లు ఇంతలోకే సామాను తీసుకొని పైకి వచ్చినారు. నారాయణ రావు బట్టలు విడచడానికి తనగదిలోకి వెళ్ళినాడు.

౧౩

నారాయణరావు తన గదితలుపు తీసి “మోహినీ, వచ్చా...” అనే ఆతని మాట పూర్తి కాలేదు. పటము కేసి చూసి నిర్భాంతపోయినాడు. పటము అక్కడినే ఉన్నది. పటములో ఉన్నది మోహిని రూపమే, దానిలో ఏమీ లేదా లేదు. కాని ఆముఖములో మార్పు. ఆనవాలు పట్టడానికి విచిత్రమేమిటా మారిపోయింది. ఆపటము వేయించి మొదట తను ఊరికి వెళ్ళేవరకూ ముఖము ఎప్పుడూ కలకలలాడుతూ ఉండేది. ఇక ఇలాగే ఉన్నాడని చిరునవ్వుతో సాగవచ్చింది. అలాంటి దిద్దుడు ముఖము కళావిహీనముగా ఉన్నది. ఏ దెనిమిది లంకణములు చేసినమనిషివలె చిక్కిపోయి ఉన్నది. కన్ను అశ్రుపూరితములయి ఉన్నాయి. ముఖములో కోపమూ, జాలీ కనపడుతూ ఉన్నాయి.

ఇటువంటిమార్పు ఇదివరకు నారాయణరావు ఎప్పుడూ చూచి ఉండలేదు. పటములో అటువంటిమార్పు సాధ్యమే అని కూడా అతనికి అనుమానము. ఇదివర కెప్పుడైనా నవ్వుతూ ఉన్నట్టు గాని, ముఖము చిట్టించుకున్నట్టు గాని తన అభిప్రాయమును బట్టి తనకు ఊరికే అల్లా కనపడేవనుకునేవాడు. కాని ఇప్పుడుమట్టుక అలా అనుకోడానికి ఏమీ అనకాశములేదు. ఒకవేళ బొమ్మని ఎవరైనా మార్చి ఉండురా? మార్పుదానికి ఎవరి

కేమి అవసరము! బొమ్మను చూచినా, అలా మార్చబడినట్లు కనుపించదు. చాలా కాలము క్రితము చిత్రించబడిన పటమువలెనే ఉన్నది. మైగా ఇక్కడికి వచ్చి ఈ పటము పొందుచేయడానికి ఇంకొకళ్ళ కేమి అవసరము? అయితే, ఈమామూలు కారణ మేమై యుంటుంది? ఎవరిమీద తోషము? ఎవరిమీద చాలి?

అతను బట్ట విడవకుండానే, పటము - దగ్గరకు వెళ్ళి కూచున్నాడు. “మోహినీ, ఏమి టిడి? ఎందు కీకోషము? ఎందు కీలా ముఖము వన్నె తరిగి ఉన్నది? ఎందు కీలా చిక్కిపోయినావు? నేను వెళ్ళిపోయా నని తోషమా? నీతోటి చెప్పి వెడితినిగా! ఉత్తరము వ్రాయలేదనా? నాసంగతు లన్నీ నీకుతెలుస్తూనే ఉన్నాయిగా! నువ్వెప్పుడూ నాకు తోడునీడగా ఉంటూనే ఉన్నావు గామా! వేరే ఉత్తర మెందుకు? పోనీ, నావల్ల లోప మేదేనా వస్తే, అప్పుడే చెప్తులే సవరింపుకునేవాడివి గామా! ఏమి, మాట్లాడవు. సమాధానము చెప్పు! మోహినీ, ఏమి టిడి? నా కేమి తోషడము లేదు. నువ్వో చెప్తులేనే గాని నే నిక్కడనుంచి కదలను” అని అక్కడనే కూచున్నాడు.

ఎంతసేపు కూచుంటేమట్టుకు పటము ఏమి మాట్లాడుతుంది? ఏమీ జవాబు రాలేదు. కళ్ళలో అశువులు మట్టుకు ఎక్క వయినట్టు కనపడ్డది. సుమా రొకగంట ఆల్సాగే కదలకుండా, ఏమీ తోచకుండా కూచున్నాడు. ఆఖరికి లేచి బట్టలు విడిచి, స్నానానికి ఇవతలికి వచ్చినాడు. ఈసంగతి రుక్మిణిలో మట్టుకు ఏమీ చెప్ప లేదు.

స్నానము చేసి రుక్మిణి, తన భోజనానికి వెళ్ళినారు. భోజనము చేస్తూ, అందరియొక్క ముఖమూ అడిగి తెలుసుకున్నాడు. “ఏడీ, కృష్ణమూర్తి, ఏడీ! అప్పుడే భోజనము చేసి క్కాలేజీకి వెళ్ళేదా ఏమిటి? బాగా చదువుకుంటున్నాడా? అతనికి ఏమీ లోటు లేకుండా కనుక్కుంటున్నావా? అతని కేమైనా డబ్బు గిట్టు అవసర మయితే ఇచ్చావా? ఏమీ ఇబ్బంది పడ

లేదు కదా అతను?" అన్నాను రుక్మిణికి.

రుక్మిణి తెల్ల బోయింది. "ఇ దేమిటి? కృష్ణమూర్తిని గురించి ఇంతగా నన్నుడుగుతున్నాడు? ఇతని కేమీ అనుమానము లేదుగదా!" అనుకున్నది. అయినా ఇతనికి అనుమానము కలుగడానికి ఏమి అవకాశము ఉంటుంది? అని భార్యయు చెప్పింది, సమాధానము చెప్పింది. కాని గుండెబలలో మట్టుకు ఒకవిధ మైన బెదురు ఆరంభ మయినది.

౧౪

నారాయణరావు మోహినిపట్నములో చూర్పుచూచినప్పటినుంచి ముగ్ధి ముగ్ధిలా లేడు. ఒకవిధ మైన బెంగ బయలుదేరినది. పట్నములో మార్పు నెఱవే. ఏవో తగినంత గొప్పకారణ ముంటేనే గాని ఇటువంటిమార్పు కలుగదు. అదేనా ప్రతిపట్నములోనూ ఇటువంటిమార్పులు కలుగవు. తన మోహిని బోయినా, ఈ పట్నములో ఇంకా తీరించి ఉన్నది గనుక మా మూలవలెనే అవస్థాభేదము లన్నీ ముఖములో కనపడుతున్నాయి. కాని. ఇంతమార్పు కలిగించేకారణ మి ఏమై ఉంటుంది? ఏలాగు తెలుసుకోవడము? మోహిని మౌనముద్ర వహించి కూచున్నది. ఇంక ఈ సందేహము తీర్చేవా రెవరు? అని అనేకవిధాలుగా అలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు. తన వంకూడా సరిగా చూచుకోవడము మానేశాడు.

దీనికి తగిన సమాధానము రుక్మిణి ఏమైనా చెపుతుంది దేమో అడిగి చూడమని అనుకున్నాడు. మళ్ళీ ఏమి తోచినదో ఆమెదగ్గర ఈసంగతి తలపెట్ట లేదు. రుక్మిణిలో కూడా కొంచెము మార్పు కలిగినది. వెనుకటి ఉత్సాహము ఉండేకము కొంత తగ్గినట్టు కనుపించినవి. మునపటిదురుకు పోయి కొంచెము మాండ్యములో పడ్డవి. ఎప్పుడూ ఏవో ఆలోచిస్తూన్నట్టుగా పరధ్యానముగా ఉండడము మొదలు పెట్టింది. పలకరిస్తే ఉలికి పడి, లేచిపోవడము తెచ్చి పెట్టుకొని సమాధానము చెపుతూ ఉంటుంది.

నాటకాలమీద నీసీమాఅమోదా పూర్వపు అభిమానము తగ్గినది అన్నిటి మాటా అలా ఉంచి తన విషయములోకూడా కొంచెము దూరదూరముగా ఉంటున్నది. ఏమిటి చిత్ర మంతాను అని ఆలోచిస్తూ ఉండగా హతాత్తుగా మనసు కొకఊహ తట్టినది.

కాని దానినిగురించి మళ్ళీ ఆలోచించడానికి భయపడ్డాడు. తనకే సిగ్గుగా తోచింది. ఆటువంటి ఆలోచన తనకు తగదనుకొన్నాడు. ఇంత సీద మైన ఊహ తనకు ఏలా కలిగిందా అనుకున్నాడు. అనేకవిధముల ఆ ఆలోచనను మనసులోనుండి తొలగించవలె నని కాయకత్తులా తంటాలు పడ్డాడు. కాని అదిమట్టుకు తొలగి పోలేదు. ఏది ఆలోచించబోయినా ఎంతము వట్టిసట్టి ఆ ఆలోచనే వైకి రావడము మొదలు పెట్టినది. వద్దను కున్నకొద్దీ ప్రతివిషయము ఆ ఊహను రూఢి చెయ్యడానికి ప్రయత్నిస్తూ ఉన్నట్టు కనపడ్డది. ఊహించి వచ్చినప్పటినుంచీ కృష్ణమూర్తి ఒక్కసారి కనపడలేదు. ముఖము తప్పిస్తూ ఉన్నట్టు కనపడ్డది. ముఖము తప్పిస్తూ ఉన్నది వాస్తవమే. ఆలోచన నిజమే అయి ఉంటుందా? కాదు ఒక్క నాటికీ కాదు! అయినా ఏమో మోహినిని అడిగి చూదాము, అని తిన్నగా తనగదిలోకి వెళ్ళాడు.

గంభీర మైన ముఖముతో, శిశుల మైన చూపుతో, దృఢ మైన నడకతో మనోనిశ్చయమును సూచించేటట్లుగా పెదవులు బిగించి తిన్నగా వటము దగ్గరకు వెళ్ళి నిలబడి “ఏమి, మోహిని! నాఊహ నిజమేనా? ఏమిటి, కొంప తీసి అంతవని జరిగిందా? ఎంతపని! ఎంతద్రోహము చేసింది! నిజమే! సుదేహ మేమీ లేదు!” అన్నాడు. వేడినిట్టార్పులు అతిత్వరితముగా వస్తున్నాయి. మోహిని వేరే సమాధానము చెప్పే లేమిటి, కళ్ళమ్మట నీళ్లు బాటబాట కారుతున్నట్లు, డెక్కి-డెక్కి రాగా లెడుతున్నట్లుగా, రొమ్ము కదులుతున్నట్లు, ఎగువులు వస్తున్నట్లు నారాయణరావుకు కనపడ్డది. ఆ మెళతలు తుమాసా వేడుతున్నట్లుగా జోషించి ఉన్నాయి.

నారాయణరావు నిశ్చేష్టుడై దగ్గరఉన్న కర్పూర మాత బడ్డాడు. ఒట్టు కంపిస్తోంది. మోకాళ్ళమీద మోచేతు లానుకొని అరచేతులలో ముఖము పెట్టుకుని దుఃఖినిముగ్ధుడై కూచున్నాడు. హృదయము ఎండి పోయినది. పొడిగడ్డు పడ్డాయి. ఒక్కసారి పిల్లవానివలె ఏడిస్తే, హృదయ భారము కొంతవరకు తగ్గుతుం దనుకొన్నాడు. కాని ఒక్క కన్నీటిచు క్రైస్తా ఎంత ప్రయత్నము చేసినా రాలేదు. అలాగే కదలకుండా కొన్ని గంటలసేపు కూచున్నాడు. అప్పటికి కొంచెము దుఃఖభారము తగ్గింది, హృదయము కొంచెము చురుకపడ్డది.

౧౧

మోహిని ఇచ్చిన సలహాయే బాగున్నది. తాను ఒకరియందు దోహదం చేసి, వారిని తీవ్రించడానికి తన కేమి అధికారము ఉన్నది?

దూరము ఆలోచించి త నేమీ ఎరగఁజుట్టుగానే ప్రవర్తించడము మొదలు పెట్టేడు. తను కబిరకంటెకూడా రుక్మిణియెడల ఎక్కువ దయగా ఉండడము మొదలు పెట్టినాడు. ఒక్క ఖైదమైనా బాతుగా విడిచిపెట్టడం లేదు. కృష్ణమూర్తి పెరివలు ఇవ్వడముతోపే తనవని ఏదో చూడ మని కాకి వాడ పంపివేసినాడు.

కాని నారాయణరావు దయగా ఉంటున్నకొద్దీ రుక్మిణికి మనోవ్యధ తాచింది. అతను దగ్గరకు వచ్చినకొద్దీ రుక్మిణి దూరముగా ఉండడము మొదలు పెట్టింది. అతను అమృతవర్షము కురిపించినకొద్దీ రుక్మిణి కృశించి పోవడము మొదలు పెట్టింది. ఏలాగో తనకు తెలియదు కాని నారాయణరావు తన అపరాధము తెలుసుకున్నా డని రుక్మిణి గ్రహించింది. ఏలా తెలుసుకున్నాడు? ఎవరు చెప్పి ఉంటారు? ఎవరైనా చెప్పడానికి మట్టుకు ఒక్క భగవంతుడికి తప్ప ఈసంగతి ఇంకొకరికి ఎవరికి తెలుసును? ఏలాగైతే నేమి, తెలుసుకున్నవాడు నన్ను తిట్టడమో, కొట్టడమో పొమ్మ

నడచూ చేయక ఈ నెత్తిమీద పెట్టుకోవడ మేమిటి? ఇది మరింత బాధగా ఉండే! ఏలాగు, ఏమి దారి! పోనీ వెళ్ళి అంతా చెప్పేస్తేనో? మనము ఆరు కన్నట్టుగా ఇదివరకు తెలియకపోతే చెప్పితే ఏమి కొంప ముడుగుతుందో! ఇదివరకే తెలిస్తే ఇప్పుడు మనము చెప్పినందువల్ల శ్శశ్శ లాభ మేమిటి?

అంతకంతకు రుక్మిణి మరి పోయినదానివలె ఉన్నది. ఆమె హృదయములో ఆందోళన హెచ్చింది. ఏమి చేయడానికి గోచలేదు. నారాయణరావు వచ్చి సుమారు నెలరోజులు కావచ్చింది. ఆనాడు ఆసివారము రుక్మిణి తనగదిలో ఉన్నది. నారాయణరావు గదిలో ఆతను ఏదో పని చేసుకుంటూన్నాడు. సాయంకాలము సుమారు నాలుగుగంట అవుతుంది; ఆకాశమున కారుమబ్బులు కమ్మినాయి. ఆరుములూ మెరుపులూను. రుక్మిణి హృదయములో బాధ సహింప శక్యము కాకుండా ఉన్నది. ఈ అవస్తా ఏలాగో ఓలాగ అంత మొందిస్తేనే గాని బ్రతుకు దుర్లభ మనుకున్నది. ఏలాగ అంత మొందించడము? తను ప్రాణహత్య అయినా చేసుకోవలె! తనపోతే అతని కాళ్ళమీద పడి జరిగిన దంతా చెప్పి, రక్షించమనేనా చేసుకోవలె. ఇప్పుడతను క్షమించలేదు అని కాదు. కాని అతని నోటంట ఆమాట వస్తే ఈహృదయదేదన తీరుతుందేమో. అలా చెప్పేస్తే కృష్ణమూర్తికి ఏమి నష్టము కలుగుతుందో. పోనీ ప్రాణత్యాగము చేసుకుందాము అంటే ఇంత చిన్న వయస్సులో—అర ఏం డ్లయినా నిండ లేదు. ఇటువంటి భర్తను విడిచిపెట్టి ఈ ప్రపంచాన్ని విడిచిపెట్టి ఏలాగు పోవడము. పోలేమట్టుకు ముక్తి ఉంటుందా? ఈశ్వరుని ఎదట నిలబడి సమాధానము చెప్పికో నక్కర లేదా? మనలాంటి మనిషిదగ్గరనే ఈలా జరిగేటప్పుడు ఇంతదోషముతో ఈశ్వరుని దగ్గర ఏలా నిలబడడము? అయినా చేసినదానికి ఫల మెక్కడో ఒకచోట అనుభవించవలెకదా! ఈ అనుభవమిప్పుడు తప్పిచుకుంటే ముందు తప్పకుండా దన్నమా పేమిటి? కర్మ చేసేటప్పుడు ఉండే దైవభావా దానిఫల మనుభవించేటప్పుడు ఉండ నక్కర లేదా?

ప్రాణత్యాగము చేసుకొడము చట్టిపిరికివని. అది తప్పు. వెళ్ళి ఆయన కాళ్ళ మీదే వడతాను. నాయుండు ఇంతదయగా ఉన్నవాడు కృష్ణమూర్తిని మట్టుకు ఇక్షిప్తాడా? పోవఁడు, ఆతని ఇండులోకి దింపినదాన్ని నేనేకదా! ఆసంగతి స్పష్టముగా నారాయణరావుతో చెప్పితే అతనియెడల మట్టుకు దాక్షిణ్యము వహించక పోతాడా? అని చాలా దూరము ఆలోచించి చెంగున లేచి నారాయణరావు గదిగుమ్ముము దగ్గరికు వెళ్ళినది.

అక్కడకు వెళ్ళేటప్పటికి మొకట ఉన్న శైశ్యము స్వేదరూపమున నీరై స్రవించి పోయింది. ఒళ్ళంతా బలుపు ఎక్కిపోయినది. అడుగు ముందుకు సాగలేదు. బయట ఉయ్యలు మెరుపులూ ఎక్కువయినాయి. పెద్ద ముడిగాలి బయలుదేరినది. ఒక్కక్షణము మళ్ళీ తటపటాయించినది. కాని అఖిరికి తెగించి ఒక్కఅంగలో వేక్కి వెక్కి రాగా లేచుతూ, వ్రాసుకుంటున్న నారాయణరావు కాళ్ళపైన పడ్డది. ఇదేమని నారాయణరావు భార్యను బలవంతాన లేవదీసి ఒడిలో కూచోపెట్టుకుని కన్నీరు తుడిచి, దుఃఖిహేతు జేమి టని అడిగినాడు.

దుక్కడి నోట మాటరాక పొంగిపొరలి వస్తున్న దుఃఖమును ఆపుకోలేక, ఆతని రొమ్ముమీద తల పెట్టి ఏడ్చి తుదకు తను చెప్పదలచుకొన్నదంతా ఎగువులతో చెప్పి తనను ఇంట్లోనుంచి వెళ్ళగొట్టే సెయ్యవలసిన దనీ, ఆతని సన్నిధియందు నుంచోడానికి కూడా యోగ్యత లేదనీ, ఏవో ఒక విధమైన కిక్ విధిస్తేనే కాని ఈబాధ సహించ లేననీ ప్రాణేయ వడ్డది.

నారాయణరావు నిదానముగా ఆమె నొకసారి చూసి, తల నిమురుతూ “ఈ పశ్చాత్తాపముకంటే వేరేకిత్త యేమి కావాలి? ఇదంతా మరచిపో. సూతన జీవిత మారంభిద్దాము” అన్నాడు.

తుపాసు తొలగి పోయింది. ఆకాశము నిర్మలమయినది. ఆస్తమిస్తున్న కూర్మడు గాఢాలింగనమున బద్ధులైన ఈదంపతులను చూచి దొంగతనము

చేసిన వానివలె సిగ్గుచేత ఎర్రవారిని ముఖముతో పవ్విమాడ్చి వెనుక దాక్కున్నాడు.

౧౬

నారాయణరావు విదేశమునుంచి తిరిగి వచ్చినరోజు మొదలు కృష్ణమూర్తి నారాయణరావుగారి ముఖము తప్పించుకు తిరిగేడు. వెనుకటి చనువుగా ఆయన దగ్గరకు వెళ్ళడము మానివేసినాడు. తను వారియొడల ఒకర్చిన అవరాళము పరిమితి తెలుసుకొని సిగ్గుపడి పోయినాడు. ఇంత మహిమ కారము తనకు చేసినందుకు ప్రత్యుపకారముగా ఇంత నీచకృత్యము చేశాము గదా అని విచారించినాడు, కాలేజీకి వెళ్ళేవాడన్న మాటే గాని అక్కడ గురువులు చెప్పే దీపీ తల కెక్కేది కాదు. ఇంటికి వస్తే పుస్తకము చేత పట్టుబట్టి అయ్యేది కాదు. భోజనము దగ్గరకు వెడితే అన్నము తినబట్టి అయ్యేది కాదు, రాత్రి పడుకుంటే కంటికి కనుకు వచ్చేది కాదు.

ఈ అవస్థలో ఉండగా కాలేజీకి వసంగి పెరివలు ఇచ్చారు. ఇంటికి వెళ్ళడమా మానడమా? ఇంటికి వెళ్ళడానికి డబ్బో? ఇన్నాళ్ళు ముఖము తప్పించి నారాయణరావుగారి ఎదుట ఏలా పడడము? ఇంటిదగ్గర “నీ కంఠ ఆత్మ లెవ రున్నారు? వెళ్ళి ఏమి చేస్తావు?” అని అడుగుతే ఏమి సమాధానము చెప్పేది? అని పెరివు లిచ్చేవాడు రాత్రి పడుకుని ఆలోచిస్తూ పక్కమీద దొర్లడ మారంభించినాడు మూర్తి.

మరునాడు ఉదయాన్ని నారాయణరావు అతన్ని పిలిచి, కొంతసా మ్మిచ్చి కాకినాడ వెళ్ళి వారి పను లేమో చూచి రమ్మని పురమాయించాడు. కృష్ణమూర్తి గజగజ లాడుతూ తల ఎంచుకుని నిలిబడ్డాడు. నారాయణరావుకు తన నంగతి తెలుసునని ఓమోస్తరుగా గ్రహించుకున్నాడు. అక్కడ నిలిబడ్డంత నేవు ఆయన చూపు లాగ్నోయ్యాస్త్రముల వలె నిలు వెల్లాడహించేస్తూన్నట్టు ఉన్నాయి. కాని ఆయన మాటలలో మార్దవము గాని ముఖములో హాసము కాని తగ్గ లేదు.

కృష్ణమూర్తి సెలవు దీసుకుం మళ్ళీ నారాయణరావు గారికి కనబడకుండా ఆసాయంకాలమే బయలుదేరి కాకినాడ వెళ్ళిపోయినాడు. మద్రాసు విడిచి పూర్వపు స్నేహితుల మధ్యకు వచ్చినా, నారాయణరావు గారికి తెలిసిందేమో, ఏమీ చేస్తానో అనే భీతిమట్టుకు వదల లేదు. మనోవ్యధ అనేక విధముల బాధిస్తోన్నది. పోనీ ఈ సంగ తంతా నారికి ఉత్తరము వ్రాసేదా మనుకున్నాడు. అలా వ్రాస్తే రుక్మిణినిగతి ఏమి కాను? నారి సంసారము ఇంతటితో చిక్ష మయిపోతుం దేమో! దారికి కారణము మన మెందుకు కావలె నని కొన్నాళ్ళు ఊహింపబడ్డాయి. కాని మనోవేదన పితాచమువలె వెన్నంటి పీడిస్తూనే ఉన్నది. దుస్సహ మైన ఈ బాధనుండి తప్పించుకోవడానికి ఒక్కటే మార్గము. ఏ మైనా ఆపని చేసి తీరవలసినదే, లేకపోతే జీవితము దుర్భర మాతృన్నది.

జరిగిన సంగ తంతా వ్రాసే, ఇక త సెప్పుమా చెన్నపట్నము రా ననీ, ఈ అపరాధము మన్నించ మనీ, తన భాని జీవిత మంతా వా డ్దేమావణమైన అధారపడి ఉన్న దనీ పెద్ద ఉత్తరము నారాయణరావు గారి పీఠ వ్రాశాడు కృష్ణమూర్తి. త మిట్లా వ్రాసినట్టా ఆమెకూడా ఆయన పాదములవైన చడితే కొంత పావపరిహార మాతుం దనీ ఆమె రహస్యమును బయలు పెట్టి నందుకు తమించ మనీ రుక్మిణి పేరకూడా వ్రాశాడు

౧౦౩

ఈ రెండు ఉత్తరములూ రుక్మిణి నారాయణరావుతో మాట్లాడిన మర్నాడు వచ్చినాయి. రుక్మిణి తన ఉత్తరము తీసుకు వెళ్ళి నారాయణరావుకు చూపించింది. నారాయణరావు తనకు వచ్చిన ఉత్తరము ఆమెకు చూపించినాడు. రుక్మిణి అది చదువుతుండగా గత సంగతా మళ్ళీ ఒకసారి అద్దము లోనల్నే కనుపించినది. తల వంచుకున్నది. కన్నీటి కాల్వలు ప్రవహిస్తున్నాయి. నారాయణరావు రెండు ఉత్తరములూ తీసుకుని నివ్వపుల్ల వెళ్ళింది. అంతే

చేకాడు. “దుక్కిణీ, దీనికో గతమంతా నశించి పోయింది. ఇంక ఎప్పుడూ అనంగతి తలపెట్టకు” అని ఆమెకన్నీరు తుడిచినాడు.

౧౪

తర్వాత రెండురోజులకు బి. ఏ. పరీక్షలు తెలిసినాయి. కృష్ణమూర్తి ప్యాసు అయినాడు. నారాయణరావు కృష్ణమూర్తికి ప్యాసు అయినట్టు తెలిగ్రాము ఇచ్చి, అతని తండ్రి ఇదివరలో చేసే పని అతనిని చూస్తూ ఉండమనిన్నీ కాన్వోకేషనుకు తప్పక రావలసిన దనీ ఉత్తరముకూడా వ్రాసినాడు.

ఉత్తరము వ్రాయడము ముగించడముతోనే నారాయణరావుకు పెద్ద నిట్టూర్పు వినపడ్డది. ఎవరూ అని తిరిగిచూచేసరికి ఎవ్వరూ గదిలో కనుపించలేదు. పైన చూచేసరికి మోహినీ చిరునవ్వుతో విజయరూపంతో కనుపించింది. మోహినీ! అయితే నేను చేసినదని నీకు నచ్చిన దన్నమాటే! అన్నాడు. మోహినీ నవ్వి, నారాయణరావును కళ్ళతో ఆకీర్షించింది.

శ్రీ ల బా ల

శ్రీ అడివి బాపి రాజు

౧

శిథిలమై ఒరిగిపోయిన మండపాలు; ముక్కలై భూవతన మైన అంతః
పురాలు; కూలి ప్రీతిపోయిన గోవురాలు; పొడ వడిగి ప్రోగులుపడ్డ దేవాల
యాలు; తలక్రింద వైనశిఖరాలు; రాలినవిగ్రహాలు; ఒకవా డాంధ్రప్రపంచా
నికి శిరోమణియై శత్రురాజ్యాలను విచ్ఛేద్యమై, నమస్త దక్షిణాపథాన్ని
ఏకచ్ఛత్రంగా ఏలినవిద్యానగరమహాపురము నేడు నామమాత్రమై, పెద్దవస్తు
ప్రదర్శనశాలయై యాత్రికులను నిశ్చేష్టులను చేసి, కళ్ళ నీరు నింపుతున్నది.

తన ఆనందాన్ని చీక సలుపుతూన్న అశిథిలత్వంలో ఏదారిని నడుస్తూ
న్నాడో తెలియక, తిరిగినదారినే తిరుగుతూ, ఏది చూస్తున్నాడో
తెలియక, చూచినదాన్నే చూస్తూ, కళ్ళకాంతులు శిలాత్వము పొందగా
తుంగభద్రానదీతీరాన, పెద్దముళ్ళపాద పక్కనే నాగచంద్రుడు*వదిలి
వడ్డాడు.

నాగచంద్రుడు చిత్రకారుడు, రసానందతన్మయుడు. మహాశిల్ప
గానంలో ఆభయంకరాపశ్రుతి ఆతని జీవితాశయాలను భగ్నం చేసింది.

ఇంతలో వెనకే ఎవరో ఆతన్ని తీవ్రదృష్టులతో పరికిస్తున్నట్లయింది.
చైతన్యరహితుడై ఉన్న నాగచంద్రునికి ఆచూపుల తీవ్రత చురుకుగా మని
తగిలి మత్తు విరిగేమందిచ్చినట్లయింది. ఆతడు లేచాడు. వెనక్కి పార
లించి చూచినాడు. పెద్దపాద: మ రేమిన్నీ కనబడదు. ఆ అదృశ్యవ్యక్తి

చూపులు చల్లనై తోచినవి. నాగచంద్రుడు ఇదే మని పొదపట్టాచూచి, 'యేదిన్నీ కానక, పొగమంచు కమ్మి ఉన్న వ్యాపయపథం మరిన్ని చీకట్లు అలుముకోగా. వెజ్టివాని విస్మయం పొందుతూ, మళ్ళీ నది ఒడ్డున కూర్చున్నాడు. ఈసారి ఆతునికి నిట్టూర్పు వినబడింది. నాగచంద్రుడు లేచి, సగము నిద్రమత్తు తెలుస్తున్న నానిలా తూలుతూ, పొదవగ్గిచే ఎక్కుచి, పొదలోనికి పారచూచినాడు. అప్పుడు గా మెడలో హారాల వస్త్రము. నాగచంద్రుడు తూలి ముళ్ళడొంకిలో పడబోయినాడు. స్పష్టంగా మళ్ళీ నిట్టూర్పు. అది ఘంటాగానై అతని మెడదులో మోసింది. నాగచంద్రునికి పూర్తిగా మెళుకువ వచ్చింది. వక్కనే ఉన్న సంచిలోనుంచి చేతిగొడ్డలి తీసి పొదవరకడం పారబించాడు.

బ్రుంక, రక్కెన, నాభిలత, అడవిపల్లె, పురుగుడు పాలకర్ర, చిట్టి రేగూ వినవినా వీరభద్రుడై నాగచంద్రుడు అరణ్యములో నరికి పారవేసినాడు. సగము నరికిన అపొదమధ్య నృత్యము చేయబోయే కిలాబాలిక, వరుసము పండించుకొన్న కోటికోటి సంవత్సరాల యీడు కల్గిన దక్షను పీతభూమి వల్లరాయి. స్నిగ్ధాతిస్నిగ్ధమైన చెక్కడం. స్త్రీప్రపంచాన అందం వీరి తెచ్చి, చేర్చి ముద్ద పోసి, అబాలికామూర్తిని కల్పించినారు. కోలమోము. లో తెరుగని నాసికామూలము. సుప్రవాహపతన మైకరేఖ, రేకమందార మొగ్గవంపులో తిరిగి పీఠాంచలమువైన నుడి తిరిగి పోయింది. చిరునగవున కనసించబోయే అమె పెదవులు కొద్దిగా విడివిడి స్పృన్నాలై, ఈన లావల కాశీరత్నపుపూల చెక్కిలిగుంటలను అలంకరించుకొన్నవి. అధరము దిగువ నిమ్మమై, చిరు రసాంశుల మైన అమె చిరుకవ. ఘర్వము గ్రీవశంఖాన ధారై చేరుకొన్నది.

అమె చతుర్భంగాభిరామ. అమె పరవశనర్తకి. నన్ను బంగాల దుకా అమె ఏమో కటివ్రదేశాన వ్రేలాడే మొలమూలు మొలపులలో కలిసిపోయి విద్యుస్థూల అయినది. మంజీరములున్నూ, చిరుగంటలున్నూ అలంకరించి

అమె పాదము తరులతై భూమిమీద వాలబోతున్నట్లున్నది. అమె ఎడమ పాదపు మునికేళ్ళపై వ ఎగరబోయ్యే పక్షిలా నృత్యగతిలో అకాశపద భంగిమతో ఉన్నది. అలాడే తాచబాము దక్షిణహస్తము, అర్థ పండ్రికా ముద్ర; సవ్యహస్తము లోలము, హంసముద్రక; కంకణాలతో, గాజాలతో, భుజభూషణాలతో, చెదిరిపోయే వేణీ బంధముతో, పాంకొలయి ప్రేమ నాహినీమూలాలై, కదంబపుష్పాలై, కలలఃస్థులైన వజ్రాలవైన ఉలికి అడే హారాలతో, నృత్య వేళ ద్వయసుందరి యైన కులాన, ఒకక్షణికంలో, శిల్పి ఒకడు కాంబరీ విద్యచేత శిలగా మార్చినట్లు అమె ప్రత్యక్షమైంది!

నాగచంద్రుడు అలాగే నిలుచుండి పోయినాడు. అతని ఉహవభాలు చాటిపోయిన శిల్పసౌందర్యం.

తొందర తొందరగా ఆవిగహంచుట్టూ ఉన్న డొంక నరికి పారకేసి, అప్రదేశం అంతా శుభ్రం చేసి, తుంగ భద్రలోనుంచి తనసంచి కలశంతో నీళ్లు తేల్చి బత్తుగా దల్చినాడు. వివిధ పుష్పాలు నేకరించి దండలు గుచ్చి అమె మెడలోను, వేణీభరమైన అలంకరించాడు. పూవులతో అమె పాదాలు పూజ చేసినాడు. తనని తీరని చూపులతో అమెను చూస్తూ మోకరిల్లాడు. ఆప్రయత్నంగా అతని ఫాలం చివురుజొంపాల లాలిత్యం చూపిస్తూ కఠినమై ఉన్న అమె పాదం పైని చేరింది. లో తెరుగని ఉత్కంఠ నాగచంద్రుని ఎణికించింది.

ఏమిది? అతని విరస్సువైన నాతి దూరాన ఉన్న అమె కుడిపాదము నెమ్మదిగా దిగుతూ అతని మూర్ధానికి కొంచెం తిగిలింది. నాగచంద్రుడు ఉలిక్కిపడి లేచి అమె మోమువైన తీక్షణ్యపులు పరిపినాడు. అతని కుడి చేయి అమె ఎడమ మిగాలిపైన నళిం పచన్మర్మ నందింది. ఇంతలో

ఆశాలిక చిరుపులుగు ఎలుగులా నవ్వి ఒడలు కొంచెం కదిలించింది, దిగిసి పోయే హృదయంతో నాగచంద్రుడు లేచి నిలుచున్నాడు.

చైతన్యోదయ మవుతూ ఉన్న ఆస్పిగ్ధసీలోవల శరీరాన నులివెచ్చు రక్తము జలజల పోపెత్తి సమవిషమలలాలి క్రొమ్మెరెగులు పుట్టించి సమస్తనామల స్పందించి మెత్తవిదారుడై క్రొంజివురై నవనీతమైపోయింది. చూస్తూ ఉండగానే ఆశరీరము, ఉదయ సంధ్యాకాళములా ఊగఊగం వన్నెలు మారుస్తూ, కపిళమై, పిశంగమై, శ్వేదమై, పాటలమై, పీతమై, పుటములో బంగారమై పోయినది. కర్కశమైన ఆమె కిలాకబరీభరము నల్ల పట్టు కుచ్చుల వేణీభర మైనది. వగలు బంగారులై తగులుబాడినవి.

‘తడికిటలోం’ అని ఆశాలిక నాట్య మాడ ప్రారంభించింది. కాళ్ళ చిరుగంటలు చతురశ్రగతి త్రిపుటకాళము వేసినవి. రాసు రాసు స్ఫుటమైన కంఠంతో—

లలిత అవజ్జలతా పరికిలన కోమల మతయ సమీరే
మధుకర నికర కరమ్మిత కోకిల కూజిత కుంజుటీరే
విహరతి హరి రిహ సరస వనంఠే
నృత్యతి యువలిజనేన సమం సఖి!
విరహజనన్య దురంతే...

అని పాడుతూ ఆశాలిక ఆభివయిస్తున్నది. నాగచంద్రుని ముఖము విరిసిపోయిన దిరిసిన చెట్టులా వ్రపుల్ల మయింది. పొంకొ యి పొలుపు మీరిన ఆమె హస్తాల విన్యాసవేగము అడవి నిమ్మపూవుల పరిమళ మయింది. చిరుచెమ్మటలు నఖాగ్రాలతో తుడుచుకుంటూ నాట్య మాడి, మధుర మైన ఉత్పలు విడుస్తూ ఆశాలిక వచ్చి నాగచంద్రుని బుజాలపైన చేతులు ఉంచింది. అశనిదేహీన గగుర్పాటులు మలయసమీరము రివృత ప్రవహించినప్పటి చెరువులో నీటి కెరటాలలా పరువు లిడినవి. విడిచిడి ఆమె చెదవులు పొనుకీళ్ళు అతనికపోలాలవైన ఉలికిపోయినవి. దిన్య

కథా లహరీ

యావనం విరిసిపోతూ వరమసౌందర్యం విరజల్లుతూ అబాలిక గట్టుక్కున తనను ఆనందించువపుడు నాగచంద్రుని చేతులు అప్రయత్నంగా ఆమెను కాసిలించుకో బోయి మరల వాలినవి.

“ఏమయ్యా! తుంగభద్రదాతీరాన కూర్చుండాము రా” అని ఆమె అతని కుడిచేయి వట్టసుకొని నది నీటిదగ్గరికి అతనికి దారి చూపుతూ అక్కడే ఉన్న ఓనల్మరాల్మ గుట్టమీద ఆదివసించ జేసింది. అతని వక్కనే ఆమె ఆసీన అయింది.

“నీహృద యంతో, నే నెవర్నా? అన్నప్రశ్న మొలకెత్తింది! ఈరాళ్ళన్నీ ఒకరకం చుట్టాలు నాకు. ఈసంధ్యా శబలరాగంలో అన్యంత్రంగా కనబడే ఆమాకంఠగారి వక్క ఒక చిన్నశిల నాపూర్వ రూపం. ఈకథ విను!

“అనాడు ఎదుకో సార్వభౌముడు విచారమేఘంతో పొదువబడ్డ మలయగిరి శృంగం అయ్యాడు. అప్పటి వలుకులు ఆధీశనిహృదయానికి ఉపశమనం కూర్చలేదు. పెద్దన్నగారి పద్యాలు మేఘంలో ఉరుము లయ్యాయి. పేరుపొందిన అందకత్తెల్ని వెలవెలా పోవజేసే మావాల్లు భరత వయోరాశి మధిందగా వుట్టిన అప్పరసలు, రాజులో రసజ్ఞతాచంద్రికలను ఉదయించ చెయ్య లేక పోయినారు.

“ఒక సృత్యంగన, చెంగల్వరాయ సేనానాయకల వలపుకత్తె, శ్రీకృష్ణరాయ సార్వభౌములవారి ఆదరణం పొంది శ్రీవారి ఆగ్రహానికి గురియైన తనస్వామికి ఉపకారం చేయచూస్తూ ఉన్నది. ఆమె తనకుమార్తెను పిలిపించి గడ్డ కట్టించింది. అబాలిక ధీమాత్వమను అందంలో వంకలు దిద్దగలదు. ఆటలో ఊర్వశికి ఆవరావతారం. అంతవరకూ, ఆమె కన్నె చెర వీడలేదు. అబాలికను సార్వభౌమునికి సమర్పించడానికి తల్లి చెంగ రాయనితో మంతనం సలిపి అదను చూస్తున్నది. ఇంతకన్న వేరేసమయం రాదని ఊహించి అనట్టువరాలు తనకుమార్తెను సరలోకి ఉత్సవములతో తోని వచ్చింది.

“అమేళానికి గురువు అమ్మనాచార్యుల వారు. చక్రవర్తికి జోహార్లు చేసి, మహాప్రభూ! దివ్యసృష్టేశ్వరు పావాలకడ పూజకేంద్రా విద్య నభ్యసించిన ఓఅప్పకోంగన దేవరరాజ్యంలో ఉద్భవించింది. అబాలిక భరతంలో పద హరు సంప్రదాయలూ నేర్చుకొన్నది. ఆమెవిద్య అపకదేవేంద్రు లైనసార్వ భౌములు దివ్యచిత్తాని అవధించుకు గాక! రాజరాజేశ్వరుల చూసాంవల సుషమ లాకన్నెపై ప్రసరించి ఆమెను పవిత్రను చేస్తవి గాక! అని నివేదించు కొన్నాడు. మహారాజులుంగారు అంగీకారనూచకంగా తల వుకించారు.

“అర్థఘటికలో క్రొక్కారు మెరుగుతీగలా అబాలిక చక్రవర్తిఎదుట నాట్యాని సాగిలపడి, వ్రభువు ‘లే’ అనేవరకూ భూమిపైన వ్రాలినచంద్ర కళలా, వచ్చికలో ప్రసరించే కేతగివన్నగిలా అసభాచంద్రశిలాతలముపైన అట్లే పడి ఉన్నది. మహారాజు కనుసన్న అయింది. ఒక్కొక్కడిగా తోలు తిత్తి శ్రుతులతో ఒకవిపంచిఒకకిన్నెర, ఒకపైర్చిధి పక్కవాద్యా అయి నవి. దళావతారకథనము ఎత్తుకొని, హంస చేనేగణికలు తాళాలు వాయి మున్నారు. మృదంగం పూర్ణాయావాతార మైనది. రసము తోలుకొడే ఒక్కవిహంగస్మృతగతిలో అబాలిక సుషగాలిలా లేచి,—

‘ప్రళయ పయోధిజలే భృతవా రసి వేదం
విహిత పహిత చరిత్ర మభేదం భృతవా నసి వేదం
కేశవ, భృతమిసశరీర, జయ జగదీశ, హరే!
క్షీతి రతి విపులతరే తవ తిష్ఠతి స్మృతే
ధరణి ధరణి కిణ చక్రగరిష్ఠే తవ తిష్ఠతి పృష్ఠే
శవ, భృత కచ్చపరూప, జయజగదీశ, హరే!...

అని పాడుతూ అభినయించి సభను సమ్మోహనం చేసింది.”

3

నాగచంద్రుడు దా బాలికమాటలు వింటూ, సంభ్రమాత్పర్యాలకు లో నాతూ. తుంగభద్ర నీళ్లు చీకట్లు తాలుస్తూ ఉండడం కనుగొంటూ, ప్రణయ పూజావేళు దౌతూ, అబాలిక అందాలమోము పరికించి చూస్తూ, దగ్గరగా అధివసి చిన ఆమె యౌవనానందానికి సమ్మోహితు దౌతూ; నిలువునా పులికితున్నాడు.

“ఈ ప్రదేశం వన్ను దివ్యానందంలో వరతనుణ్ణి చేస్తున్నది!”

“సార్వభౌముల కాలంలో ఇక్కడే ఒక్క కల్పమందిరం ఉండేది!”

నాగచంద్రుడు దామెవంక చకితుడై చూస్తూ, “ఈ తుంగ భద్రానదీ సౌందర్యము విలాంటి దివ్యస్మృతులు మొత్తక రెత్తిస్తున్నది!” అన్నాడు.

“సీహృదయ సౌందర్యమున్నూ అలాంటిదే!”

“సుందరతర మైన నీరూపజ్యోతి నన్ను పాదాక్రాంతుణ్ణి చేసు కుంటూంది!”

“అయితే నాకు హృదయం లే దంటావా, ప్రభూ!”

“ప్రభూ! ప్రభూ!” అనుకుంటూ నాగచంద్రుడు విస్మయ పడ్డాడు.

“సీహృదయం నాఉచా కందరానిది.”

“పణ్యశ్రీకి హృదయం ఉంటుందా స్వామి?”

“సర్వప్రపంచానికి సౌరభాల్క చూరలిచ్చిన పణ్యశ్రీల హృదయాలు వందనీయాలు.”

“హేళనా ప్రభూ?”

“హేళనా! నీ అవిచ్ఛాదం ఇంతవరకు నన్ను అచేతనుణ్ణి చేసింది. ఏ అందాన్ని నేను ఉచా జిసుకోలేకుండా ఉన్నానో, ఏ అందం నాకు ఇంత వరకూ ప్రత్యక్షం కాలేదో, ఏ అందం ఉంటుందని భావించి భావించి, దేహం వరనకం కాగా, హృదయం ద్రవించిపోగా, నాతత్వ స్వార్పణం

కోసం ఎదురుచూస్తున్నదో, ఆ అందం ఈనాటికి నీలో చూసిన నాకు
ఈశనా ప్రణయదేవీ?’

ఆ బాలిక ఆతని ఒడిలోకి వారి పోయింది.

నాగచంద్రుడు ఆవేశంతో, పూజ్యభావంతో ఆమెను బిగియార కవుగి
లించుకొన్నాడు. ఆముహూర్తము అతిపవిత్ర మైనది. అసంక్షేపములో
నారిప్రేమ మరియు గాఢమై మధురాలి మధుర మైనది.

“దేవీ! దేవీ!”— గడ్గద మైన ఆతని గొంతుక అతి ప్రేమపూర్ణ
మైనది. ఆమె కంఠం నుంచి అదృష్ట మైన విచారస్వసము వినిపించి అతని
శ్రవణాలకు భూకంప నిస్వస మైంది!

“ఏమీ! ఏమీ టిటి! కళ్ళు నీళ్ళు నింపుతున్నావే! నీబంగారు దేహాంత
కణుకతూ ఉన్న దేమిటి? ఈవిచార మెందుకు? పవిత్రమూర్తి!”

“నీపూజ నన్ను మూలానికి కదులుస్తున్నది. రూపం అమ్ముకొని బతికే
మేము ప్రేమమాధుర్యము రుచి యైనా ఎరగము. నన్ను పూజాపీఠ
మెక్కించి వివశురాలి చేతున్నావు!”

“విద్య నాలో వ్యక్త మాతూవున్న ఇంతనాటినుంచీ ఒక అద్భుత
మూర్తిని, అమూర్తిని ఆవరించిఉండే ఓవిచిత్ర హృదయాన్నీ, ఆసర్వాన్నీ
ఆవరించి పూర్ణించుకొని ఉన్న పవిత్రాత్మను ఉత్ప్రస్థాశయం చేసుకొని,
నేను అదేవికోసం లోకాలు గాలిస్తూ, హృదయం దేనాలయం చేసుకొని
పూజాద్రవ్యాలతో అంతులేనియాత్ర చేస్తున్నాను.”

“ఆ ఆశయం మృగత్వస్థామాత్రమే కదా ప్రభూ!”

“నిజ మనుకొనే ఈ ప్రపంచానికన్న మృగత్వస్థ ఎక్కువ నిజంకాదా
దేవీ!” అంటూ నాగచంద్రుడు విచిత్రబాలికను మరిగాఢంగా కవుగి
లించుకొన్నాడు. ఆ ఆమలమూరిని అలముకొన్న పరమకొలతో వివశు
డయ్యాడు.

౪

“చక్రవర్తి పరమేశ్వరపదజుత మైనట్టిన్నీ, నందికేశ్వరసముపదిష్ట మైనట్టిన్నీ, భరతమహర్షి ప్రచరితమైనట్టిన్నీ, వివిద్య ఉన్నదో, అమహాళనాడు అబాలికలో మూర్తిభవించి, విశించడం కనుగొన్నాడు.”

నాగచంద్రుడు విప్పారిన నయనాలతో ఆమెను తిలకిస్తూ, “దేవీ! బాలికలు నువ్వు కావుగదా” అని అడిగినాడు.

“ప్రభూ! నేను కా నని చెప్పనా, అవును నని చెప్పనా?”

ఈషడవసత మైన ఆమెమోములు నాగచంద్రుడు చురుకము పట్టి లేచి నెత్తుచూ, “దేవీ, నీపెదవుల్లో మందహాసలేశమన్నా నర్తించకుండా నన్నీ విచిత్రస్వప్నంలో తలుక్కున్నావా?” అన్నాడు.

“ప్రభూ! నాసర్వస్వము నీకు పూర్కార్యం చేస్తున్నా. ఈదివ్యక్షణాలు, స్వప్నమో నిజమో నాకే తెలియకుండా ఉన్నవి.”

“ఈ దివ్యస్వప్నమే ఎప్పుడూ నిలిచి ఉండరాదా!” “అవునుప్రభూ!” అని నిశ్చయిస్తూ, అబాలిక—“అనిత్యము సార్వభౌమునికి ఆనందం నివేదించింది. ఆరాత్రి—” అన్నది.

“ఆరాత్రి?”

“సార్వభౌముని అంతఃపురానికి ఆ బాలికను వంపడ మయింది” నాగచంద్రుడు కూలిపోయినాడు. ఆతని శత్రులు వాడిపోయిన తామరతూర్పు వారిపోయినవి. ఆతడు నిట్టూర్పువిడుస్తూ ఆనల్లరాతిమీద తల వాల్చాడు.

“ఇక వినలేను, దేవీ!”

“ప్రభూ, నేను-వణ్యశ్రీని.”

“నిన్నారాత్రి వంపినపాతకులు భిక్షులు, పికాచాలు!”

“ప్రభూ! అతీహాసకులలో జన్మించిన మాసాపహృదయాలు నవి త్రంకాగలవా? సార్వభౌముని క్రేగంటిచూపు మమ్మల్ని అప్పురసల్ని చేయదా!”

“మీరు దివ్యజన్మలే దేవీ! మిమ్మల్ని అనుభవించే ఆ నీచాత్మికులు—”

“ప్రభూ, విను. సర్వాలంకారాలతో వానకనజ్జికనై, మహారాజీ నైనట్లు ఉప్పొంగిపోతూ, చక్రవర్తిరాకకై ఎదురు చూస్తుంటిని. ముహూర్తాలు గడచినవి, కోటలో ఘంటారావాలు మోగుతున్నవి. అర్ధరాత్రీకూర్చారా వాలు, తృతీయాయామపు ధృక్పాతనావమూ వినిబడుతూనే ఉన్నవి. అంతః పురా లన్న నిశ్శబ్దంలో జోగి ఉన్నవి. ఆ చిన్నమాంబారసికను రాలేదు. ‘వాహ్వాదయంలో దవానలిం చిగురించింది. లజ్జతో కుంగిపోయాను. ఆ మహాపరాభవంలో వైతాళికుల హెచ్చరికలు, వందిమాగధుల పాటలు నా హృదయకుహరంలో బ్రహ్మాండము పగిలిపట్టు ప్రతిధ్వించి, ఒళ్లు తేలియని మూర్ఛలో మునిగిపోయినాను.

నాగదండ్రుడు చివుక్కున లేచి కూర్చున్నాడు.

“సార్వభౌముని సౌజన్యము నే నెక్కక్షణమాత్రం సందేహించాను. ను వ్యంతఃపురంలోకి వెళ్ళినసంగతి మహారాజుకు తెలుసునా?”

“ఈపణ్యస్త్రీకి అంత విచారణ, చేసే యోగ్యత కలదాప్రభూ! చిన్న మాంబాదేవి సరససల్లాపానందు డైన చక్రవర్తికి అదేవివైన యేవోకా రణంచేత కొంచెం కోపం వచ్చిందనీ, ఆనాటి నానాట్యం ఆయన హృద యంలో సందేహాన్ని తెన్నెలై చీకట్లు పారదోలిన దనీ, నభనుంచే, అపట్టునే మహాప్రభువు చిన్నమాంబాదేవి అంతఃపురానికి పోయి క్షమాపణ వేసి ఆమెను అనునయించినాడనీ తరువాత నేను విన్నాను.”

“చెంగలవ్యరాయని దుశ్చేష్టితంసుమా, దేవీ ఇది!” “అయిదురోజుల వెనక, తీవ్రజ్వరంలో ఉన్న నాకు స్ఫుటాస్ఫుటంగా మెలకువ వచ్చింది. నృత్యంనాటి ఆసభలో రాజశిల్పి శిష్యులతో వచ్చి ఉన్నాడట, ఒకశిష్యుడు— ఆవ్యంధరపైకడేవి, దివ్యపౌండర్యానందుడు—ఈపాపినీ ఈమె నాట్యాన్నీ చూచి తెరిప్పేమలో మునిగిపోయినాడట—”

“మునిగిపోవటం అద్భుతమా దేవీ?”

“అచాలిక అజ్వరంతో కృశించి కృశించి అనువులను నాలోకి లయించును” అమాట ముగించుకొంటే నాగచంద్రుడు ఆశిలాబాలను, చెమర్చేకన్నులతో దరికి చేరినాడని ఆమెమోము తనహృదయాని కద్దుకొని ఆమెశల కన్నీటితో తడిపినాడు.

తూర్పున కొండలవ్రక్కనే ఎర్రనై నాగచంద్రుని సంతోషరాగములా చంద్రబింబము ఉదయించింది. తుంగభద్రనీళ్ళు శిలాబాలహృదయములా కెంపుతీరలు సాగించి. సర్వప్రపంచము జ్యోత్స్నానందంలో వివశత్వ మొందింది.

ఆశిలాబేదిక వైన నాగచంద్రుడు మేతనీతల్పము అమరించి ఆచాలికను అధిసనింప చేసినాడు. ఆమె మోమును తనివి తీరగా పారకిస్తాడు. ఆమె సౌందర్యరేఖలచేతులు హృదయాని కద్దుకొని దూలాన్నుండి, దగ్గరనుండి గమనిస్తాడు. ఆమెలావణ్యము పుడిసిల్లే కన్నుల కద్దుస తాను. ఆమె ఇంకనూ శిలాబాల కెందు గదా అన్న అనుమానము వీడనిచూపులతో, స్పర్శతో కదువ్వతను కాంతులను పరిశీలిస్తాడు.

ఆమె చిరునవ్వుతో, సిగ్గుతో కొంచెము వంచినమోముతో, నీలాలవా తరులైన కనురెప్పల మాటుననుండిన అతని ఆనందము తనహృదయాన్ని నింపుతుంటూన్నది.

నాగచంద్రుడు ఆమెయెదుట మోకరించి, ‘నువ్వు నాస్వప్నబాలవు. బాడీవికాధిష్టాన దేవతవు. నేను తుంగభద్రను, నీవు కృష్ణువు’ అని ఆమె ఒడిలో వాలినాడు.

౫

అత డా ఆనందతన్మయత్వంలో, తమి నిండినహృదయముతో, అరుణా విర్భూమిను గుర్తించలేదు. మ్యాక్స్ వత్సర్వత సానువులపైన ఒకరెప్పపాటు

తన రథము అపి కర్మసాక్షియైన నూర్యభగవానుడు అదృష్టతుల్యైన తన ఆరుణకిరణ కుంకమాక్షతలు చల్లినాడు. నుఖపారవశ్యముదితా లయిన కనుదమ్మలతో. చెదరిన ముంగురులతో, నడిలిన వణిభగంతో, తనహృదయతలముపైన కలవపూదండలా వా లిఉన్న శై బాల చెదరిన వన్నెను నాగదండ్రుడు అరిమోహితులతో సాన్నిధ్యమును అలసాసాలయిన వేబోకతెమ్మెగలు తుంగభద్రాతరంగ శీకరశైవ్యాలతో అయితమై వచ్చి శైలబాల ముంగురులను పాపటకు జక్క నొత్తుతూ కనుదమ్మిరేకులను ఇందుమించు విప్పసాగినవి. నాగదండ్రుని కంఠాన పైనవేసికొన బాహులత ఇంచుక నడలించి, తటుక్కున కళ్ళు తెరిచి తల ఇంచుక విప్పి ఆమె అతుమోము తిలకించినది. ఆమె చూపులో నుచుస్థిగులు చిరుకెరటాలై ఆనందకొంతుల మిఃమిలలాడి, అంతలో ఆమెరెప్పలమాటున అదృశ్యము లైనవి. ఆర్థపూరితాలయిన చిరునవ్వులు ప్రసరిస్తూ అత డామెను గట్టిగా హృదయాని కదుముకున్నాడు.

రూపవిలాస మగ్ధులైన శిల్పుల ఆనందము రూపలయాన్ని కోరుతుందా? ఉత్కృష్టరూపాన్ని సృష్టించే ఆశయంమాత్రం శిల్పుల తపస్సు కాదా? అల్పబోధ మైనా ఎరుగని రూపాత్కృష్టస్వేషాక ఫలము ప్రాప్తజనులు కోరేదేవానందము మాతమేనా? రూపురేఖలు పొదిగించుకునే వికాసము నుతిశచ్చనిదేవాంచే బంధిత మైనదా! ఎమిటి విచిత్ర సంఘటన!

“ప్రభూ! మిశంకితహృదయాన్ని ఆవరించినతెరను తీయలేను, కాని, సంశయా లెరుగని ఆతరుణిశిల్పి సభలో నన్ను చూచిన మరుక్షణాన్నుండి ఉన్నట్లుండే పోయినా డట!”

“నువ్వు మూర్తిభవించిన సౌందర్య సర్వస్వానివి!”

“అత్రుత లేనిదివ్యసౌందర్యము స్వప్నమాత్రము ప్రభూ!”

“ఎనోరథ, పాయ మైన రూపానికి రేఖలు లేవు. మూర్తి లేదు. మూర్తించుకో గలిగిన ఉత్కృష్టరూపమే శిల్పికి ఆశయం. తీర్థాలు దిరిగిన

ఈనాడు ఈనాడు ప్రత్యక్ష మైనావు.”

“అనాడు కాదా ప్రభూ!” అంటూ కంఠాన భుజలతలు పెనవేసి కన్నులలోకి చూపుల చూపి హృదయాన్ని మేలుకొలుపుతున్న శైలబాలను, కంపించిపోతున్న కరముఖిలో ఎడంగా చాచి వట్టి దేహమనఃపాగిణాల్ని చూపులలోకి తెచ్చుకొని, ఒక్కరిమేషం ఒరసి చూస్తూ, సుఖస్వప్నం నుంచి లేవలేక నిద్ర లేస్తున్న వాడలా, “దేవీ! ఎన్నార్భకు! ఎన్నార్భకు!” అంటూ అనందమూర్తికు డైసాడు నాగచంద్రుడు.

తుంగభద్రా తరంగాలవంటి కరతలాలతో ప్రియుడిమేను విమురుతూన్న శైలబాలను—ఒక్కరిట్టూర్పు పుచ్చి, “దేవీ, స్వప్నం కాదు కదా!” అంటూ హృదయానికి అడుముతుని, “దేవీ! మధురతర మైన మనకథవము నే నింక చెప్పనీ” అని నాగచంద్రుడన్నాడు.

“నిన్ను చూచిననాటనుంచీ నీస్వరూపాన్ని పరువాలు నింపుకొన్న నీతి గ్రావంలో మూర్తింప నారంభించాను.”

“ధన్యమ!”

“నీజల్దులో ఎప్పుడున్నూ మియింటికి వచ్చేవాడను జీవవర్ణాలు తెలిగే వివిధపుష్పాలు సేకరించి, రసహృదయా లయిన ఫలముల కాన్కలతో దిన దినమూ మీమేడకు వస్తూ, నీ కవి అర్పించుకొన్నాను.”

“భలములే కాదు, నీప్రణయమే జౌషధానికి అనుపానం చేశావు.”

“దేవీ, నేను సంకల్పించిన శిల్పమూర్తికి నాప్రేమరసంతో మెరుగులు దిద్దుకొన్నాను. ఎంతరసభావన ధారపోసినా, మూలానికి నా నిర్మించిన ప్రతిమ బింబమాత్రమే అయిపోయిందని నీగ్గపడ్డాను. నీసయనాంచలాల మెరుపులూ, నీమందహాసాల శీతద్యుతులూ, అనాటి నీనాట్యభంగిమలో సౌకుమార్యమూ, హృదయాన పదిలించుకొని తెచ్చి నాటంకపు మొసతో మంచి, నాశిలాబాలకు అందిచ్చుకున్నాను. నాపూజాకల్పనం నీయెదుట నిలవడానికి నాకు ధైర్యం చాలింది కాదు.”

“ఇన్నిశేఖరా! నానపత్ని యే? అని నేను దినదినం ప్రశ్నించేదాన్ని ప్రభూ!”

“తేడుకొంటున్న నీ ఆరోగ్యానికి భంగం కలిగించలేక—”

“దినములు గడుపుతూండే నే నొకనాడు పట్టు పట్టి నాను చూస్తా నని, కాదు ప్రియా?”

“దేవీ! ఆదాగుణకథ మళ్ళా ఎందుకు స్మరిస్తావు?”

“ప్రభూ! అందు. నేను ఎవరు వారిం చినా విక, ఒకనాడు పల్లకీలో బయలుదే గాను. నువ్వు సరికివేసి పెద్దపాదే నీ శిల్పమందిరం కూలగా బయలుదేరినది. ఆశిల్ప మందిరానికి ఆపరాని ఉద్వేగంతో, నిలువలేని ఉత్కంఠతో పల్లకీ దిగి వచ్చి, నావతిలిబాన్ని చూచాను. నానూనంలో నాతో ఉండేలోపాల్ని సవరించుకొని దివ్యత్వం తాల్చిన సౌందర్యం మందు లజ్జించి, నిశ్చేష్టనై చావకట్టు వడ్డాను.”

“దేవీ! నాశిల్పబాలకు నేను పోయలేని ప్రాణాన్ని నీ వప్పు డర్పించి నన్ను భవ్యజ్ఞి, అభవ్యజ్ఞిమాడా చేశావు.”

“ప్రభూ! అవిగ్రహాన్ని చూచి నేను సీమేనుగంభీరత విశ్వరూపంవలె తెలుసుకొన్నాను. నాతుచ్చదేహాన్ని విదలేసి, నాదివ్యరూపంలో చేరుకొని. తరతరామంచీ నీకోసం ఈమందిర శిథిలాల్లో ఈనదీతీరాన తపస్సు చేశాను.”

౬

సవిత్రా లయిన మూడురాత్రిళ్ళు లిప్తలై జరిగినవి. దీర్ఘాలు, అర్ధనిద్రా లితవణిరాలు. బెళుకు లీనుకురంగునా లైస ఆమె జడదకన్నులు తివి తీరని చూపులపూపుల పూజతో తన్ను నింపివేస్తున్నప్పుడు, సరసమై, పుష్పమై, నున్నితమై, దివ్యశేఖలు కలదై, మరువెచ్చనై, ఉదయామణ

కాంతిలా మెరిసిపోతున్న ఆమె శరీరసౌందర్యము తన్ను సుడిగుండంలా, చంద్రకిరణంలా, వికసించిన వల్లి కావనంలో సువాసనలులా చుట్టివేస్తున్నప్పుడు, ఆమె తనలో లీమై పోతున్నప్పుడు, కోటిపాటల కుసుమాలలో మధువుల నాకలు ఆమె చెదవులు తన చెదవుల గాఢమైనతమిలో చుంబించేటప్పుడు, నాగచంద్రుని విద్యావంద తస్కయత్వము, కోటి ఉద్యానాల సౌరభా లాక్కూర్చి దువులో సమాశ్చుతా లయిన ట్లయినది.

అది నాల్గవనాటిరాత్రి. సంపూర్ణ పూర్ణిమాజ్యోత్స్న తుంగభద్రానోయా లపై పన్నీటి పరివళాల తుంపులు చల్లుతున్నది.

ఆ ఉత్కృష్ట యువయుగ్మనందంలో లయమై లోక మంతా నిశ్శబ్దమైంది.

వా రిరువురూ యుగాలనాడు ఏమహాతారలలో ఉద్భవించి యాత్ర చేస్తూ భూమి కవతరించిన కిరణద్వయమే!

“ఒక భాధిష్ఠాన శేవా, సుధాకరసార్యభామా! పూర్వతనో తూగే సౌందర్యబాలకై కల్పాలలో తపస్సు చేసుకొన్నాను. ఆమెను సందర్శించు కున్నాను. పరిపూర్ణితను చేరే సౌందర్యమూర్తిగా సృష్టించుకొన్నాను. రూపరేఖా కాంతిసౌందర్య సంపూర్ణత్వాని కలిగే అద్భుతానందం ఒక క్షణికము మాత్రం. ఈ సౌందర్యం, ఈ ఆనందం, ఈ నిత్యనిమేషమూ అనంతం చేయ్యి పోయి ప్రభూ!” అని మహాయోగవంత మైన అభ్యర్థనము చేశాడు నాగచంద్రుడు.

ఒక చిరుమబ్బు చంద్రబింబాన్ని ఒకలిప్తమాత్రం కప్పినది. లోకము ఒక లిప్తమాత్రము గాఢాంధకారమయ మైనది.

ఇంతలో దిక్కులు సుప్తాలై మళ్ళీ చంద్రకాంతులతో తళ తళలాడినవి.

లిప్తబాల యధావకారం కిలావిగ్రహమై అనంతనాట్య మొనరిస్తున్నది. నాగచంద్రుడు మోకరించి దివ్యాందభంగిమలో ప్రణయశిల్ప స్వరూపాన ఆమె కెడట కాలకిలా విగ్రహమూర్తిలో ఘనీభూతుడై నాడు.

తుంగభద్ర ప్రవహించింది.

ఆర్తనాదము

శ్రీ వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి

అనాడు కౌర్తికశుద్ధ చతుర్దశి. రాత్రి తొమ్మిదిగంట అయింది. ధాకా మజ్లక్ పరిచినట్లు తెరలు తెరలుగా వ్యాపించి పండువెన్నెల సృష్టికి ఒక విధ మైన మైకము కలిగిస్తున్నది.

ఉమాపతి భోజనము చెసి పడకగదిలోకి వచ్చి కిటికీదగ్గర నిలుచోని, సుమారపరిసమాప్తమైన ఆడవిచార మజ్బూలగుట్టలలాగు కనబడుతున్న నల్లనికొండల పొడవులు చూస్తూ ఉన్నాడు. గౌతమి శబరీనుల కలధ్వని చల్లగాలి తరింగాలమీద సుమారసంగీతములాగు వినపడుతున్న దతనికి.

కిటికీదగ్గరనూ ఉన్న పడకకుర్చీలో కూచోని మేజామీద బొమ్మలపత్రిక చూస్తున్నాడతడు.

ఏవేని ఉంటే ప్రపంచములో అదృష్టవంతుడంటారో ఉమాపతికి అవన్నీ ఉన్నవి. అయిదారువేలు వచ్చే పిత్రార్జిత మైన భూవసతి, కొన్ని వేల వడ్డీ వ్యాపారమూ, ఇవన్నీ చూచిపెట్టడానికి తండ్రినాటినుంచీ నమ్మకమైన గుమాస్తా ఉండడమునల్ల సొమ్ము సంపాదిస్తేనే కాని కాలము జెళ్ళదనే విచారము గాని, ఇంటివ్యవహారాలు చూచుకోవలసిన అవసరము గాని అతనికి లేదు. బి. ఎల్. అయినతర్వాత ఏమూడు నాలుగుసారులలో—అదయినా అన్యాయము జరుగుతున్నదని ఏపేదవారో వచ్చి, కాళ్ళా వేళ్ళా వడి బలిమూలుకోవడమునల్ల కోర్టులో అడుగు పెట్టి ఉంటాడతడు.

ఉమాపతి పేరైన నాయుడుకుటుంబములోని వాడు. అతనితాత గారు మైసూరులోచేరి సుబేదారువని చేశాడు. బర్మాయుద్ధములో చూపిన ఔర్ధ్వ

సాహసాలకు మెచ్చి ప్రభుత్వమునా రాయనకు కబరి ఒడ్డున బంగారము పండేస్వర్ణఖండాని వంటింత భూము లీనాముగా ఇచ్చారు. ఇప్పటికీ ఆయన పట్టిన అడ్డకత్తి చాలా వారింట్లో ఉన్నవి. ఉమావలితండ్రి కూడా మంచి దేహపుష్టి కలివాడు. తాను కాకపోయినా తన కొడుకైనా సైన్యములో చేరి వంశానుగతము లైవ భార్యసాహసాలను నిలబెట్టేవాడు కావలె నని ఆయనకోరిక. కాని కొడుకు చిన్నతనములోనే ఆయన గతుించాడు. ఏక తుత్రవిషయును కాబట్టి ఆయన భార్య ఆయనకోరిక తీర్చడానికి సాహసిం చలేక పోయింది. నాలుగురోజులపాటు కొడుకు తన కంటబడకపోతే అతల్లి ఇప్పటికీ తపతప లాడిపోతుంది.

ఉమావలికి సర్వవిధాలా అనుకూలురా లైవ భార్య లభించింది. ఆమె పేరులోనే కాక నిజముగా లక్ష్మి. ఒక్కమాట చెపితే చాలు. అత్తగారూ, ఇరుగుపొరుగు సొసార స్త్రీలూ ఆమెను “మా పాలి అన్న పూర్ణ” అని ఉగ్గ డిస్తుంటారు. ఉమావలికూడా భార్య అంటే అమిత మైన అసురాగమూ, గౌరవమూ. ఎంతో అన్యోవ్యముగా ఉంటున్న ఆదంపతులకు ఒక్కవిష యములో మాత్రము తరుచు జగడము వస్తుంటుంది. ఒక్కొక్కనాడు రోదనముతో ప్రారంభమై సాంత్యనముతో చల్లారి పోతుంటుం దాజగ డము. అది వేటవిషయములోనే.

వేట అంటే ఉమావలి కున్న సరదా ఇంతా ఇంతా కాదు. అందులో గోదావరిపైన పడవమీద బయలుదేరి వతులను వేటాడడ మంటే అతనికి ఒళ్ళు తెలియదు. అతని భార్యకు గాని, తల్లికి గాని ఈ వేటంటే సరిపడదు. అయినా కొడుకుమనస్సుకు కష్టము కలుగుతుం దేమో అని తల్లి మాత్రము ఈ వేటవిషయములో అతనిని వారించలేదు. ఈ విషయములో కొడుకుతో జగడమాడినా రోడలిక వివీర అనేది కాదు. లక్ష్మి మాత్రము అవకాశము వచ్చినప్పు డల్లా వేట మాన మని భర్తతో జగడ మాడేది.

ఉమావలి కాపుర మున్న రామచంద్రపురము చిన్న దైనా నివాసయో

గృహమైనది. శబరినది గోదావరీదిలో కలిసినోటికి మైలుదూరములో ఉన్నది. ఊరికి వచ్చిమాన శబరి, దక్షిణాన మహాగౌతమి. ఊరికి అరమైలు దూరమునుండి మహారణ్యము. ఆ అడవిలో మెరుగుమట్టి గను లున్నవి. ఏదో ఏదేశికంపెనీ ఒకప్పు డావ్యాపారము సాగించి తేవునల మైన జీడి కుప్పవరకూ రాకపోకలకు వీలైనరోద్దూ, అక్కడక్కడ గుట్టలమీద మంచుబంగాళాలా నిర్మించింది. ఇప్పుడా వ్యాపారము లేదు గాని అందు కోసం చేసినయేర్పాట్లన్నీ ఉన్నవి. అమహారణ్యము పాపికొండలు చాటితే గాని ఆఖరు కాదు.

పడవమీద ఉమాపతి పట్టులను వేటాడదమునకు పాపికొండలవరకూ వెళ్ళుతుంటాడు. ఎప్పుడూ కొత్తకొత్తపుస్తకాలు తెప్పించి చదువుతూ ఉండడమో, లేకపోతే నవలీకాన పికాన బాలులుచేరడమో, ఇవే అతని కానంద మిచ్చేపనులు. తరువాత అతడు కొన్నిపుస్తకాలు తీసుకొని వంటవాణ్ణి తంట బెట్టుకొని పడవమీద బయలుదేరి మూడువారుగురోజులకు గాని ఇంటికి తిరిగిరాడు. అడవిమృగాలను వేటాడసెయ్యకన్నా నదిగట్టున ఆకాళాన్ని పెక్కిరిస్తున్నట్టున్న చెట్లమీది వడ్డెలను వేటాడడ మతనికి నరదా.

వానాకాలములోతప్ప ఏడాదంతా శబరినదిలో ప్రవాహముండదు. అందుచేత చాలావరకు అతనిప్రయాణము గోదావరిమీదనే. కొండలను చీల్చుకొని ప్రవహించే గోదావరిమీద ప్రయాణము చేస్తున్నప్పుడు మానవ ప్రపంచములో సంబంధము లేని ఇరుగట్లా పెరిగి ఉన్నమహారణ్యమూ, ఆ అరణ్యములో కొండలలోనుండి వరుణకన్యలలాగు పాడుతూ వచ్చి గౌతమీప్రవాహములో లీనమయిపోయేసెలయేప్పు. ఆయేళ్ళప్రక్కల గోదామతామకులుసాలు పరిచినట్టు ఏడాదా అంటని ఇనుకరిస్తేలూ, ఆ దిబ్బల పక్కనే మనుష్యహస్త మంటకుండా పెరిగిన అరటి, కమలా, మామిడి మొదలైనవండ్రుచెట్లూ, ఆచెట్లమీదిగా మెల్లిమెల్లిగా గాలిలో తేలి కొండ కిఖరాలకు ఎగబాకి పోయే తెల్లపొగమబ్బులూ, వెనుళ్ళకేకలూ, ఈల

కోళ్ళకూతలూ, నీటిపెట్టల కలకలారావాలూ, వెదురుపొదల సంగీతాలూ, కొండలనీడలూ, చెట్లనీడలూ చది నీలిమ తేరుతూ మచ్చ లేనికొండచిలువ లాగు మెల్లిగా సాగుతున్న నదీప్రవాహమూ, అప్రవాహములో ఈసులాసు తూనో, గాలము వేసి చేపలు పడుతూనో, వచ్చిపోయే పడవలకేసి వడి చూపులలో బెచ్చిబెచ్చి చూస్తూ ఉండే సి గ్గరిగని కోయవడుచులూ, నీరు తాగుతున్న వనగజాలలాగు నీటిఅంచుల కానుకొని నలుపుదేరి ఉన్నబండ కాళ్ళకు కొట్టుకొని భగ్గు మయిపోయే కెరటాలూ అతనిమనోదేహాలను పులకరింపజేస్తవి. పుష్టిలోత్తేచిత్రమూ, అకృతిమసౌందర్యమూ, చూస్తూ అనదీవత్సవ ప్రయాణము చేస్తున్నవగు అతనికి జరిగిపోయినగాధ తెన్నో జ్ఞానకము వచ్చి ఒకవిధ మైనపారవశ్యాన్ని కలిగిస్తవి. అందుకే భార్య కిష్టము లేకపోయినా అతడు నడిమిదిషికొర మానలేకుండా ఉన్నాడు.

బొమ్మలపత్రికలలో వేటమిది వ్యాసము చదువుతున్నాడు ఉమాపతి. అతలు చెత బట్టుకొని అతనిబాధ్య వచ్చి పక్కన నిలబడి “ఏమిటి చదువు తున్నా” రని అడిగింది.

అతడు నవ్వుతూ “ఇదుగో చూడు” అని పత్రిక కళ్ళముందు పెట్టి చూపించాడు.

“మృగాలూ, పక్షులూ కనబడుతున్నవి. ఇ దేదైనా వేటనుగురించి ప్రాసించా?” అంటూ ఆమె నక్కలు భర్తచోటి కందించింది.

“అవును. ఒకదొర దక్షిణాఫ్రికాలో తనవేటఅనుభవాలు వ్రాశాడు. వ్యాసము చాలా ఉత్సాహాకరముగా ఉంటే చదువుతున్నాను” అన్నాడు నక్కలు కొరుకుతూ ఉమాపతి.

కొకల్లాడే ఆమెముఖము ఈమాటలతో అప్రసన్నమై చిన్న పోయింది. ఇటువంటి పుస్తకాలు చదివితే తనభర్తకు వేటమిద మనసు పుడుతుందని ఆమెధియము.

లక్ష్మీదేవిహృదయము అతిశోమలము. కవిత్వానికి ఛందస్సు ఎటువంటిదో ఆమెహృదయానికి కోమలత్వ ముటువంటిది. కావ్యప్రపంచములో మాధుర్యమంజులతలు పడుగుపేకలుగా నేసినచేత ఆమె మనస్సు, ఆశేతలో శాకుమార్యమూ, పనితనమూ ఆమె ప్రతిమాటలలోనూ స్ఫురిస్తూ ఉంటుంది. ఆకంఠస్వరము చెలి బడ్డవ్వదు ఎట్టిశోభిత మనసులోనైనా సరే ఒకవిధమైన అందమూ, తృప్తి వికసిస్తుంది. ఇక భర్తమాట చెప్పే దేమిటి? నిజముగా ఆమె అశోకునికాలములో ఉండవలసినదే గాని హింసాచ్ఛాయలలో బ్రతుకుతున్న ఈనాటి పపంచములో ఉండవలసినది కాదు. ఏప్రాణి కష్టపడడము చూచినా ఆమెమనస్సు బాధ పడుతుంది. మాంసపుహారముట్టుకోవడానికి కూడా సాహసించని ఆమె మనస్సు ఉమావతికి తెలియనిది కాదు. అందుచేతనే అత డామెమనస్సుకు నొప్పి కలిగేమాట గాని, పని గాని తలపెట్టదు. తనభార్య ఇటువంటి దనుకోవడమే అతనికి ఎంతో గర్వము. అతనిప్రాణానికి కామె వేయిరేకల తామరపైన కొలు వున్న విశ్వమాత. ఆమెముఖము అప్రసన్నమైతే అతని గర్వ శిఖరానికి పెద్దదెబ్బ తగులుతుంది. అందువల్ల అతడు అనుక్షణమూ ఆమె హృదయాని కావ్యోదయ కలిగించడానికే యత్నిస్తాడు.

పేటమాట చెవిని బడగానే ఆమెముఖాన పొడగట్టిన భయము కనిపెట్టి అత డామెమనస్సును ఉల్లాసము కల్పించవలె నని ఆమె చేతులో అకలు తీసుకొని నములుతూ, లేచి ఆమెముఖమువైన చేయి వేసి నెమ్మదిగా కిటికీ దగ్గరికి చేర్చి “చూడు! ఎంత అందముగా ఉన్నదో” అని బయట చూపుతూ అన్నాడు.

నిజముగా బయట శరదుత్సవము సాగింది. విభావరీ లక్ష్మీ తన జ్యోత్సాన్ని నృత్యముతో సృష్టి పరవశము చేస్తున్నది. పచ్చని చెట్ల అశుభింశాల మీద, మదిమంచున చెమ్మగిలిన పూరేకలపైన, మింట తునక తునకలై గుంపు గుంపుగా రక రకాలు పొడవులతో చందమామను పట్టుకొనడానికి

లాగు విచ్చల విడిగా పరుగెత్తుతున్న వట్టులమీద సౌందర్యదేవత ఉప్పుల కమ్మదనము చక్కగా అలలువారి పోతున్నది.

ఈ ప్రిశ్ఠమువల్ల, భర్తృసుఖస్పర్శల ఆమె మనస్సు కలతదేరి వికాసము వహించింది. ఉమాపతి ఉజ్వేగరహితముగా ఆమె ఎడమచేతిని తన రెండు చేతులతో పట్టుకొని “లక్ష్మీ” అని రెప్పు వేయకుండా ముఖము చూస్తూ అన్నాడు.

సమీపాన ఉన్న చెట్లలోనుంచి వక్షి ఏవో కూనంది. వెన్నెలజెల్లిలో ఈదుకొంటూ వచ్చి ఆ మధురకూజితము అశరద్రాత్ర)తోపాటు ఆ దంపతుల హృదయాలను పులకరింపజేసింది.

లక్ష్మీ నవ్వుతూ “విన్నారా?” అన్నది.

అతడు “అది రోజూ కూనేపడే ఈవేళ దాని కూక ఇంత మధురముగా ఉండడానికి కారణము నీ మహిమ, వెన్నెలమహిమే మరి!” అన్నాడు. కొంచెము ముఖము చిటిస్తూ “మీకొంటెమాటల కేమి గ్రాని అంత శ్రావ్యముగా కూస్తూ అనందపెట్టే నిరపరాధిపక్షులను తుపాకితో కాల్చి చంపడానికి మీకు మన పెట్టా పుట్టుతుంది చెప్పండి” అన్న చామె. ఆ మాటకు జవా బేమీ చెప్పలేక అతడు తన మనస్సులో “వేటలో ఉన్న మహా, అనందమూ, వేటగాళ్ళకు తప్ప ఇతరుల కెట్లా తెలుస్తుంది? అందులో అడవాళ్ళకు బొత్తిగా అర్థము కాదు” అనుకొన్నాడు.

ఉమాపతి ఏది మరిపించడానికి యత్నము చేశాడో దాని ప్రసంగమే వచ్చిపడింది. వెంటనే అతడు ముగ్ధుడైన “అబ్బా! నిద్రవస్తున్నది” అని ఆవలించాడు.

“మీమనసులో దయాదాక్షిణ్యాలు లేవు కాబోలు! పక్షులు ఎంత చక్కనివి! ఎంత తియ్యగా కూస్తవి! అటువంటి అమాయక పు జీవాలను ఎందుకొట్టి చంపేవాళ్ళు—”

అమె మాట వూర్తి కాకండానే ఉమాపతి “అది నీకంటే చక్కనివా? నీమాటలకంటే నాటిమాటలు తియ్యనివా?” అన్నాడు.

అమె నవ్వుతూ “అయితే చక్కదనాన్నీ, తియ్యదనాన్నీ కొల్పి చంపితే గాని—” అన్నది.

“ఫీ ఫీ — నీవు నా వ్యాదయ పంజరశుకిని లక్ష్యి!” అని లెండు చేతులతో పట్టుకొని అమె ముఖం తనముఖము దగ్గరికి తేల్చుకొని అమె కళ్ళలో గుచ్చి చూస్తూ “ఇటుంటి తలపులు నీ మనస్సులోకి రావీయకు” వెళ్ళి వడుకో. చాలా రాత్రి అయింది. నేను పెందలకడనే లేవవలసి ఉన్నది” అన్నాడు.

అమె నిట్టూర్పు విడిచి ఇంట్లోకి వెళ్ళిపోయింది.

పెందలకడనే లేవాలి అని ఉమాపతి ఆనడానికి కారణ మున్నది. ప్రొద్దుటనే వేటకు వెళ్ళడానికి బోటు సిద్ధము చేయ మని సాయంకాలమే సరంగుతో చెప్పాడతడు.

వేటసన్నాహము వూర్తి అయింది. బోటులోనే భోజనము చేయడానికి ఏర్పాటు అయింది. కావలసిన వంటసామగ్రితో వంటవనిషి రామచంద్రుడు ప్రొద్దున్నే బోటులోకి వెళ్ళిపోయాడు. చలిదిఅన్నాలు తిని కళానులూ, సరంగూ రేవులోకి వెళ్ళినారు. ఉమాపతి స్నానము చేసి, వేటకు తగిన వేషము వేసుకొని కాఫీ త్రాగడానికి లోపలికి వెళ్ళాడు. కాఫీ త్రాగి మళ్ళా తనపడకగదిలోకి వచ్చాడు. అక్కడ అతనికి ముఖము చిన్న పుచ్చుకొని నిలుచున్నట్లు కనబడింది. మిలమిలా మెరుస్తున్న అమెకా తరదృష్టులు అతనిని అడగు సాగనీయ లేదు. వెంటనే అతడు అమె దగ్గరికి వెళ్ళి “ఎందుక అలా ఉన్నావు?” అన్నాడు. గుడ్డ నీరు గుక్కుకుంటూ అమె అతనిపైవు చూచి “బ్రతిమాలుకుంటాను, ఈ వేళ ఈపాడువేట మానివేయండి. నా మనసు బాగా లేదు. రాత్రి పాడుకలలతో తెల్ల నారింది!” అని అతనిచేయి పట్టుకొని అన్నది.

అతడు చిన్ననవ్వు నవ్వుతూ “అరోజు ఎవడో సన్యాసి వచ్చి ఏవో సాధుమాటలు చెప్పిన దగ్గరనుంచీ నీకు భయము ఎక్కువయింది. ముష్టి కోసము నోటికి వచ్చిన ట్లటా పేలే సన్యాసులమాటలు విని మనసు పాడు చేసుకుంటే ఎలా చెప్పి?” అన్నాడు.

“సన్యాసిమాటలు రాదు” అని అమె అతనివక్షమున ముఖము ఉంచి జెక్కివెక్కి ఏడుస్తూ “భయము కౌదు. నిజముగానే ఈరోజు మిమ్మల్ని విడిచిపెళితే ఇక మళ్ళా మిమ్మల్ని చూడనే చూడ నని నామనసు చెప్తున్నది. కలకూడా అలాగే వచ్చింది” అన్నది.

“అయితే చూడు. నీవుకూడా నాజెంటరా. నేను అమ్మతో చెప్పి వస్తాను.”

“ఇవ్వడు నన్ను పడవమీద తీసికొని బెళ్ళడానికి మీఅమ్మ ఒప్పుకుంటుందా? ఆనలు పడవప్రయాణం పనికి రాదు,” అని అమె నేల చూస్తూ అన్నది.

ఉమావతి ఉలికిపడ్డట్లు అయి నవ్వుతూ అమెను తనహృదయముమీద చేర్చుకొని, మెల్లిగా తనిచేతితో నెలలు పండి గర్భమున మురుతూ “నిజమే. నీవు పడవమీద రావడముకు నేనుమాత్రము ఎట్లా సమ్మతిస్తాను? చూడు, దీపాలు పెట్టకముందే వచ్చి వాలుతాను నీదగ్గర. నీ కేమీ భయము లేదు. పిచ్చిపిచ్చి ఉహలు ఉహించకు,” అని కళ్లు తుడుస్తూ అమె రెండుచేతులూ తనభుజాలపైన వేసుకొని ఒక్కయద్దు పెట్టుకొన్నాడు. అమెను మరి మాటాడడముకు అవకాశము లేకపోయింది. ఉమావతి బోటున్న రేవుకు బయలుదేరి వెళ్ళాడు.

లక్ష్మీదేవి కడుపు నొక్కిన ట్లలు పెద్దలెట్టాయ్ని విడిచింది. గోదావరి మహాప్రవాహముమీద పడవ తేలిపోతున్నది. తెరచాప ఎత్తారు గాని వాలుగా ఉండడము ల్ల తెడ్లు వేయ అని అవసరము లేక కళానులు ఒకచోట కూర్చోని సుసారపు కష్టసుఖాలు చెప్పుకొంటున్నాడు.

శ్రావణభాద్రపదాలలో, రక్తచంద్రము పూసుకొన్న వీరాంగనకలె మానవులకు భిక్షుంకరమూర్తియై కనిపించేగోవావరి నడుకొర్తికలన నర్తకివలె ఆహతూ పాశుతూ సాంతున్నది. ప్రవాహమున సుల్లు లేవు, పెద్ద పెద్దకెకటాలు లేవు. చుట్టూ శుట్టుకొన్న కోడేతామలవంటి నురుగుపోగులు లేవు. కేవలము శాంతమూర్తివలె చిరుకరంగాల జలజలాహముతో మనస్సును పులకరింప జేస్తున్నది.

బాలాతపము నదీవక్షాగ సౌందర్యాలము పన్నుతున్నది. ఒడ్డున మాకుల క్రింది బండరాశ్మీపాద మహాయునులలాగు కొంగలు దొంగజవము చేస్తున్నవి కొన్ని చిన్నిచిన్ని నీటిపిట్టలు కిలకిలారావానితో ఎగిరిపోతున్నవి.

గట్టుమీద బొట్టవెళ్ళని జొన్నచెలు, లితరగలకు వాలి లేకూ నవ్వు లక్ష్యకి వింజామర వీస్తున్నట్లున్నవి. ఉమావతి వడవలో కూర్చోని గట్టుకుంక చూస్తున్నాడు. లక్ష్యదేవి విడిచిన నట్టుబ్బుగాలి ఇప్పుటికి అతని హృదయాన్ని చలించజేస్తున్నది కాబోలు!

కౌంతిపూర్ణమైన నీలాకాశము నదీప్రవాహములో ఖండ ఖండములై ప్రతిబింబిస్తున్నది. గట్టున ఉన్న పెద్దచూకులనీడలు తరంగాలతో పాలు నదీగర్భమున పాసుకొనతూ ముడుచుకొంటూ వింతదృశ్యాన్ని సృష్టిస్తున్నవి. నీటిప్రజ్వలి పొదలు ప్రవాహాన్ని ఆచునరించి వంగి లేస్తూ నదీదేవతకు నమస్కరిస్తున్నట్లు కనబడుతున్నవి. గాలిపోసుకొన్న వెనురుపాదలలోనుంచి వచ్చేకలనాదాలకు ఈలకోళ్ళు ప్రతి వేస్తున్నవి. ఈదృశ్యాలు గాని, ఈసౌందర్యము గాని ఉమావతికి హృదయాకర్షణములు కాలేదు. వేటకోనము నది మీద బయలుదేరినప్పు డెల్లా సౌందర్యముగ్ధమై పారవశ్యమును అనుభవించే అతనిమనస్సులో ఈవేళ తెలియని అలజడి యేవో కలుగుతున్నది.

ఎండలో చురుకు ఎక్కువవుతున్నది. ఉమావతి 'రిప్టువాచి' చూచి పదిగంట అయిదనుకొని 'చంద్రూ' అని పిలిచాడు.

రామచంద్రయ్య 'దామూ' అంటూ వచ్చి నిలుచున్నాడు.

“వంట అయిందా?” అని అడుగుతూ కాలుస్తున్న చుట్ట నీటిలో పార వేశాడు. అది ‘చుయ్యి’ మని అరి వెనుకకు కొట్టుకొపోయింది.

“అయినట్టే, ‘పోబారం’ రావడము నేనే పడవ అపి భోజనము కాని చుక్కోని మనము గట్టు చేరవచ్చు.”

“నలే. మధ్యాహ్నము గాలి సరిగా ఉండక పోవచ్చు. ఎదురుకూడా. ఏలా నైనా ఇంటికి అరు బాటకుండా చేయాలి. అలస్యము కాగూడదు. మధ్యాహ్నానికి కావలసి టిఫిన్ రస్తూరా ఇప్పుడే తయారు చేసుకో”, అని ఉమావతి పెట్టె తీసి తుపాకీ చేతిలో పుచ్చుకొన్నాడు. గుండెలో పాటు అత్తచేయి వణికింది ఎందుచేతనో అనాడు.

హింసాత్మక వైసవేటలొకూడా ఒకవిధ మైన రసానుభూతి ఉన్నది. అ అనందరసానికి ఈనేవధువు సాత్వికచేష్ట కావాలి! కవులు వర్ణించక పోయినా, లక్షణవేత్తలు నిర్వచించకపోయినా, ఈఉల్లాస వి అనందమే.

ఉమావతి తుపాకీ సరి చేసి అది ఇదీ తుడిచి ఒకసారి గుర్రము నొక్కి చూసి, మళ్ళీ పెట్టెలో పెట్టాడు. తూటాలనుంచి బయటికి తీసి పెట్టాడు. ఇంతలో కంద్ర వచ్చి “బాబూ! పోబారం వచ్చాడు. పడవ లేపుకు వట్టవలసింది దు చెప్పాను. భోజనము సిద్ధము చేశాను. దయచేయండి” అన్నాడు.

“అచ్చా అంటూ ఉమావతి భోజనానికి వెళ్ళాడు.

భోజనము కాగానే తుపాకీ, తూటాలనుంచి, కొట్టిన వక్షులను వేసే సంచి, తుపాకీ కాసు వట్టికొని తక్కినవి కంద్రచేతి కిచ్చి ఉమావతి పడవ దిగి గట్టు వెంటనే బయలుదేరాడు.

ఇదివరకు ఎండవేళలో పక్షులు గుంపులు గుంపులుగా చెట్లమీద ఉండేవి. కొన్ని పిట్టలు ఈగట్టునుంచి అగట్టుకు వైస ఎగిరిపోతుండేవి. కాని అశ్చర్యము, అవేళ వేటకు తగినపక్షి ఒక్కటైనా, కాన్పించడము లేదు. పక్షులము ఏ మయింది? ఇంద్రజాలమూ, లేక ఏదైనా మంత్రప్రభావమూ

అనుకొన్నాడు ఉమాపతి. ఏనమయములోవైనా పని సరిగా అనుకొన్నట్లు జరగకపోతే కొంతమందికి వినుగు పుడుతుంది; కొంతమందికి విఘ్నము వచ్చికొద్దీ ఉత్సాహ మెక్కు వవుతుంది. వేటకూడా జూదమువంటిదే కదూ! ప్రయత్నము వ్యర్థమైకొద్దీ ఉమాపతికి ఉత్సాహము, పట్టుదలా ఎక్కు వవుతున్నవి. ఎలాగైనా ఏమో కొన్నిపట్టిలను కొట్టకండా తిరిగి వెళ్ళేప్రకృతి కా దశనిది.

మూడుగంట లయింది. పొద్దు వాలిపోతున్నది. ఎండవేడి కొంచెము కొంచెము తగ్గిపోతున్నది. అకాశాన మబ్బుతునకైనా లేదు. పోచారము దగ్గర నదీతీరభూమి అరిణ్యమయము. నదీప్రవాహాని కంటే, పెద్దపర్వత మున్నది. అపర్వతమచరియల్లో కోయలు పోల్లచల్లారు. జొన్నవైరు బాగా పెరిగి ఉన్నది. దూరాన విప్పపూవు లేకుండున్న కోయిలపడుచుల 'రేలపాటలు' సన్నసన్నగా విసబడుతున్నవి. రాళ్ళకు ఒకనుకొంటూ నదీప్రవాహము చప్పుడు చెస్తూ పోతున్నది. ఉమాపతి తుపాకి బుజముమీద పెట్టుకొని చెట్ల వైభాగాలనూ, పొదలనూ పరీకించి చూస్తూ ముందుకు వెళ్ళుతున్నాడు. వేటకు వచ్చి కొట్టడానికి ఏమీ దొరకనవ్వదు వేటకానిమనస్సు ఏలా గుంటుందో! వ్యర్థ మవుతున్నది గదా మని ప్రయత్నము మానితేయడము వేటకొనితక్షణము కాదు. అయినా 'రిస్టునాచి' చూచి 'సాలుగు' కావచ్చింది. ఇక ఆలస్యము కాగూడదు' అనుకొని ఉమాపతి నలుదిక్కులా వెదకడ మారంభించాడు.

గట్టుకు కొంచెము దూరములో అంత ఎత్తుగా లేని చెట్లకొమ్మమీద కలిసి కూర్చున్న రెండుపట్టిలు ఉమాపతి కంట బడినవి.

అది జక్కవజంట కావ్యప్రపంచములో చారిత్రకప్రణయము వర్ణించేటవ్వకు ఏకవీ ఈజక్కవజంటలను స్మరించకుండా ఉండలేదు. సూర్యాస్తమయము కాబోతున్నది. రాబోయే వియోగమునుగూర్చి, ఆజుట మాట్లాడుకుంటూ, ఒకదాని నొకటి ఓదార్చుతున్నదో, ఏమో! అప్పు డవ్వడు

రెక్కలాల్పుతూ ముక్కులు కలుపుకొని అవ్యక్తాబాసము చేస్తున్నది. మనుష్యుని అరికిది నిశ్శీథిలో లేదు కాబోలు అజంట.

చంద్రుని ఇంకా వెనకనే ఉన్నాడు. ఉమాపతి మెల్లగా ఒకపాద చాటు చేసుకొని అపిట్టలను గురిచూచాడు.

తుపాకిగుర్రము టక్కు మన్నుచి. పెద్దమోత బయలుదేరి ఉరుమువలె రాళ్ళకుప్పలమీదుగా కొండచరియను మారుమోగిస్తూ పరుగెత్తిపోయింది. గొట్టములోనుంచి నన్నపొగ వచ్చింది. పిట్టబడిన చిన్న చుప్పడు పనవచ్చింది. పిక్కిట్ట కాతరధ్వనితో పైకి ఎగిరింది. అపక్షి అర్ధధ్వనితో మళ్ళా కొంత ప్రదేశము ఒకమారు కలిగిపోయింది.

అటువంటి జాలిగాలిపేహార ఉమాపతి ఇసుకర కెన్నదూరివలేదు. అతని హృద్విండము కలుక్కుమన్నది. చీత్కారము చెస్తూ అంతాని తిరుగుతున్న అపక్షి కేసి అదే పనిగా చూడడము మొదలుపెట్టాడు!

ఇంతలో చంద్రునిచ్చి “పక్షి పడ్డది పక్షి పడ్డది” అంటూ అచెట్టుకిందికి వరుగెత్తి నెత్తు రోడుతున్న పక్షి మెడ పట్టుకొని పై కెత్తాడు.

పూర్వ మొకప్పుడు తిమసాతీరాన వియోగకాంతి మైన పక్షి గొడ్డు మహాముని వాల్మీకిచేరిని పడింది. రామాయణ కావ్యముతో పాటు అపక్షి గొడ్డు కేటికీ మానవజాతివృద్ధియుమును సృష్టిస్తూనే ఉన్నది. మానవుల గొడ్డుకంటే పక్షి గొడ్డు తక్కువదా?

తనప్రియురాలిని కోల్పోయిన చక్రవాకము కంఠమయ మైన తనవీలా సముతో సమస్తా కాశతలమును నింపివేస్తున్నది. ఇటువంటి పక్షిశోకము ఉమాపతిచేరిని ఎన్నడూ వదలేదు. కాని వాల్మీకి బృందయుమును ద్రవించి జేసిన క్రాంతివిలాపముంగతి హఠాత్తుగా అతినిమిషములో కోచింది. అంగతి జ్ఞప్తికి రానడంతోనే అతనమనస్సులో అతఃకే తనచర్యమీద అసహ్యము వేసింది. దుస్సహ మైన తనశోకముతో అచక్రవాకము మానవ బృందయానికి ఎన్నడెరుగని యాతన కలిగి ఉంది.

పక్షికి శేఖరమును జేతితో పట్టుకొన్న చంద్రును చూచి “అనిట్టను అక్కడే ఉంచు- ముట్టుకో బద్దు” అని చెప్పి, తుపాకి పీపున తగిలించుకొని ఉమావతి పక్షినిలాపము దక్షిణక చెవులు మూసుకొని గబగబ పడవతైపు బయటపెట్టెను.

అంతటా చెట్టులవలన వదిలబడి, అమగపక్షినిలాపథ్యం దానితో పాటు అచెట్టువల్ల ఆకొకా సుల్లు తిరుగుతున్నది. హృద్యేదక మైన దారియేప్పు యందును డలమునుగూడా కరుణమయును చేసివేస్తున్నది.

ఉమావతి వాతము చుట్టుకు ఆర్థము కాలేదు. సామాన్య మైనపక్షి చావు ఉమావతిహృదయమును ఎందున కలతపెట్టుతున్నదో ఆర్థము చేసు కునేశక్తి నాడికి లేదు.

మానవకారిష్యమువల్ల ప్రియురాలిని కోల్పోయిన అపేదపక్షియేప్పు వృద్ధనాతమి ఓదాపులలో కలిసి, చెట్టుచెట్టుకు, పుట్టుపుట్టుకు గాలితరంగాలతో పాటు వ్యాపిస్తున్నది. ప్రతిదినమూ వియోగమును భరిస్తూ ఉన్న అపక్షికి ఎందుకు నూర్చులువయ్యిచినా, మరి సంయోగమన్నమాట లేని నేటివియోగము జీవశక్తిమూలమును వెల్లగించివేస్తున్నది కాబోలు!

పడవ ఇంటిమొగము పట్టింది. ఇల్లుచేరడమునకు ఉమావతి ఎంతో ఆరాటపడుతున్నాడు. ఆతని హెచ్చరికవల్ల కళాసులు శ్రమ లెక్కచేయ కండా తెట్ల వేస్తున్నాడు.

పొద్దు కుంకింది. చతుర్దశిజెన్నెల గౌతమీవక్షన మిలమిలలాడుతూ, దూరాన ఉన్నగర్జువు కనబడకుండా సన్నని తెల్లనితెరతో సమస్తమునూ కుప్పి వేస్తున్నది. గౌతమీతండ్రిగాల నాదములో ఆడవిలోనుంచి వస్తున్న అవ్యక్తనాదములో, ఒక కరుణాస్వరము తేలుతూ వచ్చి ఉమావతి చెవిలో ఎవో ఆశుభనూచక మైన వార్తను ఊహిస్తున్నది. అజక్రవయేప్పు అతని మరుపు రావడము లేదు. ఆయేమపే అతనిలో మాటిమాటికీ వ్యాపించి, అతనిలో గిరువ గిరువగులా, హృదయానికి వచ్చి తగులుతున్నది. ప్రోక్షక

బయలుదేరేటప్పుడు తనకంటబడిన లక్ష్మీదేవి చిన్నపోయినముఖము మాటి మాటికి మనమున అడుతున్నది. కన్నీటితో మిలమిలలాడుతున్న ఆమెకళ్లు పొడగడినపుడు, మరణయాతన అనుభవించేటప్పుటి హతచక్రవాకి కళ్ళు జ్ఞప్తికి వస్తున్నవి. “నాప్రాణానికిప్రాణ మైనలక్ష్మీ వేటకు వెళ్ళిన ద్వని చెప్పినమాట విని ఉంటే స్వామియాని కింత ఆవేదన లేకపోయి ఉండును! ఆమె నాకోసము ఎదురు చూస్తుంటుంది కాబోలు!” అని మనసులో అనుకొన్నాడు ఉమాపతి. అందుచేతనే ఇంటికి చేరడానికి ఎన్నడూ లేని ఆరాటము నేడతఃకి కలుగుతున్నది. “చంద్రూ! ఎంతనేవటికి రేపు చేరగలము!” అని అడిగాడు ఉమాపతి. “అరగంటలో చేరవచ్చు. దాదాపు వడ్డిగూడెము దగ్గరికి వచ్చాము” అన్నాడు చంద్రుడు. తెడ్లదవ్వుడు వెన్నెలరాత్రిని కదిపివేస్తున్నది.

విరహకాంతర మైన ఆజిక్కిన చిన్నిగొంతులోనుండి వెలువడే హాహాకారము ఇంతదూరానికి కూడా తరుముకొని వచ్చి ఆకాశముతోపాటు ఉమాపతిచైర్యశక్తిని గూడా మింగివేస్తున్నది. అంత చిన్నపిట్టదేహములో ఇంత శక్తి, ఇంత ప్రేమా ఎట్లా ఉన్నచూ?

ఇంటికోసము ప్రాణ మెంతో తల్లిడిస్తున్నది. రాత్రి తొమ్మిది కావచ్చింది. నిన్నరాత్రి ఈవేళకే పక్షిహత వినవచ్చి లక్ష్మీ అన్నమాట అతనికి జ్ఞానకము వచ్చినది. పడవ శబరియొగకు వచ్చింది. ఇంటికి దగ్గరవుతున్న కొద్దీ ఉమాపతిఆరాలము హెచ్చిపోతున్నది. తల్లిమాట అతనికి స్ఫురణకు రావడమే లేదు. లక్ష్మీ, తనలక్ష్మీ. ఏమి చేస్తుంటుందో, తనమాట వినక బయలుదేరి వచ్చా నని ఎంత విచారపడుతున్నదో, ఆమె కిష్టము లేనిపని చేసి ప్రేమవిషయములో ఆమెకు సంశయము కల్గింపడము మానివేయవలెను ఈవేటమీది మోజు తగ్గించుకోవలె. ఇక నా లక్ష్మిని విడిచి ఉండకూడదు, అని అతడు మనసులో నిశ్చయించుకొంటున్నాడు.

చంద్రు వచ్చి “వడసే రోడ్డురేవుతో వచ్చింది” అని చెప్పాడు. వెంటనే ఉమాపతి ఒక్కడూకులో ఒడ్డుకు దూకి ‘సామానూ, తుపాకీ నీవు వెళుతుంది తీసుకొనిరా’ అని చంద్రుతో చెప్పి రోడ్డు ఎక్కి ఇంటి వైపు గబగబ నడచిపో సాగినాడు.

కనబడుతున్నది ఆవెన్నెలలో ఇల్లు ఇంటిముందు అంతమంది జనము మూగి ఉన్నారెందుకు?

ఉమాపతి గుండె దడదడ లాడింది. ఊపిరి బిగుసుకొని పోతున్నది. వేళగాని వేళ తన ఇంటికి ఈ జనము రావడిమునుకు కారణమేమిటో ఎచరినీ అడగడాని కతనికి నోరు రాలేదు. ఆ జనము ఇతన్ని చూచి తప్పుకొన్నారు. లోపలికి పోగానే సానడిలో ముఖము వంచుకొని గుమాస్తా కనపడ్డాడు. అతనిచాలకము చూచి ఉమాపతి కారాట మెక్కు వయింది. అడుగుల చప్పుడు విని గుమాస్తా ఉలికిపడ్డట్టు ఉమాపతిని చూచి “వచ్చారా? త్వరగా లోపలికి పొండి. మానవరమానుంచి డాక్టరుగారు వచ్చి లోపల ఉన్నారు” అన్నాడు.

డాక్టరు రావలసిన ఆవసర మేమి వచ్చింది? తనభార్యకు నీళ్ళాడ పొద్దు లన్నమాట అతని కప్పుడు వెంటనే జ్ఞాపకము వచ్చింది. గబగబ లోపలి గది దగ్గరికి వెళ్ళాడు. లోపటినుంచి సన్ననిపిడ్చు వినవస్తున్నది. అగడి ముందే డాక్టరు నిలబడి ఉన్నాడు. ఉమాపతిని చూడడముతోనే అతనిముఖము వెలవెలపోయింది. నెమ్మదిగా “వచ్చారా? కాని—” అని మరీ మాట పిగిలి రాలే దతనికి

ఉమాపతి గట్టిగా అతనిచేయి పట్టుకొన్నాడు. అగడిలోనుంచి, భద్రాచలమునుంచి రప్పించిన డాక్టరు, మంత్రసాని బయటికి వస్తూన్నారు. ఉమాపతి అగడిలోపలికి వెళ్ళి చూచాడు.

అతనిప్రాణకిక్రి, జీవితలక్ష్మి, లక్ష్మి కింద పడుకోబెట్టి ఉన్నది. డాక్టరు నెమ్మదిగా దగ్గరికి వచ్చి ఉమాపతిచేయి పట్టుకొని ‘ఒంటిగంట

నుంచి ప్రయత్నించినా, లోపల పోయినపిండాన్ని బయటికి తీయడానికి పీటకాలేదు' అన్నాడు.

చక్కగదిలోనుంచి ఉమావతికి తల్లియేడ్చు వివర చచ్చింది. మంత్రసాని నచ్చి “ఎంత కష్ట పడితే ఏమి లాభము? ఎనిమిదింటికి నొవ్వులు వచ్చినవి. శిశువు లోపలనే పోయింది. బయటికి తీయగలిగితే తల్లి బ్రతుకుండునేమో! కాని— పాపము! ఆతల్లి అంతబాధలోనూ వారు వచ్చారా? వారు వచ్చాకా? అని ఎన్నోసార్లు అడిగింది. మిమ్మల్ని చివరసారి చూడడానికి నోరుకో లేదు” అన్నది.

సర్యము శూన్యము. జగత్తంతా ఉమావతికి అంధకార మైపోయింది. ఎంతో దూరాన్నుంచి ఏదో హాహరణము అతనిహృదయమునూ, అగది లోనూ నిండిపోయినట్టే అతన్ని తోల్చింపజేసింది.

ఇది ఉన్నతశ్రోత్రములు, మృత్యుగ్రస్తచక్రవాకికములు ఒకవిధముగానే తోచి అతని జీవశక్తిని కదిల్చి వేసినవి. రెండుచేతులతో ముఖము మూసుకొని అచక్రవాకమువలెనే అతడుకూడా ఆర్తనాదము చేశాడు.

మాక్లి దుర్గంలో కుక్క

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

౧

మాక్లి దుర్గం రైలుస్టేషను గుంటకల్లునుంచి బెంగళూరు పోయే రోడ్లో నాలుగైదవల కివతల నున్నది. ప్లాటుఫారంకన్న రైలుస్టేషను పదిగజాలు ఎక్కి వెళ్ళాలి. రైలురోడ్డు ప్రక్కనే పెద్ద కొండ ఉన్నది. దానినిదా చెట్టు చేమలూ, రాళ్ళూ రప్పలూ ఉన్నవి. అప్పు డప్పుడు వేగోలాలు సివంగులు రాత్రిళ్ళు స్టేషనులోకి వస్తూ ఉంటవి. స్టేషనుకు వెనుక పెద్ద గోయ ఉన్నది. అయి అంతా సారవంత మైన ప్రదేశం. లోయ కవితలరట్టు ఉన్న కొండమీది ఎనివో భాగ్యవంతులది పెద్దసోదం ఉన్నది. ఈలో యలో రెండుమాడు వాగులు ఉన్నవి.

మాక్లి దుర్గం స్టేషను చాలా చిన్నది. అందులో చిన్న అంగడి ఉంది. రైళ్ళు వచ్చే బేళకు ఆ అంగడి తెరిచి ఉంటుంది ఒక కుక్క అంగడి తెరచి నిప్పు డల్లా అక్కడ తయారు. అంగడి ఎత్తుగా ఉంటుంది. కుక్క తన చూపు అంగడిలోని పల్కికలలో ఉన్న మిఠాయిమీద పడే అంత సుమరేఖలో ఉంచుకొని ఉర్భవస్థిలో తపస్సు చేస్తుంది. ఎప్పుడైనా, కా డంగడి నర్దేటప్పు డైనా, యెర డైనా కొనుక్కునేటప్పు డైనా చిన్న ముక్క చారి వదుతుం దేమో అని యెమరు చూస్తూ ఉంటుంది. వారాని కోవరిజో లకో అట్లా యెప్పుడూ పడదు గాని, పదిరోజులక్రింద చేసినవకోడీ కొను క్కిన్నవాడు వద్దివావన వేసి పారేస్తే కుక్క దాన్ని నోటితో ఆగావుగా పట్టుకొని ముందువళ్ళో నోక్కి అంగట్లోకి పోయేందుకు రెండుగడుములు

గతికి మ్రొంగి దగ్గ వచ్చి మళ్ళీ కక్కుతుంది. రైలు వెళ్ళిపోవటంతోనే అంగడివాడు మూస్తాడు. కక్కు పోయి సెలయేట్లో నీళ్లు తాగతొంది. ముందుకాళ్ళు చాచి గడ్డిమీద పడుకొని, లేతగరిక గాచు కొరుకుతుంది. అకుక్క మంచి మిడితలచేటకొడు. అప్పు డప్పుడు పొలమా పిచ్చుకలను గూడా పట్టుకుంటుంది. సెలయేటినీళ్లూ, మంచిగాలీ, లోయలోకి దిగటం, ఎక్కటం—కక్కు మంచి చేసావటుత్వంలో ఉన్నది. కుక్క చెదరివినా బేష నెదురుగా ఉన్న కొండమీదికి పోదు.

ఒకసారి ఒకపెద్దమనిషి అడసీమకక్కును స్టేషనులోకి తెచ్చాడు. వాటి రెంటికీ ప్రథమదర్జీలలో ప్రాయం ఏర్పడ్డది. అపెద్దమనిషిచేతిలో కర్ర ఉంది. దాన్ని చాచి మ కుక్క తనప్రియురాలిదగ్గనికి వెళ్ళింది కాదు. వుట్టింట ఉన్న అడపిల్లవలె సీమకక్కుమాత్రం నిర్భయంగా తనవలపుకొట్టి చూడటం మొదలెట్టింది. పెద్దమనుష్యులు తన్ను పోకిరి అనుకుంటూ రేమోనని దుర్గవుకుక్క దానివంక చూచీచూడకుండా చూడటం మొదలెట్టింది. పెద్దమనిషి తనకక్కును కటకటాలకు కట్టివేసి సామానులు తూయించుకోటానికో చేనికో వెళ్ళాడు. రెండుకుక్కలూ కలిసికొన్నవి.

స్టేషనుమాస్టరు కొంచెము చదువుకొన్నాడు. పెద్దమనిషికి, ఆయనకి అధునికి సిద్ధాంత రద్ధాంతాలచర్చ జరుగుతోంది.

స్టే. మా: కా దండీ! వర్ణవర్ణం ఉండాలి. మనవూద్యులు దాన్ని నియమించారు. వాళ్ళు ఏప్రయోజనాలకోసం దాన్ని ఏర్పరిచారో అప్రయోజనాలు తెలియకుండా మనం వాటిని తిసివేయరాదు.

పె. మ: అట్లా అంటే లాభం లేదండీ! అసిద్ధాంతా లేమిటో చెప్పండి. మనవాళ్ళు ఏర్పరచారు కదా అని ప్రుడ్డిపిద్దు చేలో వడ్డట్లు పోరాదు. మన వాళ్ళు చెప్పారు కదా అని పనేలోజులు పోయినై. ప్రతిదీ వాదానికి నిలవాలి. వాదానికి నిలవంది మేము ఒప్పుకోము.

స్టే. మా: వారు ఏప్రయోజనా లర్థించారో మనకు తెలియదు. మనకు వాటిని తెలుసుకునే టంతమేధా శక్తి లేదు.

పె. మ: దానికి నే నొప్పుతోను. జ్ఞానము ప్రపంచం నడచినకొద్దీ వృద్ధి తీరుతుంది గాని తగ్గడం లేదు. మనపూర్వులకు మన కున్నంతవాదనాకత్తి లే దంటాం. మానసికశాస్త్రం ఇప్పుడు వృద్ధి అయినంత పూర్వం వృద్ధి కాలేదు..

స్టే. మా: అయితే మీరు కర్మవృత్తి తీసిపారవెయ్యాలి అంటారా?

పె. మ: తీసి వెయ్యాలి అంటాను. ఈవృత్తి మూలంగా అనేకభేదాలేర్పడుతున్నవి. కొంద గ్రహనరంగా తాము గొప్పవాళ్ళ మనుకొంటున్నారు, తక్కువకులాలమీద అధికారం చలాయిస్తున్నారు. వర్ణాంతర భోజనాలు, వివాహాలు జరగవలె. అప్పుడు దేశానికి ముక్తి.

స్టే. మా: సర్వతథాతములయందూ సమత్వం ఉండాలినిదే కాని వర్ణాంతర వివాహం నేను ఒప్పుకోను. వైకి కనుడేభేదాలు మనసాలేకుండా చేసుకోవాలి. మనపూర్వులకూడా అదే చెప్పా రని నాఉద్దేశం.

పె. మ: మనవాళ్ళట్లాగూ చెప్పలేదు. మనవాళ్ళు సంఘానికి చేసిన ద్రోహం ఇం తంత కాదు.

పెద్దమనిషి బయటికి వచ్చాడు. తనకుక్కవంక చూశాడు. రెండు కుక్కలూ తమవర్ణభేదం మరిచిపోయి కలిసికొంటున్నవి. పెద్దమనిషి పరుగెత్తుకొని పోయి దుర్గపుకుక్కను పదివడకొండు దెబ్బలు కొట్టినాడు. 'జ్ఞాతా స్వాద' మైన ఆకుక్క పెంటపే వదలిపెట్టడానికి సమర్థము కాక చివరకు వదిలించుకొని పోయింది. స్టేషనుబయటకు పోయినతరువాత కుక్కకు తెలిసింది. తనతోంటి విరిగిం దని. ఆపెద్దమనిషి తనకుక్కనుకూడా నాలుగు మోదినాడు.

స్టేషనుమాస్ట రీగందరగోళం విని బయటకు వచ్చాడు. సంగ తంతా తెలిసికొన్నాడు. "అయ్యా, ఎందుకు కుక్క నట్లా కొట్టారు?" అన్నాడు.

పె: మ: ఇది జాత గతకక్క.. దీనికి తోడు మగకుక్కను కొనవలె నని చాలా ప్రయత్నం చేశాను. దొరకలేదండీ. దీనికి ఋతువు వచ్చింది.

దీన్ని బెంగళూరు తీసుకపోతున్నాను. ఈజాతిమగకుక్కతో కలిపవలెనని.

ప్రేషనుమాష్టరు కొంచెము నవ్వాడు. పెద్దమనిషి కనుబొమలమీద మాత్రం కొంచెం నల్లరేఖ యేర్పడ్డది. ఆయన నవ్వాడు.

తరువాత మళ్ళీయిద్దరూ స్నేహంగా మాట్లాడుకొన్నారు. ప్రేషనుమాష్టరు సీమకుక్క అందానికి, మొగాన మచ్చకూ, తోకకుచ్చకూ, దాని గోధుమ వన్నె రంగుకూ మిక్కిలి మెచ్చుకొని దాన్ని ముద్దాడాడు. దానికి పిల్లలు పుడితే నాకోపిల్లను తప్పుకుండా ఇవ్వా లని వాదానం చేయించుకొన్నాడు.

ఊరకుక్కసంస్కరంచేత సీమకుక్క ఒళ్ళంతా మ న్నయింది. అంతకు ముందే వాన కురిసి పక్క నున్న పెద్దబండలమీద నీటిపడెలు కట్టినై. పెద్ద మనిషి తనతోలువెట్టె తెరచి రెండుతికిన తువాళ్ళూ నబ్బువిళ్ళా తీసి అప డెలో కుక్కను అభ్యంగము చేయించి తువాళ్ళతో దాన్ని చక్కగా తుడిచాడు. ఇంతలో రైలు వచ్చింది. ఆయన కంయికంయి మని అరుపున్న కుక్కను తువాళ్ళతో చుట్టి చంకను పెట్టుకొని రైల్లో ఎక్కాడు. మగ కుక్క అడకుక్కకు మారంగా నిలుచుండి కుంటుతూ కుంటుతూ దానివంకనే సాకూతంగా చూడడం మొదలు పెట్టింది. ఆయన కిటికీలాంచి తొంగి చూచి కుక్కలైపు రెండుసార్లు కీర్ర అడించాడు. అది ఘరీ మారం పోయింది.

రైలు సాగింది. సీమకుక్క కంయి కంయి మని తలుపుదగ్గరకు పోతుంది, తొంగి చూస్తుంది. అతడు గొలుసుతో లాగి పట్టుకుంటాడు. రైలు బెంగళూరు పోయినతరువాత కుక్క ఏడుపు మానేసి యజమానిదగ్గర భనువుగా కూర్చుంది. అతడు దాన్ని ఒక్కోకి తీసుకొని “రీలా! అల్లా చెయ్యగలవ్వునా?” అని దానినోట్లో నోరు వెట్టి ముద్దు పెట్టుకొన్నాడు. ఇందాకటి కుక్క ఈపనే చేస్తే అంత హృదయంగమంగా ఊరుకొన్న అకుక్క పరపురుష మంబసం పరిహరించినట్లుగా అతనిచుంబసం పరిహరించింది.

౨

దుర్గములో కుక్క తనతొంటి గాడిదగడపాకుకూ, అడ్డసరపాకులకూ వేసి రుద్దుకొని సెలయేటిపెద్దన ఉన్న ఒండుమట్టితో అద్దుకొని పది హేనురోజులకు కాలు నరిచేసుకొన్నది. మళ్ళీ స్త్రోమములోకి వస్తున్నది. మిరాయిదు కాణంవంక చూస్తున్నది.

ఒకనాడు ఇద్దరు విద్యార్థులు అక్కడికి వచ్చి దుకాణంలో ఏదో కొనుక్కొని తింటూ బల్లమీద కూర్చున్నారు. వాళ్ళ యిద్దరి మాటలూ కుక్కచేవిని పడ్డవి.

“మనదేశంలో భూతదయ అన్నది లేదు. పెద్దవాళ్ళందరూ పిన్న వాళ్ళమీద అధికారం చేస్తారు. నేను బి. ఏ. ప్యానైనాను. ఉద్యోగ మిచ్చే దిక్కులేదు. పేదవాళ్ళు మలమల మాడిపోతున్నారు, గొప్పవాళ్ళు స్తోఫాలమీద గాని ఒరగరు” అన్నాడు ఒకడు.

“మనవాళ్ళు అందరూ స్వార్థపరులే. పిడికెడు బిచ్చం పెట్టరు. చివరకు కుక్కకు వేసిన ట్టన్నా పేదవాళ్ళ కింత తెయ్యరు” అన్నాడు రెండోవాడు.

కుక్క వాళ్ళదగ్గరకు వచ్చి వాళ్ళచేతిలో పాట్లంవంక చూసింది. వాళ్ళిద్దరూ ఇంగ్లీషులో మాట్లాడు కొంటున్నారు. అందులో ఒకతనికాళ్ళకు బూట్లు ఉన్నవి. కాబుమీద కాలు వేసుకు కూర్చున్నాడు. అబూటు కాలి తో కుక్కను డొక్కలో తన్నాడు. దానికి రెండుమూడు రోజుల నుంచీ తిండి లేదు. ఆదెబ్బ పాట్లలో వినరానికి తగిలిందో అది మెలికలు తిరిగిపోయింది. కొంతనేపటి కది తెప్పిరిలి లేచి పోయింది. రెండవవిద్యార్థి తనచేతిలోది కొంచెం దానిముందర వేశాడు. అది నొప్పిచేత నానిని ముట్టు కోకుండా పోయింది.

ఆరోజుసాయంత్రం కొండమీదనుంచి ఒక కేగోలం దిగి రాత్రిపూట

స్తేషనులోకి వచ్చింది. కుక్క-భయపడి దుకాణంక్రింద గూడుగా ఉంటే దానిలో దాక్కుంది. స్తేష నంతా నిద్రించగా ఉంది. వేగోలం పని పట్టి ఆగూటిదగ్గర కావలా వేసింది. వేగోలం మూతి గూట్లోకి పెడితే కుక్క లోపల దాక్కుని దానినో రంతా కరిచింది వెనక్కు తిరిగితే తోకా, పుష్టభాగం గాల్లు చేసింది. వేగోలం మై మరచి ఉంటే కొంచెం బయటికి వచ్చి దానిమెడ పట్టుకొని గుంజింది. అది కరవ వస్తే తను గూట్లో దాక్కుంటుంది. ఇట్లా మూడు నాలుగు గంటలు దాసుమూతల యుద్ధం చేసి ఒక ఒడుపులో వేగోలంపీక పట్టుకొని దానితోపాటి అగేదాకా కుక్క వదల లేదు.

తెల్లవారిన తరువాత అందరూ వచ్చారు. కుక్క-పొరుషం చూశారు. ఏదాది రెండేడ్లుగా మర్యాద లేని ఆకుక్క-కు ఆనాటితో మర్యాద యెక్కువైంది. స్తేషనుమాస్టరు దానికి రోజూ అన్నం జెయ్య మని ఫర్మానా యిచ్చాడు. ఆరోజు సాయంకాలం అంగడివాడికి మహదయ కలిగింది. ఒక్కబూందీపూస బీరు వోనియ్యని ఆపిసినిగొట్టు సంవత్సరముబట్టి పరిశిష్టపు నూనె తో పరిశిష్టంగా వస్తున్న మిఠాయిజంగిలీ దానిముందర పెట్టాడు. ఆ మిఠాయి మ రెవ్వరూ కొనరు. ఎవ్వరూ కొకపోడం చేత, వారం రోజుల కొకసారి తాజాగా నూనెలో వేస్తున్నా ఎవ్వరూ కొనలేదు. కుక్కమీద మహదయ పుట్టి ఆజంగిలీ దానిముందర పెట్టాడు. అది తిన్నది; ఆప్యాయంగా తిన్నది. ఆరాత్రి కుక్క తెల్ల వాల్లూ మహాబాధ పడుతున్నట్లుగా ఏడవటం మొదలుపెట్టింది. ఇంట్లో పడుకొన్న స్తేషనుమాస్టరు, పోలీసు వేగోలాలు వచ్చివై ఆరుకొన్నారు. కుక్క పగలు పోయి పొలాలమీద అడవులమీద తిరిగి వస్తుంది. 'దాని కేదో మహావాతం పుట్టింది. కనవడ్డ ఆకల్లా కొరికింది. ఏ ఆకూ'పని చెయ్యలేదు. ఒండుమట్టి నాచేత కా దంది. నెలయేటిసిక్కు ఇది మాపని కా దన్నవి. రాత్రిళ్ళు స్తేషనులో వడి యేడుస్తుంది. మెలికలు తిరిగిపోతుంది, తన వదుము

రైలు కింద వడ్డెట్టు గోల కెత్తుతుంది.

వారమురోజు లీరీతిగా కొట్టుకుంటుంటే దానివ్యాధి ఉపశమించింది. రోజురోజు అపవాసం ఉండినాడా వేగోల్లాగ చంపిన యీ కుక్క వారము రోజుల యెట్టుటప్పటికీ చికిరి శబ్దం మ్రోసింది. దాని వెనుక కాబూ మొత్తా తప్పబడిపోయినవి. అది యొక్కదో ఒకచోట పడుకొని మూలగదానికీ కూడా ఓపిక లేకుండా నన్నుగా యేమిస్తుంది. దానికి మితాయి అంగడి అంటే భయం వేసింది. అంగడివైపు పోదు, అంగడివంక చూడదు. మునుపు స్టేషనులో యధేచ్ఛంగా తిరిగేది. స్టేషనుమాస్టరు గదిలోకి పోయి తొంగి చూస్తే చీడకుక్క, పేలకుక్క అని దాన్ని కొట్టడం మొదలు పెట్టారు.

3

ఆరునెలలైంది. ఆకుక్క చావదు, బతకదు. ఒకరోజు సీమకుక్కను తెచ్చిన పెద్దమనిషి వచ్చాడు. మాస్టరు అయినా పూర్వపరిచయాన్ని మిగిడించుకొని మాట్లాడుకొన్నారు. మాస్టరు “ఏమండీ, కుక్క పిల్లలను పెట్టిందా?” అని అడిగాడు. పెద్దమనిషి ఇట్లా అన్నాడు. “అయ్యో, కుక్కను బెంగులూరు తీసుకెళ్ళారు. జాతికుక్క నెక్క నివ్వలేదు. మీ పాడుకుక్క పాడు చేసింది. కుక్క రెండుపిల్లలను పెట్టింది. ఊరకుక్కల్ని పెట్టింది. నాకు చాలా విచారం వేసింది. ఈసారి మంచిపిల్లలు పెడితే మీకు తీసుకు నచ్చి యిస్తాను.” స్టేషనుమాస్టరు “మా కుక్క చాలా మంచిదండీ! అది మంచిపాడుకొలి. కొన్నాళ్ళకింద అది వేగోల్లాన్ని చంపి” దన్నాడు. పెద్దమనిషి “పోనిద్దురూ! వెధవకుక్క! నాకు దానిని చంపవలె నని ఉంది. ఇంకా అది మీ స్టేషనులో ఉంటే చూపించండి, దాన్ని నరికి పోతా” నన్నాడు. ఇంకా స్టేషనుమాస్టరు “ఏదో పెద్దవాడు పుట్టి కుక్క పాడై పోయి” దన్నాడు.

ఇంతలో ఆకుక్క- యాడుచుంటూ అక్కడికి వచ్చింది. స్టేషనుమాస్టరు ఇదే నండీ అని చూపించాడు. పెద్దమనిషి కోపం పట్టలేక తనచేతిలోని పేముబెత్తెంతో ఒకటి వేశాడు. అది పారిపోలేక అక్కడే ఒకపక్క- కొత్తిగిలి మెడా కాళ్ళూ యెత్తి యేడ్చింది. పోర్టరు వచ్చి కాలితో దాన్ని అవతరికి తోశాడు. మాస్టరు నవ్వి “మీ కెంత కోపమండీ!” అన్నాడు.

పారి యిద్దరి స్నేహమూ బలీసి ఆరాత్రి పెద్దమనిషి స్టేషనుమాస్టరుగారి అతిథిగా ఉండిపోయినాడు. ఆనాటిరాత్రి ఆకుక్క రైలుక్రింద వద్దని రైలు దాని నడుముమీదనుంచి పోయింది. “అంగవ్రాతములో చికిత్స కుదురుస్తాంగమ్మ ఖండించి” నట్లు, రైలు వ్యాధిగ్రస్తమై నవ్వుకత్తివయై దానిపశ్చాత్తమును ఖండించింది. కాని శేషాంగ శ్రేణికి రక్ష లేక అది అరగంట తన్నుకొని చనిపోయింది.

౪

తరువాత నాల్గునెలలకు ఆపెద్దమనిషి తనరెండు కుక్కపిల్లలలో ఒకటి వచ్చిపోయిన దని చెప్పి రెండవదానిని స్టేషను మాస్టరుగారి కిచ్చాడు. అది ఆరు నెలల్లో యెక్కి తనతండ్రివలె వినది. దానికి భయము లేదు. ఎదురుగా నున్న కొండమీదికి నీకారు పోయినస్తుంది. ఎవ రన్నా దానికి మితాయి పెట్టబోతాడు. అది వాళ్ళకు పళ్ళు చూపించి కరవనస్తుంది. ఎన్ని ఆడ కుక్కలు వచ్చినా వాటివంక చూడకు అది పిల్లవేగోలాలను కుందేళ్ళనూ నక్కలనూ వేటాడుతుంది. విద్యార్థులు వచ్చి భోతదయోపన్యాసములు చేస్తూంటే వాళ్ళవంక ఓరగా తిరస్కారముగా చూస్తుంది. ఆపెద్దమనిషి వచ్చి వర్ణవర్ణస్థనుగూర్చి స్టేషనుమాస్టరుతో మాట్లాడుతో ఉంటాడు. ఈ కుక్క వస్తే దీనిని ముద్దుగా ముట్టుకోబోతాడు. అది కోపంగా పళ్ళు చూపించి బీర్లముకాని వేగోతవు మాంసం కక్కిపోతుంది. రైలు మెలుదూత

మున్న దనగా ముక్కుల్తో శ్వాస యెగలాగి వసిబట్టి నీదరించుకొని తొలగిపోతుంది.

మితాయిచుకొనమువా దొకనాడు చద్దిమితాయి దాసుమందర వేయి బోయినాడు. అది వాడి పిక్కండలు పట్టి లాగింది. అది నేగోలం గాని కుక్క కాదన్నా రందరూ. దానికి మనుష్యుల్ని చూస్తే తెగటు వేసింది కాబోలు. కొన్నాళ్ళకి జనసమృద్ధి మైన అనల్లాన్ని వదలివెట్టి అడవులోనే ఉంటూ వచ్చింది. అప్పుడప్పుడు స్తేషనుదగ్గరకు వస్తుంది. ఇత్యగహన సం చారంవల్లనో, తల్లిపోలికో తోకకుచ్చు బలిసింది. కోరలు వచ్చినై. మనుష్యు గాలి తగిలితే బృహస్పతి తమ్ముడు సంవర్తమహర్షివలె నీదరించుకొని తొలగిపోతుంది.

మల్లెలరవళి

శ్రీ కవికొండల వేంకట రావు

తొలకరివాసలకు తగిలివీ కొత్తకొత్తనీటి, గోదావరితల్లి చెందిరించి ఉరుట్టుగుతూ వుంది. ఆయమకు కుంకు మర్చిస్తూ వుండగా అన్నట్టు ఎర్రగా తురాయిమొక్క వూసి, వొడ్డునే కపిస్తూవుంది. ఆయమ కరళ్ళ నాదానికి హంగుగా తాళం వస్తూందా అన్నట్టు పసరాకులతో రావిచెట్టు రేవుచెంత ధ్వనిస్తూ వుంది. 'ఓగుగమ్మతల్లీ! ఇవిగో! నీకు రవికల గుడ్డలు, ఇవిగో! నీకు రంగురంగుల చీరలు అన్నట్టు సాయంకాలసంధ్యాదేవి వస్తే చిన్నెల్లమయమై తొలుకాడుతూ సౌభాగ్యవతు అగు ద్విబాంగనలో అనే పతులవరసల్ని జెనెదరుమతూ వుంది.

కొత్తగా తగిలిన నీరు, కబరి నీరా లేకపోతే పరివరాల్ని వున్న ఎర్ర రాళ్ళదిబ్బ మీదుగా ప్రవహించి రంగునుద్ద కలిపిన రాగ్నాపాండ్రవరపు నీరా, అనే సంకయం గట్టునుండి వితిర్కించే మనుష్యమానసాన్ని ఇంకా గుంజిస్తూనే వుంది. కబరి నీరైతేలుత ఎర్రగా వుండ దంటున్నారు కొందరు. కబరి నీరు కాకపోతే ఆ పారుదల వుండ దంటున్నారు కొందరు.

ఇలా కొందరు, అలా కొందరు అనుకునేవాళ్ళు అనుకుంటూనే వున్నాడు. ఆరాత్రి గడచిపోయింది. మరునాడు తెల్లవారి ఎనిమిది తొమ్మిదిగంట అవుతుంది. పట్టపగలు పుష్కరేవులో పల్లెజవ్వని నావలోంచి చేవలగంప నిండుది వొడ్డుకు దించుకుని, వయట సవరించుకుంటూ వుంది. పదిమంది కొను

గోలుగాళ్ళు మూగేరు. పెద్దచేప, చిన్నచేప, ఎత్తి చూచి ఎంత కిస్తావు? ఎంత కిస్తావు? అని అంటున్నారు.

మూరాన్నే నడేట్లో లొక, అంకలమీద జనం, అజనం వేసుకొన్న తాత్కాలిక కుటీరాలూ, కుటీరాలను బట్టి ఆరగట్టిన వలలు- అన్నీకూడా ఒక్కక్షణంలో అల్లసల్లాలయి అయిపోతూ మహాద్వ్యం వొకటి ప్రదర్శించుతూ కొచ్చింది. ఏమిటని? పెద్దవవాహం! నీటినుక చూస్తే విసుగునడక, నురువువంక చూస్తే తేడివరుగు. లంకా మీది జనం, జనం వేసికొన్నకుటీరాలు అదితూ వున్న వలలు అన్నీ ముగిసిపోయినాయి. ఒక్కవంతున వంతునమీదగా వస్తూవున్న మెయిలుబండీ, అరెండే కాళ్ళత మన్నట్టు, తోచినాయి. పల్లెజవ్వని వెనక్కి తిరిగి చూచింది. వ్రవాహం వచ్చేసిందని తెలిసి కొదు. మెయిలుబండి అప్పుడే వస్తూంది. దాని చుప్పడుకు వెనక్కి చూచి, బేరగాండ్రతో 'సమ్మ పోనీయండ్రా! బండీకూడా వచ్చేసింది. నాకు దా రియ్యండ్రా! చూపండి ... మీతో బేరాలు ఎప్పటికీ తేగవు. బజారుకు పోతాను' అని అనా లనీ, బేరగాండ్రను తప్పించుకు బజారుకు పోదా మనీ దానివూ. ఆవూహతో వెనక్కి తిరిగి చూచింది.

కొని పోపం! మెయిలు బేగం కంటే, మెయిలు చుప్పడు కంటే, గోదాతిగంగ యెక్కువగా మోసింది, ఎక్కువగా శారమింది, దానికన్నుల్లోనూ, దానివీనుల్లోనూ. అంతేకాదు; దాని హృదయకుహరంలోకి వంతునస్తంభాలు కూలి వంతున బ్రలి పడ్డట్టు అయిపోయింది. దానికడుపు తరుక్కుపోయింది.

తెచ్చిన చేప లన్నింటినీ వచ్చినమనుష్యులే యెత్తుకుపోయినారో, గద్దలే యెగరేసుకు పోయినాయోకూడా కానకుండా ఆ స్త్రీ గట్టన్నుటే నాలువడవలా నడుస్తూ వుంది. మధ్యాహ్నం ౧౨ గంటలైంది. ఆపరాహ్నం మూలైంది. సాయంకాలం ఆలైంది. ఆమె ఆలా నీటికేసి చూపెట్టుకునే

నడుస్తూ వుండి. ఆమె కేదో దృష్టివధాన్ని కనబడుతూ వుండి. ఆమె పెనిమిటిలా కనిపిస్తూ వుంటూ డేబ్బో మనషి. నీటితో పెనగులాడుతూ ఎదరి తన గట్టుకు వస్తూవున్నట్లు వుంటాడు. మళ్ళీ చారిపొతుంటాడు. దృష్టి నుంచే జాంబొతుంటాడు. ఎలా రక్షించిది అట్టి? ఎవరు రక్షించిది అట్టి?

ఒహంబి యేము. చీటి పడబాతూ వుండి. వైవెచ్చు ధుంధూమేఘం కమ్మతూ వుం. ఓటపట ఒనుకు ఇదిగో అదిగో అంటూ వుండి. రాత్రి ఎనిమిది తొమ్మిది హడా అయింది. ఎలు గెల్తపిలుస్తుందా? వెలు గేమైనా చూపిస్తుందా? ఇయి ఎనుకుతుందా? ఆమె ఎమి చేయడానికి అశక్తురాలవుతోంది. ఆ అడవు మరోఅలోచన అట్టి లేదను తోంది. పలా గయితే ఉచేయుం తొమ్మిది నుంచి గట్టువట్టుల నుం నూ అ దృష్టివధాన్ని పడేపాడు తింధ రైమా అ. అనా. తొ అనుకొంటూవుంవో చలాగే అనుకొంటూ తలాగే నడిస్తూ వుండి రాత్రి తొమ్మిదిగంట లప్పుడున్నా!

ఆమె దృష్టివధాన్ని అప్పు డప్పు డోవడుతూ అవునా, కొదా అని పించెవాడు నిజంగా ఆమె పనిమిటి నాగిడు. వాడు హతాత్తువరద కేమన్నా చెబుతున్న కొట్టుకుపోయినాడు. ఈదగలడు. కొని ఎందాకొ అని ఈత్రాడు! అధార మేమైనా వుంటే కొద్దిగా నిండొక్కకొస ఒడ్డిన పడిగలడు కొని తొందిరిలో మనషికి అసలే అధారం నున్న. జంతువు కేదో స్వతస్సద్ధి మొక్క కై నామర్థ్యం అనంత మయింది వుండవచ్చును. కొని మనషికి అలాంటిది వున్నట్లు కనుపించదు. మొప్పి కిరీరనిర్మాణంలో కొమ్మలు లేవు, తొక లేదు, నాలుగు కాళ్ళు లేవు. పానీ- పడిగ లేదు. ముడుచుకపోయ్యోగొళ్ళు లేవు, ముందుకు వచ్చే కొరలు లేవు, ముళ్ళు లేవు, పొలను రెల్లెవు, వళ్ళవళ్ళ మధ్యనూ చర్మం లేదు. ఏదీ లేదు. మనషి కేదీ లేదని చెబొచ్చు.

మనషి అయినవాడు త లేవడలో ఏదైనా పోనీ ఓఅధారం చూచు కంటాడా అంటే వాడి కన్నబడే వన్నీ అట్లే కాని ఒక్కటి సజా వైంది

దొరకదు. నురుగు అడ్డు. నురుగుతో కంప అడ్డు. ఇం తెందుకు, తనగుడ్డలే
తన కడ్డు. పోనీ కొట్టుక వచ్చేకలకు నాదారం చేసుకుంటాడా అంటే
అకలపలో పోచి పక్కండి. పాముకొద్దు కలపను కూనారం మీదుగా
తెప్పలు గట్టి నోసుకు వస్తూ వుంటారు. అలాంటి తెప్పలు కొంతమారం
వచ్చేసరికి నాటికంటే నుండంజ అయిన వరద ఆతెప్పల్ని విడగొట్టి చెల్లా
చెరుగు చేసి అకలపనూ అసలు సవ్యం అవరదకు విడిపడ్డచెట్లనూ ఏకం
గావించి దొడ్డించేస్తూ వుంటుంది. ఈదేమిటి పాముకొద్దు కల పెక్కేడా
అకలప కలపకలప అవడంవల్ల పాము కట్టి వుండి జరుగ జారి తిరిగి
గోదార్లో పడిపోతాడు. అకలప దిగుచాయకు పోతుంది. ఇలాగూ మోప
పోతాడు. అది చెప్పకొ మ్మేవో దొరికిందా బ్రతుకు జీవుడా అనుకొంటూ
కాస్త త నే తేలికాడు. కాని దాని తొరలోనో, దాన్ని చుట్టబెట్టు
కునో మహావర్షం కనుపించి ప్రే ప్రాజాలు వైసున్న పాళంగా ఎగరగొట్టే
స్తుంది. తొల్ల నాగడి కెంతనేపూ పాముకొద్దుకలపతెప్పల విడిపోయిన
తుండే వోరుకుతూ వచ్చేది. వచ్చి వచ్చి జారిపోయేది. అలా జారిపోవ
డంలో అవకట్టు వరిదావునకే జారిపోయి నాడు పాపం! అక్కడ గడ్డిపరక
పట్టుకున్నాడు. ఇంకోజ్జానాన్ని పాముతోక పట్టుకుని దాన్ని వెనక్కు
లాగి అది కాటు పెట్టబోతే బుడుంగున మురిగిపోయి నీట్లోనే 'అమ్మా'
అన్నాడు. ఇంకోజాను కోవిద్దుమూపురం నుండట గదించి కొంతమారం
ఈది, అది పట్టివ్వకపోతే, విడితేసి అతేవ కాకలే కొట్టుకొస్తూ వున్న
ఇలారం ఎక్కి కూర్చున్నాడు. అలా కూర్చున్న నాగడిమోద కాకి వారింది.
అ దేవో బ్రహ్మరాక్షసి అనకొని పిల్లిమంతరం చేసి అకాకిని తప్పించుకొని,
నీటిలో కురికి అలసిపోయినాడు.

రెంజిస్తే చాడిబతుకు ఆసమయంలో ఎలాంటి బతుకు అయి పోయిం
వంటే- బుడగలో ఊపిరే వాని ఊపిరి అన్న ట్టుయి పోయింది.

ననుభవేటి పేగోవళ కామోను నాగడి కోవచ్చి కొమ్ము కొట్టుకొస్తూ

పున్నది చేతికి దొరికింది. కాని చీకట్లో దానిరం గానింది కాదు, అదే పొడ్డుకుని రక్కాడు. ఆకులు తగిలాయి చేతికి. ఏదోగడ్డం అనుకొన్నాడు. ఆ ఆకుల్ని ఇలా ఆలా పూపి “ఎవరవు నీవు, మనిషివా?” అని అడిగాడు. ఎవరూ పలక లేదు. అయినా అలాగ్గానే గడ్డం పట్టుకొని క్రేలాడుతూ పున్న అభిప్రాయంతోనే దాన్ని వెంటాడించాడు. అదో సుడిగుండంలో గీత్రున తిరిగి, అవతలదూరం పున్న దల్లా, ఈకట్టుకు నాగడి సమేతంగా వచ్చిపడింది. ఏలా గైతే లాతి నా గంటలకు నాగడు గోదా వరీ ప్రాస్తీరానికి చేరుకున్నాడు.

చేరుకున్నాడు! కాని చేరుకున్నలాభ మేమిటి? చీకటి ఆయోమయం: మనిషీ మాకూ ఒకటే అన్నట్టుంది అంతాను.

మేఘాలు మెరిస్తే కద్దు వెల్తురు, మేఘాలు ఉరిమితే కద్దు చప్పుడు, కాని పిడుగు పడితే? వడగ తగిలే? నాగడు! నాగడు! మృత్యు దేవత. కఠోర దంష్ట్రా కరాళ్యాల్లోంచి యివతల బడ్డనాగడు! చచ్చిపోతాడే! వాడిబుర చిల్లడి శెత్తురు వ్రరయి పోకుండే!

ఆ చిక్కుసమయంలో నాగడి కెలా తోచిందో! “ఒరేవ్” అని కేకే కాదు. వాడికొళ్ళదగ్గరగానే పుంది అదాకా నడిచి నడిచి పున్నవాడి పెళ్ళాం. ఆ అడమనిషి ఏమన్నా, “నివ్వే నంట్రా!” అంది. “అవును నేనే” అన్నాడు నాగడు.

ఇద్దరూకూడా ఒక్కమాటు పైచీకు ఆకాశం కేసి చూచారు. “నిన్న సాయంకాలం లంకమీద మనం పున్నప్పటి ఆకాశానికీ ఇప్పుటి ఆకాశానికీ ఎంత తేడా పుందో, చూశావంట్రా?” అందిపిల్ల. నాగడు “దీని ముందామోసిన వరద!” అన్నాడు.

“ఇంకీ పన్న దీచీకట్లో ఎక్కడికిపోతాం?” అందిపిల్ల. నాగడు “ఎక్కడికి పోతాం?” అన్నాడు.

ఇద్దరూ అలా కూలబడ్డారు గట్టుమీద. నాగడు అడిగేడు “ఒరేవ్!

నీవు ఇన్నాళ్ళనుంచీ చేవ అమ్మిన రూపాయలు అంకూడ వదలిని కట్టేటావో?" అని. పిల్ల అంది "ఆదరినే గుడిసెలో ఉత్తరదెస కనిపించలేదు" అని. "కనిపించడానికేం లే. అవి మోగించిన పెద్దరాయ్ కొట్టుకుపోయి నవ్వుడు అవి ఉంటాయే వెరిదానా!" అన్నాడు నాగడు. అంటూ ప్రేమ కొద్దీ పెళ్ళాం శరీరాన్ని తడుముతూ "నీ కాలిశీర్షమే మట్టె లున్నాయా!" అన్నాడు. "ఆ" అంది పిల్ల.

"అయితే నడిచిపోవాం! లే! మనవ్రాయ! నీ మట్టెలచప్పుడికి పురుగు పుట్రా వుంటే తప్పుకుపోతాయి. భయం లేదు" అన్నాడు నాగడు. ఇద్దరూ లేచి నడుస్తూ వున్నారు. పిల్లవి మట్టెలచప్పుడు అవుతూ వుంటే నాగడింకా అంటాడు, "ఇల్లాంటి చప్పుడేనే పొడుగులా నే నీపొద్దు గోదారిమీద వచ్చిపోణం పోయిపోణంగా ఈత్తూ వున్నంతవేళూ వీన్నాది! ఈ మట్టెలచప్పుడేనే నీమట్టెలచప్పుడేనే!"

అలా అంటున్న నాగడికి ముందు నడుస్తూ వైయూనుకు జవాబుగా పిల్ల అంది: "మ రీపా ద్దల్లా నీకోసమై ఈగట్టుమీద నడిచి దెన రను కంటున్నావు? నేనే ఈమట్టెలో, మట్టెలో నేనే! నేనే!"

శ్రీ వెంపటి నాగభూషణం

అ ... గణేశానమమహం ... తమాయందుకొ లేక, బాగరజానమ
కాశీ ప్రాస్తునరు అయి, ... అత విచ్చిన కన్ను దోయి, ... తనమిదమ

టంగిలి, ... కైతాళిక విధిని పెంచేర్చి ... చిరునవ్వు చూపలు చిలుక
రిస్తాన్న ... గృహిణిని విలొకించి...

అప్పటికి, పూర్తిగా సుస్తోతమై, ... ఆమెను నయగరపు మాటలతో
ఊరడిస్తూ, ... మెల్లమెల్లగా ... ఆమె గండద్వితముముద లేగులావీ
లను సృష్టించి, ... కోమలస్మితరుమితను వెలుగిస్తూ ... కొంచెం
ధూళుడుగానే ... మంచం విడిచి...

...భర్త పిల్లి చినదే అయినా, తనకూ సరదా నిచ్చేపనే కాబట్టి, ... ఆ
దైవించిన రసోపేతి భర్త నిర్వహణానంతరం ... ఆమె, ... శయ్యా
మందిరం వీడి, ... వెళ్ళిలేక, ... వెళ్ళ ... లేక ... వెళ్ళినా ...
అతడు మాత్రం ... ఆక్కడే, నిలవులద్దం ముందు నిలవబడి, ...వన్నె
చిన్నెలు మధురభావనలో స్మరించుకుని, ... కలాసాగా క్రాపింగ్ నవ
రించుకుని, రెండు ... చూడు ... మారులు ... ఆవులిచ్చి — ఈగుతో
...ఎదో అలపిస్తూ, ... ఈ జగతిలో వాడై పోయినాడు.

*

*

కవి నమకునేవాడు గనుక ... తత్కారణంగా విధివతు ... కాఫీగత
పాగ్గిరి గనుక, ఆ భూలోక సుధను ... పూర్తిగా సేవించి రోజ్ ఫుడ్
మేజాముందు ... రాకింగ్ చైర్ లో సుఖాసీనుడై — శ్వేతకాష్ఠాద్భుత
ధవళధూమరేఖా శిల్పాన్ని ... వికాగ్రతతో పరామర్శిస్తూ, ... భావ
జగతిని నివారించడానికి రెక్కలు విప్పకొనబోతూ, ఏదో అనూహ్యపు
టూహించలముల నొరసుకొంటూ ... మై మరచి, ఉపాసనకైఖరిని ...
ఉండగా ...

“చూశారా ... ఎంత అన్యాయమో...!”

— అధిష్టించిన ఉన్నతశిఖరాల మీదకు ... ఆమె మాటలు వినిబడక
పోయినా, ... ఎదురుగా విలించిన ఆమెను...చూడనట్టుగా నటించలేక...
కృషిచేసి అలవరచుకున్న ... కలల చూపులతో...

కథా లహరీ

“ఏమిటి...” అనే అర్థం... స్ఫురంపజేశాడు:

వళావళిలో, ...తూటతూ... తొట్రుతూ... ఆమె అతని పరాకును మన్నించకుండానే... దగ్గరకు వచ్చి... చేతులో ఉన్న “మాగజీన్”ను... పుటలు త్రిప్పతూ...

“చూశారా... అన్యాయం...” — అని చెట్టించింది: తప్పనిసరిగా... అతడు, మొహం ఆమెపైపుకు త్రిప్పి:

“ఏం... “కిరణావళి”... వచ్చిందా?...” అన్నాడు.

“అలా... వచ్చింది, ఏలాగైతేనో... ఎందుకూ?... మీగీతాలుగాని, ... కథ గాని ఆచ్చు పడలేదు...”

కలిగిన అశ్చర్యాన్ని... అంతగా పైకి కనబడనీకుండా... “మాగజీన్” ను అందుకుని, ... అటు ఇటు త్రిప్పి చూచి... ఆమె అన్నది యధార్థమేనని రూఢి చేసుకుని... కొంచెం దిగులుతో మూగవోవగా.....

“ఏం... లాభం వల్లీ... పైకి అందరూ స్నేహితులే. బ్రతిమాలి... మరీ బ్రతిమాలి కాదూ... మీ రచనలను తీసుకు వెళ్ళారని... చెప్పారు మీరు?... మొదటి సంచికకదా... మీ కృతులకు గౌరవస్థాన మిచ్చి ప్రకటింపకూడదూ... అంతి మాత్రం...”

“...ఈమాత్రానికే...” — చిన్నబుచ్చు కన్నాడు...

“నేను... అనడంలేదు మీతో, ... అడపాదడపా... మీ సాహితీ సమీక్షలు... నట్టి... ఎండమావు లని...”

అతడు... తొణకలేదు...

పరస్పర సభిషేకణదీక్షలో... ఆయిదు నిమిషములు: — ఆ క్రొత్తమాన వ్రతీకను... ఆమె గది మూలకు విసిరివేసి... ఇక అక్కడ ఒకక్షణమైనా... నిలువ లేదు:

అతడు... ఆధారమున ముగ్ధుడైన ఆడ... స్థాయి చిక్కించుకునే
టందుకు... షరొక సిగరెట్ కన్నుల చెరిగి... భావనమాధి

*

*

రాత్రి:

“చూశారా... ఎ.త బాగున్నదో... షెడర్...”

ఒయ్యారంగా... తూగుటుయ్యలలో కూర్చో... రషలి
తయారుచెస్తోంది... కిటికీలో... ఆకాశం మీద పే
మట్టు దొంతరలను... చూస్తూ:

“చూశారా... మేమైర్మేదర మంటరం!... మీరేకనుక... నేమలి
అయితే... వింధం విప్పి సృష్టించేమ్యక పోయారా... విం... కాదూ?...

అతడికి వినపడ లేదు: వినిపించుకునే భారణిలో లేదు... తల వందు
కుని... అదే పనిగా అక్షరముల సహాయంతో... భావనమణిమాలను పోష
ణిస్తున్నాడు:— సాహితీ సౌధ చంద్రకాంతు... కవితావల్లకి... విండ్రజాలి
కాంగుళియమలతో... స్పృశించి... కవితాయోగమున... సాయుజ్యము
నందుతూన్న... ఆనంద్యస్థానపును... మేనక అంతటి వన్నెలాడికూడా...
ఆనమయంలో... భంగపా బొప్పలేక... మరలిపోయేది...

మొరపులు... శివుడం నే... పరుములు... పిన్నులు...— ధెళధెళా
... తపతపా... ఆకాశం చిల్లిడినట్టుగా... ఎడా తెరిసీ లేకుండా... చిను
కులు హోయన పెనుగాలి...

అ... జివరాలు, పూర్తిగా రెచ్చిపోయి... ఎకవోపలి తల పాప
లేక... లేచి వెళ్ళి... కిటికీ తలుపులు బంధించి... అతడు కూర్చున్న కుర్చీ చేతి
పైన వ్రాలి...

అతడు... చూడడు:

అమె... ఆగలేకపోయింది. దభాలు... అతని ముఖాన్ని వజోవ
స్పంహకమంతో...

“ఏమండీ, వైకి పోదాం. రామా? పొద్దు పోయింది ... అతడు...
తప్పించుకోడానికి ప్రియమైనాడు ... ప్రత్యక్షతర మీయకుండానే.
ఆమె ... వెనకనుకో బోయింది: కాని ... అతడే గాలిచాడు. వట్టు విడి
పించుకుని ... తీరిగీ వ్యాఖ్యానించి దిగాడు.....

ఆమెకు ... ఆగ్రహం వచ్చింది: కాని ... అనుగ్రహాలాపాలతో ...
కార్యం సాగించుకోవా లన:

“వద్దర ... వస్తావడం: చాలా...”

—రానినే నూచుగా ... ఆరెను తన తిరిప్పుకు.

“అయితే ... స్వీచ్ నొక్క .. కైట్ అప్పిలేస్తాను...”

“మారాం చేయక ... వెళ్ళి పడకో ...”

“ఒంటరిగానేనా?...”

“డో: ... ..”

ఆమె ... ఆపాదమస్తకము కీతలించి ... పొవత్తు నెగ్గలేదు గదా అని
నిస్పృహ చెంది ... పయోజనం లేదని భ్రాంతి చేసుకు: ... అత్తన్న
వదలి వెళ్ళలేక ... వెళ్ళలేక ... వెళ్ళి ... హా ... యం ... ది.

—చలించకుండా ... వాస్తూనే ఉన్నాడు: కవి .. కథకుడు ...
విమర్శకుడు — అయిన అతని ఆదర్శాలు ... ఆలోచనలు ... పోక
డలు ... ఇతరులకు అంతగా ... సులభి గాగ్రహ్యములు కావు:

...శాస్త్రాంతర ప్రవృత్తులలో ... నివేదికకృతమై ఉన్న ... విశిష్ట
సౌందర్యాన్ని ఆభి ర్ణించి... తెలుగుతీరు తీరు కీర్తనలను పొంది...
పూచి, పరిమళించెట్లుగా దోహదం చేసి, —

... ఆత్మసాక్షాత్కారం కోసం ... ఏకావరణ జన్మనే ఆయిన ...
సౌందర్య రసా సందములతో అక్షిణమీలన కేళి సాగిస్తూ ... ఆనందగీత
మును పాడుతూ ... ఆనందశూక్రమును అల్లుతూ ... ఆనందమూర్తిని
చిత్రిస్తూ: ... తా నొక అక్షరమృతి కల్పిగా ... భావుకుడుగా ...

అదే ఆతని ఆశయము. ఏది ఎటులైనను ... ఎటు పోయిననూ ...
నరే. తన కోర్కెలు ... తన వద్దతులు ... సమకాలీనుల సమాదరణకు
పాత్రయి: కాకపోయినప్పటికీ ... ఆతనికి ... అలమట లేదు. ...
కాని, ... ఏమో? ... మానవత్వము అంత పూర్తిగా మరుగుపడి
పోతుందా? ...

*

*

జీ—సిప్ చేస్తున్నారు. ... ఎరు రెడుగుగా కూర్చుని:

అతడే ... ముందు పలుకిరిచాడు:

“మరి...?”

“ఊ...?”

“పై శుక్రవారమే ... కాదు?”

“ఏమిటి...?”

“నీ పుట్టిన రోజు?”

“ఏమో...ఎప్పుడు అయితే ఏ?...?”

“అబ్బ...ఎప్పుడూ...అలుకేనా...?”

“తమను చెనేది...అలా ఉన్నది...”

చెంగున గంతు వేసి...లేచి, ఆమెను చేతులలోకి తీసుకున్నాడు...

అబ్బ...ఉండండి...నొక్కకుంట్రోండి...చాలా...?”

“ఉహు...చెప్పదలచుకున్నది...చెప్పి గాని...”

“చెప్పండి...మరి...”

“నీ...పుట్టినరోజుకు...ప్రజెంటు...”

“మీ...యిష్టం...”

“శరమే...నీ బొమ్మ తెద్దదిగా గీయించి...”

“అవును...అలా చెప్పడం...ఎన్నోమారో...”

“ఈమారు...తప్పదు. అతనికి కబురంవుతాను ... సామగ్రితోనా

రమ్మని... ఇంకో పదిహేను రోజు ఉన్నది:—చక్కగా, శుక్రవారం నాటికి తయారు అవుతుంది...”

“...చూస్తావుగా...”

“మరి...మరి...గాకేమి...అస్తావు...”

“ఎందుకూ... రెట్టించడం? గేలు ఇస్తా ననేబ... ఏమీ మీకు పనికిరావుగా...”

అలా... జరిగేది... అప్పు డప్పుడేగా...”

“మీరు... వ్రాతలో... భవిష్యత్తున న్నప్పొంద విహాసలో... చున్నారై ఉన్నప్పుడు...”

“అది... నిజం అలాటి అమృత ముహూర్తాలలో... చతుర్ముఖుడు వచ్చి... చెంత నిలబడినా... చలించను...”

“ఉండు అదీగాప్పే, అవు నవును... ఎవరి పిచ్చి... ఎందుకో... అవ్రాత అన్నీ పట్టు చుని పది అయినా... ప్రపంచం ముఖాన్ని చూడలేదు...”

“అలాటి... కీర్తికాండ నాకు ఉంటేగా...”

“పోనీ, వాటిని ... ఆదరించినాళ్ళు ... ఎవరైనా ఉన్నారా ... చెప్పండి...”

“ఇతరులు ... మెచ్చుకోవా లు కాదు ... నేను రచయితను ... అయినది...”

“ఈ దంభనామకము కేం? ... తగినంతగా... వేరు ప్రఖ్యాతులు రాలేదని... మీరు అనుభవించే... వ్యధాభిన్నత... మీ మాపుల్లో... నాకు కన్నడ దనుకున్నారా... అప్పు డప్పుడు...”

“... పొరపాటు ... నా సాహితీశ్రమ అంతా ... కేవలం... ఆత్మానందం కోసం...”

“అందుకు... అయితే... ఇది ఒకటేనా మార్గం...”

“ఎవరి... రసనీడ్లి వారిది...”

“అవును... ఆమెనునే చావోమి ... కదలలేదు, ఖండకావ్యాళి లోను... నిద్రాబడిగా ... నక్కని దుక్కలతో ... సోను కోరుకు తోను... సయ్యాటి బాపి తూర్పు మీను... చాలాని రక్షితత్యా కి వికషంగా ఉండ లేక... జీవన మాధుర్య రుచులను... దూరం చేసుకున్న...”

అతను... నొచ్చుకున్నాడు. ఆమె... అది, గివ్వగలిగితే...

“అందుకే నే... చూడటం వచ్చేదామి... భిక్షుమొలచుతూన్న మ... సందేహం కలుగుతూ ఉన్నది: ముందు... ముందు... బంకా... మరీ, మరీ దూరం అయిపోతా మిమో!... అననికి... ఏమీ నోచి... కాదు. లేని... చిరునవ్వును... తెచ్చిపెట్ట గలి... ఏదో... అనబోతుండగా:

బంయ్... బంయ్... బంయ్...

హరిన్... వినబడ్డది. కాయలో వచ్చిన మిథుణ్ణి... ఎదురుగా జెల్లి గార వింతే... నెపంమీద...

ఆ నాటకం మానేసి... బయటకు వచ్చేశాడు.....

*

*

శుక్రవారం ... ..

పున్నమి వెన్నెల ... కళలు చిమ్ముతూన్నది: ఆతడు ... అస్వహితమైన అజ్ఞానత్వంతో, హుమర్స్‌తో ... అంగలో మెట్లన్నీ లంఘించి ... లోపలకు వచ్చి... స్టాండుమీద ఉత్తరీయాన్ని ఉచ్చునదలి... డ్రాయింగ్ రూమ్ తలుపును ఆవిరియించడానికి ... తళతళలాడుతూన్న గుబ్బును తిప్పి ... నెట్టబోతూ ...

మాటలు వింతగా వినబడగా ... అలకిస్తూ ... అనుకో కుండానే అగి ... శుష్కమై కానీయకుండా, బెట్టును నెమ్మదిగా కదలి ... అడుగులు తడబడి, నడి చేయకుండా, గోడకు భుజం అనించి ... ఉండిపోయినాడు:

“ఏమండీ ... మీ ... నేర్పు ... నాను ... చేతనవుతుందా ... ఏనా ... అంతభాగ్యమా ... రస్మికజీవులు ... ధన్యులు ... మిమ్ములను

... ఎడబాయకుండా ... బంత ఉండడానికి ... నోరునున్నవారు ...
శాపంతివానికి ... మనం ... ఇద్దరం ...”

—విన్నంతవరకూ ... చాలమా? ... ఆశాసాధము లన్ని ... గిరిగిర
తిరిగి ... నేలలో కలిసిపోయింది. — ఇంకా ... సుదేహమా? ...
అయినా ...

చీమ చిటుకు మన్నం తయిగా ధ్వని కానీయకుండా ... తలుపు తీసి,
చూడ లేక... చూడలేక చూసి... అర్థం కాక... భవ కళ్ళను పీచుట్టున
నమ్మలేక... పోయినాడు:

ఎదురుగా... సోఫాలో... ఒకరిమీద... ఒకరు తూలి... ఆమె ...
చిత్తకారుడు:

బెనుకజైపుగా ఉండటంచేత... ఆతనిరాక వారికి... పొడకట్ట లేదు.
కృత్రిమ తన్మయత్వం... దర్పణంలో ప్రతిఫలించిన... యజమాని దీన
మూర్తిని... కనబడనీయలేదు. వినా... అక్షయి చేసే... స్థితిలో ఉన్నారా...
—అలా... అలా... జారుతూ... చట్టు దప్పి... నిరీహతో మాలిపోయి
నాడు—... ఎండమావులను... దివ్యైదపూరము లని... ఆత్మశ్లో...
దాయ బోయి... పోయి... చివరకు... హతాశుడైన... పాంధునిలాగు...

కామకోటి

శ్రీ మల్లాది రామకృష్ణ శాస్త్రి

నూచయంత సుందరి...తవ...సూచయంతి సుందరి! కుసుమాయుధ శాస్త్ర
పండితమ్...రమణమ్...

...కోపం తల మునుకలుగా...సంస్కృత గంధాన్నిటికి...జెనుక
భోజరాజు చరక ముత్రతామలకు తలపెట్టిన సత్కారిం చేయాలని...
లోకా స్తుతా...

ఓం...లువలే నంత చిరాకు వస్తుంది.

అప్పటికి నాలుగుశోజలనుంచీ ప్రయత్నం చేస్తున్నాను...మరిచిపోదా
మని: కాని, మేలుకున్నా కలువరింపు మానేశపాయం కోచడంలేదు. ఆ
వద్యార్థం లామలాగా...చట్టుకు వదలకుండా ఉన్నది.

మొదట...తమామగా...మచ్చటవడి నవ్వుకున్నాను: తరువాత, కొం
చెం చిరాకు తెచ్చుకున్నాను: ఇప్పుడు...గింజుకుంటున్నాను; ఉహం...ఏ
నుముహూర్తమున నన్ను వరించిందో...నమో...నెన్నేల వచ్చింది.

కళ్లుమించి అప్పుడే యింటికి వస్తున్నాను; గమ్మారికి వెడల్ దీకొట్ట
కుండా, కాలిలో అడుగుని, నీటు దిగకుండా...పం అయిపోయినా...
చిగురుదమ్మల పస తెలిసిన రసిమణి గమక వెదవులకు అంటే చురుకును
సహించుకుంటూ, శేషమావలేక మైన విగరెట్-కన్యకు బలవంతాన మరో
రెండు వలపులు వలచి...మేనకకు ఉద్వాసన చెప్పి తప్పించుకున్న గాశే
యుడి దర్జాతో లోపల ప్రవేశించాను.

కోటు కుర్చీమీదకు...విష్ణుకు నేటట్టు విసిరివేసి, రేకెట్ ప్రెస్ లో అనుర్చి

మార్పుని పూరినీవేస్తూ... సరథ్యానిగా... తన మానయంతి... నుందరి...
'నాయనా!'

...మొత్తం వచ్చినట్లయింది: మనస్సు చేస్తూన్న మోసం తెలిసి పోయింది. కాని... కనబడని చిత్తువుమీద, పగ ఎలా సాధించడం? నిలుచుని... భూతుడు... ప పాపయాన్నా ఎరుగక, నా పాదములే నమ్మకొని ఉన్న... మాజీ... తన్నే శాన, తల ఎత్తి చూశాను.

బాలిగా, దీనంగా, కన్నీళ్ళతో, నా పలుకరింపుకు ఎదురుచూస్తూ... అమ్మమ్మ!

కలకల లాగుతూ... ఎప్పుడూ నిలిచిపోతూండే పండుముత్తయిదువ అలా ఉండటా కి... కారణం?

'ఏం... ఏమిటి' అని గాభరా పడుతూ అడగాను; ఆమె, మాటాడలేదు. కళ్ళ వెంట మరీ, జల జలా...

'ఏం... ఏమిటి మాటాడలే? రెట్టి చాను. సంగతి ఏమిటో. అర్థం కాదు. నాకు మనుషులు ఎవరడం లేదు.

'తాతయ్య ఏడి?'

అడగడం క్షణభంగంగా... నా నోటివేట ఆ రెండవ ముక్కలూ వస్తూండగానే... అప్పుడు మరీ ఎక్కించింది. నాగ మరీ సాపుగా పోయింది.

ఆమె ముందు, అడగలేని వేనూ అడుగులో అడుగు వేసుకుంటూ లోపలికి వెళ్ళాలని దుష్ట తీరగ కుండా, మడి వసారా తలుపు తీసుకుని... తులసికోట వక్రమంచి, పొటలోకి వెళ్ళేసరికి...

మానే చూడడంకోసే, నవ్వు పట్టలేక పోయినా... తాతయ్య, మామిడి తిన్నేమీద సద్మాసనం వేసుకుని, చిత్రాసనంమీద కూర్చుని, చిన్నద్రోలు వన్యవ సవ్యములు చేసుకుంటూ... దృష్టిని ఉద్ధార్వాభి ముఖం చేసి, భూమి ధ్యాన నిలుపుకోవడానికి ముత్తం చేస్తూ... అదల సమాధిలోకి వెళ్ళిపోయే హంగామాతో ఉన్నాడు.

...ఉద్దా, దుసి, యేదో ఎదకం ఎప్పుడున్నాడు; అలా కాకపోతే... ఏమిటి యీ చంద్రావతి పుట్టి సామ్రాజ్యానికి యావత్తూ ప్రధాన అమాత్యుడో చాలోనాడో... చంద్రావతి ముక్తికాంత ఉపనూహనం కోసం, రాచకొర్రాలు కట్టి పెట్టించి హింసించి తీరిక ఉన్నదా? వేదాంతమా అంటే, భాండోగ్యం వాతం చెప్తుతూ, దహరాకొళాన పరమాత్ముడు ఉనికి ఉన్నా, మానినా; ప్రణయజ్యోత్స్నలు అక్కడ వాలలాడి పోతుండ వలసినదే నని... పంతానికి వచ్చించి భావకుడే!... మరి ఏమిటి ఈ వాతకం?

ఇక ఆలోచించడం మా ఆయన కొంటెతనానికి వైపుగా, సాగిలవడి మ్రోగి... రెచి; పేంబ్బుయిన మోకాళ్ళకు అంటిన, మన్ను దులుపు కంటూ, చేసిన ఘన కార్యాలకి అభివందనా లేమైనా తగులుతాయేమో నని... అమృతమృతం చూశాను.

...లాభించ లేదు: ప్రేగా, ఆమెకు అల్లరి అర్థం కాకపోవడం అటుండగా 'నీవూ మీరాతి గారు చేసిందికి హద్దీస్తూన్నావా' అనే అర్థపు చూపు పెట్టి... పుష్పవేగం ఎండినట్టుంటూ...

'ఇది మిమ్మల, చూడండి' అని పుష్పవేగం ముందునుంచీ; ఎన్నో విధాల బ్రతిమాలాను. కాళ్ళ పట్టుకున్నా, నెత్తినోరూ కొట్టుకు 'ఇది మీకు తగదు' అని మొరపెట్టాను. నీవుకూడా చెప్పిచూడు; అప్పటికే ఆయన మనసు మారడం ట్టయినా, నన్ను ఫరిచడానికి ఆ గుంభాభవానే ఉండి! ఇంత కాలానికి... ఇన్నోవేషన్... నన్ను విడచేసి—నస్యనీయతారా?

నేను, ఆమె మాటకు అడ్డు పెట్టి.—

'ఇప్పుడు ఆనందగతు ఎచ్చిందీ? నీ మీద కోపంగా ఉన్నాడా?' అన్నాను.

ఆ మాట అడగగానే, వాళ్ళ సుసారిక ప్రణయార్హి అవమానించానని, రోషం వచ్చి, ఆమె చూపు కురకుర లాడింది—ఆ పుణ్యదంపతుల విషయంలో అలాంటివి అసంభవం అని తెలుసుకు. కానీ, కేవలం మాటకధన

కని అని... చేసినతప్పు దిద్దుకుంటూ,

‘ఏం జరిగిందో చెప్పు; నాకు తెలియదు కాదు!’ అని సానునయంగా అడిగాను.

‘అక్కరలేదుగా, ఉన్నవారు ఉన్నట్టుగా... సవ్యసించితే మేలు’ అని అనుకుంటూ, లేచివచ్చి ఇక్కడ కూర్చున్నాను. మాటా మంత్ర లేదు; ఉత్తరం... పలకరు. కోవ మేమో ననుకుందామా... ఆ మహారాజు ఎన్నడన్నా పల్లెల్లో ఒకమూల అనడం విన్నావా?”

ఒక మా కేమిటి? నమిమికి లక్షమాట లంటూండటం ఎరగనూ? తాతయ్య తన రసితత్వ మంతా, నీ మీదనే వదులు చేస్తూంటా దాయెను! ... ఈ ఘోరణిలో ... ఆమె దిగులు మరపించడానికి వెనీరి చూశాను- వని చేయలేదు.

‘వాటి కేం లేస్తూ ... ఇప్పుడు ఏమిటి చేయడం?’

‘ఏమీ చేయకుండా, చూస్తూ ఉండిపోవడం.’

‘ఏమీ చేయక...’

‘స్వామిలారీ’ లోకి ఇంకా పూర్ణంగా దిగనీ. అప్పుడు సుష్టుగా భీక్ష చేద్దాం. అందాకా ఏమీ తొందర లేదు. మనం, ఒకవేళ ఈ లోపల ఏ మన్నా చేద్దామన్నా అయిన నం ఊరుకునే రకమా?

ఈ దిఫాణి, నే. నేమీ, అర్చేవాడినీ, లీర్చేవాడినీ కా నని ఆమెకు తెలిపేబోయింది. ఇక నా మాటలు వినిపించుకోకుండా పునః తిన్నెను అనుకుని కూర్చుంటున్న బాసెపెట్టు దగ్గరగా తల ఒరిగితే వేసి విలపించడం మొదలు పెట్టింది.

“భిక్కునీ!”

... నకనకలాడే నీంహం, గుహా ముఖమున గర్జించే దమ్ముతో, తాతయ్య మానమూర్తి ధ్వజించింది. నేను భిక్కు మన్నాను. ఏం ప్రభూ! తాద్రం లోకి మార్పాడే చాణీ ... అదు గదీ ఇప్పుడూ అసలు రంగంలాగే

దిగుతున్నాడు. ఆశ్రమ స్వీకారానికైనా... అడు బాహుళ్యం ఉన్న సంఘ వాడేం వీరుతున్నాడు.

—అమ్మమ్మ ఆ మాట వీడో తిట్టు అనుకుని, ఉలికిపడి, తెల్లమొగం వేసి ... లేచి కూర్చోకి చెప్పుకున్నది. స్వాములు కళ్ళు...రెప్ప లెల్లాల్సి... తెరిచారు:

జయము శ్రవణ భవంత కామాయుతతమ! అని నేను ప్రత్యుద్ధాన స్వప్తి వాచక మాడాను.

తాతగారు, విజృంభించి...ఒళ్లు మలుపులుపర్చి విరుచుకుంటూ,

“అయితే మన కేంలే! అగ్నిపేటిక, మిగతా సరంజామా, ఇలా రవాణా చెయ్యి. సస్యసిద్ధా మనుషున్నాను కాని, ఉన్న పాత్రు ఊరికే పారవేయడం ఎందుకూ? నేను ఇప్పుడు తట్టుకునే నాథుడు లేడాయెను. ఈయింట్లో...రెప్ప పాగోలు సరుకు ఊల్కో దిగితే బాగుండును.” అన్నాడు.

‘మరి నీ సన్యాసం!’

తాతయ్య, మాటమెరుకువ అర్థం చేసుకోలేని అనూయికతనం చూపులో తొణికించి...నాక విప్పి చెప్పుతున్నట్టుగా...

‘గీర్వాణం వెలిగించా నయ్యా! ఈ పొగాకు సనిగా లేదు, మూలకేద్దా మనుకున్నాను...అది న్యగతంగా...అర్థోక్తిలోనే...అనలు మను దాటి రానీయకుండా ఉండవలె ననీ, ‘మాటే మరచిపోయినాను. సంకల్పం వదిలెత్తమనది గనుక, కూసురు ఎందు కని తల్లినే ఆశ్రయించాను...తల దిమ్మ...తిక్క...తీరే!దుకు తరుచ్చాయ...

“అందుకూమాగృహిణికి యింత అలుక” కని తీర్చుకున్నానుగా. ‘భిక్షునీ’ అని తిట్టి. ఎం అయినా? ఇంటావిడా?

“ఇంకో విషయం...విశేషం ఉందోయ్...వేళకు, సరిగ్గా అన్నీ అల్లా సరిపోయినాయి చూడు...నీవు, సంఘం...సరే, ఈ ఆరాధనం మరి భిక్షునీ!—

నేనూ నాతోబాటు అమ్మమ్మ తాతయ్య ప్రతి అందిపుచ్చుకుని...
సవ్యాము.

పాపం! హడలి పోయిందయ్యా!

అలా కాదు: మాట దక్కించింది. మీ అమ్మమ్మ, విరళవేదన ఎంత
మహిమగా అభినయించేదనుకున్నావు... ఎదురుదనంలో? ఒకమారు చూద్దామని
ముచ్చట వేసింది. ఫరవా లేదు. వెనుకటి బింకం ఏలా వస్తుంది కాని?...
నేను మాత్రం... ఇప్పుడు నిత్యం... భోజనానంతరం రాత్రులు... మహాభి
నివ్రామణం చేస్తున్నానా ఏం... ఉద్దీపన లేదీ వీణ మోగదు.

ఎంత నాటకం ఆదావా?

అవును బాబూ... మా మనలి ముచ్చట్లు మేమే తీర్చుకోవాలి కాని...
ఎవరు అడుగుంటారు?...

...వాక్రవహానికి. చప్పున అడ్డుకట్టవేసి... తాతయ్య... చెవులు దోర
బెట్టుకుని... ఎంబున్నాడు... కారుమబ్బులు దూసుకుని... ధైర్యవంతుని పలికే
చందమామ లాగా... ఆయన ముఖం కలకలాడి పోయింది... అంటించ
తోతూన్న చుట్టను... తీసి, చేత బుచ్చుకుని... అతి హుమారుగా... లేచి నిలు
చున్నాడు. నేనూ... సిగరెట్... ఆ పరిస్థితిలో అంటించడమా మానడమా
అనే విచికిత్సలో పడిపోయానాను... తాతయ్య... ఇంతో హంగమా చేసిన
తరువాత... కొంచెం తెప్పరిల్లేదాకా... ఆయనను అక్కడనుంచి కదల
నియ్యడం దలచుకోలేదు... వదలి దలచుకో వేదు.

కూర్చో...
...

వీలులేదు... నివాజ్ అయింది: వలుచునే వద్దీనులను వలచే... నుకుమార
రసికలు ఆయన... మీ సజ్జా అంతా... నీవు రికామిగా... కూర్చుని...
కాల్చుకో... పొగలతీగలలోనే... మీకు... ప్రీయరాలి వగ తీక్షి కను
మిస్తవి... మేం... అంత తీరుబడికి మా వ... అందరిలో కూడా నోరుకో

లేదు సుమా? ... ఎందుకు... చెప్తుంటా, కన్నులూ కలిగివలాభం ఇంకా
బిసిపించడం లేదూ?

పికరివి మించాలని ఒకరము ... పండెం జేసుకున్నట్లుగా ... అంగ
లలో దూకుతూ... వాకిటిలోకి స్వేచ్ఛాము... అనుష్ఠ మంటే మరచిపోయి

ఇ టిమందర పెళ్ళివారు ఎవరో, ఊరేగుతూ ఆగారు. మేళంలో...
వచ్చసిల్లగా మోడీ జేసుకున్న పి పిల్ల...

రమ్మనే! మహారాష్ట్ర... ఆ నేపథ్యం పల్లవి ఎత్తుకుని అభినయిస్తూన్నది.

ని రీ స్త డి

శ్రీ సురవర: ప్రభావ రెడ్డి

“శంకర! దినమూ నూర్యుడు నూ సముద్రమునుంచి పైకి లేచి మళ్ళీ పడమటి సముద్రములో మునిగి పోవుటాకు, రాతంతా యెక్కడ వుంటాడు? మళ్ళీ తెల్లవారేరకు తూర్పు తీరాన ఉన్నాడా?”

“అవును! అది ఆనాడినియమం ప్రతిబింబపుకూ ఉదయం అస్తమయం ఉన్నది అస్తమించే వస్తువు మళ్ళీ ఉదయిస్తుంది మర యీ ప్రాంతో తూర్పు పడమటిసముద్రాలు కలుస్తవి. అందుకే సముద్రంలోనే వుట్టి సముద్రం లోనే మునిగినట్లు కనబడుతుంది”

“అయితే వేరేచోట్లో ఎక్కా వుంటాడు?”

“అలాంటం ఎక్కడ లేదు. ఉత్తరాన! పొయ్యి కొద్దీ భూమిలో మునిగి, భూమిలోనుండి పైకి ఎచ్చేట్లుగా ఉంటాడు”

“ఆ అలలు చూస్తేవా? యెట్లా నొక్కిమీన వొకటి పడుతున్నవో ఎప్పుడూ వాటికి విరామం లేవా?”

“అఖండప్రేమ అంటే అట్లే వుంటుంది... ఈ మధ్యట్ల కేమి గాని యింక కొంచెం వేవట్లో నూర్యుడు మునిగుతాడు మనము దినములాగా యెక్కడ నుండి సముద్రం అంచువరకు దొర్లుదామో, రా”

“అలాంటి దినమూ నేనే ముందు దొర్లా లేమి? చూడు, ఎంతయెక్కు పండి దొర్లుతామో? రో అకుసుమ ఎప్పుడు పోయింది యియ్యసుక దిబ్బ! “నీనే ముందు దొర్లవాలి.”

“లేదు నీవే”

“నరే, రా!”

శంకరన్ ముందు అవి... ముందుకొరం యిసుకదిబ్బమీద అడ్డము పండుకొని నట్టిలా కొద్దూ... దొర్లినాడు. కుమారి వానివెనుకాలనే దొర్లింది. శంకరన్ వానిని... కిక్కిరిస్తూ నవ్వుతూ ఇసుకంతా దులుపుకొని చెరులు... పట్టి పై కెగనాకినారు. ఇట్లా ఎన్నోమారులు దొర్లినాడు. వానిని సొద్దు మునిగింది. ఇద్దరూ తక్ ర్నొకరు రాచుకుంటూ యిటు... పున్నారు.

*

శంకరన్ తల్లిదండ్రులు చి... పోయినారు. తనమేనమామ యింట్లో పెరుగుతున్నాడు. ఇన్నింటి... వుంటుంది. మంచి ముగ్ధద్రూపి. సాధారణంగా... బెస్తవారుఅంటే నల్లగా వుంటారు. కాని శంకరన్ గో... దినమూ ఆకన్యాకుమారి తీరమువద్ద సముద్రములో... వెంటపోయి చేపలు వట్టుక తచ్చే వాడు. కుమారి తిరిగివచ్చినప్పుడు నయములో చిన్నదైనా చేపల కూర, అరిటికూర, పససూ, అన్నము, సాంబారు బాగా వండగలదు. మంచి అందమైనవల్ల కెన్న... మొగమూ తీరూ చూచిన చాలా ఆకర్షణీయులుగా కనబడతారు. కొబ్బరిమూసెతో నిగనిగమనే తెంట్లు కలు అచ్చడే బారెడేసి పోగింది. నల్లుపెద్దకండ్లతో నవ్విం దంటే శంకరంకూదయంతో మెగుపు మరిసింట్లా వుండేది. పెదవి తరచి మాట్లాడిం దంటే ఏక్తారా... నేనాడు. బయటలో తిరిగి గారాల ముగా పెరిగినపిల్ల కొవడంచేత ఆంగసౌష్ఠ్యవం బాగా వ్యక్తం అవుతూ వుండేది. తనమేనమామకూసు ఆడడంచేత శంకరన్తో అపిల్ల నిస్తా రని అందరూ అనుకునేవారు. కాని... పెండ్లిండ్లముచ్చట యేమిన్నీ తెలియదు. అన్యోన్యప్రేమ దినదినమూ పెరుగుతూ వుంది. దినమూ సాం...

కాశము తప్పకుండా నముద్రతీరమైన అయ్యేటచాలు యిసుకదిబ్బల మీద అడుకునేవారు.

*

+

ఇట్లా కొన్ని సంవత్సరాలు గడచింది. శంకరన్ ఇరువదియేండ్లవాడై నాడు. కుమారి ౧౭ యేండ్ల యైది. ఈసవయవ్వసంలో కుమారి సంతోష వికాసమును పుచ్చుచింది. ఆకులావి కులవంటి పెదవులు, అనవ్వే పెద్దకన్నులు ఆచూపులలో గాఢ మైనప్రేమ, ఆ కింకిలనపులలో వెన్నెలతేట, ఆ మాటలలో అమాయకత్వము, అగంభీర మైననడక, అముందరికొప్ప, ఆపాంక మైనవక్షస్థలము శంకరన్ మనసులో గాఢముగ నాటుకొనిపోయి నవి. ఆకాలంలో మళయాళ స్త్రీలకు ఎకలవైన రవికలు గాని, కొంగు గాని లేకుండేవి. అందుచేత కుమారిసౌందర్యం మరీ ఆకర్షనీయమై, లోభనీయమై వుండేది. ఇట్లు వీరిరువురు పెరిగినా, తాము దినమూ అడుకునేటటలు మానలేదు. ఆదిబిల్బలవైన జారి తనమీద కుమారి బడినవ్వడు శంకరన్ తననే కాదు, ప్రపంచాన్నే మరచిపోయ్యేవాడు. ఆపడుచుచేయి పట్టుకొని రాత్రిలో ఇంటికిపోతూ వుంటే శరీర మంతా గగుర్పొడిచేది. కుమారిమాదా శంకరన్ తోడవై తలమోపి పండుకెన్నెలో పండుకున్నప్పుడు, తన ప్రేమియుడు ఆకథా యీకథా చెప్పతూ యేవో మిష పెట్టుకొని వంగి ముద్దు పెట్టుకున్నప్పుడు తనశరీరములో రక్తము మహావేగంగా, ఉష్ణంగా ప్రవహించతూ వుండేది. చెక్కిళ్ళపైక కాంతి రుడింత లయ్యేది. ఊర్లో ఆమ్మలక్కలు వీరిద్దరి యీదూ జోడూ చూచి, వీరి అమాయకపు అటలుపాటలు చూచి చాలా ముచ్చటపడుతూ పాపురాళ్ళజతలాగా వున్నారని అంటే యిద్దరూ మువీముసినవ్వులు నవ్వుతూ వక రొక్కరు నంకచూపులో చూచుకునేవాండు.

ఒకనాడు సాయంకాలము ఇంటికి వస్తూ వారిద్దరూ యిట్లా మాట్లాడు కొంటూ పోయినారు.

“కుమారీ. ముందు ఆవివాహము మనకు పెండ్లిదండ్రులుగా! అత్తమామలు వారిష్టు పంపి శ్రేష్ఠిని యిట్లుకా ఆలంకారిం చేస్తున్నారు.”

“అసంగతి నాహా తెలుసుకులే!”

“మనము ఇంక ఆవివాహముగల మైతే మనకు బ్రహ్మానందంగా ఉంటుంది కదూ!”

“అప్పుడు లేనా? నా కెప్పుడూ నిత్యానందమే. మనము ఎప్పుటికైనా దీనిమా అంటుంటామని!”

“అది ఇంకా నాకు తెలుసే అదంతా వుంటుంది. మన మింక ఇంట్లో పనులన్నీ వక్కాదేయి. బా నా సోదరిని చూడవలసింది. నేను దినమూ నేను నా ముగ్ధుని చూస్తాను. నీవు యిట్టో పనులన్నీ వక్కాదేయి. మానలి తెలివైనదైతే దేవుని చేయి అని పుట్టుంది.”

“అట్లైతే నీవు నన్నుక ప్రేమించవూ!”

“ప్రేమించనూ! యెందుకంటే నీవు పూర్ణులతో పెట్టి పూజిస్తాను. అందరినీతా పూజ చేయిస్తాను.”

“ఎవరూ?”

“నేను బగితా. చేప. చట్టబోతా. నీవు యిట్టో దంచీ, చెరిగి, వంట చేసి, యింటిదేవులు మానుకొని నాయుత్తరమువరమా సదీ, బుట్ట తీసి కొని సముద్రతీరానికి రావూ?”

“అప్పుకంటా, గంటము జే వచ్చి ఎవరు మాళ్ళూ కూర్చుంటాను.”

“మరి నేను పగల తా నాయుద్రుమీద వుంటే నీవు యింటిపనుల్లా నన్ను మరచిపోతావా?”

“ఎప్పుటికీ మరవవు ఆమ్మో! నిన్ను మరిచి ప్రవంచమే మరచినట్లు!”

*

*

శనివారమునాడు పుష్యాక్షుని భోంచేసుకొని కుమారిని వెంటబెట్టు కొని సముద్రతీరానికి శంకరన్ పోయినాడు.

“కుమారీ! కులాచారప్రకారం ముప్పెండ్లికోసం నేను వంటిగా పోయి యేడుచేసిన లైనా వట్టుకొని రావాలి. ఆ దేంతవలె! గట్టలోపరిసేవస్తాను. లేచేగా మనపెండ్లి నీవు యింటివద్ద వుండు ఇప్పుడే వస్తానూ, ఏమి?”

“గట్టిగా వస్తానా?”

“అందుకు సందేహ మేమిటి?”

“చేపల యేటలో నన్ను మకచిపోతావేమో?”

“లేదు! లేదు నీవే నన్ను మకచిపాడ్యోచ్చ!”

“నీవు జల్లీ రాకుంటే, నేనీ నీతో యింక మాట్లాడకు చూడు!”

“తప్పకుండా వస్తాను”

అంతటా శంకరన్ వమానని ముద్దులతో ముంచి చిక్కని బిగి కాగిటిలో ఇరికించుకొని కొంతసేపు కన్నముడై విశేషించుకొ గంతుక వస్తూ తెప్ప యొక్క గబగబా నవపునుటూ పెల్లినాడు. అతడు చూపుమేరనుండి అదృశ్య దయ్యోగమా మామూలమారి యింటివైపు తిన్నగా నడిచింది, గంట అయిన; రెండు, మూడు, నాలుగు గంట లైంది. సాముత్రమైంది. చీకటి పడింది, శంకరన్ రాజేను వెన్నెలరాత్రి పర్వాశేను. ఈజళ చేపలు దొరక లేదేమో సగ బరాత్రి కేనా వస్తామనే అని మామ తల్లిదండ్రులన్నాడు. కుమారమాత్రం రాత్రి అన్నము తినలేదు నిద్రపోలేదు; యింటి ముందరనే కూర్చుని సముద్రము దిక్కు చూస్తూ వున్నది. విమాత్రము చప్పుడైనా తనశంకరన్నే చిచ్చి నని అత్రముతో చూస్తూవున్నది. తెల్లవారే వరకూ ఒకటే నీరీక్షణ. కన్నా తల్లిదండ్రులు భయపడి పోయినారు. తెలుసే కులములను పదిమంది జత చేసుకొని తెప్పలు వేసుకొని సముద్రముమీద ప్రయాణ మొగారు. పదిగుని వది డిక్కులా పోయినారు మధ్యాహ్నముకి అదరూ వాపసు వచ్చినారు. శంకరన్ చనిపోయినా ఉనే విషయము చూకొన్నాడు, కాని తెప్పజాడైనా కనపడవలసి వుండే. అదీ దొరకలేదు. కృద్ధులైన కుమారి తల్లిదండ్రులు కుమారిని పట్టుకొని గోధు

గోడున గుచ్చినా. వచ్చిన చుట్టా లంతా అంగలాల్సినారు. ఎవ్వరికి తోచినట్లు వాళ్ళు పీచాల్సినారు.

“యిద్దరికీ ఎప్పుడూ లేదు. ఏమి చేస్తాము?”

“యిద్దరూ చాలా తీ వరమేకప్పులలాగా ముచ్చటగా వుండేవారు. పాపం!”

“వా.కి నొగటివార వుండే ఆలెద్ద ఎచ్చలు కూడా ఎంత ఆనంద వంతు ఉన్నాయి అను జే వాండ్లము!”

“ఎంత విషయవిషయాల లనుకొన్నాడు!”

“శంకరన అంటే పోకాశ.కాండే చూడ్తా!”

“ఇం తెక్కడి శంకరన! ఆయ్యా! కనుగో మీరు వద్దకి యీ నాటికి బుర్రానువంతు తెలిపాయే గదమ్మా!”

అని న నావిధాల యెవరికి తోచినట్లు వారు వాపోయినారు.

కాని కుమారి చూత్రం ఒక్క కన్నీటిచుక్క రాలలేదు. ఒకమాట అనలేదు. ఒకవిధ మైన వివాదహాసముతో సముద్రం దిక్కి చూస్తూవుండి ఎవరు పిలిచినా పంకమ, అన్నము లీసదు, అచూపులో ఏదో పడకలలా కనవడుతూ వుండి వచ్చినబాధలు లంతా సాయంత్రంవరకూ ఎవరికాట వట్టుకొని వారు పోయినారు.

అస్తమానం అయ్యేసమయంలో యింత చపలమార, ఇంత అన్నము, యింత పెరుగు, బుట్టలో తీసికొని కుమారి సముద్రతీరానికి పోయింది. ఎందు కమ్మా అంటే పలకదు. తల్లిదండ్రులు అడ్డమువచ్చినా వినదు. శంకరకా తనను విడిచి యిప్పుడే వస్తా నని చెప్పి కడసారి ముద్దుపెట్టుకొని కాగి లించుకొన్న చోటికే పోయి నిలుచున్నది. అట్లే సముద్రం దిక్కు చూస్తూ నిలబడింది. తల్లిదండ్రులు ఏమి ప్రమాద చూతుందో అని వెంటనే వున్నారూ చీకటి పడ్డతర్వాత ఎంతో ప్రయాసతో యింటికి తీసుక వచ్చినారు. ప్రతి దినమూ సాయంత్రాలనుండి కట్టుకొని కుమారి సముద్రతీరానికి పోయి

నిలుచుండి చీకటి వడి: వెంటనే తిరిగి యింటికి వచ్చండి.

“ఏ మమ్మా! ఇంకెక్కడి శంకరన్! అంకా వస్తాడనుకున్నావా? ఎందుకీన్నభా శ్రమ?” అని తల్లివచ్చుచు కలువ నీల పెట్టుకొని అడిగితే-

“అమ్మా! నా ప్రియుడు నా ప్రాణం, శంకరన్ తప్పక వస్తాడే! తప్పకుండా వస్తానని చేయిలో చేయి జేసి పోయినాడు” అని అది కుమారి.

“ఓనీ పిచ్చితల్లీ! ఇక్కడి పిచ్చిపోవాల్సి ఏమి?”

“లేదమ్మా! తప్పకుండా వస్తాడు. పోతూ పోతూ నన్ను మరచిపోయే సుమా అని చెప్పిపోయినాడు”

“వాడే నిన్ను మరచిపోయినాడే, తిక్కెనల్లీ! ఎందుకీ వాని ఆలోచన విడిచిపెట్టు”

“అట్లా కానేకాదు. అతడు నన్నెన్నటికీ మరచిపోడు. నన్ను పూలల్లో పెట్టి పూజిస్తా నన్నాడు. ఆ అంలకలెనే ప్రేమ అనంతము, అఖండము అన్నాడు”

“బిడ్డా, నీకు మతి పోయిందా ఏమి! వేరే మంచిమనుషు చూస్తానులే చింత చేయ వద్దు” అన్నాడు తండ్రి.

“నా శంకరకాకంటే మంచివాడు ప్రపంచ మంతా వెదకినా దొరకడు. నా శంకరన్ తప్పకుండా వస్తాడు, నా పెండ్లి విషయంలో మీరేమీ చింత చేయవద్దు. చిన్నప్పడే మాకిద్దరికీ పెండ్లి అయ్యింది. నేళ్లే యెదురు చూస్తుంటాను. మీకిష్టం వుంటే ఇంత కూడా వెళ్ళండి. లేకుంటే నేనూ నమ్రద్రుమిదపోయి నా ప్రియుణ్ణి. నాభర్తను వెదుక్కొని కలసుకుంటాను.”

*

*

కొన్ని రోజులు అట్లే గడిచిపోయినవి. కుమారి కల్పిరగిడులు ప్రమేదా చనిపోయినారు. కుమారి కిప్పుడు దిక్కెప్పగూ లేరు. తల్లిదండ్రులు విడిచిపెట్టి పోయిన ఆస్తి కావలసినంత వదిలి దినమూ తనకూ, తన శంకరకాకూ వంట గుడుతుండి సాయంత్రం పొద్దుగరకుశంకరన్ భాగము

మరచిపోలేదు కదా! - నన్ను రమ్మగిటివాని వస్తా, వస్తా, యిదిగో వస్తున్నాను, వస్తున్నాను కని రమ్మ....."

అది మ.చము గాద డివలించి అది గానెత్తుబ్బి - మాదో - త కమారి శరీరు చల్లబడింది. తనకు - ముందుండి. - శివుడే చిగు శివుమాత్రము అట్లే నిలిచిపోయింది.

గ్రామము ల తా, గ్రామమునా ఆమె. - కరకాళి కడసా పీదోలు పొంది పుత్ర - గ్రామమునా తననా. - అప్పుడనే వక గుడి కట్టినారు. అందులో అభిషేచమబోధించి నడిచినారు నడికీ కన్నా డమారి కే - యే అచట పూజ. పొంగతూ పున్నది. అది పూలల్లా పెట్టి పూజిస్తాను అందిచే పూజ - యిచ్చాను" అన్న క.కరకా మాటలు విని మొనవి!

పుట్టింట్లో

శ్రీ పంజమూరి శివ రావు రావు

ఇరుగమ్మా పొరుగుమ్మా నింకానిది అని చాలామంది నచ్చేభక్తులతోనం
 ఎదురుతెచ్చులు చూసేవారు చూచిని నూచున్నాను చూచు చుట్టూల వేసకాల
 ఎక్కడితో చూస్తో ఉట్టూర్చేయి. ఇట్టో నానామ. “నమోనవీతువ్యోగం
 కావడం, నువ్వో కావరానికి నెక్కడం నానామో నేనూడను...”
 అని ఊరితో ఎప్పుడూ పొడూనూ చేతి పెట్టేస్తానని చెప్తున్నా తల వాల్చు
 వేసేది. మగమీద బాగుండుతూ చూచే చూపుతున్నంటూ, అమ్మనీ
 చూస్తేనే నీ ముందుంటూ రెండేళ్ళ వద్ద చేతి పెట్టేసింది.

ఈరెండున్నా చిక్కన్నమ్మని చూచి నానామ ఎక్కడైనా సరే
 మాస్తరి దొంగిలించు నేమోనని చూడేటట్టి, హైక్యుమీతి అని ఎం. ఏ డిగ్రీ
 ఆక్కరకు వచ్చింది కాని ఏ నానామ నానామని చూడేది తెలివితేటల్ని
 లెక్కచేశాడు కాదు. అది చూచి నానామోనా, నిరధారిగా
 నిలిచిపోయాడు. పిక్రాల్లేతని బావగ నానిం... చూచిని ఆ ఒక్క ఇల్లూ
 ఇంత అద్దె తెచ్చి ఇప్పుడు చేతులు పెట్టి పట్టుకోవలసివస్తున్నాడు.

“ఏమైనాచరే! నీం. ఎక్కడ బిచ్చాడియి చెండును. ఆయనతో
 పాటు కలలో గుండో కాదును. కానతూ పండా సేందే” అంది సరోజిని
 తండ్రితో. “అతను ఇద్యోగం కాక ఇబ్బంది పడుతున్నాడు గదా! నువ్వు
 కూడా ఎందుకమ్మా? ఇక్కడ నీకేమి లోటని... కానీస్తే అతన్ని కూడా
 వచ్చి ఉండ నుందాం, ఉద్యోగం ఏరెనే ఆయేదాకా” అన్నాడు
 సరోజిని తండ్రి.

పిలుచేను ఏ తెనుగుకళా చిత్రమునందును తావులేదు. ఏ తెనుగువ్యక్తి ఉద్యోగము దవుకాడనే ఆస లేదు. ఎప్పటికేనా ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రం వస్తే ఏమోగాని, లేకుంటే ఆంధ్రజాతికధోగితే ఇంకముందు...” అన్నాడు.

“నరేగాని లేచి స్నానం చెయ్యండి; వంట అప్పుడే చల్లారిపోయింది” అని సరోజిని ప్రభాకరాన్ని లేపదీసింది. భోజనం చేస్తూంటే అత డామెతో “పోనీ, ఒకటి రెండు నెలలపాటు నువ్వు మీపుట్టింటికి వెళ్ళి రాకూడదూ! ఈలోగా నేను ఎక్కడైనా, ఏచిన్నవనైనా సంపాదించుకుంటూ” అన్నాడు. ఆమెళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి. అది చూచి మళ్ళీ అత నావ్రకంన తేలేడు.

ఇల్లు కాకట్టుపెట్టి సామ్మూ కీసుకవచ్చా ఉతను. ఇంటిలోకి కావలసిన వన్నీ పద్దురాసి తెప్పించిన డామె. ఒకరి నొకరు హెచ్చరించుకుంటూ, అనునయించుకుంటూ ప్రేమలో కొంత కాలం గడిపేళా రాయిద్దరూ. ఆ సామ్మూ కాస్తా అయిపోయింది. ఉద్యోగం కోసం ఆమె వెయ్యిరేవు శ్లోకి వెళుకుంటుంది; అతడు శతవిధాల ప్రయత్నం చేశాడు. కాని ఏ దేవుడికీ న్యాయం కరగ లేదు; ఏప్రభువుకీ బుద్ధి వుట్టలేదు.

ఒకనాటిరాత్రి ప్రాద్దుపోయి ఇంటికి వచ్చాడు ప్రభాకరం. మంచి ఆకలితో పీరనంగా వడుకున్న సరోజిని నెమ్మదిగా లేచి అతని మొహం వంక చూచి “పని కాలేదు కాదూ” అని. “ఎలా చెబుతుంది? అంగ్లోఇండియన్లు చిన్నవనులు మాత్రం చేయలేవో? ..... నీభోజన మైండా ‘అశ్లాదు, “వంట కూడా కాలేదు ... కావడాకి ఇంట్లో ఏమీ లేవు...” అతడు లేనినవ్వు తెచ్చుకుని, ఆమెను ముద్దు పెట్టుకున్నాడు ఆమె లేనినవ్వు తెచ్చుకుని అతని మెడ చుట్టూ చేతులు పెనవేసింది. పడుకుని ఉండగా— “పోనీ ఒకటి రెండు నెలలపాటు మీపుట్టింటికి వెళ్ళి వస్తాను. ఈలోగా మీకేమైనా పని కుదురుతుందేమో” అంది ఆమె. అతని మొహం ఎర్రగా అయిపోయింది. అది చూసి మళ్ళీ ఆమె అనంగలి ఎత్త లేదు.

అమె ఒంటిమీద వెండిబంగారాలు క్రమక్రమంగా మార్వాడీదానని కానుకయ్యాయి. అతని ఇంటిలోని పాత్రసామాను ఒక్కొక్కటి సామాకారి వడ్డీ కింద చెల్లుబడి అయినాయి. అమె లోలోపల కుమిలి పోతూనే ఉంది. అతడు ఎక్కడెక్కడకో పోయి అహ గతూనే ఉన్నాడు. కాని ఎక్కడా కలిసిరావడం లేదు. చివరికి అబ్బిలు కూడా అమ్ముకోవలసివగతి పట్టింది, పొట్టకోసం; ఇంక నితవ నీడకూడా లేదు. ఏపూట కాపూట తిండి కలగా అనే దిగులే!

“మంచి నీనీమాలు — ఊరంతా వెదురున్నారు — మనంకూడా వెదదామా? చాలారోజులైంది టాకీ చూసి—” అని సరోజిని. “డబ్బేదీ! అవ్వక్కడా ఎవరూ ఇయ్యరు నాకు. ఉద్యోగం అవనీ; రోజూ వెదదాం” అన్నాడతను.

“పండగ గదా! బొబ్బట్టుచేసి పెడుమా — తినాలని ఉంది. చాలా రోజులైంది కామా నువ్వు బొబ్బట్టు చేసి” అన్నాడు ప్రభాకరం.

“ఏమి పెట్టి చేసేదీ? అవ్వనైతే దొరకదాయె. ఉద్యోగం అవనీండి. కావలసినన్ని” అంది అమె.

ఇంక ఏదారీ లేక మామగారిపేర ఉత్తరం వ్రాశాడు ప్రభాకరం, ఏమైనా సాయం చేయవలసిందని, జవాబు లేదు. సరోజినికూడా వ్రాసింది, ఉద్యోగం కాగానే నెలనెలా ఋణం తీర్చుకొంటామని పంపడానికి ఏమీ తనవద్ద లేదనీ, వచ్చి తనయింట్లో ఉంటే తన కేమీ అభ్యంతరం లేదనీ జవాబు.

దారిద్ర్యం, నిరుద్యోగం కలిసి, కుట్రచేసి అదంపతుల్ని పిశాచాల్లాగ వట్టుకుని పీడించడం మొదలు పెట్టాయి. ఎక్కడకు వెళ్ళినా పరువు లేదు; ఏవని చేసినా మెప్పులేదు. ఎర్రబడిన కళ్ళతో, పెరిగిపోయిన గడ్డంతో, పూసిపోయిన బట్టలతో తిరిగే ప్రభాకరాన్ని చూసి, ఉద్యోగం ఇయ్యక పోయినా ఇదివరకల్లా మర్యాదగా మాట్లాడే అధికారి అతనివంక చూడ

నైనా చూడలేదు. చిక్కిపోయిన చెక్కిళ్ళతో, లేగిపోయిన తలకట్టుతో, చినిగిపోయిన చీరతో వచ్చి నకోజిని చూచి అవ్వి ఇయ్యకపోయినా ఇంతవరకూ జాలిగా చూసిరిచే చక్కయింటామె తలుపు తనికొని లోనికి చక్కపోయింది.

క్రమక్రమంగా అతనికి చీరాకు ఎక్కువైపోయింది. ఆమెకు ఓరిమి కూడా తగిపోయింది. అయినదానికీ కానిదానికీ అత డామెను తిట్టడం మొదలు పెట్టాడు. ఊరకోకుండా ఆమె అతణ్ణి ఎదిరించడం మొదలు పెట్టింది. అతడు కాస్త చేయి చేసుకోవడం, ఆమె వసులన్నీ మాలవేసి ఎదుస్తూ వదు కోవడం మామూలైపోయినాయి. పండంటి కావరానికి దారిద్ర్యం, నిరుద్యోగం చిచ్చుపెట్టాయి—

అదరవు ఏమీ లేదనే కోపంతో అన్నంకూడా వండకుండా వదుకుంది నకోజిని ఒకనాడు. ప్రభాకరం అడిచాసి ఆమెను నాలుగు రన్నాడు.

“పెట్టేదీ లేదు, పోనేదీ లేదు, కొట్టడంకూడా ఎందుకు? ఇవ్వు ముంత్తి ఇలా ఉండనీయండి; లేకుంటే వుట్టింటికి పోతాను” అనేసిం డామె “పోతే పో! ఇక్కడ నిన్ను కట్టిపెట్టించెవరు? తని ఎరగడై పోయిం దను కంటాను” అనేకా డతను గట్టిగా.

మాస్టరీవని ఒకటి ఖాళీ అయిందనీ, ప్రభాకరం వస్తే ప్రయత్నం చేస్తా ననీ ఒక స్నేహితుడు తనపేర (వాస్తే, భార్యమెడలో మిగిలివున్న వుద్దె అమ్మనీ, అతను ఊరికి వెళ్ళాడు. కాని ఒక బేంగాళితాయికి ఆపని అయి పోయింది. ఈతెనుసవాడు మళ్ళీ నిరుద్యోగం!

తాను తిండికీ గుడ్డకీ లేక అవస్థపడుతున్నాననీ, వెంటనే రాకపోతే ప్రమాద మనీ నకోజిని తండ్రిపేర ఉత్తరం వ్రాస్తే, అయిన వచ్చి ఆమెను ఎవరితోనూ చెప్పకుండా తీసుకుపోయాడు. ప్రభాకరం ఇ టికి వచ్చి చూచేసరికి తన నూటుకేసు ప్రక్కన నకోజిని కావడిపెట్టై కూచుడ లేదు. ఎదురుగా గూల్లో ఆమె బొబ్బుపెట్టి లేదు.

ఇట్లా, వాటిలో లేక, ఏ లహరికల మొలక చుట్టబెట్టుకుని పికాచగణంతో
భిక్షాటనం చేసి వచ్చి, పెకరినోకరు వదలకుండా ఉమామహేశ్వరులు ఆనంద
స్వర్గం చేసి ఆ నంజులే, చెదరిపోయిన పక్కమీద వాడి పడి ఉన్న
కాశీహనుల వంక రెప్ప వాల్చుకుండా శూన్య శూన్యనాడు (చిత్రాకరం).

భాగ్య

శ్రీ మునిమాణిక్యం

సరసింహ రావు.

౧

“నా మాట వింటే ఇంకవరకు రాదు అన్నయ్యా! ఆ వచ్చిన ఆకలి నాచేతులో పడేస్తే, కానీ అప్పు లేకుండా జరుపుతాను అంటే వింటేనా ఆయన!”

“తేను, చెప్పా నమ్మా! నీకు వచ్చిన జీతం జీతం అమ్మాయికి ఇచ్చేయరా; అడ వాళ్ళు మనకంటే పొదుపుగా వాడుతారూ అని చెప్పా నమ్మా?”

“మితే కాదు అన్నయ్యా! అంతా చెప్పారు. వింటేనా! చూస్తున్నారూగా నంగతి అంతా! బియ్యం వాడికి, యాభై రూపాయలు ఇవ్వాలి. ప్రొద్దున్నె ఆయన వచ్చి కేకవేసి వెళ్ళాడు. నేను వంట ఇంట్లో ఉన్నాను అప్పుడు. చెయ్యి తుడుకోలేదు. లేకపోతే వచ్చి, అప్పు పెట్టినందుకు ఆయనను నాలుగు చీవాట్లు వేసేదాన్ని.”

“వాణ్ని చీవాట్లు వేస్తే ఏంలాభం అమ్మాయి! మన బంగారం మంచిది కాకపోతే కంసాలి ఏం జేస్తాడూ!”

“తాగా అన్నారూ! ఇల్లాగ వప్పు పై తెలియకుండా కర్చు వేస్తే ఎన్నాళ్ళని గడుస్తుం దంటారూ!”

“నిజమే మరి!”

“నిజ మని మెల్లిగా అంటూ రేమిటి? ప్రస్తుతం మీరూ మేమూ కలిసి ఉన్నాము కాబట్టి ఏ ఏమన్నా, ఏం నేకనోయినా, ఇబ్బంది అంటూ కనపడటంలేదు? రేపు వేయ: గావునం పెడితే తెలిసొస్తుంది ఆయ్యగారికి!” అన్నది మాబావమరది భార్య విసుగుతో.

“ఎల్లకాలం ఇట్లాగే ఎందు కంటుం దమ్మా! ఏదో చిన్నతనం ఇంకా నాలుగేండ్లు గడిస్తే వాడికే వస్తుంది జ్ఞానం!” అన్నాను నేను.

నిజానికి వాడిని గట్టిగా చీవాటు వే టూకీ వీలు లేదు. అరకై రూపాయలు వస్తున్నాయి కావటానికి కాని అందులో నేలకు ఓ ఇరకై రూపాయలు ఇంటి దగ్గ రున్న తల్లి దండ్రులకు పంపుతున్నాడు. మొగుడూ పెళ్ళానికీ మిగిలిన నలభై నరిపోవలసిందే. కాని ఏరో చిన్నతనం చేత బట్టలకూ, వాటికీ, కాస్త ఎక్కువే కట్టు వస్తున్నాడు. సంవత్సరానికి రెండు వందల రూపాయలు వచ్చే సమస్యను ఉండికదా, అప్పు కాస్త అయితేమట్టుకు విమి, తీర్పుకో లేకపోతాడో అని నేనూ ఊహింకొన్నాను. ఎవ్వడో వచ్చి నత్తుడు ఇస్తా నంటే ఎర్తనలు ఊరుకోరు. అందుచేత అంతవరకూ అగటానికి వీలు లేదంటూ బియ్యపువర్తకుడు మావాడిని వేధిస్తూఉన్నాడు. దానితరువాత తీసుకోవచ్చు వాడికి సమయానికి కాస్త సహాయపడదామని నేను అనుకోటా అనుకొంటాను. కాని అనుకోటంకోకే సరి! ఇద్దామంటే ఉండేది కాని... వంద రూపాయలు తెచ్చుకొంటున్నా నానంగతి అంతకంటే అద్దాన్ను. వాడి కింకా కాస్త అప్పు అయినా వుడుతుంది. నాకు అది లేదు. అయితే నాది పెద్ద సంసారం. పిల్లల చదువులకూ వాటికీ ఖర్చు లున్నాయి. వాడికి ఏమీ బాదరబందీ లేదు. నాకు కాస్తా, కూస్తా వెనకేయ వచ్చు. అందుకని ఈతభా వాడికి కాస్త గట్టిగా చెప్పా లనే అనుకొన్నాను.

అలా మధ్యాహ్నం భోజనా లైనతరువాత మావాడితో ఈప్రసంగం ఎత్తి, అప్పుల వాళ్ళు మన ఇంటిచుట్టూ తిరగటం మన కేమీ మర్యాదగా

లేదురా నాయనా! నీవు ఎక్కడైనా తెచ్చి అయినా సరే ఆ నియ్యం
పాకి తీర్చి వేసేయ్యి అని కోస్తున్నాను.

“నిజమే బావా! దరిద్రంగానే ఉంది. నాకు రోజంతా ఈ పాకి
తీర్చేస్తాను.” అన్నాడు. “తీర్చే నేయ్యి తీర్చే పక పొవట, నీకు వచ్చే
జీతం, జీతం అమ్మాయికి పెట్టెందు. అడవాళ్ళు నాడినంత పొదుపుగా
మనం వాడలేము అన్నాను. అమ్మాయి వింటూ ఉండగానే వాడు భార్య
వంక చూచి ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుతూ “ఇట్లాగే బావా, నీవు ఇంతగా
తెప్పక్కర లేదు. తెప్పకుండా అట్లాగే వస్తావు” అన్నాడు. నాడిభార్య
“అ అన్నీ ఇచ్చారు! ఎన్నెన్నో అన్నీ ఇట్లాగ” అని చుట్టూ చూచి
నిశ్చించింది.

౨

ఆ తరువాత రెండు గంటలకే నానాడు ఓకటాకుగా ముస్తాబై ఎక్క-
డికో బయలుదేరుతున్నాడు. ఎక్కడికీ అని అడగటం మంచిది కాదు,
కాబట్టి ఊరికే సందేహం. నవ్వుతూ నాడినక చూశాడు. అవికారపు
చూపుల్లో నాట్రెళ్ళ బయటపడ్డవి. వామా అనంగరి గ్రహించాడు.

“ఇవ్వాలి మాత్రాకి శిథిలకారి నాలుగుగంటల బుడిలో వస్తాడు
బావా. నేను వెళ్ళి రిసీవ్ చేయాలి” అన్నాడు మావాడు.

“అయితే నాలుగుగంటల బుడిలో వచ్చే ఆరునకు రిసీవ్ చేయటానికీ
రెండు గంటలకే బయలుదేరాలా?” ఈ ప్రశ్న విని వాడు పకపకా నవ్వి,
దానికో కారణం ఉంది బావా అన్నాడు.

ఒకటేం రెండు ఉన్నాయి అన్నయ్యా అన్నది నాడిభార్య నవ్వుతూ.
ఇద్దరూ పకపకా నవ్వుకొన్నారు. ఎందుకో నాడు అర్థం కాలేదు.

“ఏం లేదు బావా, మూడు గంటలకు ఓ టీ పార్టీ ఉంది. అంతా

ఇప్పురెన్సు హుళిలో' అన్నాడు వాడు. "అ, అ, ఎందు కండీ ఆగడ వంతా? అసలు సంగతి చెపితే ఏం?" అన్నీ వాడి భార్య.

మావాడు భార్య చిక్క తిరిగి, అసలుసంగతికీ ఏ ముందీ అంటూ, ఇదిగో, ఇది చూడు బావా అని ఓ ఎర్రకాగితం నాకు అందించాడు. నేను చూచి నవ్వుకొని, ఇజమే నమ్మా! టీ పార్సీమాట నిజమే, అన్నాను.

టీ పార్సీ మూడింటి కైతే రెండొకటే బయలు దేరితూనికి కారణం ఏమిటో అడుగు అన్నయ్యా! తిన్నది కనుకం పిరగబడి నవ్వింది. "నేను అడగటం ఎందుకూ, వాడే చెబుతాడు..." అని నేనన్నాను.

చెప్పటానికి మరొక లేదు బావా. టీపార్సీ కాబట్టి ముందుగా కెళ్ళటం జేసికైనా మంచి దని జెడుతున్నాను. అంతే, అని భార్యను చూచి మనీ మనీ నవ్వులు నవ్వాడు.

"అది కాదండీ అన్నయ్యా, రెండున్నరకు బియ్యపు వర్తకుడు వస్తాడు. వస్తా వని చెప్పి వెళ్ళాను లెండి. అందుకని హాడిలిపోయి పారిపోతున్నాను" అని నిజం కాస్తా బయట పెట్టింది.

మ్మావాడు భార్యను కోపపడలేదు. "హాడిలిపోవటం కాదు బావా వారంకోబాట్లో ఎట్లాగూ వస్తుంది. ఇచ్చేస్తాను ఏదో ఈనాలుగు రోజులూ వాడి కళ్ళ బడినందా ఉండా అని చూస్తున్నాను. అంతే:" అన్నాడు. "అయితేమట్టుకు ఇప్పుడు హుళిపోవటం భయపడి కాదా?" అన్నది అమ్మాయి. వాడు మాట్లాడలేదు. అమ్మాయి ఊరుకోక "ఏందుకండీ, అంత అభిమానం! మీ బావదగ్గర కూడాను" "అయిన వస్తున్నాడూ, ముఖం లేప్పిస్తున్నాను అని చెప్పరామా?" అన్నది.

"చెప్పే జేమిటి, బావకు తెలియదా? అది కాదు బావా, వారం కోబాట్లో ఇస్తా నంటే వాడు ఎందు చేతనో ఆగటం లేదు. ఎప్పుడూ ఇట్లాగ కాదు ఈకథా ఎందుచేతనో కిడిలాగ పట్టుకొని వదలకుండా ఉన్నాడు.

అందుకని ఈ నాలుగు రోజులూ వాడికి కన్న కళ్ళవడకుండా ఉందా మన అనుకుంటున్నాను.” అన్నాడు మావాడు.

“అదా సంగతి? చెందున్నరకు అయిన వస్తా డని ముందుగా తెల్లి పోతున్నానూ? అయితే ఒక్క సంగతి అవచ్చిన అయిన నీవు వచ్చేటంతవరకూ ఇక్కడే కూర్చుంటాను అనుకుంటావా? అప్పుడేమిటి గతీ?” అన్నాను. ఇట్లా జరగవచ్చు నని వాడికి అంతవరకూ తట్టలేదు కామాయి, ఈమాట విని మావాడు తెల్లపోయినాడు.

“తెల్లపోయి, “నిజమేనా బావా! ఎట్లా! వాడు అల్లా చేస్తే చెయ్యవచ్చు. ఒక తీరాన వదిలిపెట్టెను. తీరా నేను అధికారిని పొలుచెప్పుకొని వచ్చేసరికి ఈదరిడును తయారవుతాను కామాయి” అని అంటూ దిగావడి నుంచున్నాడు.

“అయినకు తోడక పోయినా నేను చెప్పి అయినా సరే కూర్చోబెట్టక పోతే చూడండి” అని అమ్మాయి బెరిందింది.

అమ్మాయి నవ్వుటాకు అన్న ఈమాట, వాడికి కష్టపెట్టింది. అందుకని వాడు వినుక్కొని ఏమీ జబాబు చెప్పలేక నానక దీనంగా మాళాడు.

“ఎంతా, అల్లాగ దినుకుడతావా? అప్పు బుచ్చయ్య అని అయినకు తెలుస్తూంది! తెలిస్తే నీకు వచ్చిన నన్నం వినుందీ? అయినకు మట్టుకు అప్పులు ఉండవా?” అన్నాను.

“అల్లా క్కాదు బావా, నేను ఏదో డబ్బు గలవాడిని అయినట్టూ, ఘరానాగా బతుకు తున్నట్టూ అయినకు మొదట్లో అభిప్రాయం కలుగ జేకాను. ఇప్పుడు ఈవిధంగా నాబతు కంతా బయటపడ్డదా నాకు మర్యాద ఉండదు!” అన్నాడు.

ఈ మాట మీద అమ్మాయి అన్నదీ... అయితే విచార ఏం జేస్తారూ, మీరే ఉండి, అయినకు ఏదో మంచిమాట చెప్పి వదిలివేళి మరీ వెళ్ళండి”

ఈనలహ మావాడికి నచ్చలేదు. అందుకని వాడు నాలో అన్నాడు. “అది కాదు బావా, నేను కనిపడితే ఆయన వదలు నుకోవ్వీ ఏమో కాస్త మంచిమాట చెప్పి పంపిస్తేయాలి.” ఆ అనబం కూడా బతిమిలాడే పద్ధతిలో అన్నాడు.

“గారేదీ, నే నేమో చెప్పి పంపిస్తానులే. నీవు వెళ్లు” అని మావాడ్ని పంపించాను. వాడు వెళ్తూ ‘బావా, నీవిత్తం అంతా ఉపయోగించి ఈపీడ పదిలిచాలె నుమీ నేను నాలుగున్నర కల్లా చూడగలిగితే వస్తాను” అని చెప్పి కార్యం, ఫలితం కాఫీమాడా వద్దంచేస్తుమని పురమాయించి వెళ్ళిపోయినాడు.

నేను రాస్తేపు పడుకొని, విక్రాంత తీసుకొని వాట్లోకి వచ్చిపరికి ఏవరో ఒకాయన మాయుటికి వస్తున్నాడు. అప్పుడు మూడు అయినీ. అవచ్చే ఆయన బట్టగా పొట్టిగా ఉన్నాడు. బట్టల మాసి ఉన్నాయి. మూడు కొరేడు, అప్పుడే వస్తున్నాడు, వశపోయినట్లు అరులోని మూర్తి, నిలుచి న్నాను. ఈమహు కార్లు ఎండా వానా అని చూడను. ఎప్పుడు బడితే అప్పుడు వస్తాను. నిద్రాహారాలు ఉండవు కొబోలు. అనుకు టూ ఆకలితో నిల్చున్నాను.

ఆయన యి కాయకీని సరిగ్గా గడవలోకి వచ్చి, నన్ను లేరపార జూచి “నారాయణయూర్తి గారు ఉన్నారా అండీ?” అని అడిగాడు. “లేదు” అన్నాను.

ఈమాట విని ఆయన వెలుపునా నీరై పోయినాడు. ఆ కాళం విరిగి మీద పడ్డట్లు నిర్మాంతపోయి నిబ్బడ్డాడు. అనుకున్న సమయానికి మైకం అందకపోతే కొంచెం కూలినట్లు నటించటం వర్తనలకు ఉండే సహజ గుణమే కదా అనుకొన్నాను. తనసా మ్మంతా మాతాత్తుగా సముద్రంలో ముగి పోయినవాడు సమాధిం అంత పట్టుకుంటు పెట్టాడు. ప్రాణం మీదికి వచ్చిన వాడిలాగ గుడ్డు తేలేశాడు. వాటర్ లా యుద్ధంలో ఓడిపోయిన

సెప్టెంబరు ౧౯౩౦ ఆ తరువాత ఉంగడు ఆయన్ను బాస్తే నాకు పరమ అనన్యం చేసింది.

కాస్తే బీజి ఆయన తెచ్చుకొని ఎక్కడికి వెళ్లా కండినీ? అని అడిగాడు. బైటికి వెళ్ళాడంటే అన్నాడు.

ఆయన బిక్కడనం అలాగే స్పృహకి చివరకు ఎక్కడకు వెళ్ళి ఉంటాడంటే? నేను వస్తూ నా ఆయనకు తెలియనే, ఎందుకంటే ఇలాగ వెళ్ళిపోయినాడో? అని తనలో రాసు అనుకున్నట్లు అతనిని, మళ్ళీ ఏమో జ్ఞాపకం వచ్చిన వాడిలాగ చూచి దైర్ఘ్యంతో సరే తెండి. ఇంకా కాసేపట్టో వస్తూ ఉన్నకంటా అని జేబు గడిమారాన్ని వైకి తీస్తున్నాడు.

మీరం వస్తూ రు తెలిసే, మీకు కనపడకుండా ఉండా అనే వెళ్ళి పోయానా? అని గబుర్కన నోరువారి అనేకాను. అన్న తరువాత విచారి చాను, ఆర్యో ఎందు కంటినా, అనవసరంగా పెద్దమనిషి మనస్సు బాప్పించానే అని.

సాపం ఆయన తెల్లపోయి, ఎందుకండి, ఏమంత భయం! అంత పారి పోవలసిన ఆశయం మీరే కేజీ? అన్నాడు. భయం కాదు టాడీ, అప్పుల వాళ్ళు చూచినా అధికారులను చూచినా? అని నేను అన్నాను. కాని ఆయన ఏలా తప్పిపడ్డట్లు కనపడతేను. పైగా ఆయన అహంకారం లేకుండా నేలలోపలికి ఎక్కిన కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. మావాడు భయం పైగా అయింది. ఇక ఆయన ఎదిలేటట్లు లేకుండా. మీరు వెళ్ళండి నేను తిలుపు వేసుకొంటాను. అని అంటానికి నాకూ నోరు రాలేదు. నేనూ మరో కుర్చీలో కూర్చుని, పేపరు చదువుకూ ఉన్నట్లు నటిస్తూ, ఈయనను సాగ నంతుంటానికి మార్గం ఏదా అన్న ఆలోచనలోకి దిగాను.

బల్లెలూక పుస్తకాలూ మర్రికలూ, అవీ చాలా ఉన్నాయి. ఆయన ఒక ఇగ్నీమూర్తి కను బాగి పేజీలు తిరగేసి, చివరకు ఏదో చదువుకూ ఉన్నట్లు చూపించి నేను వెళ్ళాను. మొదట ఆయన బొమ్మలలోను

పేదలు తిరగేశాడు అనుకొన్నాను గాని చివరకు ఆయన ఏదో చదువుకొంటున్నట్లు లోచించింది. ఏదో మూడో ఫారంవాక్ చదువుకొని ఉంటాడు. వై! చదవండి, నేనుకూడా వింటాను అని అందామని అనుకొని చాలి ఏడిపించినట్లు అవుతుందని ఊహించుకొన్నాను.

నేను అనుకున్నట్లే అయింది. ఆయన చదువుకూ ఉన్నట్టు నటించేస్తున్నాడని తెలిపేయింది. ఎందుకంటే, పదినిమిషాలు కాకముందే, ఆయన వున్నాన్ని బల్లమీద వెట్టి పైకీ, కిందికీ, చూడటం సాగించాడు. మందు ఆయన చూడాలూ, అడ్డకడ్డిలూ, లెక్క జూచుకొన్నాడు. దాని తర్వాత కర్వాలు లెక్కేసుకొన్నాడు. ఆపైన కిటికీలు ఎన్ని అయిందీ ఒక్కొక్కటికీ యెన్నిచువ్వలు ఉన్నదీకూడా చూచుకొంటూ ఉంటే నాకు నవ్వొచ్చింది.

కానీవు ఇట్లాగ చూచి, పాపం, ఆయన చివరకు, నావంక జాలిగా చూస్తూ అడిగాడు, “ఏమండీ, ఎక్కడికి వెడతా నని చెప్పి వెళ్ళాడండీ?” అని అట్లాగ అడుగుతూ ఉన్న పెద్దమనిషికి (బియ్యపునర్తకు డయిలే నేం!) మర్యాదగా జవాబు చెప్పకపోవటం తప్పు అని లోచించి నాకు. అందుకని ఈకథా నేను మర్యాదగానే జవాబు చెప్పాను. అంధ్రభాగ్యమూర్తయ్య వంటలో ఏదో టిపార్టీ ఉందని వెళ్ళాడండీ అని.

“ఎన్నిగంటక కండి, ఆటిపార్టీ?” అని అడిగాడు ఆయన ఏమో నాకు తెలియదండీ అన్నాను నేను. ఆయన,- నేను వస్తా నని తెలిసి ఎందుకు వెళ్ళాడబ్బా! అని గొణుక్కొని అయితే, ఎవ్వడు వస్తా డని మీ అభిప్రాయం? అని అడిగాడు.

దొరికాడురా అనుకొన్నాను. ఆయనను పంపివేయటానికి ఏదోమాట అనవలసిన సమయం అదే నని నిశ్చయించుకొని- ఎవ్వూ దొస్తాడో చెప్పలేమండీ. రాత్రికే గాని ఈమధ్య రాడు. అయినా రాత్రి పడకొందింటికి వస్తాడు, రావటం అంటూ ఉంటే. ఒకప్పుడు అదీలేదు. నమ్మకం చెప్ప

లేము. ఒక్కొక్కచోటాన ఇంటికి రానేరాదు అన్నాను ఒక్కొక్కచోటా.

ఈమాట వి కూడా ఎందుకు కూర్చుంటాను ఎంత మోడి వాడైనా? ఇక లేచిపోతాడు గదా అనుకొంటూ ఆయన వంక మాస్తా కూర్చున్నాను. ఆయన ముఖ చూస్తే లేచిపోదా మని ఆశ్చర్యమిది. వచ్చినట్లే కనపడ్డది.

ఆశ్చర్యపడతూ పరధ్యాన్నింగా కొనేవు కూర్చుని ఆయన మళ్ళీ అడిగాడు. “ఏమండీ, అయితే ఇంట్లో ఆయనకు భార్యబిడ్డలు లేరా? అని.

“లేకేమండీ ఉన్నాను ఉంటే ఏం! వాడికి భార్య పిల్లలవంకలి పటి-దీ” అన్నాను నేను బొత్తిగా వాడు చెడిపోయినా నది చెప్పలేక చెవుతున్నట్లు.

నామాటలు విని ఆశ్చర్యపడి అడిగాడు మళ్ళీ, “అయితే ఆయన ఉద్యోగంలో ఉన్నాడుగదా; ప్రాద్దున్నే లేని ఆఫీసుకు వెళ్ళవద్దా? ఇట్లాగ అయితే, ఆఫీసులో పనిచేయటానికి ఏమీ ఎక్కడనుంచి వస్తుందండీ?” అని.

“ఆఫీసు పట్టిండి లుండి ఆయనకూ? ఎప్పుడో కరుతాడు ఆఫీసుకు వీరండికొ, పడకొండికొ.”

“అయితే పూర్వపు మనిషి కాదన్నమాట!”

“ఎవ్వే, పూర్వపు మనిషి కావకాదు. అంతా కొత్త నీరస్తా మని పోయినాడు. బొత్తిగా మారిపోయినాడు. ఇంటిదగ్గర పెళ్ళాం ఒక్కతీరాన మొత్తు కొంటున్నది. పెందరాళే కొంపకు చేరుకో మని.”

“అయితే ఉండి ఏమి లాభం లేదన్న మాట?” అంటూ ఆయన లేచి నిలబడి నావంక చూశాడు. నేను తల గట్టిగా ఊపుతూ “ఉహూ, ఏమాత్రం లాభం లేదు. అసలు వస్తాడో రాడో కూడా చెప్పలేము” అన్నాను.

ఇక ఉండి లాభం లేదని ఆయనకు గట్టిగా పోచింది. లేచి నిలబడ్డాడు.

గమ్మంలో వ్యాసు. మళ్ళీ వెళ్ళి తిరిగి 'అయితే మీ కేమాతాడు ఆయన?' అనాడు. 'నేను విచారపడుతూ మాతావ మరణే వది. చెప్పకొంటున్నాను కదా!' అన్నాను. 'ఉహూ, అల్లాగుంటుంది. మీ ఇల్లా ఆయన అద్దె: ఉన్నా దేహా, మీమా, వాటి పోట్లాటలు ఉండటం మూలాన అల్లా అంటున్నారేమో అన్న సందేహం కదా ఉండే కర్కరలే దన్నమాట!' అని వినవడి వింపడనట్లు గొణుకుకుంటూ మెట్లు దిగి నేను వెడతా-అన్నాడు.

నేను నవ్వుతూ, వెళ్ళడమే మంచిది, తూర్పున ఏమీ లాభం లేదు. వైగా మీవయిన నవ్వు! అన్నాను. ఆయన ముందుకు నడిచాడు.

వెనకనుంచి నేను, మీ కేమీ తొందర పడకండి. వాడి చెప్పి అని విషయాలూ నేను కష్టాలు చేస్తాను, అన్నాను. ఆయన నావంక వికారంగా చూచి నవ్వుకొని ముందుకు సాగి పోయినాడు.

3

ఆయనను అల్లా వదిలి, మా కార్యం, నేనూ, మా వాడి భార్య అంతా మీర్చుని నవ్వుకొన్నాము. జరిగిన సంభాషణ అంతా వాళ్ళకు భాస గుచ్చినట్లు చెప్పాను. ఎన్ని అబద్ధాలు చెప్పారండి, మా తమ్ముప్పి గురించి అన్నది మా ఆవిడ. ఒక్కొక్క సమయంలో, అల్లాగ అబద్ధ మాడక తప్పదు- అని నేను సమాధానం చెప్పాను. ఎల్లా కోలాసు వీట వదిలించు కొన్నాం గదా అని సంగోషించాము మేము.

ఓమిషం అయిందో, లేదో, ఎందుకో ఉత్తరపు కిటికీలోనుంచి తొం చూశాను. దగ్గరలో అర్చనరాంకు మారంలో ఉన్నాడు మానాడు. ఇంకెవరితోనో ఇక్కడలో కలిసి వస్తున్నాడు.

మాతావమరికి భార్యమాడా తొంగిచూచి 'ఎన్నున్నారండి అయితే...' తలగుడ్డ పెట్టుకొని దర్జాగా నడుస్తున్నా దొకాయన, ఆయనే కామాల

అధికారి! అట్లా ఉన్నా 'రేం ఉనుకో మంటూ!' అన్నది. అధికారులు అట్లాగే ఉంటారమ్మా! నను అన్నాను నేనూ లేని మళ్ళీ టిక్కిలో నుంచి చూశాను. అమ్మాయి అన్న మాట 'ఎమే. ఎ.గురూ వస్తున్నారా. బహుశా వెళ్తే సెల్లీ వెళ్ళిపోనీ నుండా' అని మునా, నుండా అని బెనకాల అధికారి, అబెంకాల మావాడూ కనిపించారు.

అధికారి : నున్నా పిరి నిశ్చయించుకోక నాకి ఈవిద్యుత్తు వర్తకుడు ఇంకా అక్కడే ఉన్నా డేమా నని సురేహం కనిపింది. కలుపు తీసి చూశాను. అక్కడే కనిగ్రహంలాగ నిలబడి ఉన్నాడు వాళ్ళవంక చూస్తూ.

అధికారి ఎవలే తనబాకీ విషయమై మావాడిని పిలిచి అడుగుతూ డేమా నని భయం కనిపింది. అందుకని గబగబా వీధిలోకి పోయి, అయిమ్మ బెనకుగ్గా పిలిచి 'మాడండి, మావడున్నా, వాడున్నా బ్యాంక్ అధికారిన్నీ వస్తున్నారా. మీరు బాకీ న గతి ఇప్పుడే. ఎత్తక దేం!' అని బకిమిలాడాను.

'ఎవళ్ళే! అమాత్రం నాకు తెలియదు బండి' అన్నాడు కదా, ఒక మారు కనపడి నమస్కారం పిలిచి వెళదా ముందున్నాను.' అంటూ అయిన జెకిలిగా న్నాను. 'మీబాకీ, వారం రోజులలో తీర్చే విన్నాటు నేను చేస్తాను. మీరు వెళ్ళిపోండి' అని ఇంకోమాటు అయినకు గట్టిగా చెప్పి, 'నేను గబగబా ఇంట్లోకి వచ్చేకాను, కుర్చీబూ అవీ, నద్దటానికి.

పెద్దదనుష్యులను రిసేప్ చేయటానికి ఎగినపద్ధతిలో కుర్చీలునద్ది వాళ్ళలోకి వెళ్ళేసరికి మావాడు ఎదురై గబగబా నడుస్తూ ఒక్కనక్కలో-వచ్చారు బావా- అంటూ లోపలి అడుగు పెట్టాను. నేను అక్కడే నుండుని ఆవర్త కుడివైపు పరిగి వెళ్ళండి అని సంక్షు చేశాను.

నామాట వినికుండా అయిన మళ్ళీ ఇంట్లోకి ప్రవేశిస్తూ మావాడ్ని అడి గాడు రమ్మంటూ అని. మావాడు అయినకు ఎదురుగా వెళ్ళి, వినియంగా

పమన్మరించి, నేను తమకోసం రైలుదగ్గరకు వెళ్ళాను. మీరు కారులో ముందుగా వచ్చారని గుమాస్తా చెప్పిందాకా నాకు తెలియనే తెలియదు" అన్నాడు.

తమరు వచ్చి చాలాసేపు అయిందా ఏమి బండీ! డేమించండి. అంటూ ప్రాణేయ వడటం చూచి నేను స్థిరాంతపోయినాను. స్టేషనునుంచి మా వాడితో వచ్చింది గుమాస్తా, అనీ, ఈయనే అధికారి అనీ అప్పటికి నాకు తెలిసింది. నిలబునా నీరై పోయినాను. నోటమాటకూడా రాలేదు.

నేను అప్పటిలో ఉండంగానే మావాడు ఆయనను నాకు ఎరుకపరచాడు. నేను ఆయనకు షేక్ హాండ్ ఇవ్వాలింది మరిచిపోయి కలయో, జైష్టవ మాయయో అన్నస్థితిలో ఉన్నాను. ఆయన వాచేయ్యి పట్టుకొని గట్టిగా ఊపి „మీ బావగారు, ఏరేనా? నేను విన్నాను. ఎప్పుడూ చూడలేదు." అని గట్టిగా నవ్వాడు.

అమ్మాయి తయారుచేసిన ఫలహారాలూ, కాఫీ, ముందుకు వచ్చినై అందరూ నంతోషంతో కానిస్తున్నారు. నేను ఆయోమయస్థితిలో ఉన్నాను. ఆయన కులాసాగా ఏమో ప్రశ్నలు అడుగుతున్నాడు. మావాడు ఏదో విషయంగా సమాధానాలు చెబుతున్నాడు. నాకు మాత్రం అనందంగా లేదు. ఏదో గొప్ప తప్పు చేసినవాడిలాగ నేను బాధ అనుభవిస్తున్నాను. చివరకు అధికారి మావాడివంక తిరిగి „ఏమయ్యా, నీవు టిపార్టీలకూ వాటికీ తరుచు వెళ్ళుతూ ఉంటావా? అని అడిగాడు. ఈ అడగటం మామూలు ప్రశ్న అడిగినట్లు లేదు. ఏదో ఎత్తిపాడువు మాటలాగ భ్రమించింది.

„ఎప్పుడైనా వెదుతూ ఉంటా నంటి! ఇవ్వాలి, రెండు గంటలకు ఓ టి పార్టీకి వెళ్ళాను. అక్కడినుంచే యశాయీని స్టేషనుకు వచ్చేశానంటి" అన్నాడు మావాడు.

„అది సరే. కొంపా గోడీ, ఏమీ పట్టించుకో కండా అడుగుతూ ఉంటా వుంటాగా!" ఈ ప్రశ్నలో కొంచెం వేడి ఉన్నట్లు తెలిసిందిమాకు.

“ఎచ్చే, లేవండి” అంటూ మావాడు తెల్లపోయినాడు. “లే దనకోకు, రాత్రిళ్ళు నీవు ఇంటికే రావని, వచ్చినా ఏ టి టిగ్ బో వస్తావనీ, వాడు తెలుస్తున్నాడో” అ. అన్నా డామని తీసి, ఏరా, ఉబిపడుతున్న కంఠ స్వరంతో నాని భయం వపి ది. అమ్మ నం. కుంగబోయినాను.

“నత్తి అబద్ధం అండీ. ఎవ రండి ఇల్లాంటి నుగతులు మీకు చెప్పింది? దుర్మార్గం లేని బానిసి అల్లాగ చెప్పటం కేవలం దుర్మార్గం” అని మా వాడు గొల పెట్టాడు.

అత్యాంక అధికారి వాడవంక ఇంకా కొరకొరా చూస్తూ “దుర్మార్గం నీదిలాగ కనవడుతున్నావీ నిన్ను గురించి ఇల్లాగ చెప్పింది బబూ మనసి కాదు. చాలా పెద్దమనిషి” అన్నాడు తీవ్రంగా.

“ఎవ రండి ఆ పెద్దమనిషి! నిన్ను గురించి నా అధికారులతో ఇల్లాంటి అబద్ధాలు చెప్పినవాడు ఎల్లాంటి పెద్దమనిషో చూస్తాను, ఆయనను నా ఎదిరుకు తగుకురండి” అని మావాడు పనుగ్గా అన్నాడు.

“ఎదిరుకు తీసుకురావటం ఎలాసేపు? కొని నీవు ఇల్లాగ ఇల్లు వట్ట కుండా తునుగుతున్నావీ, అఫీసు పనులు సరికడగా చస్తా వని ఎల్లాగ నమ్మకం?” ఈమాటలు ఆమని అధికారిలాగా అన్నాడు.

మావాడు కలత పడ్డాడు. అంతేమోయి, “ఎత్తి వండి. ఆ చెప్పిన ఆయినను పిలిపించి న్యాయం పచారుచాలి,” అని సూత్రమివ్వడాడు.

సేను ఏర్పడియాకొంద ౩ చలెను అంతకు పూర్వం సేను చెప్పిన ఎన్నీ అబద్ధాలు అని ఒప్పుకొంటే సేను అధికారి పట్టిలో ఎక్కిదుర్మార్గుడే అయిపోతాను. కాదు, సేను చెప్పిన దింకా నజమే నినిసలవలొక్కొనంతు మావాడమీది ఆయినక కోపం రావచ్చు. అందుకని ఏమీ మాట్లాడలేక ఉరుకున్నాను.

చివరకు ఆమెను మావాడకు అడిగాడు, నిన్ను గురించి ఈమాట లన్నీ నాకు చెప్పింది ఎవరో తెలుసునా?” అని.

మావాడు మాట్లాడ లేదు. “ఇదుగో ఈయనే, మీబావగారే!” అని నావంక చూపాడు.

పిడుగు పడ్డట్లు అయింది, మావాడు నిర్భాంతపోయి నావంక వెరిగి, బాలిగా, జూకాడు. నేనే కాస్త భయం తెచ్చుకొని “ఒక్క పొరపాటు జరిగిందండి. మిమ్మల్ని.....”

అని ఏదో చెప్పవస్తుంటే ఆయన నామాటకు అడ్డుచ్చి “నాకు తెలుసు లేండి మీరు పొరపడటం నేను గ్రహించకపోలేదు. ప్రయాణంలో మాసి పోయిన బట్టలూ, నేనూ, పెద్దమనిషి అని అనుకోనే నీతిలో లేక పోవటం మూలాల మీరు పొరపడ్డాయి. అయినా ఒకరికి మఱుకు లేనిపోని అబద్ధాలన్నీ చెప్పటం తప్పు కాదండీ!” అన్నాడు.

“తప్పేనండి పొరపాటు అయిపోయింది.” అని నేను మౌచ్చుకొన్నాను. ఆయన చిరగబడి నవ్వాడు.

కాసేపు ఆయనతరువాత నవ్వు ఆపుకొని అన్నాడు.: “ఇల్లాగ మీరు అబద్ధాలాడటం ఇది మొదటిసారి వాడు. నేను చాలారోజులనుంచీ చూస్తున్నాను. మీరు వ్రాసిన దంతా చదువుతున్నాను. మహాకవికంటే ఎక్కువగా అబద్ధాలాడుతున్నారు” అన్నాడు.

ఈమాటలు విని నే నమీ మాట్లాడ లేకపోయినాను. ఆతరువాత ఆయన మావాడివంక తిరిగి కోపంగానే చూస్తూ “అయితే నీవు బ్యాంకిలో ఉద్యోగంచేస్తూ ఊళ్ళో బాకీలు చేస్తున్నావు! బాగుందా ఇది!” అన్నాడు. “ఎత్తే! ఎక్కడా బాకీలు లేవండి. ఒక్కబియ్యపు వర్తకుడికే యాభై ఇవ్వాలి. నాకు రావలసిన సొమ్ముకూడా చూస్తే ఈబాకీ ఒక లెక్కలోది కాదని తమకు తెలుస్తుంది. నాకు పొలాలమీద రావాల్సిన రెండువందల రూపాయలు రైతులు ఇంకా తెచ్చి ఇయ్యలేదు. అసొమ్ముకోసమే చూస్తున్నాను. ఈవారంలో తప్పక ఎస్తుంది. రావటంతోనే ఈబాకీ తీర్చేస్తా నండీ.” అని మావాడు వినయంగా సమాధానం చెప్పాడు.

ఈసమాధానం విని ఆయన ఏమాత్రం తృప్తి పడ్డట్లు కనిపించలేదు, ఆయన్ను ఏదో సంతోహం బాధిస్తున్నట్లు స్పష్టంగా కనిపించింది. ఏదో ఆలోచిస్తున్నాడు. ఎందుకో విసుక్కున్నట్లుంది.

అయితే ఖరీదే చూస్తే నాకూ భయం వేసింది. ఆయన అన్నమాట నిజమే. బ్యాంకులో ఉద్యోగం చేస్తూ, ఊళ్ళో అప్పులు చేయటం లేదు. దీన్ని చూస్తుంటే పెట్టుకొని ఆయన మాదిరికి ఏదైనా అవకాశం చేస్తాడేమో నన్ను భయం నన్ను చాలా బాధ పెట్టింది. నేను చేసిన పాపపాటుల కదా ఇంత అంధక వచ్చిందీ ఆసుకొని కష్టపడ్డాను. మాటాడూ విచారపడుతున్నాడు. అధికారీ విచారపడుతున్నాడు.

౪

ఇంతలో ఎవరో ఒకాయన చేత్తో ఒక పుస్తకం పట్టుకొని వచ్చి, గుమ్మంలో నుంచున్నాడు. — ఎవరో చాలామంది ఉన్నారామనం తెల్లట బాగుండు — అని ఆయన అనుకొని ఉంటాడు. లేకపోతే అంతవేపు గుమ్మంలో నుంచోపలిన వులేదు. ఆయనవారికం చూచి నియ్యపు వర్తకుడు ఆయనే అనుకొని మావాడి వంక చూశాను. బాదు మొదట అశ్చర్యపడి తరువాత తెల్లపోయినాడు. ఆ అధికారి నావంక ఓసారి మావాడి వంక ఓసారి చూచి ఆశ్చర్యంగా వచ్చింది ఎవరైందీ గ్రహించాడు.

ఎవరికోసం? ఆ అధికారి ఆశ్చర్యంగా వచ్చిన ఆయనను అడిగాడు. పంతులుగారికోసం అయి అవర్తకుడు మాబావమరిదేవు చెయ్యి చూపాడు దానితో అయిదే స్పష్టంగా తెలిసిపోయింది ఆయన ఎవరు అయింది.

ఎల్లానూ అందరికీ తెలిసిన విషయమే కదా, ప్రత్యేకంగా జగగబోయే ప్రమాదం ఏమీ లేదు అనుకొని నేనే ఆయనను కూర్చోమని అర్పి చూపి

చాను. ఫలహారం ముందు పెట్టి కాఫీ కూడా ఇచ్చారు. ఆయన నవ్వుతూ కూర్చున్నాడు. మానాడు ముఖం పది లంఖణాలు పెసి ఆరోహణ వద్యం పుచ్చుకొన్నవాడి లఖం పెట్టాను. ఆయన చిన్నపునర్తకుడూ, డబ్బు అడగటానికి వచ్చాడూ అన్నసంగతి గ్రహించి, పట్టుకుంటే, ఆ అధికారి నివ్వలు కక్కుతున్నాడు.

నేను ఈవిధిత్ర సంఘటనను గూర్చి అలోచించి మొదలుపెట్టాను. అధికారిని అనుకొన్నట్లు గౌరవింప లేకపోయినాను. కలుపుగా మాట్లాడి కంపేద్దామనుకొన్న షామలకారుకు కుర్చీ యిచ్చి గౌరవించాను. మనం అనుకొన్నది అనుకొన్నట్లు జరగక వ్యవహారం తలకైందు తామంటుంది గదా అనుకొంటూ కూర్చున్నాను.

మానాడు ఏమీ మాట్లాడలేదు. నిశ్చేష్టుడై పోయినాడు తలవంచుకొని కాఫీ తాగుతున్నాడు. అధికారి కప్పు చేత్తో వట్టుకొని కాఫీతోపాటు కోహెన్నికూడా కొంచెం కొంచెంగా మింగుతున్నాడు.

వియ్యపునర్తకుడు తన బాకీసంగతి ఏమీ ఇంకవచ్చూ లేలేదు. ఊరికి నవ్వుతూ కానీపు కూర్చుని మానాడిని పలకరించి “వీరు మీ బాగుగారా?” అని నన్ను చూపుతూ అడిగాడు. “వు నని మానాడు తల ఊపాడు. బ్యాంకు అధికారివంక చూస్తూ “వాని బంధువులా?” అని ఇంకోవత్తు వేలాడు. కాదు, మన బ్యాంకీ అధికారు అని మానాడు చెప్పాడు. షామలకారుని లక్ష్యార్థం పోయి, అల్లాగా అండీ, నమస్కారం, అంటూ వినియం కనపర్చాడు.

నలుగురిలో బాకీ సంగతి ఎత్తకపోవటంనల్ల షామలకారు మేమనుకొన్నంత చెడ్డవాడు కాదని తేలింది. అధికారిమట్టుకు కోపంగానే ఉండి శివరథ మానాడివంక తిరిగి, “వీరు ఎవరు?” అని అడిగాడు షామలకారును చూపితూ.

“వియ్యపు నర్తకుడు.”

“ఏక బాకీ మీకి నువ్వు?”

“య్యాభైరూపాయలం.”

“అప్పుడేకా ముయ్యోగి నీకు బ్యాంకిలో ఉద్యోగం ఏమిటి, ఉల్లో
కాకిన ఏమిటి ఏమీ బాగు ఉలేదు. ఇల్లాగ చేస్తే నీ ఉద్యోగానికి
నీల్లో కోరికలు ఉంటుంది.” అన్నాడు ఆ అధికారి ప్రతిమాట తన
వద్దాకా ఉండి ఉన్నా నాకు తొమ్మిది ఏటలు త వద్దా
చూడటా కి ఆ అధికారి ఈనాటికి ఆ ఉంటాడు లేకపోతే ఇంకరలో
వి. సారి ఇల్లాగ చూడడా, మళ్ళీ ఇప్పుడు అందర అవసర లేదు.

“తీరుస్తూ నీకి వాళ్ళలో ఉన్నాడు.” అన్నాడు మావాడు.

“తీరుస్తూ వంకో. వివా నీవు అప్పు చేయకూడదు. అసలు ఈవిషయం
నాచెవికి వడకుండా ఉండటం సిద్ధి, పడ్డతరువాత దీని విషయమై యాక్షన్
తీసుకోక తప్పదు” అని కఠినంగా అన్నాడు అధికారి

మానాను ఏదో చెప్పలే బాధ పడుకున్నాడు. దీని కంటా కారణం
నేను కనీస పాదాలు గదా అని నేను : చారపకుతున్నాను. నాచెవిని
ఎందుకు పడ్డవా ఈవిషయం అని ఆ అధికారి లోప విచారపకుతున్నట్లు
హాసించడం.

షహుకారుకు ముట్టుకు ఈ గొడవ విమోక్షం తెలియలేదు. కొంతసేపటి
దాకా అధికారి అన్న కఠిన వాక్కులు విని ఆయన ఉరికి వద్దాడు.
పాలిపోయిన మొట్ట లో ఆ షహుకారు ఆ అధికారి నంక తిరిగి అన్నాడు:
“ఏమండీ, పంతులుగారూ, నాకు బాకీ ఉన్నా గన్న విషయాన్ని గురించి
చేనా తమకు చూట్టాడు తున్నది?”

“అవును, నీబాకీ విషయమే.”

“అయిన నాకు బాకీ ఉన్నా రని తమకు ఎవరు చెప్పారు?”

“ఎవరు చెబితే ఎప్పుడో ఆయన బావగారు చెప్పారు.”

“నర్తి అబద్ధం అండి, ఆయన చెప్పింది. ఆయన మాటలే నమ్మాలూ!” అన్నాడు సాహుకారు దీర్ఘా దీప్తూ.

నాకు వచ్చినచావు అయింది. పిడుకాడా నే నేదో అబద్ధం కల్పించి చెప్పా ననేనరిగి. సాపం అధికారే నాపాలిటి దేవుడై ఆకాశమాటా నిలవదీసి అడిగాడు. “ఆయన అబద్ధం అడుతున్నాడు అంటూ చెబుతూ! నారాయణమూర్తిగారు ముట్టుకు అనిటంలేదా బాకీ ఉన్న మాట నిజమేనా?”

“సాపం వంతుబాగారికి తెలియక చెప్పారు. వారు నాకు ఒక్కడమ్మిడి అయినా బాకీ లేదు” అన్నాడు సాహుకారు.

అందరం పిచ్చిచూపులు చూశాము సాహుకారుకు విమన్నా పిచ్చి ఎక్కలేదు గద అనుకొన్నాము. ఒక్కక్షణం ఆయన తరువాత మాకు ఒకటి తోచింది. మావాడి ఉద్యోగానికి మొప్పు వస్తుందని సాహుకారు ఎత్తిన ఎత్తు ఇది అనుకొన్నాము; అనుకొని సునోషించాము. అధికారి నట్టుకు ఈమాత్రం ఊహించలేదా? ఊహించిపూడా ఏమీ అనలేక ఉన్నాడు. ఎవ్వరం ఏమీ మాట్లాడలేదు.

నిశ్శబ్దం. ఎంతసేపు? అరనిమిషం. ఇంతలో అధికారి; ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చిన వాడిలాగ చిన్నక్కన విమరుగా తల ఎత్తి సాహుకారు వంక చూస్తూ “నీకేం బాకీ లేనే లేదా? ఏదీ పుస్తకంలో జమ ఉండేమా చూడనీ” అన్నాడు. మంచి ప్రశ్న. అధికారి కూడా చాలా తెలివైన వాడు అనుకొన్నాము.

వర్తక కిఖానుజి ఎత్తి ఎత్తు గొప్పజీ కాని అధికారి ఇల్లాగ పుస్తకం చూప మని అడుగుతా డా ఊహించి ఉండడు. అందుకని కొపీ చేస్తుండుగా పట్టుబడ్డ స్కూలు కుర్రాడు లాగ తెల్లముఖు పస్తాడని అందరం ఒక్కసారి అటు చూశాము.

వర్తకుడు తెల్లముఖు వెయ్యలేదు. దైర్ఘ్యంగా, నిశ్చలంగా చూపండి కావలిస్తే—అంటూ పుస్తకం ఆయనకు అందించాడు. నేనూ, మావాడూ.

అధికారి, అక్కడున్న వాళ్ళం అందరం కూడా, అక్కడలోనుంచి, ఏదో, ఏదీత్రవస్తువు కిడికి దిగుతూ ఉంటే, అది బాంబా, విమానమా, ముసా, జామ్మా, అని ఎంత విస్మయంతో చూస్తామో అంత విస్మయంతో మాకాము అపుస్తకంవంక.

అధికారి పుస్తకాన్ని ఇంకా సందేహంతోనే అందుకొని, పేజీ తీసి, తాను చెదువుకొని నవ్వుకొన్నాడు. అసలు సంగతి ఏమిటో చెప్పకుండా ఆయన ఒక్కడే ఆనందించటం నాకు కష్టంగా ఉండి, ఊరుకోలేక— నిజమేనా అడిగి జమ ఉందా?— అని అడిగాను అదుర్దాగా.

అప్పటికి ఆయన నవ్వుగా జబాబు చెప్పక అవు నన్నట్లు తల ఊపాడు; నవ్వాడు. నవ్వు మావాడి వంక చూశాడు.

ఆ తరువాత నన్ను జూచి నవ్వాడు. ఇల్లా నవ్వడం నల్ల నాకేదో సరి దేహం కలిగింది. జమ ఉంటే, ఉం అని చెప్పితే సరి పోయ్యేది. ఆ ఉన అట్లా చెప్పక ఊరికే అందర్నీ జూచి నవ్వటం సాగించాను.

అందరికీ ఏమైనా అర్థం అయిందా అంటే ఒక్కరికీనిజం ఏమీ తెలిందీ తెలిసి నట్లు లేదు. అంకా ఆయనకు గుడ్డు అప్పగించి తెల్లపోయి చూస్తున్నారు.

ఎంత సేవని ఊరుకో గలను? చివరకు నేనే నూరు కేసుకొని మా వాడ్ని అడిగాను; “జిం రా ఇచ్చి మరిచి పోయినావా ఏమిటి?”—అని

“ఎళ్ళో న నవ్వలేదు. బాగా జ్ఞాపకం. కేసు డబ్బుకు సంబంధించిన విషయాలు ఎవ్వడూ మర్చిపోను—” అని వాడు ఘట్టిగా చెప్పాడు.

అనిరం తెల్లపోయినాము. ఏమీ బాకీ లేక పోతే ఆయన అల్లాగ బాకీ కోసం తిరగటం ఎందుకు పంథవించింది? బాకీ ఉన్నట్లయితే జమ ఎట్లా పడి ఉంటుంది? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానం ఏమీ తోచలేదు. వక్కా లేదు నిమిషాలసేపు అందరం ఆ అధికారి వంక చూస్తూ కూర్చున్నాము.

ఈ పరిస్థితులు చూచి వర్తకుడు అప్పటి కప్పుడు జమ కట్టటానికి ఏమా

మాత్రం అవకాశం లేదు. ఆయిన్నా తెలుసు కొందా మని “జమ ఎప్పుడో చూడండి” అని అడిగాను అధికారిని. ఆయన నవ్వుతూ “మహాకాదు చేసిన మాయ ఏమీ లేదు. ఇరవై రోజుల క్రితం జమ పడ్డది” అన్నాడు. ఈ తమాషా ఎట్లా జరిగిందో ఎవ్వరికీ తెలియలేదు.

“ఏమిటయ్యా ఈ నాటకం!” అని నెరు మహాకారు నే అడిగాను. ఆయన “వునకంటా ఏమి వ్రాసి ఉండో పంతులుగారి నే చదివ మనండి తెలుసుంది” అన్నాడు.

అందరం అధికారి వంక తిరిగాము “నడవండ తొందంగా” అన్నట్లు చూస్తూ.

అధికారి “ఇక్కడ ఉన్నది చదువుతాను వినండి. ఈ బాకీకి గాను, నారాయణమూర్తిగారి భార్య ఇచ్చిన రొట్టెలు యీ రూపాయలు, అక్షరాలా యాభైరూపాయలు” అని చదివ చూచుకొన్నాడు.

విస్మయం, అనందం తనకు కన్నాయి మా వ్యాదయాల్లో. అంతరికంతు మా వాడు ఎక్కువగా అశ్చర్య పొలుస్తాడు. ఉక్కిరిమిషం ఎవ్వరం చెప్ప వాల్సి లేదు. ఏమిట మెనశబ్దమూ చెప్పులేదు. మునియ్యంలా చీకట్లును చీల్చుకొని వచ్చిన మెరుపుల్లాగ అందరి ముఖాలపైన చిరునవ్వు మెరిసలేది. మెరుపుల కెంతో ఉరుములు. అందరూ విరగబడి నవ్వారు.

అందరితో పాటూ మానవామా నవ్వారు మొదట. కాని వెంటనే వరకుడ్చి కొరకొరా చూస్తూ అడిగాడు; “ఏమయ్యా, సామ్య ముట్టిన తరువాత కూడా, అనంత నాకు చెప్పక, అల్లాగ, కుళ్ళు అంగి వోయే లాగున తిరిగి సామ్య ఇన్ని వేధించాలి! నిజంగా బాకీ ఉన్నప్పుడు ఎప్పుడూ అడగి ఎరగవు! బాకీలేనప్పుడు ఇల్లా బాధ వెట్టావు, ఏమిట?” ఈ అనటం కోపంగానే అన్నాడు.

“ఇదివరకు అంటే నా స్వంత బాకీ కాబట్టి మీరు ఎప్పుడు ఇచ్చినా ఇచ్చుకొన్నాను. సామ్య అందటంతోనే మీరు ఇస్తారని భ్రష్టు. ప్రత్యేక

కంగా అడగటం ఆవశ్యకం లేకపోయింది. అదేమీ విడిచి అవశ్యకం వచ్చి అడగానే, అమ్మాయిగారు, బాకీమొత్తం యావత్తూ నాకిచ్చి, మళ్ళీ ఆ సొమ్ము యావత్తూ మీ వద్దనుంచి పనులు చేయ మని కోరారు. అమ్మాయిగారు ఇచ్చా రని చెబితే మీరు మళ్ళీ ఇయ్యండి. అందుకని ఆవిషయం మీకు చెప్పలేదు! కాని మీరు నాకు బాకీ లేకపోయినా ఆమెకు బాకీ వడ్డారు. అమ్మాయిగారికి ఇవ్వాలన్న సొమ్ము కోసమే సంతకం తిరిగింది. నాసొమ్ము కోసమైతే తిరగ నే తిరగను అన్నాడు. అంతా విని నవ్వుకొని ఊరుకొన్నారు.

౫

సానుకారు ఫావం, అమాయకంగా, అధికారీ మావాడికి అవకాశం ఏమైనా చేస్తూ డేమా నన్న భయంకో ఉన్నది ఉన్నట్లు చెప్పాడు: అందులో ఏమీ సందేహం లేదు. ఈసంగతి అంతా విని అందరూ మరోసారి నవ్వుకొన్నారు. చాలా తమాషా అయి పడుకొన్నారు. అంతవరకు బాగానే ఉంది.

దానినరువాత జరిగినకథే నాకు కష్టం కలిగించింది. సానుకారు వెంట్రుపున్నుకొని వెళ్ళిపోయినాడు. అధికారీ మావాడితో అన్నాడు; “నీవు ఏదో బాకీ చేశా వని నాకు తెలియడం మూలాన, నేను నీ మరీత్యా నిన్ను మందలించాను గాని మరోటి కాదు. పెద్దవాడిని కాబట్టి నీకు మంచిమాటలు చెప్పాను. నేను అన్న మాటలు మనస్సులో ఉంచుకో కేం!” అని.

మావాడు ఆయనతో “తమ కేం తెలుసూ? అయినా తమరు అన్నది ఏమీ లేదు” అని నవ్వి ఊరుకొన్నాడు.

“నారాయణ మూర్తిగారికి, పాపం, ఏమీ తెలియదు. భార్య బాకీ తీర్చిన విషయమూ తెలియదు, ఆయన బావగారు ఈసంగ తంతా తమకు

చెప్పిన విషయమూ తెలియదు! పాపం ఆగున అనకనరంగా ఖంగాన
వడిటం సె భు చి ది " = న్నామ మాస్తా =ధికారితో, అందరికీ వాడి
విషయంలో సానుభూతి కలగేలాగున. అందరూ వాణ్ని చూచి జాలిపడటం
చూపులు చెపుతునే ఉన్నాయి.

అగలు ఈగలభావం ఆ తా మూలకందం మానాడిభార్య. ఇట్లా సంగతి
అని మాటమాత్రం అన్నా పాపం చెప్పలేదు. ఇంత గ్రంథం జరుగుతూ
ఉంటే ఊరుకొని ఉండే కాని అసలు ఎహన్యం బయట వెట్టలేదు. ఆ అమ్మ
యిన ఇ దే మని ఒక్కరూ ఒక్కమాట అయినా అనలేదు. నైగా చాలా
తెలి వైంది అని మెచ్చుకొన్నారు.

ఇక మిగిలిపోయింది నేను. నాసంగతి ఒక్కరూ ఎత్త లేదు. "పాపం,
ఈయన అస్థానంగా పూలో అయిపోయినాడు" అని ఒక్కరూ —
ఒప్పురైనా జాలి చూపలేదు.

వారి సానుభూతిని అసెస్తూ, చివరకు నేనే అన్నాను: ఇ తనూ, నేను
మిమ్మలని చూచి ఎత్తకుం అనుకోట వల్ల, ఇంతగొడవ జరిగింది అను
కోండ. కాని ఇందులో నాతప్ప ఏమీ లేదు అల్లాగ ఎందుకు అనుకో
వలసి వచ్చిందంటే...అని చెప్పబోతుంటే, వాళ్ళు వినక, ఎల్లా సంభవిస్తే
ఏం తెండి కథ నడిపారు. అని నవ్వారు ఈ గొడవంతా నేను కానా అని
తెచ్చి పెట్టినట్టు.

వ రి చ య ము

తల్పావస్థల విన తంకర తాస్త్రి: కాజగ్రామము, మ.గళగిరిక్షేత్ర నమో
 పము, గుంటూరు మండలము, క్రీ.శ. ౧౮౮౨ జననము. రచనలు: మురారి
 కథలు; నీలకంఠం కథలు హిందీ, బేంగలీ, కన్నడ భాషలనుంచి చాలా
 కథలూ, సంస్కృతమునుంచి కథా సరిత్సారము తెలిపించినాడు.
 ౧౯౩౮ సంవత్సరమున హైదరాబాద్ నగరములో ఆఖిలాంధ్ర కథక
 ద్వితీయ సమ్మేళనానికి అధ్యక్షత వహించినాడు. అల్ బాదీయూ రేషియూ
 మదరాసు కేంద్రమున కథానిఁను గురించి ప్రసంగము చేసినాడు. కథానిఁను
 నవలలకు ప్రాధాన్య మిచ్చిన 'సాహితీ', 'సఖి' ప్రదిత మొదలైన పత్రి
 కలకు; నరస్వతీ గ్రంథము దలి, ఇత్యాది గ్రంథమాలికలకు పూర్వము
 సంపాదకుడు. వివిధ భాషలలో, కాస్త్ర, కళలలో, కృషి చేసినాడు.

వజ్ర బాబు రావు: ధూళిపూడి, గుంటూరు మండలము, జననము ౧౮౯౪
 సాహితీ, సఖి, భారతి మొదలైన పత్రికలలో కథలు ముద్రితములు. వస్త్ర
 పది అనే కథాసంపుటి ఉన్నది. బొంబాయి నగరంలో SIR J. J.
 SCHOOL OF ART లో బహుకాలము అభ్యసించిన చిత్రకారుడు.
 గుంటూరు శ్రీకారదా నికేతనములో చిత్రకళోపాధ్యాయుడుగా కొన్ని
 సంవత్సరాలు ఉన్నాడు.

నోరి నర సింహ తాస్త్రి: గుంటూరు, ౧౯౦౦ జననము. బి ఎల్. కేపల్లెలో
 స్థానికుడై. అనేక కథలు, నాటికలు, పద్యకావ్యములు రచించినాడు.
 ఇంగ్లీషునుంచి కొన్ని కథలు తెలిపి చినాడు. కొన్ని స్వతంత్ర రచనలు
 ఇంగ్లీషులో చేసినాడు. ముద్ర, తిలక, కాస్త్ర, ప్లాటోడు.

చింతా దీక్షితులు: తూర్పుగోదావరి మండలములో బాబారామప్రాంత
మున ౧౮౯౧ లో జననము. బి.ఎ, ఎల్.టి. డిగ్రీశనమువారి విద్యా
శాఖలో ఉన్నప్పుడు దోర్నాగఱు రమారమి వంశ కథలు రచించినాడు.
పటేరావు కథలు, భైరవమూర్తి కథలు, Fairy Tales, మొదలైన కథా
సమిష్టము లున్నవి. ఏకాదశి, కదాపి, దీక్షితు: కథలు గ్రంథరూపాన
ముద్రితాలు. కథక చక్రవర్తి అం. పుకర్తి ఈయన రచనలు హిందీలోకి,
ఇంగ్లీషులోకి తర్జుమా అయినవి.

కొడవటిగంటి వెంకట సుబ్బయ్య: గంటూరు మండలములో తెనాలి
ప్రాంతాన ౧౮౯౭ లో జననము. చాలా కాలము గ్రామీణుడు. టాలెన్టాయి
కథలు తెలిసించినాడు. ఓబర్నే ర్ ఉద్యోగము చేసినాడు. యోగ
సాధన చేయడానికి ౧౯౨౨ లో ఎక్స్-కో వెళ్ళిపోయి ఇప్పటికీ అజ్ఞా
తముగానే ఉన్నాడు.

శ్రీనివాస శిరోమణి: గంటూరు మండలములో జననము. బహుకథలు
రచించినాడు 'పునర్జన్మ' అనే పేరుల ఉన్నది. 'పంచపటి', 'శిరోమణి
కథలు' గ్రంథరూపాన వచ్చినవి. 'వినోదిని' మొదలైన పత్రికలకు మాజీ
సంపాదకుడు. శ్యామిలములో వ్యవసాయములో ప్రవీణుడు.

మొక్కపాటి నరసింహ శాస్త్రి: జననము ౧౮౯౨, తూర్పుగోదావరి
మండలములో గుండ్రేడు గ్రామము. స్థావలములో వ్యవసాయశాస్త్రము
అభ్యసించినాడు. బారిష్టర్ పాగ్గలీశం, వినోదకులు, ప్రతిభింజములు,
(కథల సంపుటి) ముద్రితాలు. చాలాకథలు గ్రంథరూపమున గావలసినవి
ఉన్నవి. ఈయన రచనలు కొంత భారము, కన్నడము, ఇంగ్లీషుభాషల
లోకి తర్జుమా అయినవి.

అదివి భాపిరాజు: ౧౮౯౫. వక్త్రుగోదావరి మండలము, సరివల్లి గ్రామములో జననము. ౧౯౧౯ లో బి. ఎల్. కొంతకాలము భీమవరములో న్యాయవాది. ౧౯౩౫-౩౯ బి. డబ్ల్యు జాతీయ లాకాలా అధ్యక్షుడు. రమారమి ౪౦ కథలు రచించినాడు కొన్ని హిందీలోకి, ఇంగ్లీషులోకి పరివర్తితములు. హిమబిందు, నారాయణరావు, మహాను, ఇత్యాది నవలలూ, అనేక గేయములూ రచించినాడు. నాటక కళలో ప్రవీణుడు, శిల్పకారుడు.

వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి: కృతాకల ప్రాంతాన ౧౯౦౦ లో జననము. శతాధికాలు చేస్తూ ఆశువిత్వము చెప్పినవాడు. ౧౯౩౪లో ఉభయభాషాపరీక్ష. ౧౯౪౩ లో మహావి ఆపాధి కథలు రచించడమే కాక, వంగభాషనుంచి అప్పరాధి, ధర్మపాలుడు, రంగమూర్తి, మొదలైన నవలలు తెలిపించినాడు. 'రాణాప్రతాప్' నవ్వత్రుత నాటకము. విద్యాపురములో మిషన్ హైస్కూలులో పండితుడు. దీపావళి ఆదిపద్యకావ్యములు, కొన్ని సినీమా నాటికలు రచించినాడు.

విక్టనాథ సత్యనారాయణ : కృష్ణామండలము, వందమూరు గ్రామంతో ౧౮౯౫ లో జననము. ౧౯౨౯ లో ఎం. ఏ. ౧-౪ లో కవిసమ్రాట్ అపాధి. కొంతకాలము బి. డబ్ల్యు జాతీయ కళాశాలలోను, గుంటూరు క్రైస్తవ కళాశాలలోను ౧౯౩౮ నుంచి బెజవాడలో ఉయ్యూరు రాజా వారి కళాశాలలోను ఆంధ్రోపన్యాసకుడు. మామిలు, మామి మామి, జేబుదొంగలు, మొదలైన అనేక కథలు, ఏకవీర, వేయిపడగలు, చెలి యాడకట్ట మొదలైన నవలలు, అనేక నాటక పద్యకావ్యములు, రామాయణము రచించినాడు. ఒకవేళ 'కథకర్త. వేదాధ్యయన రతుడు. ఈయన తత్వము కొన్ని హిందీ ఇంగ్లీషు నవలలలోకి పరివర్తితములు.

కవిశిఖిండల వేంకట రావు: తూర్పుగోదావరి, నందలములో శ్రీరంగ
పట్టణ గ్రామమున ౧౮౯౨ లో జన్మము. బి. ఏ. బి. ఎల్. ౧౯౧౬
నుండి నరసాపురములో, తరువాత జి. హి. కళాశాలలో న్యాయవాద
వృత్తి. ౨౦౦౪ థి, ౨౦౦౫, ౨౦౦౬, ౨౦౦౭, ౨౦౦౮, ౨౦౦౯ గీతకలు
౨౦౦౦ ఇకరచనలు చేసినాడు. సుమనోహర నటన క్షేత్రంలో అఖండ మైన
కథాసమర్పణయు ఉన్నది.

వెంపటి నాగభూషణం: ౧౯౦౯ లో ఓ కలీఃప్రసములో జననము.
ఎం. పి. చిత్రానీమ నఃస్థానములో మహారాజాచారి కళాశాలలో, ౧౯౩౬
తర్వాత పూనాశివరములో వాడియాకళాశాలలో ఆంగ్లభాషాధ్యాపకుడు.
ఆంగ్లభాషలో అనేక పెద్దగద్యకావ్యములు ప్రకటించి, ఆంగ్లేయుల ఆదరము
పొందినా. . . ౨౦౦ కథలు తెలుగులో వ్రాసిచాడె. 'ముత్యాలకాల'
అనే కథానాదోహం పద్మాశ్రీ పరిచితున ప్రకటితము. ఈయన రచనలు
కొన్ని హిందీ మొదలగు భాషలలోకి తర్జుమా అయినవి. భూకవలక్కి, కింజీ
మాల, సెమలిపి-భాగ, అముత్యాలు.

మల్లాది రామకృష్ణ తాత్రీ : మిగిలిపట్టాను - ౧౯౦౬ లో జననం.
గురుశ్రుతిపాత్ర శాస్త్రాభ్యసము - సినిమా - ౧౯౩౦ లో ఎం. ఏ. రమారావు
౧౦౦ కథలు రచించినాడు. చిహ్నభాషలలో, కళలో ప్రవీణుడు. తీయన
రచనలు పిండి మొదలగు భాషలలోకి తర్జుమా అయినవి.

సురవరం ప్రకాశ రెడ్డి : రాయచూడు జిల్లా, అలంపురం తాలూకా
 ఇట్టికేటాపాడులో ౧౯౧౬లో జననం. ౧౯౨౫ లో బి. ఎల్. నా
 నందత్తరమలను వివాహం. తామిలో 'నోల్కా' డి. పత్రికకు సంగ
 తకుడు. కాలాధిభల రచించినాడు. 'ప్రకాశరెడ్డి కథల' సంపుటి ముద్రి

౧. ఈయన రచనలలో 'శుద్ధాంతకాంక్ష' అనే నవల, ఉచ్చల విషాదు, తుళారాము అనే నాటకములు, విమర్శలు, జీవితచరిత్రలు అనేక స్తవి. సంస్కృత ఉర్దూ భాషలలో ప్రవీణుడు.

౨ జమ్మూరి శివరామా రావు : తూర్పుగోదావరి మండల పితావురు లో ౧౯౦౮ లో జననము. ఎం.కె. - పాఠశాలలో బి. ఏ. చదివినాడు. 'సాసాని' కథలు తెలిగించినాడు. 'అశ్వినీ' కథ మొదలైనవి, చాలావ్యాఖ్యములు, నాటకములు రచించినాడు.

౩ నిమాజీకృం నరసింహా రావు : గుంటూరు మండలములో శ్రీ. శం. రావు లో జననము. బి. ఏ., ఎల్. టి. పండుకు హిందూ కళాశాల గామ్యులులో ఉపాధ్యాయుడు. చాలా కథలు, నవలకలు, హాస్యగ్రంథములు, నాటకాలు రచించినాడు. కాయకథనం, కాయకథనైఖీలు, పాథ్యాయుడు, దొంగబాబు, మేరీ కమానీ ఇత్యాదులు ముద్రితములు. కొన్ని చనలు హిందీ అరబ్బీ భాషలలోకి పరివర్తితములు.

హా సా యి

సా స లా

